Aantekeningen

Marcellus Emants

uitgegeven, ingeleid en toegelicht door Nop Maas

bron
Marcellus Emants, *Aantekeningen* (editie Nop Maas). Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum, Den Haag 1985

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/eman001nmaa01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. LITERATUUR MUSEUM

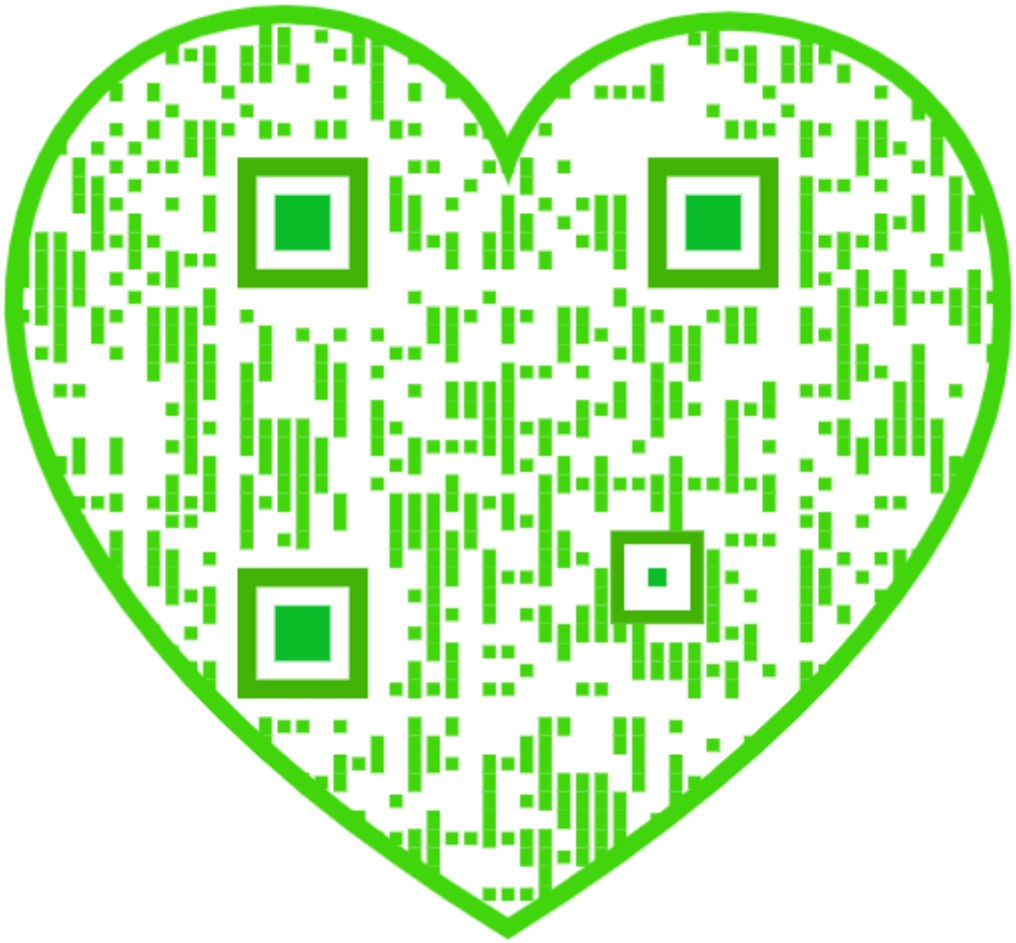

Inleiding

1. Emants' modellen en materiaalverzameling.

Al vroeg in zijn schrijversloopbaan propageert Marcellus Emants de opvatting, dat een schrijver moet ‘schetsen naar de natuur’. Dat geldt evenzeer voor het dekor als voor de erin optredende personages, die niet als typen maar als individuen weergegeven moeten worden. Hiermee wil niet gezegd zijn, dat de personages in Emants' werk zonder meer uit de buiten-literaire werkelijkheid zijn overgeplant. Emants bewerkt het materiaal uit de werkelijkheid, zonder echter daardoor aan de waarheid van de voorstelling afbreuk te doen.

In 1881 geeft Emants aan zijn roman *Jong Holland* een voorwoord mee om duidelijk te maken, dat de erin voorkomende personages en hun lotgevallen niet ontleend waren aan de bekende Pincoffs-affaire die zich in die jaren juist afspeelde in Rotterdam(1). In dit voorwoord geeft hij weer op welke manier hij personen uit de werkelijkheid in zijn werk als model gebruikt. Het is niet zonder betekenis voor zijn literaire streven, dat hij zijn werkwijze mede beschrijft in oppositie met Hildebrand en het motto van diens *Camera obscura:*

‘Hiertegenover [namelijk tegenover de verklaring dat hij geen enkel model in Rotterdam genomen heeft] staat, dat indien ik ook al eens een neus van Herinnering op een gezicht van Verbeelding moest plaatsen, ik niet met Hildebrand getuigen kan, dat het mijn streven was “de uitdrukking des gelaats zoo weinig bepaald [te maken] dat een zelfde tronie dikwijls op wel vijftig onderscheiden menschen gelijkt.”

Onder het werken stonden mij wel degelijk - althans wat de hoofdpersonen van het verhaal betreft - bepaalde individualiteiten voor oogen, en steeds streefde ik er naar het karakteristieke in ieder zoo sterk mogelijk te doen gevoelen. Den lezer echter verzoek ik zich met de geleverde afbeeldingen te willen vergenoegen. Het zoeken naar de modellen zou een nutteloos en bovendien een zwaar werk zijn, daar de meesten reeds lang geleden ten grave zijn gedaald en de overigen door de geheel veranderde omstandigheden - naar ik hoop - onherkenbaar geworden zijn.’(2)

In de praktijk geeft zijn werkwijze wel aanleiding tot door Emants niet gewenste identifikaties. In 1885 adverteert de uitgever W. Gosler in *Het vaderland* het verhaal *Goudakker's illusiën* met de aanprijzing ‘In dit Werkje treedt eene bekende *Haagsche Familie* op’. Vanuit Zwitserland protesteert Emants tegen deze handelwijze en ontkent hij de waarheid van de mededeling. Hij voegt er aan toe: ‘Het is niet de eerste maal, dat men in mijn novellen levende personen meent te herkennen, soms wel drie modellen in één beeld [...]’(3). Kennelijk blijft Emants de reputatie houden, dat hij

(1) Zie over deze affaire: Bram Oosterwijk, *Vlucht na victorie. Lodewijk Pincoffs (1827-1911)*. Rotterdam 1979.
(2) Marcellus Emants, *Jong Holland*. Eerste deel. 's-Gravenhage 1881, p. II.
(3) De advertentie voor *Goudakker's illusiën* staat in *Het vaderland* van 17 juni 1885. De ingezonden brief waarmee Emants daarentegen protesteert in *Het vaderland* van 22 juni 1885.

1. Marcellus Emants omstreeks 1885.

portretten levert van konkrete personen. Getuige bijvoorbeeld een uitspraak van Catherina Vlielander Hein, de zus van Louis Couperus, in 1923, het sterfjaar van beide Haagse schrijvers:

'Natuurlijk inspireerde [Couperus] zich op zijn omgeving, maar hij gaf geen portretten, zooals Emants deed, naar ik meen. Uit Emants' novellen kun je Hagenaars herkennen. Louis zette werkelijk den neus van den één boven den mond van den ander'(4). In het algemeen - de in dit boek afgedrukte dokumenten wijzen in die richting - lijkt Emants de neiging te hebben personen te gebruiken die overleden zijn of zich op veilig verre afstand bevinden.

Over de relatie tussen zijn personages en hun modellen spreekt Emants ook in een tweetal interviews. Hij brengt in dat verband ook zijn materiaalverzameling ter sprake. Tegen M.J. Brusse zegt hij in het voorjaar van 1907: 'Ik schrijf veel naar menschen, die ik geobserveerd heb, maar ik maak nooit portretten, - ik gebruik ze als mijn modellen. Zoo heb ik ook in "Een nagelaten bekentenis" niet de bedoeling gehad mijzelf uit te beelden, - het is een combinatie van mijzelf met anderen. Maar er is geen van mijn boeken, waarin ik zoo precies naar model heb gewerkt als in "Waan". Het model voor de hoofdfiguur zei mij: "ik heb nu het gevoel dat je mij naakt voor het publiek hebt gebracht".

Ik zoek voor mijn werk bij voorkeur naar het sterk individueele, - naar individueele afwijkingen. Daarover heb ik boeken vol aanteekeningen. Heele schriften met gesprek, met geschiedenissen, die ik heb waargenomen, - want ik heb weinig geheugen. Op zoo velerlei gebied heb ik notities, over menschen, en over mijn voorstellingen van menschen, - maar wat een massa typen moet je ongebruikt laten...'(5).

E. d'Oliveira noteerde het als volgt:

'Gegevens verzamelen? ja, dat doe ik ook: ik heb schriften vol. Als ik een of andere uitdrukking hoor die ik typisch vind, dan schrijf ik die op. Maar, eenmaal opgeschreven, blijft-ie wel in mijn hoofd. Dan hoef ik hem ook niet meer na te slaan. In mijn dialoog vindt u altijd uitdrukkingen die ik heb gehoord. En bij het schrijven heb ik altijd bepaalde personen die ik voor me zie. Natuurlijk gebruik ik een zelfde persoon wel eens twee- driemaal, telkens van een andere kant bekeken. Maar ik gebruik altijd mij bekende personen als model.'(6)

Het enige wat ons rest van datgene wat al met al een behoorlijk omvangrijke dokumentatie moet zijn geweest, zijn twee schriften en enkele losse papiertjes.

Dat deze verzameling aantekeningen in *Achter het boek* wordt opgenomen, behoeft - de titel van de reeks in aanmerking genomen - geen nadere verantwoording. Maar dat neemt niet weg dat het belang van deze publikatie nog wel wat nader bepaald kan worden.

(4) W. van Itallie-Van Embden, *Sprekende portretten*. Leiden z.j., p. 86.
(5) [M.J. Brusse], 'Onder de menschen. Marc. Emants. Herinnering aan een gesprek', in: *N.R.C.*, 28 oktober 1923.
(6) E. d'Oliveira, *'De mannen van '80 aan het woord': een onderzoek naar eenige beginselen van de 'Nieuwe-Gids'-school*. Tweede druk. Amsterdam z.j., p. 148.

Wat betreft Marcellus Emants en zijn werk geven deze schriften in de eerste plaats informatie over konkrete gegevens achter enkele van zijn werken. Zo treffen we er aantekeningen in aan die later uitgewerkt werden tot of onderdeel werden van *Juffrouw Lina, Hij, Afgestorven,* enkele verhalen uit *Lichte kost,* enz. Niet minder interessant is de blik die de schriften ons in het algemeen gunnen op het soort gegevens dat Emants met het oog op zijn werk noteerde en bewaarde. Het is zeker niet toevallig, dat zoveel van deze aantekeningen in relatie staan met huwelijk en scheiding[7], dat er zoveel personen in voorkomen die 'afwijkend' gedrag vertonen, dat er aandacht is voor de degeneratie van 'jong Holland', dat in het algemeen vaak fatsoenlijke en maatschappelijke mensen uit gegoede kringen getoond worden zonder de façade waarachter ze normaliter schuilgaan.

Het laatstgenoemde aspekt maakt ook, dat de uitgave wellicht enig kultuur-historisch belang heeft: zonder dat dit Emants' bedoeling was en uiteraard onvolledig en onsystematisch krijgt men toch enig inzicht in een aantal aspekten van het dagelijkse leven in hogere Haagse kringen aan het eind van de jaren tachtig van de negentiende eeuw.

Tenslotte moet ook nog gewezen worden op enkele literair-historische gegevens die deze aantekeningen opleveren, afgezien van die betreffende Emants en zijn werk. Naast incidentele opmerkingen over literatoren als Frits Smit Kleine, Jan ten Brink en J.E. Sachse, loopt als een soort feuilleton door het eerste schrift een verslag van de troebelen die in 1886 en 1887 door Frans Netscher veroorzaakt werden in het letterkundige genootschap Oefening Kweekt Kennis. Emants' verslag bevat een groot aantal gegevens die in de officiële notulen niet terug te vinden zijn.

2. De teksten.

De twee schriften met aantekeningen en de losse papiertjes (in het vervolg aan te duiden met: Aantekeningen Grafschrift[8]) berusten in de Emants-verzameling van het Letterkundig Museum.

Blijkens direkte en indirekte dateringen bevat het eerste schrift aantekeningen uit de periode oktober 1885 - december 1887, bevat het tweede schrift aantekeningen uit de periode januari 1888 - ± juli 1890 en moeten de Aantekeningen Grafschrift in 1916 gedateerd worden. Voor zover men zich daarover door middel van de direkte en indirekte dateringen een beeld kan vormen, moet men konkluderen dat de aantekeningen op enkele uitzonderingen na in chronologische volgorde staan.

De aantekeningen staan in twee blauwe schoolschriften van 21 × 16,5 cm. Op het etiket van het eerste schrift staat de stempel: 'Marcellus Emants / 's Hage', en in handschrift het cijfer '5'. Op het etiket van het tweede schrift staat in handschrift: 'Marcellus Emants'.

(7) Een keuze uit juist deze aantekeningen verscheen als Marcellus Emants, 'Aantekeningen over huwelijken'. Gekozen en ingeleid door Nop Maas in *De schans* nr. 6 (maart 1978), p. 18-33.

(8) Zie voor deze aantekeningen en hun nasleep: Pierre H. Dubois, *Marcellus Emants. Een schrijversleven*. Tweede, herziene en uitgebreide druk. 's Gravenhage 1980, p. 347-348.

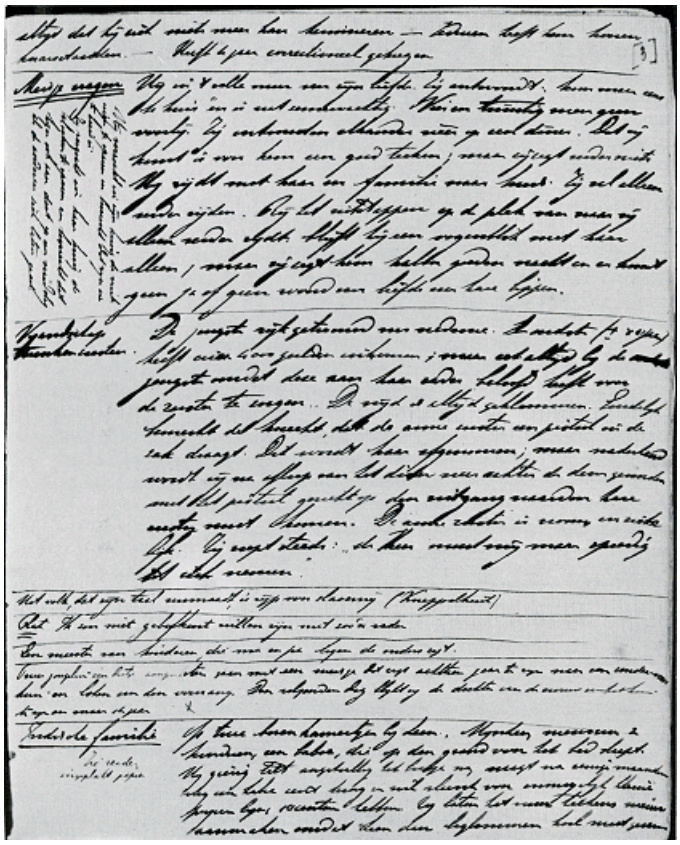

2. Bladzijde uit het eerste schrift met aantekeningen.

De aantekeningen zijn geschreven in verschillende soorten inkt, soms in potlood. Ze worden meestal van elkaar onderscheiden door een streep over de hele breedte van de bladzijde of de kolom. Soms staan de aantekeningen op een ingeplakt papier. Van een precieze beschrijving van de handschriften is afgezien, omdat de enkele lezer die daarin geïnteresseerd is terecht kan bij de originelen in het Letterkundig Museum.

Naast aantekeningen in handschrift bevatten de schriften ook een aantal kranteknipsels, deels zodanig opgeplakt dat er een uitklapbare pagina ontstaat. Als een kranteknipsel maar één kolom breed is, heeft dat tot gevolg dat er op Emants' bladzijden twee kolommen ontstaan.

3. De tekstweergave.

Er is gestreefd naar een zo leesbaar mogelijke weergave van de tekst. Emants' handschrift in aanmerking genomen en rekening houdend met de haast waarmee veel van de aantekeningen genoteerd zullen zijn, is duidelijk, dat vaak moeilijk uit te maken is in hoeverre een woord helemaal afgemaakt is en in hoeverre een haaltje al dan niet geïnterpreteerd moet worden als een leesteken. Ter bewaring van de authenticiteit zijn spelfouten, woordverdubbelingen en anakoloetische zinnen gehandhaafd. In een aantal van deze gevallen is voor alle duidelijkheid de informatie: [in de tekst] toegevoegd.

Daarnaast is een aantal ingrepen uitgevoerd dat zich laat samenvatten als toevoegingen, weglatingen en normalisaties.

In een aantal gevallen, waarin geen twijfel mogelijk lijkt aan Emants' bedoelingen, is ten gerieve van de leesbaarheid ontbrekende interpunktie toegevoegd, zonder dat dit in de tekst verder verantwoord wordt. Ook accenten zijn stilzwijgend toegevoegd of gekorrigeerd. Waar twijfel heerste over het al dan niet voltooien van een woord is gekozen voor het hele woord.

Als in de tekst iets vermeld wordt tussen vierkante haken, betreft het een mededeling van de tekstbezorger. Waar deze mededelingen bestaan uit een deel vóór en een deel achter een dubbele punt - bijvoorbeeld [in kantlijn: zie verder] komt het gedeelte vóór de dubbele punt steeds voor rekening van de tekstbezorger en is de tekst achter de dubbele punt steeds van Emants. Als een woord of een deel daarvan onleesbaar was, wordt dit aangegeven met [...?], als ik ernstig twijfel aan mijn lezing volgt [?].

Toegevoegd zijn uiteraard ook de annotaties en de doorlopende nummering van de aantekeningen.

Weggelaten zijn de strepen die doorgaans ter onderscheiding van de verschillende aantekeningen optreden, evenals de in de kantlijn incidenteel verschijnende kruisjes, waarvan de betekenis onduidelijk is. De waarschijnlijk door een medewerker van het Letterkundig Museum aangebrachte paginering van de schriften is ook weggelaten. Doorhalingen zijn doorgaans niet vermeld. Tussenvoegingen waarvan duidelijk is op welke plaats zij door Emants gewenst werden, zijn zonder meer op die plaatsen opgenomen. Waar de beoogde plaats van de toevoeging niet duidelijk is en waar er toevoegingen in de kantlijn staan, worden deze toevoegingen met regie-aanwijzing

van de tekstbezorger vermeld tussen vierkante haken. Gegevens over de kleur inkt, ingeplakte papieren, kolommen e.d. zijn niet opgenomen. Wél is in voorkomende gevallen steeds vermeld dat er sprake is van een kranteknipsel.

Veel aantekeningen hebben een soort titel, d.w.z. één of meer woorden - vaak de eerste woorden van een zin - die duidelijk los staan van de rest van de aantekening. Deze 'titel' staat dan boven de aantekening of in de kantlijn. In deze uitgave staan deze titels steeds boven de aantekening. Bij kranteknipsels zijn de in verschillende korpsen gezette titels sterk vereenvoudigd; de meestal gespatieerde eerste regel is gewoon gezet. Alle andere gespatieerde passages in kranteknipsels zijn kursief geworden.

4. De annotatie

Achter ieder nummer zijn, indien dat nodig leek en mogelijk bleek, annotaties opgenomen.

Emants geeft namen van personen in deze aantekeningen vaak weer door middel van initialen of de medeklinkers van de naam met spaties in plaats van de klinker. Dit heeft tot gevolg, dat in een groot aantal gevallen de informatie ontbreekt om te komen tot een verantwoorde identifikatie. Voor zover deze identifikatie wél gelukt is, treft men de persoonsnaam en enkele gegevens aan in de annotatie. In het algemeen is er naar gestreefd om van de personen het geboorte- en sterfjaar op te geven, alsmede summiere verdere gegevens, maar helaas was het lang niet altijd mogelijk deze informatie te achterhalen. Wat betreft de kranteknipsels is er in de regel van afgezien de daarin voorkomende personen enz. te annoteren. De daarin te investeren tijd en moeite zou in geen verhouding hebben gestaan tot het resultaat. Temeer omdat het Emants meer om 'het geval' gegaan zal zijn, dan om de personen. Wél is van een groot aantal kranteknipsels de herkomst en de datum van publikatie achterhaald. Hierdoor wordt het mogelijk de omringende aantekeningen in handschrift bij benadering te dateren.

Bij een aantal aantekeningen heeft Emants zelf verwijzingen aangebracht, meestal in de vorm van de toevoeging 'zie verder' of 'zie vroeger'. In de annotatie worden deze verwijzingen preciezer ingevuld. Ook waar Emants geen verwijzing aanbracht en daar toch aanleiding toe is, wordt in de annotatie verwezen. Verder levert het register nog de mogelijkheid om aantekeningen over dezelfde personen bij elkaar te brengen.

Aparte vermelding verdient hier nog de kategorie annotaties die verwijst naar werk van Emants dat gerelateerd is aan de hier in druk verschijnende aantekeningen. De tekstbezorger heeft geprobeerd te waken voor de verleiding om al te snel tot een dergelijke relatie te besluiten. En overigens koestert hij niet de illusie alle relaties opgespoord te hebben.

Naar de biografie van Emants door Pierre H. Dubois wordt in de annotatie verwezen als '*Dubois*'; naar de uitgave van de brieven aan Frits Smit Kleine wordt verwezen als '*Brieven*'.

5. Register en bibliografie.

In het register zijn alle namen (inklusief die uit kranteknipsels) opgenomen van personen, instellingen, gebouwen en periodieken die in de aantekeningen en in de daarbij behorende annotaties voorkomen. Onder 'Emants' zijn ook de titels van werken opgenomen. Voornamen zijn eveneens opgenomen in het register, maar als de bijpassende achternaam bekend is, wordt bij de voornaam alleen maar verwezen naar de komplete naam. Initialen e.d. zijn niet opgenomen. De cijfers verwijzen naar het nummer van de aantekening, niet naar het paginanummer.

De opgave van de bronnen waaraan men zijn informatie ontleend heeft, is bij een uitgave als de onderhavige geen sinekure, niet in de laatste plaats omdat achteraf vaak moeilijk meer te rekonstrueren is hoe men tot een bepaalde oplossing is gekomen. Een - ongetwijfeld inkomplete - lijst van bronnen treft men aan in de bibliografie.

6. Dankbetuigingen.

Mijn dank gaat uit naar mevrouw L.E.C.J. Emants te Velp voor de toestemming om het handschrift uit te geven, voor de inlichtingen die zij bereidwillig gaf en voor de niet aflatende belangstelling in de totstandkoming van de uitgave.

Van de personen en instanties die de totstandkoming van deze uitgave krachtig hebben bevorderd, moeten verder genoemd worden: het Nederlands Letterkundig Museum (vooral dr. Harry G.M. Prick en Gerrit-Jan Slijkhuis), de Koninklijke Bibliotheek (vooral in de persoon van drs Louis Uding), het Gemeente-archief van Den Haag en Alfons Steenmans te Nijmegen.

Pierre H. Dubois was degene die de wenselijkheid van uitgave van de schriften indertijd heeft geopperd. De oorspronkelijk als ko-produktie van hem en ondergetekende geplande uitgave verkeerde door omstandigheden in een uitgave waaraan hij meewerkte als adviseur-en meelezer, terwijl hij tevens, samen met zijn echtgenote Simone, informatie voor de annotatie bijdroeg. Mijn grootste dank gaat daarom uit naar hem die een zeer belangrijke auctor is van de tegenwoordige belangstelling voor Marcellus Emants en zijn werk.

Nijmegen, januari 1985

Nop Maas

Eerste schrift

1. [Kranteknipsel:]
Manslag op ‘Cranenburg.’

't Was 15 Juli; het hooi was binnen op ‘Groot Zorgvliet’ en Willem Boonstoppel, de landbouwer, tracteerde, zooals men dat op 't land gewoon is. Van halfzeven tot acht uren werd er gedronken op 't welvolbrachte werk door den boer met Jacob Neelemaat, Groeneveld, Van der Kleij en Cornelis van Spronsen gedaan. Er waren 8 of 9 personen in gulle vroolijkheid bijeen en ze dronken anderhalve flesch bitter, elk gemiddeld 4 à 5 glaasjes.

Was het hooien zonder de minste onaangenaamheid geëindigd, het treurig avondonthaal bracht de gemoederen in een stemming, die vooral op personen, die niet gewoon zijn sterk te drinken, vaak deze uitwerking heeft, dat ze om een kleinigheid boos worden en knarsetanden. Zoo was het met Neelemaat. In een prettige bui was hij met Van der Kleij na het drinken in de boschjes achter ‘Groot Zorgvliet’ gegaan, om een paar meisjes op te sporen, die daarheen waren gegaan om zich te verbergen... ten einde door de jongens te worden gevonden en samen te stoeien.

Maar de jongens vonden de meisjes niet. Jammer genoeg, want Neelemaat zou wellicht, al minnekozende, minder leed berokkend en ondervonden hebben dan nu. Immers, toen hij aan het erf terugkwam, was hij uit zijn humeur, omdat hem gebleken was dat Van Spronsen met den wagen en 't jongentje van Gerrit Boonstoppel, van ‘Cranenburg’ (waar hij eigenlijk in dienst was; hij was met Van Spronsen tijdelijk door Gerrit aan Willem afgestaan in den hooitijd) naar huis was gereden. Dat was nog al eens gebeurd en Jacob meende dat daardoor een onbehoorlijke inbreuk werd gemaakt op zijn rechten.

- ‘Ik ben knecht,’ riep hij in woede uit, terwijl hij zich kleedde, - en hij is arbeider; ik moet rijden. Ik zal hem wel krijgen.

- ‘Wees nou wijzer’ - voegde hem de baas, Willem Boonstoppel, goedig toe, - ‘wat moet je nou den laatsten avond je kwaad maken?’

Maar Jacob liep den wagen met ‘Kees’ spoedig na en was weldra op ‘Cranenburg’; Kees was er al en stond kalm in het boenhok. Woedend loopt Jacob naar zijn kamer en het duurde niet lang of men hoorde in het boenhok bij de woning van Gerrit onraad. Zijn vrouw riep de mannen te hulp, omdat ‘de jongens gingen vechten.’

- ‘Ze hebben messen’ had ze volgens één getuige geroepen.

Toen spoedig na dit alarm Snoek, de opzichter aan de afzanderij, toesnelde, stonden Van Spronsen en Neelemaat aan den muur tegenover elkander, in dreigende houding; Neelemaat hield een opgeheven dolkmes boven het hoofd van zijn tegenstander. Snoek drong zich tusschenbeiden, duwde Van Spronsen met den elleboog weg, zoodat hij meende deze achter zich te hooren vallen, terwijl hij Neelemaats hand greep om hem te ontwapenen. Dit gelukte echter pas nadat de aannemers Verheul en Vlot mede waren opgedaagd.

Snoek bracht, na nog een kort intermezzo, waarbij Neelemaat zijn baas het bewijs zocht te geven, dat hij niet dronken was - hij liep 12 passen ‘kaarsrecht’ op en neer -

den opgewonden jongen naar bed. Deze knorde en vloekte nog wel op ‘Kees’ en zei wel dat, als hij dien avond te bed kwam (ze sliepen geregeld zamen) Kees zou sterven door middel van zijn scheermes: hij kreeg ook wel zijn scheermes uit zijn kist en hield dat in bed; maar, een kwartier later sliep hij rustig en Snoek borg het scheermes weer op.

Waar was intusschen Van Spronsen gebleven? Snoek had hem overal gezocht, maar hij was er niet en hij geloofde dus dat hij stillekens naar huis zou zijn gegaan.

Dit bleek niet zoo te zijn. Den volgenden morgen werd in het aardappelland bij het boenhok Cornelis Van Spronsen zieltogend gevonden; het land was met bloed doorweekt; diepe wonden aan hals en arm waren op zijn lichaam te zien. Die wonden bloedden toen niet meer en men droeg den verwonde naar huis. Kort daarna gaf hij den geest. De doctoren Van der Mandele, Korteweg en Kortlandt, vroeger en later als deskundigen geraadpleegd, schreven den dood alleen toe aan verbloeding, door gesneden wonden en voegden er eenstemmig bij dat, als er terstond heelkundige hulp was ingeroepen, de man zou zijn gered. De wonden waren geen van alle - er waren er zes - doodelijk.

Het vermoeden lag voor de hand dat Neelemaat de dader van den manslag zijn moest. Toen zijn baas hem 's morgens wekken ging en vroeg of hij was uitgeslapen, antwoordde hij:

‘Ja en ik heb nog gesneden en gevochten gisterenavond.’

‘Ben je mal?’ vroeg de baas.

‘Ja, als je zoo maar ben’ - hernam Neelemaat daarop, vrij onduidelijk.

De baas had Van Spronsen in het veld gevonden. Hij riep daarop Neelemaat en nam hem er bij, zeggende:

‘Zie eens Jaap, daar ligt nou Kees en dat is nou jou schuld’.

‘In Godsnaam’ antwoordde Neelemaat, ‘ik kan het niet helpen; het is gebeurd’.

Weldra was het geval aan de justitie bekend geworden en Neelemaat werd gearresteerd. Hij borg zijn kleeren op, kleede zich in zijn beste pak en ging gedwee naar het politiebureau mede. Van zijn eerste verhoor tot heden hield hij steeds vol dat hij beschonken was, en boos over krenking zijner rechten door den verslagene; maar van een manslag, van zijn vechten en wat daarop gevolgd is, weet hij niets.

Heden stond hij onder beschuldiging van manslag voor het Gerechtshof alhier terecht.

Jacob Neelemaat is een flink gebouwde boerenknecht, een knap man, van middelbare grootte, gezond van uiterlijk en met een goedig gelaat. Hij werd te Maassluis geboren en woonde vroeger te Rijswijk als boerenknecht. Thans is hij 22 jaren oud en volgens al de getuigenissen van heden, was hij altijd een opppassende, bedaarde, vroolijke jongen, degelijk voor zijn werk, verdraagzaam en ordelijk, een kerel die nooit dronken was gezien en van wien niemand iets kwaads had te zeggen. Over Van Spronsen liepen de gevoelens wel wat meer uiteen; sommigen althans verklaarden dat hij een lastig, aanmatigend man was, die den baas wel een weinig over Neelemaat wilde spelen. Vandaar dat zij elkaar of dat Neelemaat hem vermeed en steeds ontweek om met hem zamen te werken.

Van vroegere oneenigheid bleek echter niet.

Op verschillende punten was het verhoor der getuigen en deskundigen - 15 in getal -

onder de leiding van waarnemenden Voorzitter van het Hof, mr. De Jonge, een ‘cross examination’. Het verhoor van den beschuldigde zelf leverde geenerlei bijzonderheden op. Met zeer zachte stem beantwoordde hij alle hem gedane vragen; het ten processe voorhanden dolkmes herkende hij als zijn eigendom, vroeger uit liefhebberij gekocht; hij droeg 't zelden bij zich en weet alleen dat hij het op 15 Juli niet bij zich had; volgens vrouw Boonstoppel had hij 't, vermoedelijk in het boenhok met Van Spronsen willende vechten, van den zolder gehaald. Het dolkmes was met bloed bevlekt. Of 't menschenbloed was, konden de deskundigen niet verklaren en evenmin of het bloed lang of kort aan 't mes moet zijn geweest. De beschuldigde zegt nooit eenigen wrok tegen het slachtoffer te hebben gekoesterd.

De beschuldigde had op geen enkele verklaring der getuigen eenige aanmerking.

De verschillende getuigen verzekerden dat van een bepaald vijandelijke houding tusschen besch. en Van Spronsen niets bleek; dat besch. echter ontstemd was over het rijden van den verslagene, wijl dit zijn werk was. Op het oogenblik dat Van Spronsen en Neelemaat door Snoek werden gescheiden werd van een verwonding niets bemerkt en Van Spronsen liet zich ook niet in dien zin uit alsof hij gewond was. Eerst den volgenden morgen werd niet alleen het zieltogend lichaam van Van Spronsen gevonden, maar ook door bloedvlekken aan den elleboog waarmêe Snoek Van Spronsen had weggeduwd, aan den stoel waarop deze den vorigen avond gezeten had en aan het muurtje waar de vechtenden in het boenhok waren gescheiden, ontdekt, dat er bloed had gevloeid.

Was Van Spronsen op het oogenblik, dat Neelemaat werd ontwapend, reeds door dezen verwond? Was de gewonde naar huis gaande in het aardappellenland gevallen? - beschonken of uitgeput? - Was hij daar ten doode gebloed? Ziedaar de vragen waarop het aankomt in deze allertreurigste zaak, - schijnbaar gevolg van de door den President en verschillende raadsheeren heden ter zitting zoo terecht afgekeurde gewoonte bij ‘onze goede boeren’ om het binnen zijn van 't hooi te celebreeren met het schenken van meer jenever dan een matig man verdragen kan.

Intusschen liepen de getuigenissen zeer uiteen over de vraag of zoowel de besch. als van Spronsen al dan niet of in welke mate zij beschonken waren. Een der get. noemde besch. bijv. ‘goed dronken’. Geen van allen echter vonden hem zóo dronken, dat 't hen aannemelijk voorkwam, dat besch. zich van al het gebeurde niets zou kunnen herinneren.

De besch. zat, gedurende het geheele verhoor van de getuigen stil, peinzend, met 't hoofd eenigzins ter linkerzijde gebogen, voor zich henen.

Na het getuigenverhoor herhaalde de Voorzitter nog eenige vragen aan den besch.

Het verhoor scheen, zeide hij, bezwarend voor hem te zijn; het scheen, dat besch. de wonden gesneden of gestoken had toegebracht. Moet ge dat niet erkennen?

Beschuldigde: Ja.

Voorzitter: Wat bekent ge dus?

Besch.: Ik beken dat volgens de verklaringen van de getuigen ik het moet hebben gedaan.

Raadsheer Raedt van Oldenbarneveldt: Volgens Van der Kleij, den kameraad met

wien ge wèl waart, hebt ge reeds acht dagen vóor het treurige feit gezegd: ik zal hem (Van Spronsen) wel krijgen; toen was er nog geen sprake van het rijden. Dezelfde getuige zei ook dat gij een hekel hadt aan Van Spronsen. Waarom? Wat hadt ge tegen Van Spronsen? Waarom hebt ge gezegd hem te zullen krijgen?

Besch.: Ik zei dat met het oog op het werk.

Raadsheer: Nee, dat kon niet op 't werk slaan, dat was een uiting van voorgenomen wraakneming.

Besch.: Neen, ik heb den man niets in den weg gelegen en niets tegen hem.

Het woord werd hierop gegeven aan den advocaat-generaal jhr. mr. De Savornin Lohman, - die het bewijs van den manslag voldoende geleverd achtte.

De besch. werd op heeterdaad, met den dolk in de opgeheven hand, tegenover zijn slachtoffer gevonden. En al werd nu de verwonding feitelijk niet gezien, de bloedsporen aan den muur op de plek waar besch. zijn prooi overviel, de bloedvlekken aan den dolk van besch. en het vinden van Van Spronsen, die blijkens de bloedvlekken van den stal naar het veld was geloopen, waar men hem vond, - dat alles sneed de mogelijkheid af van de bewering dat de verslagene wellicht nader nog een ontmoeting met een ander kan hebben gehad, waarbij de doodelijke verwondingen zijn toegebracht.

De besch. had dus, zonder te ontkennen, de sluwste partij gekozen: hij geeft een ontoerekenbaarheid voor ten gevolge van dronkenschap. Art. 64 Code Pénal is niet op dronkenschap van toepassing, maar wel kan dronkenschap in sommige gevallen ontoerekenbaarheid ten gevolge hebben: indien de dronkenschap zóo groot is, dat hij als een wild dier ageert en wanneer dit door besch. kan worden bewezen.

Noch het een, noch 't andere is waar. Besch. had 4 à 5 glaasjes, zeer kleine glaasjes, jenever gedronken; 8 à 9 personen hadden zamen 1 ½ flesch jenever gehad. En inderdaad was niemand dronken, ook besch. niet; hij was uitgegaan om meisjes op te zoeken; hij heeft allerlei zaken gedaan die hij niet gewoon was en op een wijze die geen dronkenschap verraadde; hij kleedde zich om Van Spronsen te volgen; hij haalde, te huis gekomen, zijn dolk uit zijn kist op den zolder; hij koelde zijn wraak; hij toonde dat hij niet dronken was en te bed herinnerde hij zich nog dat Van Spronsen daar komen zou en toen nog haalde hij zijn scheermes voor den dag om Van Spronsen nader te treffen. [In machineschrift: Dat alles bewijst overleg, geen dronkenschap, in een mate van onbewustheid, van redeloosheid.]

Maar nog meer. Toen de besch. den volgenden morgen op 't gevolg zijner handelingen werd gewezen, was hij niet verbaasd.

‘In Gods naam, ik kan 't niet helpen; het is gebeurd’, zei hij als iemand die zeer goed wist wat er was voorgevallen. Reeds deze omstandigheid bewijst het logenachtige van des besch. beweren.

Doch aangenomen dat niet de dronkenschap de oorzaak is van 't feit, waarin dan moet die oorzaak worden gezocht? In hartstocht. De besch. ontstak in drift over het hem uit handen nemen van zijn werk; dat was echter slechts een omstandigheid die den bom deed losbarsten; er bestond buitendien reeds animositeit tusschen besch. en Van Spronsen, al konden de getuigen de oorzaak daarvan niet gissen of opgeven; zij schenen daaromtrent onverschillig. Besch. had dagen te voren een dreigement geuit tegen Van Spronsen, al had hij dien niet bij name genoemd. In toorn was de

verwonding toegebracht; dit kan een verzachtende omstandigheid zijn, geen oorzaak van straffeloosheid.

De adv.-gen. zelf meende in deze tot het toepassen van verzachtende omstandigheden te mogen concludeeren; niet omdat de wonden niet den dood ten gevolge zou hebben gehad bij spoedige geneeskundige hulp, - want dit was een omstandigheid onafhankelijk van den dader; niet ook om de dronkenschap, die 't O.M. ontkent, zelfs wat een lichten graad van dronkenschap betreft; - maar al was het feit van zoozeer toe te geven aan zijn drift om een onbeduidende inbreuk op zijn rechten, dat besch. een man en vader van 7 kinderen doodde nog, zoo ernstig, - het onberispelijk vroeger gedrag van den besch. en de gunstige getuigenissen door allen die hem kennen van hem gegeven, mochten aanleiding geven tot toepassing van een geringere straf dan die de wet bedreigt.

Op deze gronden requireerde de Adv.-Gen. schuldigverklaring van *Jacob Neelemaat* aan *manslag* onder verkleinende omstandigheden en zijn *veroordeeling* tot correctioneele gevangenisstraf van *vier jaren* en in de kosten van het geding.

Na het aanhooren van dit requisitoir begon de besch. te weenen. Doch na weinige oogenblikken herstelde hij zich in zijn vroegere peinzende houding, waarin hij het pleidooi van zijn verdediger aanhoorde.

Deze, de adv. mr. Jac. Van Gigch, begon met de goede hoedanigheden, zoowel van den verslagene als van den beschuldigde in het licht te stellen. Beide waren oppassende, vlijtige, ingetogen personen, die geen misbruik maakten van sterken drank. Het eenige wat men dezen besch. toeschrijft is onverschilligheid, - zelfs in den morgen van 16 Juli, bij de ontdekking van den misdaad. Dit was echter zeer begrijpelijk. De besch. was zoo weinig gewoon jenever te drinken, dat hij zelfs den morgen na de jeneverpartij van 15 Juli nòg onder den indruk was, nòg in de stemming van dien avond, ondanks den nachtelijken slaap. Juist die dronkenschap, die 't O.M. wegcijfert is voor pleiter oorzaak om algeheele ontoerekenbaarheid, of althans een uiterst beperkte toerekenbaarheid aan te nemen.

Maar te voren moet het bewijs der feiten zijn geleverd; het bewijs waarover het O.M. heenglijdt en dat toch zeer betwistbaar is, waar men met een zoo mysterieuse zaak te doen heeft.

Na de feestelijke hooi-viering op ‘Groot Zorgvliet’ gaat besch. uit om meisjes te zoeken, terugkomende ontsteekt hij in woede over een feit dat vroeger meermalen was voorgekomen en waarover hij zich niet boos had gemaakt. Hij volgt Van Spronsen en bedreigt hem. Nu is een van beiden waar: òf Van Spronsen was zelf ook dronken en gaf zich geen rekenschap van 't gevaar dat hem bedreigde als hij bleef; òf hij bleef om te wachten. Dit laatste neemt pleiter intusschen niet aan.

De besch. komt beneden en er wordt om hulp geroepen, ‘hij heeft een mes, ze willen vechten, zij hebben messen’, - klinkt het. Men snelt toe en aan beschuld. wordt een dolkmes ontrukt. Van Spronsen spreekt geen woord, beklaagt zich niet over de ondergane mishandeling, smeekt niet om heelkundige hulp te halen; hij, die dan toch zwaar, maar niet doodelijk wordt gewond, laat zich stil wegduwen, valt en - verdwijnt spoorloos. Waar hij gebleven is den ganschen nacht, wat er verder met hem is gebeurd, het blijkt niet.

Maar de bloedvlekken aan den muur en de dolk dan?

De bloedvlekken konden niets bewijzen. Hoe wil men dat de spatten van 't bloed uit een aan de linkerzijde van den hals toegebrachte wond zichtbaar zullen zijn op den muur, waartegen de verwonde met zijn rechterzijde gekeerd is? Dan moeten de bloedspatten een cirkel hebben beschreven, wat niet aannemelijk is.

En de dolk? Die dolk, waarmee zware wonden zijn toegebracht, wonden die zulke verbloedingen veroorzaken dat iemand er door sterft, wordt door verschillende personen gezien - niet druipend van het pas vergoten bloed, maar met vlekken die men voor roest aanziet!

Neen, zeide pl., het Openb. Min. zal moeten bewijzen niet op gissingen, maar ontwijfelbaar en naar rechten, dat de wonden die den dood van Van Spronsen hebben veroorzaakt, in het boenhok van ‘Cranenburg’, bij een worsteling met Neelemaat, en door dezen zijn toegebracht.

De voortzetting van het pleidooi werd hierop tot morgen 10 uren verdaagd.

Dit verslag verscheen op 9 oktober 1885 in *Het vaderland*. De eerste berichten over deze zaak verschenen in *Het vaderland* van 17 juli 1885. In het nummer van 9 september verscheen onder de titel ‘Manslag-Nelemaat’ een overzicht van de gebeurtenissen. Zie verder de nummers 15, 16 en 17. Blijkens de laatste twee aantekeningen heeft Emants de rechtszitting waarschijnlijk bijgewoond.

2.

1885 (October)

3.

Examen Toonkunstenaars Vereeniging. Ackermann vraagt aan een juffrouw levende Holl: componisten te noemen. Zij zegt er zijn er geen.

A. Hoort u 't. Zoo zijn ze nu allen. 't Is al weer zoo. Maar juffrouw ziet u hier dan meneer Nicolaï niet enz: En ik zelf: ik heb een lied gemaakt Ida, du bist mein. Vertel u mij eens wat uit het leven van mijnheer Bouman. Weet u niets. Is 't u niet bekend dat mijnheer B. orkestdirecteur is van Krommenie.

De Nederlandsche Toonkunstenaars-Vereeniging werd in 1875 opgericht ter behartiging van de belangen van toonkunstenaars (zie: H.A. Amory, *De Nederlandsche Toonkunstenaars-Vereeniging 1875-1925. Beknopt historisch overzicht*. Z.pl., z.j.). Van 1 tot 5 september 1885 vonden in Diligentia te Den Haag de examens plaats voor muziekonderwijzers van de Nederlandsche Toonkunstenaars-Vereeniging. *A.J. Ackermann* (1836-1914) en *W.F.G. Nicolaï* (1829-1896), respektievelijk onderwijzer aan en direkteur van de Koninklijke Muziekschool te 's Gravenhage,

maakten deel uit van de examenkommissie (zie: *Caecilia* (1885), p. 179-180).
‘Ida, du bist mein’, eigenlijk: ‘Ida. Ja du bist mein’ is nummer 1 van opus 9 van Ackermann: ‘Drei Gedichte von Hoffmann von Fallersleben’, waarschijnlijk ontstaan tussen 1880 en 1884 (mededeling van de gemeente-archivaris van 's Gravenhage).

3. A.J. Ackermann.

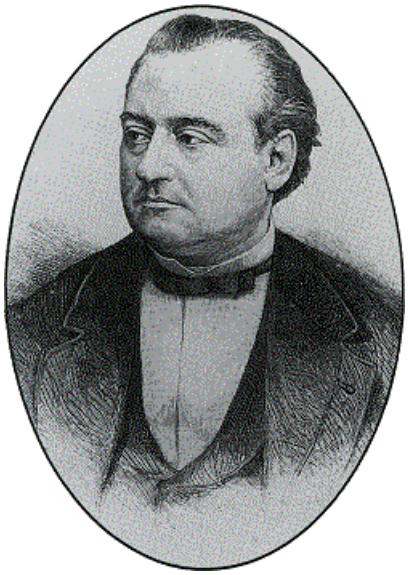

4. W.F.G. Nicolaï.

Op welke van de talrijke toonkunstenaars uit het geslacht Bouman gedoeld wordt, is onduidelijk. Van geen van hen is bekend dat hij verbonden was aan enig orkest te Krommenie.

4.

Een heer hoort een gek ondervragen en houdt hem voor wijs. Oppasser zegt: hij is gek dat zal ik u bewijzen. Ondervraagt hem over politiek. De gek antwoordt dat er een minister-crisis is - wat juist was - en meent dat de heer voor minister van marine in aanmerking komt. De oppasser geeft met een gebaar te kennen dat dit genoegzaam voor 's mans krankzinnigheid bewijst.

Waarschijnlijk moet deze gebeurtenis gedateerd worden ± augustus 1885. W.F. van Erp Taalman Kip (1824-1905) werd toen als minister van Marine opgevolgd door W.L.A. Gericke (1836-1914).

5. ***Avondje***

Een dame gooit eerst de trekpot met haar japon [in de tekst]. Zij zegt tegenwoordig niet meer voortespelen, maar heeft toch muziek medegebracht, die beneden is en wordt gehaald. Zij speelt in een hoek achter de hooge piano verborgen. Erlkönig (arrangement) voor, in een onmogelijk langzaam, draaiorgelachtig tempo, terwijl iedereen om 't hardst doorpraat.

6. [Kranteknipsel:]

In eene onzer provinciesteden (zoo verhaalt het ‘N.v.d.D.’) zou voor eenigen tijd een huwelijk gesloten worden tusschen een meisje uit een der achterbuurten en een fabrieksarbeider, met wien zij lang ‘verkeerd’ had. De moeder van den bruigom, eene Waalsche, was met een zijner broeders voor het huwelijk overgekomen. Deze beiden schenen niet bijzonder met de bruid en hare familie ingenomen, en zij werden door de stoere buurvriendinnen der bruid met een zeker wantrouwen aangekeken.

Alles ging echter aanvankelijk goed. De bruigom in het zwart en de bruid met hoed en doek - geleende spullen - gingen, met hunne betrekkingen, in optocht naar het stadhuis, waar reeds een publiek van belangstellende buren en vrienden vergaderd was. De stoet nam plaats, en de huwelijksvoltrekkking begon.

Maar toen de moeder van den bruidegom de vraag moest beantwoorden, of zij hare toestemming tot het huwelijk gaf, sprak zij kort maar krachtig: *Non!*

Algemeene ontsteltenis en groote verontwaardiging onder de vriendinnen der bruid. ‘Wat! Hij heeft zoolang met het goede kind geloopen en zou hij haar nu niet trouwen!’ riep eene dezer, eene lange, krachtige vrouw, en, heenbuigende over de afschutting, welke het publiek scheidde, pakte zij de weigerende moeder bij de schouders en liet haar, onder het roepen van *‘wiesje dis’ (oui, je dis),* door krachtig heen en weer schudden, eenige toestemmende bewegingen maken. ‘Zie je wel, het kr... zegt: ja! Trouw ze nu maar, mijnheer!’ riep zij.

Maar de overheidspersonen achten die gedwongen toestemmende buigingen niet geldig, te meer, daar de moeder, toen zij weer op adem kwam, bij hare weigering bleef volharden.

Het paar moest dus ongetrouwd weder heen gaan. Maar nu werd het van alle kanten bestormd door de vrienden die hoeden, jas, doek enz. voor de plechtigheid geleend hadden, en die vreesden dat, bij eene mogelijke vechtpartij, hun eigendom beschadigd zou worden. Het was rukken en schreeuwen links en rechts - eene onbeschrijflijke verwarring. En toen eindelijk bruid en bruidegom ieder huns weegs gingen, was hij blootshoofds en in zijne hemdsmouwen, terwijl zij, van hoed en doek en andere sieraden ontdaan, met de handen voor het gelaat, hare woning opzocht.

De moeder en de broeder van den bruigom ontkwamen slechts met moeite aan de woede van de verontwaardigde vrienden en vriendinnen der beleedigde bruid.

> *N.v.d.D: Nieuws van den Dag*. De herkomst van dit kranteknipsel is niet gevonden.

7. *Krankzinnigheid*

Moeder breekt haar been en wordt te huis gebracht. Hij roept: ik wil vreten; want of jij je poot breekt, dat gaat mij niet aan. Mijn moer ben je toch niet, want je bent niet in staat zoo'n kunststuk te verrichten als het ter wereld brengen van (zijn eigen naam).

8.

Bekeering van een Jood omdat hij een publiek schandaal in zijn familie wil hebben.

9. *Eerste bezorgingen van een jonge geëngageerde*

Hooge hoed, rok, gekleede jas, photographie te zamen, visite kaartjes en aankondigingen, visites. Scheiding in 't midden van het haar.

10.

Jong Holland Whistclub van vier. Komen in rokken, met witte dassen en hooge hoeden op. Drinken vieux Médoc, dragen titels *comte, baron,* vicomte enz: (zie 5 bladen verder).

> *Jong Holland* heeft hier uiteraard geen direkte relatie met de eerder gepubliceerde gelijknamige roman (1881). De betekenis is zoiets als: ‘de jeugd van tegenwoordig’. De hier beschreven situatie is terug te vinden in *Een nagelaten bekentenis*, p. 70 (ed. Van Oorschot).
> *zie 5 bladen verder:* zie nummer 30. Zie ook nummer 43.

11.

Eetclub de Peterselie ook van vier, een fijn diner eens in de 14 dagen. Dito toilet als boven.

> *als boven:* zie nummer 10.

12.

Mésalliance Met een winkeljuffrouw, die al dadelijk in *haar* engagement ook nog door haar patroon wordt gevraagd, die het met dat engagement zoo ernstig niet neemt. Later vraagt de niet-rijke verloofde man het rijtuig van een vriend ter leen, rijdt zelf en brengt zijn aanstaande naar een familie om haar diensten als kindermeid aan te bieden. Zij wordt natuurlijk afgewezen.

13.

Vrouw S.K. Wantrouwende blik alsof zij in haar binnenste begeerten verbergt. Poging in het gesprek die begeerten te verdedigen waartoe zij instinctmatig gevoelt te zullen vervallen. Erkenning van het sexueele als de drijfveer van allen. Zola. ‘Iedere vrouw moet nu en dan de cocotte eens *kunnen* spelen’.

‘Men moet altijd maar de omstandigheden kennen en alles van nabij weten.’ Discipline uitmuntend vinden voor anderen die zij als stommelingen beschouwt nl. nonnen, maar voor zichzelve verfoeien. Minachtend kleine zetjes over haar man soezerig, hij eet maar toe. Zij drijft haar wil door. Armbloedigheid. Zenuwachtige onrust. Afschrik van vormen. Geen begeerten erkennend voor haar die een kind heeft en er zelve geen verlangend. Vrees daarvoor, echt of geveinsd. Uitingen van minachting over bloemzoete mannegezichten. Alleen uitgaan met heeren (familie's) bij hunne voornamen noemen. Haar man alleen laten zelfs alleen laten eten. Afdwalen door de straten in 't terugkeeren, althans volgens haar zeggen door het soezen. Mannelijke gewoonten en gebaren in bierhuizen.

Vrouw S.K.: Vrouw Smit Kleine. Het gaat hier om Josina Henriëtte Smit Kleine-Roquette (1851-1891), de eerste vrouw van Emants' vriend Frits Smit Kleine (1845-1931). Zij was een zeer onevenwichtige vrouw. (Zie: *Brieven*)

5. Frits Smit Kleine.

Zola: de romanschrijver Emile Zola (1840-1902). Het is onduidelijk of de omringende opmerkingen citaten zijn van Zola of niet.

14. *Duel*

Een Hombre partijtje. Een heer verliest een spel codille en zegt ik heb 't niet kunnen winnen. Een ander zegt dat spel heb je verknoeid. No. 1 boos zegt dat is niet waar, u mocht wel een lesje nemen in de wellevendheid, no. 2 antwoordt ik zal u morgen mijn getuigen zenden. Den volgenden morgen getuigen bij no. 1 die vragen of hij intrekken wil de woorden dat is niet waar. Zij zeggen dat de ander heeft gezegd verspeeld in plaats van verknoeid wat No. 1 ontkent. Bijeenkomst van getuigen 1 en 2. Elke partij houdt een andere lezing vol. Nu adviseurs ingeroepen, nl de gastheer en een gast, die weder andere afwijkende lezingen geven. Getuigen ten einde raad benoemen ten slotte mediateurs, die een redactie zullen voorstellen waarop de een intrekt als de ander verklaard [in de tekst] dat hij iets niet heeft gemeend. De eerst sterke woorden worden hoe langer hoe zwakker.

15. [Kranteknipsel:]
Manslag op 'Cranenburg.'

Bij de hedenmorgen te 10 uren voortgezette behandeling van het proces tegen Jacob Neelemaat door het gerechtshof alhier, vervolgde de verdediger mr. Jac. Van Gigch zijn gisteren aangevangen pleidooi.

Hij kwam eerst nog even terug op hetgeen hij reeds uitvoerig had trachten aan te toonen, nl. dat het Openb. Min. zeer vluchtig over de quaestie van het bewijs was heengegleden. Het Openb. Min. ging, volgens pleiter ten onrechte, geheel op de waarschijnlijkheid af, maar het Hof moest geen *waarschijnlijkheid* maar *zekerheid* hebben.

Pleiter wees daarom nogmaals en met nadruk op het hoogst belangrijke feit dat het dolkmes, na de vermoedelijke worsteling door de getuigen Snoek en Verheul onmiddellijk aan besch. ontnomen, geen duidelijk spoor van bloed vertoonde, terwijl er wonden mede zouden zijn gestoken en gesneden, zoo diep en bloedend, dat de verslagene er door doodbloedde.

Bij de bewering van het Openb. Min. dat besch. niet beschonken zou zijn geweest op het oogenblik dat hij de daad pleegde, - gesteld dat dit bewezen ware stond pl. vervolgens stil. Waarop was die bewering gegrond? Op de verklaring van getuigen, dat besch. 12 passen [boven geschreven: meters] kaarsrecht had geloopen; juist de gewone handeling van beschonken lieden, die willen bewijzen dat ze nuchter zijn. Zonder in breede beschouwingen te treden over al hetgeen geschreven is over de toerekenbaarheid van daden, in dronkenschap bedreven, betoogde pleiter dat deze beschuldigde geen normaal mensch meer kon zijn na het gebruik van 4 à 5 borrels bitter, waarschijnlijk in een brandende zon, terwijl hij iemand was die zelden drank gebruikt. Onder den invloed van dien drank, besch. moge dan niet zichtbaar

smoordronken zijn geweest, verkeerde hij zelfs nog den volgenden ochtend en dat dit vaststaat meent pl. te kunnen bewijzen. Er is, zegt hij, in deze zaak een instructie gevoerd waarvoor de

rechter-commissaris niets dan lof verdient en nu blijkt uit diens proces-verbaal dat hij den besch. bij zijn verhoor van 16 Juli 's ochtends nog onder den invloed van gebruikten drank heeft bevonden, terwijl ook door zekere Neeltje De Bas voor dien ambtenaar is verklaard dat besch. in den bewusten ochtend zich zeer zonderling had aangesteld en blijkbaar onbewust was van hetgeen den vorigen avond was voorgevallen.

Pl. wijst er vervolgens op dat in deze zaak niets is dat op een bekentenis gelijkt. Besch. heeft volhard bij zijn opgave dat hij van niets weet en nu moge hij eenige meters kaarsrecht geloopen hebben om te toonen dat hij niet dronken was, deze verklaring van één getuigen kan niet als bewijs gelden dat de besch. wèl toerekenbaar, wèl bewust van zijn daden zou zijn geweest, wat hij zelf pertinent ontkent. De wetenschap had uitgemaakt - blijkens een citaat dat pl. gaf - dat zelfs het gebruik van een kleine hoeveelheid sterken door iemand die slechts zelden spiritualiën gebruikt [in de tekst], voldoende is om hem in een toestand van volslagen bewusteloosheid te doen verkeeren en ... zonder dat dit door zijn omgeving kan worden opgemerkt.

Geloofde pleiter derhalve dat, aangenomen dat 't feitelijk bewijs geleverd ware - het ontoerekenbare van de daad voldoende is aangetoond, dan nog moest pl. er op wijzen dat volgens de deskundigen Van Spronsen ten gevolge van verbloeding was gestorven, en het stond z.i. volstrekt niet vast dat de wonden, waardoor die verbloeding was ontstaan, in den bewusten avond van 15 Juli door besch. aan den verslagene waren toegebracht. Aangenomen dat besch. Van Spronsen heeft verwond, - was het dan aan die wonden dat de verslagene was overleden? In 't boenhok was hij geduwd, gevallen. Kon dit niet de oorzaak der verbloeding zijn?

Pleiter's conclusie strekte derhalve tot vrijspraak bij gebrek van het gevorderd bewijs, maar voor geval het Hof het bewijs geleverd oordeelde en de toerekenbaarheid aannam, deed pl. nog uitkomen, dat besch. de gevolgen van zijn daad in geenendeele heeft gewild en ze niet heeft kunnen voorzien. Bij het nieuwe strafwetboek wordt die omstandigheid in 't voordeel van een besch. uitgelegd en nu zou 't toch voor dezen jeugdigen, oppassenden man, al zeer te bejammeren zijn, dat hij onder de werking van een zeer verouderd strafwetboek zou moeten boeten, voor een daad door hem niet gewild en in een toestand van onbewustheid bedreven.

Met het volste vertrouwen zag pl. 's Hofs uitspraak derhalve te gemoet.

Bij de hierna gevoerde re- en dupliek hield het O.M. nog nader vol dat de schuld meer dan voldoende was bewezen en er in 't minst niet aan dronkenschap bij besch. moet worden gedacht, terwijl de verdediger voor de beweerde onbewustheid nog aanvoerde dat o.a. het te bed gaan met een geopend scheermes in de hand, zooals besch. had gedaan, toch niet als een normale handeling kan worden aangenomen.

's Hofs uitspraak werd bepaald op morgenmiddag ten 3 ure.

Dit kranteknipsel is afkomstig uit *Het vaderland* van 10 oktober 1885. *Het vaderland* van 11 en 12 oktober meldt, dat Neelemaat veroordeeld werd tot vier jaar gevangenisstraf.
Zie ook nummer 1, 16 en 17.

16.

Neelemaat: kort en zeer zwaar gebouwd met dikken, stierachtigen nek, rossig bruin in elkaar gekruld (niet gekroesd haar), geelachtige gelaatskleur, niets zeggende blauwe oogen. Gekleed in een geolied jasje.

Zie ook nummer 1, 15 en 17.

17.

Vraag van R. Oldenbarnevelt: waarom schonk je hun geen chocolade; zij zouden dan even tevreden zijn. - De getuigen weten geen van allen iets aangaande slechte verstandhouding van N. met van Spronsen. Antwoord geregeld: ik heb 't hem niet gevraagd. - Neelemaat zelf antwoordt altijd dat hij zich niets meer kan herinneren. - Iedereen heeft hem hooren knarsetanden. - Heeft 4 jaar correctioneel gekregen.

Zie ook nummer 1, 15 en 16.

18. *Meisje vragen*

Hij in 't volle vuur van zijn liefde. Zij antwoordt: ‘kom maar eens te huis’ en is wat zenuwachtig. Vier en twintig uren gaan voorbij. Zij ontmoeten elkander weêr op een dîner. Dat zij komt is voor hem een goed teeken; maar zij zegt verder niets. Hij rijdt met haar en familie naar huis. Zij zal alleen verder rijden. Bij het uitstappen op de plek van waar zij alleen verder rijdt, blijft hij een oogenblik met haar alleen, maar zij zegt hem kalm goeden nacht en er komt geen ja of geen woord van liefde over hare lippen.

[In kantlijn: Hij verzoekt in zijn kring de vuile uien te sparen en bemerkt dat zij er in te huis is.

Zij zoekt in haar kring de vloeken te sparen en bemerkt dat hij er ook aan doet op een middag als de anderen zich laten gaan.]

19. Vijandschap tusschen zusters.

De jongste rijk getrouwd nu weduwe. De oudste (± 70 jaar) heeft circa 4000 gulden inkomen; maar eet altijd bij de jongste omdat deze aan haar vader beloofd heeft voor de zuster te zorgen. De nijd is altijd geklommen. Eindelijk bemerkt de knecht, dat de arme zuster een pistool in de zak draagt. Dit wordt haar afgenomen; maar naderhand wordt zij na afloop van het diner weer achter de deur gevonden met het pistool gericht op den uitgang waardoor haar zuster moet komen. De arme zuster is vroom en ziekelijk. Zij roept steeds: ‘de Heer moest mij maar spoedig tot zich nemen’.

Zie ook nummer 213.

20.

Het volk, dat zijn taal versmaadt, is rijp voor slavernij (Kneppelhout).

Emants gebruikt deze uitspraak, die hij ten onrechte aan J. Kneppelhout (1814-1885) toeschrijft, herhaaldelijk in opstellen over het gebruik van bastaardwoorden, o.a. in ‘Ons “Kurhaus”’ in *De Nederlandsche spectator* (1887), p. 217. Kneppelhout gebruikt de uitspraak, maar als citaat van S.J. van den Bergh

(1814-1868), in zijn opstel ‘Over het herstel van het nationaal tooneel’ (J. Kneppelhout, *Stijl Kunst*. Amsterdam 1855, p. 153). Dat Emants de uitspraak aan Kneppelhout toeschrijft, vindt wellicht zijn oorzaak in het feit dat A.C. L[offelt] in zijn feuilleton ‘Het tooneel’ in *Het vaderland* van 19 november 1885 de opmerking zonder vermelding van S.J. van den Bergh citeert bij zijn parafrase van Kneppelhouts opstel. De plaats waar Van den Bergh de zin oorspronkelijk gebruikte is niet teruggevonden. Zie ook nummer 270.

21. *Plat*

Ik zou niet gebofkont willen zijn met zoo'n vader.

22.

Een meester van kinderen, die ma en pa tegen de ouders zegt.

23.

Twee jongelui, een beetje aangeschoten, gaan met een meisje dat zegt achttien jaar te zijn naar een rendez-vous huis en loten om den voorrang. Den volgenden dag blijkt zij de dochter van de vrouw van het huis te zijn en maar 14 jaar.

24. *Indische familie* [In kantlijn: Zie verder ingeplakt papier]

Op twee bovenkamertjes bij Leen. Mijnheer, mevrouw, 2 kinderen, een baboe, die op den grond voor het bed slaapt. Hij gierig telt angstvallig het boekje na, vraagt na eenige maanden nog een halve cent terug en wil vleesch voor onmogelijk kleine prijzen bijv: 10 centen hebben. Zij laten het vuur telkens nieuw aanmaken omdat Leen dan beglommen kool moet geven. Hij laat zijn vrouw stoffen voor vrouwenkleeren koopen om daar jasjes voor hem van te maken. Hij ranselt zijn vrouw; men haalt de politie, maar als deze komt is alles altijd stil. Deur steeds op slot. Mevrouw wil niet beneden doen gelooven dat zij honger lijdt en strooit daarom brood uit op het binnenplaatsje. De menschen van beneden schrijven haar brieven en bieden hulp aan tegen meneer. Hij verdenkt iedereen en zegt er dan bij dat hij niemand beschuldigen wil. De menschen van beneden laten een neef komen die Fransch spreekt om meneer aan zijn verstand te brengen dat hij een termijn uit betalen moet. Hij behandelt deze zaak ook in het Fransch; maar betaalt niet voordat men weigert zijn koffer te laten vertrekken. De menschen van beneden verschuilen zich

als hij vertrekt. Hij eindigt met een tooneel op straat waarin hij alleen zegt: u heeft ongelijk en u ook, en u ook en u ook. Op dezelfde kamers altijd menschen, die op rekening laten halen en het boekje niet kunnen afdoen. Architekt die plannen teekent.

Zie verder ingeplakt papier: zie nummer 75.
beglommen: glimmend, brandend.

25. L ft nk

Dominee, die terstond aan zijn (Friesche) gemeente zegt, dat hij aan niets gelooft. De lui zeggen: dat hij hen verbriestert. Hij bezoekt alle lui van het dorp ook hen, die niet tot zijn gemeente behooren en maakt zich bemind.

Aan een emigranten-paar raadt hij aan levensmiddelen mede te nemen; maar zij verwerpen zijn raad omdat zij alles van reizen afweten. Zij zijn al eens naar Groningen geweest.

L ft nk: waarschijnlijk wordt bedoeld: Lieftinck. Het betreft hier wellicht Franciscus Lieftinck (1835-1917) die achtereenvolgens predikant was in de Friese dorpen Boyl en Kimswerd. Vanaf 1879 is hij 'geavanceerd-liberaal' lid van de Tweede Kamer. Ook kan bedoeld zijn J.W. Lieftinck, in de jaren rond 1885 predikant in het Friese Rauwerd (*Staatsalmanak voor het Koninkrijk der Nederlanden* (1887), p. 615).
verbriestert: Lees waarschijnlijk: verbiestert: in de war brengt.

26. *Vorm*

Een Friesche boer komt met een geheel opgestoken sigaar binnen, om niet den schijn te hebben alsof hij er een van je verwacht.

27. Grootm: vdL.

Bewaakt door een man en een juffrouw, die hoe langer zoo familjaarder worden en elkander het hof maken, terwijl zij de portwijn van de oude lui opdrinken en opeten wat hun gezonden wordt. Zij spreken van 'moes' en vertellen dat zij haar gisteren avond weer eens flink gebonden hebben, terwijl zij er bij zit. Gemeubileerde boterham. Trarare, trarare!

vdL.: waarschijnlijk: van der Loeff (vgl. nummer 106). Het betreft waarschijnlijk de grootmoeder van Emants' echtgenote Eva Verniers van der Loeff: Jeannette Mathicia Gerarda Hillegonda van den Bosch..

28.

To wil absoluut ook zonder M. zich vertoonen op een groot bal.

To: Jacobus Cornelis van den Tol (1864-1937), een neef van Emants (mededeling van mevrouw L.E.C.J. Emants; zie ook *Brieven*, p. 35).
M.: M.C. (Mathilde) Slicher (geb. 1867), op dit moment waarschijnlijk de verloofde van J.C. van den Tol. Hun huwelijk zal plaatsvinden in april 1887 (zie nummer 102).

29. *Heyer*.

wil zijn dochter wel op een Volksbond concert laten spelen; maar dan moet hij een schep vrijkaartjes hebben. Hij vindt het mooi, dat de grooten in de muziek zich wel willen ophouden met de kleineren en hoopt dat zij nu eens goed in de courant zal genoemd worden. Zij heeft nog haar best gedaan om in een tijdschrift voor de muziekliefhebberij (waarschijnlijk Cecilia) genoemd te worden; maar dat is mislukt.
-

Heyer: wellicht Willem Jacob Heyer (geb. 1824), stalhouder, vader van verschillende dochters geboren tussen 1853 en 1865. Zie ook nummer 211.

Volksbond concert: De Volksbond is een vereniging ter bestrijding van drankmisbruik. Ze hoopt haar doel te bereiken o.a. door veredeling van volksvermaken. Daartoe houdt ze bijvoorbeeld op 20 december 1885 in Diligentia een bijeenkomst met muzikale en letterkundige voordrachten van dilettanten.
Cecilia lees: *Caecilia. Algemeen muzikaal tijdschrift van Nederland*.

30. Jong Holland.

Whistclub (zie 5 bl. vroeger). Rokken spoedig afgeschaft. Standjes over het spel. De baron scheldt een ander uit: Leelijke roode bliksem, daar is het gat van de deur. De ander staat, neemt afscheid (wil natuurlijk geen hand geven aan den baron) maar barst bij de deur in tranen uit om het standje. Alles weer bijgelegd. Uit verveling in een kast gaan logeren.

5 bl. vroeger: zie nummer 10.
een ander: waarschijnlijk Gerard (eigenlijk: Leendert Gerardus) van den Tol (1859-1891), een neef van Emants. (*Brieven*, p. 35; vgl. ook nummer 43). Op 27 mei 1886 schrijft Emants aan Frits Smit Kleine o.a.: ‘Herinnert ge u Gerard van den Tol nog, eertijds mijn pupil en toen ook wel roode baai geheeten? Vertel het niet verder, maar verneem onder vier oogen, dat dit heerschap thans in een hoerenkast logeert. Sedert vijf weken vertoeft hij bij Madame Celine, en wij zijn nu bezig hem onder curateele te stellen, wat misschien niet zal gelukken. Jong Holland! -’ (*Brieven*, p. 37).

31. Een mallootje.

Draagt ringen om te doen gelooven dat zij geëngageerd is. Zegt dat zij serenades op de fluit krijgt als er 's avonds een heer met een hond en hondenfluit komt. Dweept met vreemde talen, beschuldigt andere meisjes van losheid in den mond. Wandelt gaarne waar zij jongelui kan tegenkomen. Liegt sterk.

32. Oude heer van in de zeventig.

Door zijn kinderen het huis uitgezet, omdat hij allerlei snolletjes liet komen.

33. Idealisme

(E ns) Als ik hoorde dat mijn aanstaande schoonvader niet genoeg meegaf zou ik tot het meisje zeggen: ik gaf je liever een schop onder je gat.

34. Familie schandaal. Zie volgend schrift Engagement.

Moeder laat dochter trouwen met den man met wien zij het houdt om daardoor dien man bij zich te kunnen houden. Zij laat na de miskraam der dochter den dokter verklaren dat een verdere omgang tusschen man en vrouw schadelijk zou zijn. De jonge man zegt eindelijk eens tot zijn vrouw: je moeder is een hoer. Jonge vrouw krijgt achterdocht en een vriend vertelt haar alles. Man wil eerst niet scheiden om het geld. Zij dreigt met schandaal.

Laksheid.

De familie blijft met die moeder en dien jongen man op goeden voet. Na dood moeder zegt jonge vrouw: jammer, zij zou er zich in verheugen dat ik van dien man af was.

Zie volgend schrift Engagement: zie nummer 181.

35. Dina en M.

Hebben gerekend dat de dokter haar onderhouden zou omdat hij gezegd had: ik sta er voor in dat je 't goed zult hebben als je nu goed werkt. Geen politie naar den dokter. Trots van beide vooral van dochter. Gevraagd door een jongen neef, die evenwel de moeder niet wil onderhouden. Moeder en Dochter willen nu niets meer van elkaar weten en zien daarin iets mooi's. Familie wil hen niet houden. Werpen zich onder den trein.

Dina en M.: Dina was vroeger een keukenmeid van de familie Emants (zie *Dubois*, p. 175). Zij had een dochter die Maria heette. Dina en Maria vertonen sterke overeenkomst met de personages Lina en Maria in Emants' roman *Juffrouw Lina* (1888).

36. B .. k . st ... n

Aanleggen? Nou, ik ben een gladde aanlegger. Er is geen tweede zoo in het land. Vraag maar eens aan..... Den tweeden dag had ik het geld en hij zei: 't is prachtig. Dat komt omdat ik alles in den vreemde heb gezien. Op mijn 15e jaar zei ik tot mij zelven: Daar is het Westen, daar is het Westen, dat neemt niemand je af, dat kan niemand veranderen. Of er nu al zeeën en afgronden tien [?] bergen [in de tekst] tusschen liggen, daar is het Westen en daar ga ik hene. Zoo ben ik de wereld ingegaan en dat wil nu maar zeggen dat ik zoo'n krachten in me heb, dat ik mij door niets liet terughouden. Ik heb mijn-ideaal. Ik ben een wonder. Ik heb een ijzersterk gestel. 50 uren per dag heb ik gewandeld. Ik heb toch maar de pokken gehad en 10 uren lang met één straal uit één neusgat gebloeid. Docter - zei nog op zijn sterfbed; B je bent een wonder, er is geen tweede zoo in de heele wereld. Dat komt van het geloof. Wat ik al niet voor heerlijkheid heb doorleefd. Wat daar achter zit weet ik niet, maar het heeft mij altijd geholpen. Ik ben een moede zwerver en toen ik nu in het jaar 1871 als een moede zwerver in deze polder kwam zei een oostersche heer, dien ik nog nooit had gezien: B daar liggen duizende guldens voor je. Zie je dat niet. Raap ze op, ik wil dat je ze opraapt. Altijd heb ik zegen gehad, maar van de vrouwen heb ik nooit iets willen weten (hij vraagt er telkens en vergeet dan dat hij ze heeft gevraagd). Op mijn vijftiende jaar had ik mijn hoofd al vol van hoogere zaken. Voor mij hangt over niets meer een sluier. En altijd heb ik in de boeken gezeten: de natuur des bijbels, de werken van Cosmos en de geschiedenissen van de Buitenlandsche Grieken en Romeinen: Ook heb ik wetenschappelijke werken. Ik ben met het geloof in mijn kop

de wereld [tussen deze regel en de volgende: Gereisd in den geest.] over gepoetst. Van Bismarck (later zoon B) heb ik een eigenhandig cadeau gekregen, een sigarenkoker, die op mijn zwerftochten weg is geraakt, maar nog heb ik een eigenhandig gezant [in de tekst] van den

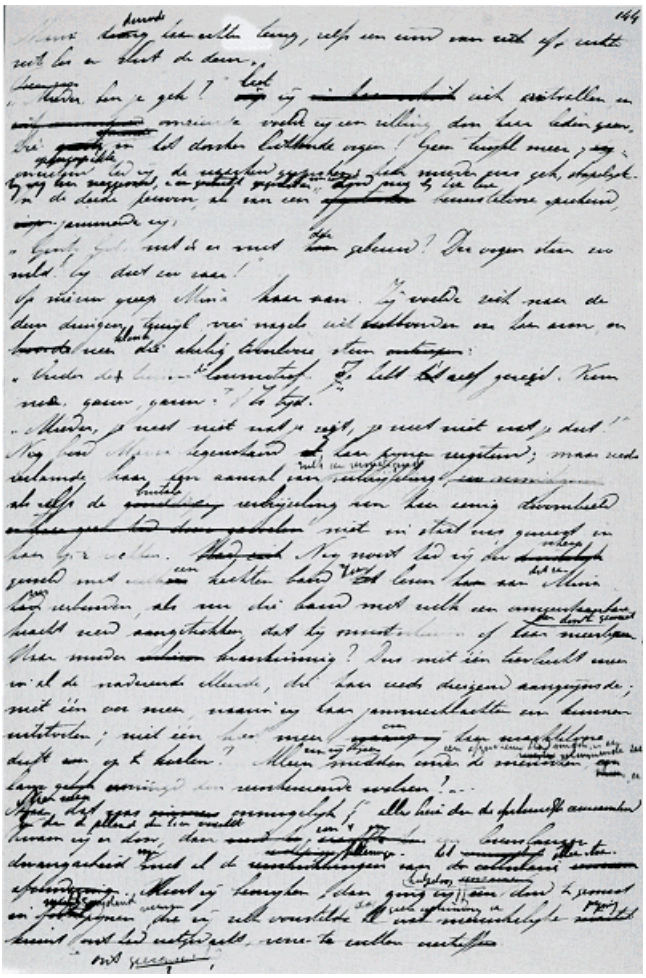

6. Fragment van het handschrift van Juffrouw Lina.

Chineeschen gezant gekregen in den oorlog van de Krim en Sebastopol, toen zijn kasteel Sleeswijk Holstein was verbrand. Dit is een Chineesche zijden zakdoek. En dan heb ik mijn verzameling gouderts en andere mineralien en marmersoorten, eigenhandig opgeraapt. Als ik duiten had ging ik weêr de wereld in, want al ben ik 50 jaar, er is geen stijvigheid in mij. Nooit heb ik gezondigd, er is niemand die in kwaadaardigheid een punt op mij kan zetten. Niet zooveel is er op mij te zeggen. Nooit vloek ik, maar altijd zie ik naar de schoonheid der natuur en de karakters der menschen. Mijn leven is in rook en damp voorbijgegaan. Ik weet alles van den aardbol en van alle andere bollen. Aardrijkskunde dat heeft mij altijd aangetrokken. Nooit heb ik gelogen. (Terzelfder tijd loog hij tegen anderen omtrent mijn bezoek zeggend dat ik haast had en naar de spoor moest. Anderen zeggen dat hij gek is en de heele buurt bij elkaar vloekt). Ik heb kennis gemaakt met koningen en prinsen en buitenlandsche leden. Ondertusschen wat zeg je van die bonte klim en dat palmpje? Spreken over het geloof en maatschappelijk. Anderen willen 't van hem hooren.

37. Huwelijksnacht.

J.J.E. zijn vrouw neemt de wijk op de pletie en wil er niet uitkomen. Hij gaat de juffrouw van het hotel halen die aan haar zegt. Het is zoo erg niet.

W.G. zijn vrouw wil hem niet in bed laten. Zij zegt gemeene vent wat wil je? Hij slaapt drie nachten naast het bed op den grond.

38. Diefstal van wijn.

Openmaken knipslot met een spijker. Waarschijnlijk motief meiden die met flesschen werden betaald. Getrouwde man. Viel dadelijk door de mand. Langdurig ernstig zwijgen; geen expressie, kijken op de nagels. U zoekt mijn ongeluk toch niet. U zoekt mij niet. Ik sta op straat. Om godswil. Ik zweer u bij God almachtig. Eindelijk na lang aarzelen papier geteekend waarbij hij bekent. Belooft u mij daarvan pas gebruik te maken als het weder voorkomt.

39. Kiesvereeniging.

President had goed gedîneerd. Geeft zich zelven het woord. Een candidaat moet ondersteund worden. Niemand vraagt het woord. Eindelijk staat er een op en zegt dat hij een goede dissertatie heeft geschreven; tweemaal president van het corps is geweest en nu president van een zangvereeniging is. Men telephoneert even om te weten of hij 't aanneemt.

40. Uitgeven.

G. beschuldigt mij naar ik verneem van een duur schrijver te zijn, die minstens *ƒ*50 per vel van zijn uitgevers vergt. Hij heeft mij betaald *ƒ*25 voor het geheele werk Langs den Nijl, *ƒ*100 voor den heelen Goudakker. Later zond hij uit eigen beweging nogmaals *ƒ*50 voor het laatste werk. Monaco's tweeden druk gaf hij uit zonder er mij in te kennen, zonder er recht op te hebben en zonder er mij een cent voor te betalen.

G: C.J.L.W.E. Gosler (1858-1921), uitgever en schrijver. Van Emants gaf hij uit

7. C.J.L.W.E. Gosler.

Langs den Nijl (1884), *Goudakker's illusiën* (1885) en de - blijkens deze aantekening niet geautoriseerde - tweede druk van *Monaco* (1886). In *Brinkman* wordt in 1884 nog een ‘nieuwe uitgave’ vermeld van *Monaco* (de eerste druk verscheen in 1878 bij W.C. de Graaff te Haarlem). Waarschijnlijk heeft Gosler de nog resterende exemplaren van *Monaco* gekocht uit de failliete boedel van De Graaff en die ‘opnieuw’ uitgegeven. De door Emants genoemde bedragen komen overeen met die welke hij noemt in een brief van 9 juli 1886 aan Smit Kleine (*Brieven,* p. 38).

41. Docter.

Ik ben tien jaren in een krankzinnigen gesticht werkzaam geweest. Dat herhaalt hij elk oogenblik. Ik heb jaren lang les gegeven en beweer dan ... Ik heb een brochure geschreven en bewijs daarin ... Verwerpt de erfelijkheid op grond van de meening dat alle kinderen van twee ouders dan gelijk moesten zijn. Hij stelt Offenbach hooger dan Wagner omdat Offenbach vroolijk stemt. Hij danst den cancan en beweert dat dat de gracieuste dans van de wereld is. Hij heeft zich jaren lang laten bewaken om studies te maken van het droomen (liet zich dan wekken en in verschillende houdingen leggen). Hij danst ook met castagnetten. Als iemand tegen hem wil argumenteeren legt hij zijn hand op uw arm en zegt ssssttt. Gesticulatie met dikke uitgespreide vingers in de hoogte. Domineeachtig.

42. Krankzinnige hoogmoedswaanzin

Referendaris. Begint met te zeggen: ik heb de begrooting bestudeerd en ben nu klaar. Zij kunnen mij nu tot minister of gouverneur-generaal benoemen. Laat zijn kinderen voor hem knielen. Geeft commiezen opslag van tractement. Vindt alles te goedkoop. Koopt voor groote sommen. Voor *f* 300 aan rozen in een klein tuintje. Was in Arnhem, komt een gepensionneerd militair tegen. Zegt dat hij incognito daar is. Benoemt hem tot opperbevelhebber van het leger en geeft hem zijn traktement: een kwartje.

43. Veridiotiseerend

G.v.d. T wil zijn curateele niet aanvragen wegens zwakheid van geestvermogens. Gelooft dadelijk dat dit maar een formule is. [In kantlijn: Zie vroeger Jong Holland baron.] Logeert in een kast, dankt God dat hij er uit is en zegt dat hij er niet voor zijn plezier zat. Werd daar achteraf gezet, kreeg haast geen eten meer. [In kantlijn: Hij spreekt in zichzelf: Zoo is 't altijd geweest en zoo zal het ook wel blijven.] Raast en tiert tegen zijn koetsier, die geld opneemt op een pensioen, dat hij van den koning heeft, om het voer voor het paard te betalen. Hij is nu en dan confidentieel met zijn koetsier. Gelooft alles wanneer men hem maar wijsmaakt dat hij het zelf wil en met eigen wil doet.

G.v d.T.: Gerard van den Tol.
Zie vroeger Jong Holland baron: zie nummer 10. Zie ook nummer 30.

44. Tragische afloop van een romantisch avontuur

Een jonge mooie man, die meegedaan heeft met een maskerade wordt door een meisje schriftelijk gevraagd. (Zij bekent hem dat zij hem liefheeft) Zij geeft hem rendez-vous; hij is dronken en komt niet. Hij kent haar niet, maar leert haar kennen. Volgt engagement. Zij bevallen elkander niet of wel hij verwaarloost haar en op goeden dag vergeet hij een afspraak in het gezelschap van vrienden. Zoo raakt het af.

45. Spel met dominosteenen

Vermenigvuldig een der kanten met 2, tel er 5 bij, vermenigvuldig dat met 5, trek het andere cijfer er bij en wat komt er nu? De rader trekt er 25 af en heeft dan de twee cijfers naast elkander in eenheden en tientallen.

46. Tuinman-eigenaar huis

Hij gaat met de socialisten mede om te stemmen, want hij heeft toch ook wel eens iemand lief, en wil dat dan toonen door hem te stemmen. Schande dat een bordeelhouder stemmen mag; hij niet. Hij zegt evenwel: ik ga niet meer mede als je aan mijn eigendom raakt. Zijn huurder moest er uit omdat hij zei dat D.N. zijn god was. Anders zou hij (de tuinman) in zijn eigen huis niet veilig zijn geweest.

D.N.: waarschijnlijk de socialistische voorman Ferdinand Domela Nieuwenhuis (1846-1919).

47. W.d.T.

Déveine. Oesterput 6 jaren bestudeerd, vrienden voor opgewarmd. Men weet niet van waar de oesters komen. Zij moeten des winters door de groote diepte tegen bevriezen bewaard kunnen worden. Tonnen inlaten waartegen de jonge oesters aanslaan; deze worden er voorzichtig afgedaan in de putten, waarin zij schalen vormen. Hij kreeg niets geen aanslag. 'S nachts uitgevaren om in de winterkoude te gaan zien hoe 't hun ging. Zag hij de schelpen openstaan dan waren zij dood. Koelwater doet hen prospereeren, maar onsmakelijk worden. Ten slotte raad om niets meer te probeeren. De eene helft der aandeelhouders verwijt hem het vruchteloos geofferde geld, de andere dat hij niet doorzet. Na zijn uittreden heeft men er een kreeftenpunt van gemaakt; maar de kreeften zijn nooit meer terecht gekomen.

48. Weigering teruggave godspenning.

Een tapper heeft om zijn meid te houden een briefkaart geschreven, waarin hij den dienst af zegt en belooft het handgeld terug te zullen geven. Hij beweert nu ten slotte dat men haar den dienst heeft opgezegd en weigert het geld af te geven.

Argumenten: Ze kunnen je niks maken. Ik wil er nog wel vijftig gulden voor zetten dat ze je niks kunnen doen. *Ik* zou 't niet geven. Laat ze verrekken die mevrouw. Is dat een mevrouw. 't Is een mevrouw van niks hoor.

> *godspenning:* handgeld dat een knecht of meid ontvangt bij het in dienst treden. Dit geld moet worden teruggegeven, als de afspraak van de zijde van de dienstbode wordt verbroken.

49. Schoolmeester

Ja, ik zal je wel, serpenten. Ik zal je nieren in het zuur zetten.

50. Krankzinnigheid.

Voor de ziekte brommig, ontevreden en ziekelijk. Vergelijken bij anderen, klagen over déveine, gevoel van miskend te zijn, lastig. In de ziekte (hoogmoedswaanzin) tevreden, verbeeldt zich alles te zijn, deelt ridderorden uit, geeft cadeaux, goedhartig, verbeeldt zich anderen gelukkig te maken.

51. Bluf op vrouwen

Een jonge man bluft er op een vrouw te hebben verleid. De man hoort dat van een derde. De vrouw ontkent het. De man laat den jongen een verklaring teekenen dat alles gelogen is.

Dit jongmensch doet zich als rijk voor, weet te vleien, geeft veel cadeaux en weet vrouwen van mannen te nemen, die niet willen of kunnen duelleeren. Hij schijnt ook geld van vrouwen gekregen te hebben.

52.

Een bankier is bevreesd dat zijn naam (de firma) door zijn vrouw in opspraak zal komen.

53. Moeder van een huwbare dochter.

De brievenbus is altijd vol met huwelijksaanvragen. Hij (de aanstaande) brengt elken dag een cadeau mee. Verleden een bouquet, die zeker wel *f* 20 heeft gekost en wie weet wat hij nu weêr meebrengt.

54. Gevaar voor een kantoor

G. schrijft aan H. ten huize van zijn notaris. Notaris opent den brief en telegrafeert: Kantoor L. niet soliede. Hij telegrafeert naar verschillende plekken waar H. kan wezen. H. dadelijk terug. Bankier wil spreken. Neen zegt H., geeft mij mijn papieren maar terug. Hij wandelt met den aap in een reistasch door de stad. Conferentie met een ander over de Batjan zaak. Wat denkt u er van. O zegt H. altemaal bedrog en knoeierij. Vindt u niet dat het hoofdkantoor te Amsterdam opgeheven moest woorden. O!!!

G.: Gerard Emants (1857-1893), broer van Marcellus Emants. Hij had belangen in de Batjan Maatschappij.
Kantoor L.: waarschijnlijk de firma P.J. Landrij te 's-Gravenhage, waar de balans van 1885 van de Batjan Maatschappij ter inzage lag met het oog op de aandeelhoudersvergadering van 12 juni 1886 (blijkens een advertentie in *Het vaderland* van 15 mei 1886).
Batjan zaak: de Batjan Maatschappij werd in 1881 opgericht met als doel het in Batjan in Indië, 'in cultuur brengen van onbebouwde gronden, het koopen, inzamelen en verkoopen van landbouw- en handelsproducten van allen aard, het exploiteeren van sagobosschen, het verzamelen van delfstoffen en verkoopen daarvan in ruwen of bewerkten staat, het visschen naar paarlmoer en ander zeeproduct en het oprichten der daartoe noodige fabrieken en gebouwen'. 's-Gravenhage was de zetel van de maatschappij, maar de direktie bevond zich in Amsterdam. Over 1883-1885 vond geen winstuitdeling plaats en ook verder zou de maatschappij niet erg suksesvol blijken (Zie: A.H. van Nierop en E. Baak, *De Nederlandsche naamlooze vennootschappen* jrg 1886, p. 528-529).
Zie ook nummer 89 en 97.

55. Finantieel

Concessionarissen moeten afstand doen van percenten die zij vooruit hebben. Dit gelukt eindelijk en nu verklaart op de vergadering de president (na de teekening van een onderhandsch contract hierover) dat er tusschen aandeelhouders en bestuur de meest volmaakte overeenstemming heerscht.

56. [Kranteknipsel:]

Hierna verscheen voor het Hof J.E. Van D., commissionair te Rotterdam, wien wordt ten laste gelegd valschheid in een geschrift van koophandel, door het verzinnen eener verbintenis en het desbewust gebruik maken daarvan. Deze besch. was sedert 3 Maart jl. als agent en bode in dienst van de levensverzekeringsmaatschappij ‘Conservatrix’ te Amsterdam, en als zoodanig belast met het te Rotterdam aanwerven van leden en het ontvangen van premiën, waarvoor hem provisie werd toegekend.

Besch. deed het aanvankelijk voorkomen, alsof hij met groote ijver in het belang der maatschappij werkzaam was, maar het bleek later dat de lijsten van zoogenaamd nieuwe leden, door hem overgelegd, òf voor het meerendeel gefingeerde namen bevatten òf namen inhielden van personen die, bij onderzoek, van niets wisten.

Eén zijner handelingen bracht hem met den rechter in aanraking. In de maand Mei wist hij juffrouw J.M.S. over te halen om zich te doen verzekeren voor *ƒ*500. Hij liet haar daartoe een aanvrage teekenen en deed zich daarna de eerste maandelijksche premie van *ƒ*2,28 uitbetalen. Om nu de juffrouw te doen gelooven dat haar verzekering werkelijk was aangegaan, reikte hij haar een polis uit, waarvan echter later de valschheid aan het licht kwam. In die polis, die besch. in zijn bezit had en van iemand was wiens lidmaatschap was vervallen, had hij cijfers en namen weten weg te maken en daarvoor in de plaats gesteld datgeene wat op juffr. S. betrekking had. Na de afgifte van dat valsche stuk, had hij de tweede maandelijksche premie van *ƒ*2,28 ontvangen en evenals de eerste voor zich behouden.

De besch. bekende de polis te hebben veranderd, maar beweerde dat dit stuk geen kracht had, daar het door een echt zou worden vervangen, wanneer de juffrouw geneeskundig zou zijn onderzocht. Liep dat onderzoek ongunstig uit, dan zou 't geld haar worden teruggegeven. De afgegeven polis diende slechts om haar niet te doen terugtreden.

Adv.-Gen. jhr. mr. De Savornin Lohman requireerde veroordeeling tot 1 jaar gevangenisstraf.

Mr. R.J.H. Patijn, die mede voor 't eerst als verdediger optrad en 's Hofs welwillendheid voor zich inriep, geloofde dat in deze zaak niet de Code Pénal maar het nieuwe Strafwetboek moest worden toegepast. Hij beweerde voorts uitvoerig dat door de knoeierijen van besch. aan de maatschappij geen nadeel kon worden toegebracht, daar zij alleen dienden om den schijn te geven, dat hij voor de maatschappij met ijver werkzaam was. Het nadeel aan juffr. S. toegebracht was z.i. uiterst gering en het kwam hem voor dat de straf door het O.M. geëischt, zeer zwaar was. Hij hoopte ten slotte dat het Hof een geringere straf zou opleggen en daarbij in rekening zou brengen de acht weken, die zijn client reeds in preventieve hechtenis had doorgebracht.

Dit kranteknipsel is afkomstig uit *Het vaderland* van 24 september 1886.

57. Oefening Standje [In kantlijn: Zie verder]

Algemeene vergadering. Luide rumoer van een samenzweering hing in de lucht. Drukke opkomst van de commiezen en vrienden van een referendaris aan de bestuurstafel. Stemming over 6 bestuursleden uit de gewone leden. Viermaal gestemd. Ten slotte waren twee van de ouden [hierboven geschreven: Oyens en Sluiter] herkozen, Netscher, A.E. van Kempen, Vernede, Dooremalen. Incident: ik beweer dat stemming onregelmatig was omdat de blanco biljetten niet voor de meerderheid waren medegeteld en de biljetten met 4 namen van de twee anderen blanco waren.

Netscher stemopnemer beweert dat de voorzitter die opmerking had moeten maken.
Ising zegt: ik leid de vergadering, maar ben haar niet. Daar de meerderheid ten slotte

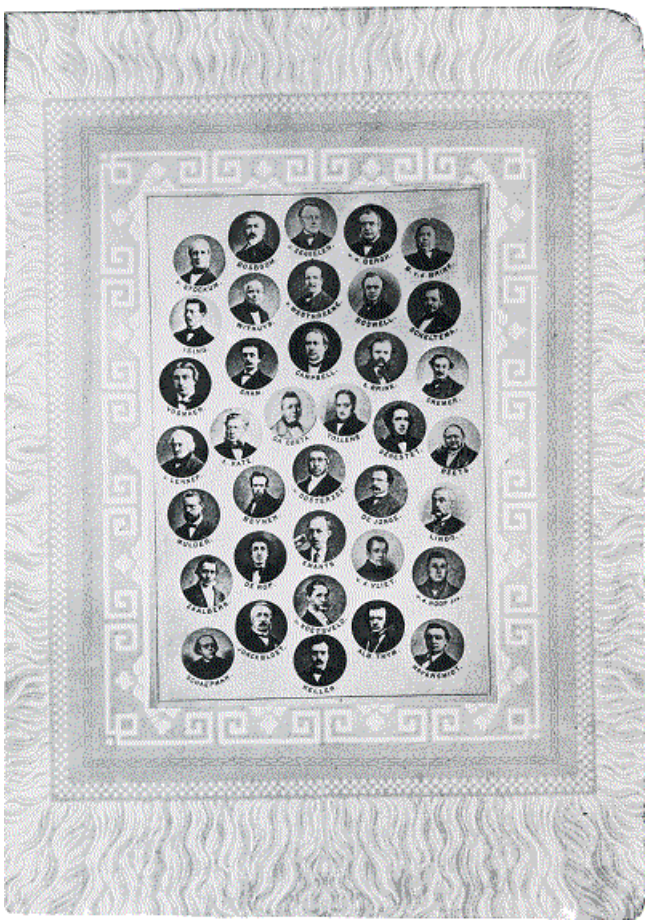

8. Omslag van Het Servetje *door Conviva (pseudoniem van Gerard Keller) dat handelt over Oefening Kweekt Kennis*.

9. Frans Netscher.

weinig anders zou geweest zijn blijft de stemming onveranderd. Coens uit naam van anderen sprekend wijst er op dat Oefening rijk is (servetje afgeschaft?) en hooge honoraria *zou kunnen* geven en dat de leden meer invloed verlangen. Na afloop bedankt Levyssohn den president en zegt dat hij dat vooral doet omdat Netscher hem een grove knauw heeft gegeven. Netscher zegt dat hij hem niet begrijpt. Ising zegt dat knauwen van *zekere* zijde hem erg onverschillig zijn.

Oefening: Het letterkundige genootschap Oefening Kweekt Kennis (O.K.K.). Het in deze en volgende aantekeningen beschreven konflikt dat zich afspeelt in het genootschapsjaar 1886-1887 wordt ‘officieel’ beschreven door S.W.F. Margadant in zijn *Geschiedenis van het letterkundig genootschap Oefening Kweekt Kennis 1834-1934*. Den Haag 1934, p. 73-79. Margadant wijt het konflikt aan de ‘persoonlijke eerzucht en kleinzielige naijver’ van Frans Netscher (1864-1923), benevens aan de afkeer die de jonge naturalist had van oudere letterkundigen.
Zie verder: zie nummer 62; zie aldaar ook de verdere verwijzing.
Algemeene vergadering: De jaarlijkse algemene vergadering van O.K.K. vond - veel drukker bezocht door gewone leden dan gebruikelijk - plaats op maandag 11 oktober 1886 in Diligentia. Gewone leden enerzijds en werkende en ereleden anderzijds leveren beide een deel van de bestuurderen. Zes bestuursleden uit de

gewone leden moesten herkozen dan wel vervangen worden. Herkozen werden J.C. de Marez Oyens (1845-1911, administrateur aan het ministerie van waterstaat, handel en nijverheid) en R.A.W. Sluiter (1824-1898). Niet herkozen werd J. van Aalst (1813-1900, leraar wiskunde Gymnasium Haganum), J.C. van Brakel (geb. 1849, kandidaat-notaris, vertrekt in 1889 naar Algiers), W.N. van Hamel (hoofdkommies Departement van Buitenlandse Zaken) en F. Stam (geb 1848, jurist, vertrekt in 1889 naar Ajaccio). In hun plaats werden gekozen Frans Netscher, A.E. van Kempen (1843-1902, fabrikant), P.A. Vernède (1837-1891, ambtenaar) en J.C. van Dooremaal (1837-1893, oogarts).
Incident: Het betreffende incident doet zich voor tussen de derde en de vierde stemming. Emants protesteerde tegen de handelwijze met de blanko stemmen en in dit verband vermelden de notulen van de vergadering, dat Netscher 'zich tegen den voorzitter uitlaat'.
Ising: A.L.H. Ising (1824-1891), stenograaf bij de Tweede Kamer, voorzitter van O.K.K. van 1878 tot 1898.
Coens: lees: J.J. Koentz (geb. 1869).
servetje: de befaamde 'nanut' van spreker en werkende leden na afloop van een spreekbeurt. Vgl. het gelijknamige boekje van Conviva (ps. van Gerard Keller), *Het Servetje. Herinnering aan 'Oefening Kweekt Kennis'*. Leiden 1878.
Levyssohn: H.D. Levyssohn Norman (1836-1892), voormalig lid van de Raad van Indië.
(Behalve aan het reeds genoemde boek van Margadant zijn gegevens ontleend aan de notulen van de 52e algemene vergadering van O.K.K., inventarisnr. 6 van het archief van O.K.K. in het gemeentearchief te Den Haag en aan het *Verslag van den staat en de werkzaamheden van het letterkundig genootschap Oefening Kweekt Kennis te 's Gravenhage over het jaar 1886 tot 1887* [...], inventarisnr. 53 van het archief van O.K.K.)

58. [Kranteknipsel:]

TE HUUR GEVRAAGD
eene gemeubileerde *Kamer met Slaap- en Stookplaats* voor een of meer avonden 's weeks, in het noordelijk gedeelte der stad.
Brieven onder No. 972 aan het Bureel van dit Blad, Wagenstraat 102. (972)

De herkomst van dit kranteknipsel is niet gevonden.

59. Jood

Ik heb een zwager in heel Amsterdam bekend. [In kantlijn: commissionair in effecten.] Ik geef hem millioenen met dezelfde gerustheid als ik hem een segaar zou geven. Die man heeft routine. Als hij in zijn hoek komt, dat is geen fijne hoek, alle hoeken kunnen niet fijn zijn, dan ziet hij dadelijk of een koers origineel of fictief is. Vat je 't, neen maar vat je 't em. [In kantlijn: In dien hoek komen ook wel fijne lui en ook gepeupel en schorri morrie.]

60. Jong Holland

Lokaal boven een bierhuis, waarin zij Baccarat en Roulette spelen. Dikwijls hoog. 'S avonds laat vangen zij de meiden op van het Alcazar.

Soms bal nu.

Alcazar: een gelegenheid in de Hofstraat te Den Haag, waar blijkens regelmatige advertenties in *Het vaderland* iedere avond vanaf 8 uur meisjes optraden.

61. Een armoedig dîner

Mevrouw zegt aan den dienknecht: snij de rollende zoo dat iedereen ziet dat het een rollende is.

Faisant in een hotel gebraden.

Knecht krijgt 1,50. Ben je daarmee tevreden. Geen keukenkachel maar een petroleumtoestel.

62. *Oefening*

Vergadering van vrienden. Twee punten behandeld 1° plan president om eene buiten gewone vergadering bijeenteroepen teneinde Netscher om Oefening te redden weer af te zetten 2° de quaestie of Ising president zal kunnen blijven tegenover zoo'n bestuurs lid. Van Maurik heeft bedankt te komen vreten; men zal trachten te weten te komen of dit om der wille van Netscher is. Eerste plan geheel verworpen, men hoopt dat Netscher zelf zal aftreden of 't volgend jaar niet herkozen worden. Marez O. heeft intusschen zijn ontslag gevraagd omdat hij niet de drijver wil heeten der beweging. Hij schijnt Netscher niet gewild te hebben, maar men is 't over hem niet eens. Van Kempen blijkt bij vergissing (voorletters) gekozen te zijn. Men haalt Ising over te blijven. Hij belooft dit als andere bestuurderen het altijd en dadelijk voor hem zullen opnemen tegen Netschers hatelijkheden. Dit wordt beloofd. Anders zegt Ising geef ik hem een klap in het gezicht. Waarachtig ik zou het doen. Vosmaer blijft nu ook; maar zal Netscher vermijden. Men besluit goed op te komen voor Maandag als wanneer Van Aalst eerelid moet worden, Stam en van Brakel werkende leden. Maandag bleef de installatie der nieuwe bestuursleden eenvoudig achterwege. Verschillende vergaderingen werden in een half uur tijds achter elkander geopend en weer gesloten (Bestuur, Werkende leden en bestuur enz:) en door middel van snel afhameren werden de werkende leden en het eerelid benoemd. Dus een overrompeling zonder protest. [In kantlijn: Zie 9 bladzijden verder.]

Vervolg van nummer 57.
Vergadering van vrienden: deze vergadering vond blijkens een brief van Emants aan Smit Kleine van 18 en 19 oktober 1886 plaats op 18 oktober.

Het betrof een vergadering van ‘alle bestuurderen, werkende en afgezette leden, uitgesloten Netscher, Vernède, Doormalen en van Kempen’ (*Brieven,* p. 42; daar ook verdere informatie over deze bijeenkomst).
Van Maurik: Justus van Maurik (1846-1904) was een van de populairste sprekers in O.K.K. Van Mauriks weigering hing samen met het feit dat Netscher over hem

10. J.C. de Marez Oyens.

11. A.E. van Kempen.

12. L.J.S. van Kempen.

13. J. van Aalst.

een zeer kritisch artikel gepubliceerd had in *De nieuwe gids* 1 (1885-1886) I, p. 329-354. Omdat Netscher beloofde op die avond niet als bestuurslid te zullen optreden, zou Van Maurik toch besluiten om op 8 november 1886 in O.K.K. op te treden.
Marez O.: J.C. de Marez Oyens.
Van Kempen: naast de tot bestuurslid gekozen A.E. van Kempen telde het genootschap ook L.J.S. van Kempen (1838-1910, fabrikant) onder zijn leden.
Vosmaer: de letterkundige Carel Vosmaer (1826-1888) maakte deel uit van het bestuur van O.K.K. namens de werkende leden.
Maandag: op maandag 25 oktober vergaderde om 7 uur 's avonds het bestuur van O.K.K. in Diligentia. Het besloot J. van Aalst, lid van O.K.K. vanaf 1 februari 1841 en bestuurslid vanaf 8 oktober 1860, tot erelid te benoemen. In de aansluitende vergadering van bestuur en werkende leden om kwart over zeven werd voorgesteld Stam en Van Brakel tot werkende leden te benoemen en de statutair noodzakelijke volgende vergadering ‘onmiddellijk na afloop van deze tegenwoordige vergadering’ te houden. In deze nieuwe vergadering ‘even na’ kwart over zeven werden Stam en Van Brakel inderdaad benoemd (notulen O.K.K., inventaris nr. 6 archief O.K.K. in Gemeentearchief Den Haag).
Zie 9 bladzijden verder: zie nummer 90; zie aldaar ook de verdere verwijzing.

63. Dramatische dood

Men geeft een groot dîner. Voor het dîner bewondert mijnheer het mooie toilet van zijn vrouw. Zij zegt voor een spiegel staande, je moogt je wel gelukkig achten zulk een elegant vrouwtje te bezitten. Hij zegt ja, ik ben ... en is dood. Op dit oogenblik komen de gasten in gala binnen.

De weduwe van dezen man heeft herhaaldelijk in haar leven droomen die maanden later woordelijk uitkomen. Onder anderen van haar dochter, die tegen een tante zegt: zeg het maar niet aan mama; ik sterf hieraan (zij wees daarbij op haar borst) en van haar man, die 's morgens in haar kamer trad zeggende: je dochter heeft geleefd.

Zie ook nummer 64.

64.

Bovengenoemde vrouw maakt in den trein kennis met een eenvoudig gekleede dame (haar man had haar bij 't instijgen aan de medereizigers gerecommandeerd). Zij vindt die dame terug in de zalen van Monte Carlo, kennelijk als cocotte. Zij verliest van den schrik haar waaier en bril. Tehuis gekomen herinnert zij zich dat deze vrouw ze

waarschijnlijk had gevonden. De vrouw bekent het; maar stelt van dag tot dag de teruggave uit omdat deze voorwerpen haar een groot geluk hebben gebracht. Zij won 80000 franken. (Zie verder) Naar de verdere reis te oordeelen brachten zij ook de eigenares geluk aan.

Bovengenoemde vrouw: zie nummer 63.
Zie verder: zie nummer 66.

65. Wijzen conversatie

Een oude vrijster:	Lange pauze. I can't drink tea; I take cocoa.
De andere, een Duitsche begrijpt niet wat kokoo is en vat 't eindelijk nadat de eerste het eenige malen heeft herhaald.	
De eerste	Schweizer Cocoa.
De andere	Sprechen Sie schon ein bischen Deutsch. Das ist recht hübsch.
De eerste gaat er niet op in en zwijgt.	
	Lange pauze.
De andere (ziende dat de eerste kousen breit)	Ze day tat I married I have given all mij needles and my stockings to mij aunt. I can not have zose cold tings in mij hands.
	Lange pauze.

66. Zie boven

Deze dame van ± 60 blijkt een malloot te zijn. Zij maakt den mannen complimentjes, wil nog dansen, comediespelen, biljarten alles schijnbaar om te helpen. Aan een jonge vrouw die gedanst heeft vraagt zij: heeft hij je erg gedrukt (pressée). Zij zegt telkens ce sera charmant (nl. voor haar) en noodigt dan anderen uit haar voor te lezen, met haar te spelen enz. Zij heeft talent voor alles (walsen, teekenen, comediespelen), staat erg op manieren, vertelt dat zij 't rondweg aan iemand durft zeggen als hij manieren heeft die haar aanstoot geven. Zij kletst altijd door, iedereen heeft een schrik voor haar. Standjes over een rookenden heer aan een whist tafel. Zij smijt de kaarten neer en zegt dat zij is de la politesse la plus exquise. Hij verstaat alleen Duitsch.

Zie boven: zie nummer 63 en 64.

67.

Een jongmensch alhier (een stumpert) moet ergens gaan waar veel wind is. Zou de dokter verwachten dat een windkuur zijn hersenen zal doen ontwaken? Verliefd op een dame (getrouwd) koopt hij om met haar te dansen een nieuwen plastron en vertelt haar dat.

Deze gegevens worden door Emants gebruikt in het verhaal ‘Een gevaarlijk middel’ in de bundel *Lichte kost* (Amsterdam 1892, p. 219-245, oorspronkelijk verschenen in *Het vaderland* van 7 en 8, 9, 10, 11 juli 1889).
Zie ook nummer 70 en 72.

68. Avontuur Dr W sspfl g

Zit eenige dagen in een hôtel (restaurant) aan een tafel te eten. Een dame met een kind zit geregeld aan een andere tafel met een kind. Door middel van een gemeenschappelijken vriend maken zij kennis. Zij wil 't. Op een dag neemt zij in 't gaan naar een terras zijn arm, drukt dien buitengekomen, noodigt hem uit op haar kamer eenige photographien te zien enz: Eind was dat zij op zekeren dag met roode oogen hem

komt smeeken afte reizen, want men heeft achterdocht en zij verwacht haar aanstaande. Hij reist af, krijgt larmoyeerende brieven, vindt haar in Berlijn terug en verneemt dat zij om de praatjes flink tegen te kunnen spreken haar aanstaande (eigenlijk nog maar candidaat-aanstaande door haar familie haar opgedrongen) dadelijk heeft aangenomen.

Zie ook nummer 69.

69. Dr Wess pofl g

Bovengenoemde dokter is getrouwd en heeft kinderen. Toch reist hij altijd rond. Hij is Dr in de rechten en schrijft Culturwissenschaftlich. Nu en dan stuurt hij aan zijn vrouw een kist vruchten. Hij houdt van wederzijdsche vrijheid en beschouwt de vrouw volgens het vers Die Rechte für den Spatz. Die Pflichte für das Spätzchen. Hij wilde vertrekken toen een jongmensch aankwam die er vermogend uitzag. Hij onthaalde hem 's morgens op oesters en ale. Daarna noodigde hij hem uit écarté te spelen. In weinige dagen verloor de jonge man, die slecht speelde 300 franken. Hij noodigt anderen uit om baccarat te spelen en wint dan steeds kleine sommen. Hij vraagt ook veel ter leen en belooft dan het geld te zullen zenden. Hij heeft avonturen met vrouwen, is grof in zijn aardigheden en erg brutaal. Hij beweert niets om geld te geven en altijd even fijn in zijn manieren te zijn. Soms is hij aangeschoten en dan onuitstaanbaar brutaal.

[In kantlijn: Hij leent van allerlei menschen kleine sommen, die hij nooit teruggeeft en bekladt hen dan, dat zij hem hebben willen verleiden als het vrouwen zijn, zeggend dat zij hem niet meer aanzien om dat hij niet van haar gediend was. Ruw, blufferig; vanteert zich over geluk bij vrouwen.]

Zie ook nummer 68.

70. Pensions Montreux.

Een wereld van allerlei op een goedkoopje als: spelers zie boven, die het alleen te doen is om hunne rekeningen betaald te krijgen; meisjes die achter mama's rug kleine avontuurtjes hebben (zij lokken met een blik de jongelui in hun kamer), kleine schrijfsters die wat applaus in een kleinen kring komen halen, oude vrijsters, die gezelschap op een goedkoopje zoeken. Russische princessen met valsch haar en blanketsel, die voor 2 à 5 franken op zolderkamertjes en pension zijn. Voorname Engelschen, wier Iersche pachten niet worden uitbetaald. Niet erge en niet rijke borstlijders. Nu en dan komt er een erge onder voor en gebeuren er ook erge dingen als meisjes, die door getrouwde mannen worden geschaakt. Verder nog schilderessen die les geven voor 5 franken in het uur en zelve niets kunnen, ook verkoopen zij. De amusementen zijn dansen tweemaal 's weeks, biljarten, kleine hazard spelen, praten,

(bals in beddelakens met beddekussens op het hoofd waarbij de onkosten een viertal franken per hoofd bedragen). Theater is goedkoop en slecht, de hôtels dito, dito. Veel oude lui.

gevestigd en, na met levendige kleuren den handel van Perzië en de tusschen Nederland en zijn koloniën en Perzië bestaan hebbende betrekkingen, te hebben geschetst, ook het groot belang doen uitkomen, dat de internationale handel bij de openstelling van de Karoenrivier heeft.

Feuilleton van „Het Vaderland"
van 7 en 8 Juli 1889.

EEN GEVAARLIJK MIDDEL

DOOR

Marcellus Emants.

Het werd toegepast te Montreux, dat allerbekoorlijkst plekje aan het meer van Genève, waar de vluchteling uit den Noordschen winter bij zijn aankomst een paradijs waant te betreden en waar hij lang in dien waan zou kunnen blijven, indien hij niet tegen wil en dank de opmerking moest maken, dat al te veel aantrekkelijkheden van het oord teleurstellend, bedriegelijk, onecht zijn.

Voelt hij zich op een eersten, zonnigen dag, onder den vlekkeloos blauwen hemel, aan het rimpelloos azuren meer, in den eeuwigen zomer van het zuiden verplaatst, weldra verdwijnt de glinsterende Pic du midi achter grijze nevels, zwellen bergen en wolken samen tot een groot donker floers, stuwt het vergrauwde watervlak witbeschuimde golven omhoog, dwarrelen nattige sneeuwvlokken door de lucht en verweeken de grijze, harde, gladde wegen tot dikke massa's vuil bruine brei.

Na een middag van luchtgenot in den koestorenden zonnegloed gesmaakt, kruipt hij bibberend tegen de porseleinen kachel aan en het verleidelijk lage cijfer van zijn pension-prijs, slijpt bij elk mandje hout, dat binnen het uur verbrandt, met minstens de helft.

Nieuwsgierig naar de voordeelen van zijn voornaam hôtel, dat electrisch verlichte, ruime, goed geventileerde eet-, lees-, rook-, biljart- en spreekzalen aankondigt, ziet hij zich dadelijk

] De eerste weg loopt van Bender-Abbas aan de golf van Ormuzd door steppen en onherbergzame streken in vierentwintig dagen naar Kirman; van daar naar Teheran door een streek, bekend om haar slecht klimaat; de tweede loopt van Bender-Bushir aan de Perzische golf over Sjiras naar Ispahan en Teheran, welke laatste weg bijna twee maanden vordert.

ontgoocheld bij het binnentreden van het bedompte kamertje, waar een drietal armzalige gloeilichtjes en een viertal veronderde couranten den hardnekkigsten lezer dwingen na woenige minuten den adhocht te blazen. De aangrenzende eetzaal is alleen kenbaar aan een vermaakt schaak- en een onvolledig dominospel; in de rook- en biljartzaal bevindt zich soms een bruikbare keu, zelden een roode bal en nooit een groen laken zonder gapende wonden.

Bezoekt hij eindelijk de eetzaal, dan ontwaart hij ganw, dat hier eerst met recht alles schijn, bedrog, klatergoud is. Het marmer der fiere zuilen, die een galerij dragen, waarop de nis voor het orkest nooit wordt gevuld, is geschilderd; de groot aan het smalle einde bestaat uit een decoratie van stukjes steen, opgezette dieren en gemaakte planten, waaruchter zich de keukenonbehoeftelijkheden verschuilen; het mooie mann is een aankondiging in Babylonische spraakverwarringsstijl van waterachtige soepen, gratige meervisschen, taaie vleeschdeelen van afgebeulde ossen, stugge bladgroenten, oneetbare vogels, poddingen van schraal gesuikerde, opgeweekte broodkorsten, verdroogde peren en wurmstekige appelen; de welvoorziene wijnkaart getuigt alleen van een zijden voorraad etiquetten, mitsgaders een groote handigheid in het opplakken.

Het gezelschap eindelijk is met deze omgeving in vreemden harmonie. Aan klinkende namen geen gebrek; maar de Engelsche baronnen van de vreemdelingen lijst zijn winkeliers uit Oxford, de Duitsche gravinnen naaistertjes, die met Berlijnsche scharrelaartjes rondbosmelen, de Italiaansche markiezen Grieksche avonturiers, welke ter nauwernood een mondjevol Italiaansche woorden kunnen radbraken, de Russische prinsen vertegenwoordigers van het schorriemorrie, dat noch door zijn cosmopolitische voorzaten, noch door eigen keus op een vaderland kan bogen. Zelfs van de zieken en van de genuvdieven, die hier, evenals te Nizza en te Mentone, in

14. Het begin van 'Een gevaarlijk middel' in Het vaderland *van 7 juli 1889.*

Montreux: in november 1886 verbleef Emants enige tijd in Montreux (zie *Brieven,* p. 43).
zie boven: zie nummer 69. Zie ook nummer 67.
Evenals die van nummer 72 gebruikt Emants deze gegevens in de aanhef van het verhaal 'Een gevaarlijk middel' in *Lichte kost* (Amsterdam 1892, m.n. p. 219-221).

71. Een oplichterij.

Een meneer heeft altijd veel opgegeven van zijn voorname connectie's waaronder een bankiersfirma in Parijs. Hij spreekt op aandoenlijken toon van zijn moeder in Breslau. Op zekeren dag wordt een zijner bekenden bij hem geroepen. Hij vindt hem in tranen met een telegram en een revolver in de hand. Hij neemt hem het pistool af en hoort nu dat zijn moeder is gestorven. Een volgende telegram van een zoogenaamde broeder uit

Berlijn meldt: moeder gestorven kom dadelijk voor de begrafenis. Dadelijk pakt hij al huilend in. Op het laatste oogenblik heeft hij geen geld en vertoont een telegram uit Parijs envoyé mille francs. Met een procuratie (eenvoudig schrijven met valschen naam onderteekend) geeft hij zijn nieuwen vriend recht het geld af te halen en krijgt van hem 1000 francs te leen. Hij reist af en nu blijkt dat zijn zoogenaamde moeder in Breslau niet bekend was en dat er geen geld was gestuurd.

72. Pension Montreux.

Eten slecht, electrisch licht dun water op een goedkoopje aangebracht, rossig en onvoldoende. Spellen kapot of afwezig. Verveling. Slechte verwarming.

Zie ook nummer 70.

73.

Een Hongaar die in een hotel 6800 franken heeft verloren komt acht dagen na afreis van de personen met wie hij speelde uit eigene beweging tot de slotsom dat zij gauwdieven waren. Nu wil hij hen afrossen als hij ze ooit weerziet; want hij speelt alleen met Cavaliere. Ein Hungar bezahlt aber er prügelt auch.

Hij grondt er zich vooral op dat een van hen zich een Italiaansche baron noemde terwijl er in Italië geen baronnen zijn (baron de Morries). De ander was een koopman wiens voornaam was Prudent (Monsset). [Tussen de regels: négociant Alger (rentier Paris).]

De nummer 73 en 74 vormen de basis voor het verhaal ‘Een onfeilbaar systeem’, oorspronkelijk verschenen in *Nederland* (1887) II, p. 185-228, later opgenomen in de bundel *Lichte kost,* Amsterdam 1892, p. 1-62. Opvallend is, dat de namen van de personages maar weinig veranderd zijn: ‘Morries’ wordt ‘Morrien’, ‘Monsset’ wordt ‘Masset’.

74. Vervolg Hongaar.

De Hongaar was naar Mentone gekomen om in Monte Carlo te spelen. Hij had te huis een onfeilbaar systeem gevonden. Het spelen verveelde hem, maar hij bekende het uitsluitend met het oog op de verdiensten vol te houden. Den avond van bovengenoemde geschiedenis was mevrouw Prudent meegekomen die de Hongaarsche vrouw in den grooten salon hield. Prudent sloeg (na het écarté) voor een spel met vier omgekeerde kaarten. Men zette waarop men wilde, maar liet een kaart voor den bankier. Het ging eerst met 1e twee louis en liep op. De bankier won altijd [...?] van bankier. Men nam hem tien duizend af en liet hem toen weer wat terugwinnen, waarna

hij het spel staakte belovende eerstdaags te zullen betalen. Hij had niet genoeg bij zich. Hij betaalde 1200 franken uit. Restant was 5200. De baron verliest ook voor de leus. Nog spelen zij écarté waarbij de baron, die veinst het spel niet goed te spelen hem in de kaarten kijkt. Volgende morgen maakt de vrouw uit, dat het spitsboeven zijn geweest. Zij herinneren zich nu détails. Verwisseling kaarten. [In kantlijn: Een avond te voren had de baron de Morries hem Prudent (alleen) voorgesteld. Den baron kent hij pas

sinds een paar dagen. De baron wilde Duitsch leeren van zijn vrouw en verveelde zich aan tafel naast de Engelschen.

Na dat eerst ieder de bank had gehad en had gewonnen, knoeide Prudent iets met de kaarten terwijl de baron den graaf aan de praat hield.] Beraadslaging met vrienden bijv: met echten Italiaan. Men besloot naar den commissaris te gaan en voorlopig niet te betalen. Commissaris noteert namen en zal onderzoeken, maar als men geen betere bewijzen heeft, kan hij niets doen. Hongaar is woedend, zegt dat hij in Pesth hen terstond ins kuhle zou laten zetten, want de commissaris aldaar is zijn vriend. Maar als zij dan onschuldig zijn. Wat, zegt Hongaar, eens en prison alles coupable. Maar in dit land met zijn *Fraternité, Liberté, Egalité* zijn 't allemaal spitsboeven.

Resultaat onderzoekingen is dat baron Morries niet in Bari is bekend en de négociant evenmin in Alger. Zij staan in geregelde correspondentie met elkaar en met een derde. Men kan hen echter niets doen en heeft ook geen bewijzen van schurkerij. Beraadslaging in 't hotel. Echte Italiaan zegt, deponeer het geld bij den commissaris en zeg dat hij 't uit moet betalen aan Prudent als deze hem bewijst een fatsoenlijk man te zijn, anders aan de armen geven. Hongaar heeft geen zin meer in 't betalen en zegt dat er in Hongarije armen genoeg zijn. Intusschen heeft de baron aan mevrouw een standje gemaakt en Prudent den graaf een beleedigenden brief geschreven. Angst voor den derde nu. De Hongaren maken zich diets dat hij op Fransch gebied hun niets zal durven doen omdat hij zeker wel wat op zijn kerfstok heeft; maar te Monaco hen aan zal spreken. Gaan dus als gejaagde herten naar Monte Carlo en poetsen de plaat zoodra zij iemand zien die op een hunner gelijkt. Bevel aan den portier hen niet binnen te laten. Verklapping van hun geheim aan alle knechts, en alle gasten. [In kantlijn: Graaf ziet in iedereen spitsboeven.] Eindelijk een standje met de vrouw van den Italiaan, die nu luid in een gesprek tegen anderen zegt dat zij zich zou schamen met een systeem te spelen en voor de verdienste naar Monte Carlo te gaan. [In kantlijn: Graaf speelt aan de bank zonder systeem om zijn geld terug te winnen dat hij nog betalen moet en daarmee verliest hij veel.] Zij zinspeelt ook op menschen die hun schulden niet betalen en verdedigt daarmee het spel in Monte Carlo waar men ten minste zeker is zijn geld te krijgen. Aanleiding tot het standje was de kwaadsprekerij van elkanders land. De Hongaar had zich uitgelaten over de slechte rioleering en de onzindelijkheid van Italie die koorts en cholera ten gevolge had. De Italiaan had daarop verteld, dat de Hongaren gesmolten [Boven de regel: vetkaarsen] kaarsvet aten in plaats van soep. Dit maakte dat de Hongaren ook den salon begonnen te vermijden. In zijn gejaagdheid kon de man niet goed meer spelen en nu ging hij maar weer naar Hongarije terug.

Zie ook nummer 73.

75.

Een kleine kamer. Gordijn altijd toe. *f* 18 per maand. Man, vrouw en baboe (zeer jong). Man wordt langzamerhand gek, heeft wel eens van prijzen gehoord zonder maten of gewichten te kennen en wil nu groote maten of gewichten voor die zelfde

prijzen hebben; schrijft dus zelf op 22 ½ cent biefstuk, 2 centen wortelen enz: Alle Hollanders zijn bedriegers, maar ik verdenk u niet tegen de juffrouw van het huis. Sluit zich altijd op, gaat nooit uit, zit altijd zonder vuur, maar rookt dure sigaren en snoept

dure Indische vruchten. Kachel tien maal per dag aanmaken voor niets extra, maar gaat telkens weêr uit. Ranselt zijn vrouw en geeft haar geen eten, want hij neemt alles zelf. Klachten van de buren, hulp geschreeuw, politie in huis, die niet helpt als men niet om hulp roept. Hij laat stof voor een japon koopen, en zijn vrouw daarvan een gezins jas maken. Verwondering van beiden dat zij zoo worden nagekeken op straat. Eerst was er niet genoeg stof voor de panden. Mevrouw beklaagd in een brief door de verhuurster en haar een ei gestuurd, alles in den boezem van de baboe. Mevrouw is te grootsch en toont dat zij wel eten heeft door het nu en dan rijst te laten regenen op het binnenplaatsje. Baboe slaapt op den grond voor het bed. Iedereen even bang voor den man. Niemand mag ooit op de kamer komen. Eindelijk gaat hij weg en wil niet de resteerende dagen in den termijn betalen. Twee mannen familieleden der verhuurster worden beneden in een donkere kamer op wacht gezet om hem niet weg te laten gaan. Hij betaalt eindelijk maar zegt aan iedereen afzonderlijk ‘u heeft ongelijk’ en eindelijk ‘u heeft ook ongelijk’.

Mevrouw krijgt zonder reden oorvegen en schoppen. Baboe heet ami. Twee brooden in de veertien dagen.

Een der mannelijke familieleden (schoonzoons) kent Fransch, spreekt meneer dan ook in het Fransch toe. Als meneer naar beneden komt is 't daar donker gemaakt in 't zijkamertje. (Zie vroeger Indische familie)

Zie vroeger Indische familie: zie nummer 24.

76.

Vrouw gek of dood. Geen sympathie geweest, andere uitwendige oorzaak zoeken of onverstand.

77. Lezing.

Aan de oogen zien dat zij het is die het medelijdend en bewonderend briefje schreef.
Kennismaking met onzekerheid of zij het is.
Herkenning door een vouw in een geleend boek gelegd. Zij vouwt op haar beurt.
Liefde waaruit niets worden kan. Zij weet het.
Prikkel van het onbaatzuchtige.
Diner tête à tête in het reeds verlaten huis.
Bekoorlijkheid van het gebrek.
Wandelingen 's avonds in den regen om niet gezien te worden.
Doorgestane gevaren.
Langzaam komende verveling, bereikt eerst hem daarna haar.
Broeder geëngageerd ziet haar of liever zijn meisje herkent hem naar een portret. Broeder spreekt er haar over aan. Het knapt onhoorbaar af.

78.

Intrigue. Vrouw referendaris verlangt juweelen valsche. Eindelijk koopt de man ze ± *f* 4400. Op bal merkt ieder dat zij echt zijn. Hij begrijpt 't niet. Hij gaat naar een jood die zegt zij zijn echt. Twijfelt niet meer. Stelt zijn vrouw voor ze te verkoopen voor

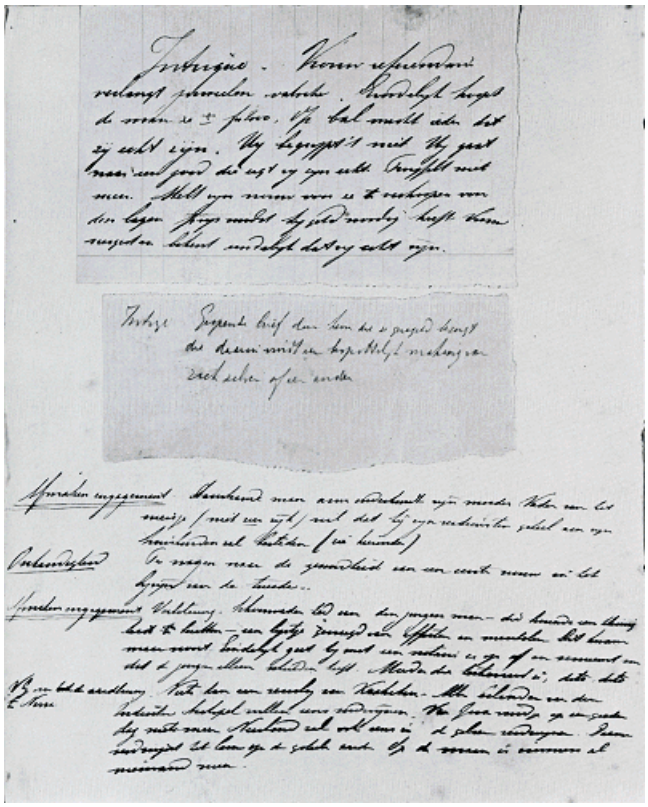

15. Bladzijde uit het eerste schrift met aantekeningen.

den lagen prijs omdat hij geld noodig heeft. Vrouw weigert en bekent eindelijk dat zij echt zijn.

79. Intrige

Geopende brief door hem die ze geregeld bezorgt die daarin vindt een bespottelijk making van zich zelven of een ander.

80. *Afmaken engagement.*

Aanstaande man arm onderhoudt zijn moeder. Vader van het meisje (niet *zeer* rijk) wil dat hij zijn verdiensten geheel aan zijn huishouden zal besteden (zie hieronder).

zie hieronder: zie nummer 82.

81. *Onhandigheid*

Te vragen naar de gezondheid van een eerste vrouw in het bijzijn van de tweede.

82. *Afmaken engagement*

Verbetering. Schoonvader had van den jongen man - die beweerde een kleinigheid te bezitten - een lijstje gevraagd van effecten en meubelen. Dit kwam maar nooit. Eindelijk gaat hij met een notaris er op af en verneemt nu dat de jongen alleen schulden heeft. Moeder die hertrouwd is, dito, dito.

Zie ook nummer 80.

83. VG. over de aardbeving te Nizza.

Niets dan een vervolg van Krakatau. Alle eilanden van den Indischen Archipel zullen eens verdwijnen. Van Java vind je op een goeden dag niets meer. Nederland zal ook eens in de golven verdwijnen. Daarna verdwijnt het leven op de geheele aarde. Op de maan is immers al niemand meer.

Vgl. de nummers 98 en 112.
de aardbeving te Nizza: op 23 februari 1887 vond er een aardbeving plaats te Nizza (Nice).

Krakatau: op 26 en 27 augustus 1883 vond er een grote vulkaanuitbarsting plaats op het eiland Krakatau in Straat Soenda.

84.

Een dochter wil zich eenigszins mésallieeren. De vader is bezig zijn fortuin te verliezen in een zaak (hetzij speculatie's hetzij doordat hij om anderen te sparen aandeelen opkoopt). De grootmoeder wil hem helpen en erfgenaam maken, maar alleen op de uitdrukkelijke voorwaarde dat de dochter haar beminde afzegt.

85.

Gebrouilleerd met een dame of liever met haar man omdat een zoon ruchtbaarheid gegeven heeft aan verhalen van de dochter dame. De man sterft, de dame heeft nooit de

verhalen geweten, vraagt nu aan de hoofdpersoon waarom zij gebrouilleerd zijn en deze mag niet spreken omdat de moeder van alles onkundig was.

86.

St Nikolaas surprise aan een ander een jaar later gegeven terwijl het onbemerkte geschenk met den naam er in is blijven zitten bijv. liefdesthermometer.

87. *Hardvochtig*

Een oude meid had de gewoonte van haar heer te zeggen dat hij zoo hardvochtig was omdat hij aan verstoppingen leed.

88. Sw. d.L. Jong Holland

Prettig mevrouw? Ik vind dansen criant, criant, mais je fais de mon mieux. Zoo'n zweeterig meisje in je armen wiegen. Affreux, affreux. Een hard corset te voelen. Wat voor een plezier is dat nu.

89. Kantoorzaken

G. is borg gebleven bij de B. Maatschappij, dat de twee ton er zullen zijn. Daarop schiet een andere bankier ze voor. Na een jaar hoort deze dat G. zwak staat en eischt het geld terug. Vergadering. In die vergadering zegt een aandeelhouder (oude landedelman). Wij vinden 't onaangenaam dat u dat geld terugeischt. De ander zegt het spijt mij maar ik kan niet anders. Daarop zegt de landedelman tegen een anderen man van adel. Zullen wij ons laten donderen door zoo'n ... Meneer je kunt je geld bij mij komen halen!

Dezelfde landedelman is gauw frère et compagnon maar wordt boos als een burgerman (bankier) hem een sigaar aanbieden durft.

G: Gerard Emants.
B. Maatschappij: Batjan Maatschappij.
Vergadering: wellicht betreft het hier de buitengewone algemene aandeelhoudersvergadering van 2 april 1887 (verslag in *Het vaderland* van 3 en 4 april 1887).
Zie ook de nummers 54 en 97.

90. O.k.k. (Zie vroeger)

F.N. en anderen willen voorstellen van hervorming doen nl. bestuur van 15 leden gekozen uit de gewone leden, en telkens (eens in de drie jaar) gedeeltelijk aftreden. Werkende leden met adviseerende stem. Rekening en verantwoording benevens begrooting aan alle gewone leden.

Ising wil, dat wij zonder discussie zullen verwerpen. iedereen is daartegen. (Partijvergadering zonder N.c.s.). Ising zegt dat hij dan geen orde kan houden. Hij wil F.N. noch bij zijn naam noemen, noch antwoorden, noch een voorstel van hem in stemming brengen. Hij wenscht - als men niet tot verwerpen vooruit wil beloven - dat hij 't voorstel mag uitstellen tot een volgende vergadering. Hij roept maar altijd over het orde houden en het in de war loopen van vergaderingen. Als niemand zijn vrees en

16. Arnold Ising sr., de voorzitter van Oefening Kweekt Kennis.

persoonlijke nijd tegen F.N. deelt (v.G. noemt hem wel een kwajongen) dan verklaart hij niet te kunnen presideeren en zal de volgende vergadering C. laten presideeren. Hij wil ook geen lid Ned. tooneel monologen laten houden omdat dan zijn zoon zou vragen: waarom ik niet. - Hij zal aftreden als F.N. praeses blijft. Hij verlangt maatregelen te nemen om in het najaar de oppositie uit het bestuur te verwijderen en hunne plannen te verijdelen. Ook van het laatste wil niemand hooren. Hij verklaart dat er niets komt van het plan v.d.M.O. om ook conférences te houden. De commissieleden daarentegen verklaren dat zij nog altijd diligent zijn. [In kantlijn: (zie verder)]

Zie vroeger: zie nummer 62 en de verdere verwijzingen aldaar.
F N: Frans Netscher.
Partijvergadering: het betreft hier een vergadering ter voorbereiding van de vergadering van bestuur en werkende leden van 2 april 1887 (zie nummer 96). De datum van deze vergadering is onbekend.
een volgende vergadering: uiteindelijk worden de hervormingsvoorstellen van Netscher pas besproken in een vergadering die wordt gehouden op 28 mei 1887 (zie nummer 104).
v G: waarschijnlijk het werkende lid J. van Gigch (1826-1897, advokaat).
C.: M.F.A.G. Campbell (1819-1890, bibliothekaris van de Koninklijke Biblio-

17. Arnold Ising jr.

theek), ondervoorzitter van O.K.K. In de vergadering van 2 april draagt Ising inderdaad op een gegeven moment de leiding van de vergadering aan Campbell over.
Hij wil ook... waarom ik niet: op de slotavond van het leesseizoen zou een Franse aktrice optreden. Om te voorkomen dat er louter Frans gesproken zou worden op deze avond werd er ook een Nederlandse akteur of aktrice gezocht. Isings zoon Arnold Paul Constant (1857-1904) was als akteur verbonden aan De Vereeniging 'Het Nederlandsch Tooneel'.
d.M.O.: J.C. de Marez Oyens.
zie verder: zie nummer 91 en de verdere verwijzingen aldaar.

91. O.k.k.

Een lid die niet heeft willen teekenen op de wetswijziging voorgesteld door F.N. schrijft daarover aan het bestuur. Ising wil nu in een circulaire de leden al waarschuwen voor het voorstel nog is ingekomen. [In kantlijn: (zie verder)]

Zie ook nummer 90 en de verwijzingen aldaar.
zie verder: zie nummer 95 en de verdere verwijzingen aldaar.

92. Generaal N. over F.N.

Moet Oefening nu in den geest van het Naakt model gewijzigd worden. Jammer dat die nette jongen zoo geheel anders schrijft dan hij spreekt.

Generaal N.: Waarschijnlijk generaal P.M. Netscher (1824-1903). Zie ook nummer 101.
F N.: Frans Netscher.
Oefening: Oefening Kweekt Kennis.
het Naakt model: toespeling op de in 1886 verschenen bundel *Studie's naar het naakt model* van Frans Netscher.

93. Blauwe hondje

Cask down zegt de Engelschman d.i. de kas op tafel.

Blauwe hondje: eigenlijk: Blaauwe hondje: naam van een apotheek (zie nummer 329).

94. Een Dominee's quaestie

To wilde voor zijn trouwerij de kerk van Voorburg hebben. Daar staat een fijne dominee van wien de liberale d.W. uit den Haag vermoedt dat hij de kerk niet zal willen geven. To komt toen op het denkbeeld, dat er nog een kleine Fransche kerk is, waarin alleen 's zomers dienst is. Daarin ontbreken de loopers en wat er verder noodig is; de dominee is ook fijn. Nu ontstaat het gerucht, dat de eerste dominee (die geen aanhang heeft onder het gewone volk) de kerk niet wil geven terwijl hem niet gevraagd is zulks te doen. Deze gaat nu naar To en biedt de kerk aan (nat: voor zijn reputatie en

18. Generaal P.M. Netscher.

19. Frans Netscher.

ook omdat hij bang is anders door zijn orthodoxen collega overvleugeld te worden). Voor een preek zou hij 't niet doen, maar wel voor een huwelijk. Hij eischt dat de liberale dominee het nog schriftelijk vraagt. Er moet *ƒ*18 betaald worden (kleed, organist enz.) en To moet instaan, dat er *ƒ*25 minstens wordt gecollecteerd.

To: J.C. van den Tol (zie nummer 28).
een fijne dominee: waarschijnlijk G.J. van Lindonk, hervormd predikant te Voorburg.
d W: waarschijnlijk S. de Waart (1849-1915), doopsgezind dominee te 's Gravenhage.
Zie verder ook nummer 102.

95. O.k.k. (zie verder)

Voor de partijvergaderingen (vrienden van O.) moesten natuurlijk betaald worden de cognac, de zaalhuur en het gas. De cognac wordt door de heeren omgeslagen. Hoogenstraten zegt dat hij de zaalhuur op het Nut en het gas op Toonkunst zal zetten. Toonkunst repeteerde juist tegelijkertijd.

Zie ook nummer 91 en de verwijzingen aldaar.
zie verder: zie nummer 96 en de verdere verwijzingen aldaar.

O: Oefening
Hoogenstraten: de conciërge van Diligentia, volgens Johan Gram een ‘grof’ en ‘ongelikt’ persoon (zie: J.H. Rössing, *Het leven van Justus van Maurik*. Amsterdam z.j., p. 60.)
het Nut: Maatschappij tot nut van 't algemeen.
Toonkunst: Maatschappij tot bevordering der toonkunst.

96. O.k.k.

Hoogenstraten zegt dat hij er alles van weet al komt hij niet in de vergadering. Ising is te prikkelbaar, en die man (Netscher) die komt en die gaat, maar hij doet immers niets. H. heeft op elken leesavond aan Netscher gevraagd of hij bleef. - Vergadering van Bestuur en Werkende leden. Ik breng te berde de uitvoering van het besluit genomen om de gewone leden kennis te geven van de heeren v.v. Maurik en Kleine. Het had mijns inziens in een gesloten circulaire, niet op een oproepingsbriefje moeten gebeuren. Daarna komt de geheele geschiedenis ter sprake. Jacobson zegt aan Netscher (die in een brief v. Maurik gewaarschuwd had dat hij, Netscher, niet tegenwoordig zou zijn) dat hij 't zelfde voor Kleine had moeten doen. Netscher verlangt voorlezing van allerlei documenten (brieven van v.M. en Kleine). Is ingekomen de brief waarin Tromp zijn ontslag toelicht (om het briefje zie boven) hij spreekt van het zoogenaamd Letterk. Gen. Ising wil dit briefje niet voorlezen. Ik dring er op aan en de anderen ook. Men geeft het eerst rond en leest het daarna voor. Iedereen is nieuwsgierig; maar niet allen durven het opnemen. Netscher tergend kalm. Ising wordt driftig, staat op en loopt achter de lui heen en weêr met zijn jas aan en zijn hoed op. Is de president er nu of niet? Netscher zegt aan Campbell: meneer de waarnemende voorzitter wil u aan den voorzitter vragen enz: Ising reikt als een hand uit de geestenwereld een briefkaart van Kleine aan Margadant. M. leest die voor en zegt: de president stelt me ter hand enz: Eindelijk gaat Ising weer zitten. Vernède heeft ook zijn ontslag nemen [in de tekst] en zal op de algemeene vergadering zeggen waaròm.. Ising verzet zich nog laf en flauw tegen van Zuylens optreden op een gewonen leesavond. Dit wordt toch aangenomen. Netscher die vroeger tegen Scheler stemming vroeg stelt dit nu voor. Boele spreekt nog over den onaangenamen toon en zegt: wij zitten hier toch voor ons plezier. Van Stockum hamert in een lange rede op ditzelfde aambeeld en vindt de handeling van het bestuur correct wat ik met het briefje niet vind. Ising valt Netscher nog in de rede; Netscher zegt als dat zoo voortgaat zal ik er van moeten afzien hier te spreken. Welaan roept Ising dat kan mij niet schelen.

Op een volgend (laatst servetje) spreekt Ising over de troebelen. Jacobson geeft hem den raad voortaan wat beter den president van den letterkundige te scheiden. Ising zegt dat kan hij niet. Volgens hem is 't een beleediging dat de leden Netscher tegenover hem hebben gesteld. Hij veracht Netscher en Vosmaer zegt dat hij geen fonds heeft. Margadant en Jacobson en ik verdedigen Netscher.

In kantlijn: (zie verder)]

Zie ook nummer 95 en de verwijzingen aldaar.

Vergadering van Bestuur en werkende leden: de vergadering van 2 april 1887.

20. P.A.M. Boele van Hensbroek.

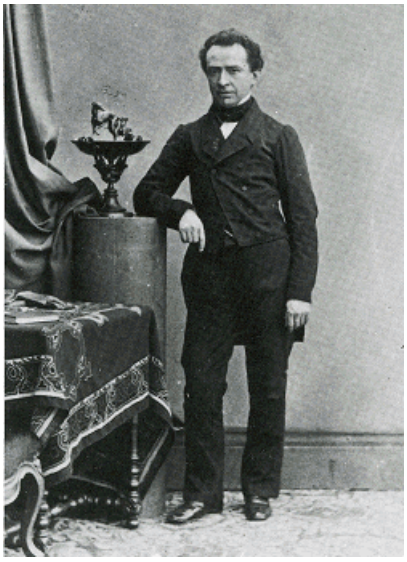

21. M.F.A.G. Campbell.

22. A.W. Jacobson.

23. Carel Vosmaer.

v.v. Maurik en Kleine: niet alleen Justus van Maurik (zie nummer 62), maar ook Frits Smit Kleine weigerde in verband met Netschers bestuurslidmaatschap in O.K.K. op te treden. Omdat Netscher in dit laatste geval niet wilde wijken (er was nog tijd genoeg om naar een nieuwe spreker om te zien), ging de spreekbeurt van Smit Kleine op 28 maart 1887 niet door.
Jacobson: A.W. Jacobson (1822-1889, advokaat en prokureur), bestuurslid namens de werkende leden.
Tromp: wrschl. Th. Tromp (1857-1891), Kommies aan het ministerie van Waterstaat en schrijver.
Ising wil dit briefje niet voorlezen: op dit moment geeft Ising het voorzitterschap van de vergadering over aan ondervoorzitter Campbell.
Margadant: J. Margadant (1829-1913, hoofdkommies aan het department van Waterstaat), op dit moment penningmeester van O.K.K.
van Zuylens optreden: Willem van Zuylen (1847-1901) was één van de akteurs die ter sprake kwamen om op de slotavond van het leesseizoen op te treden (vgl. nummer 90).
Scheler: de Zwitserse hoogleraar Alphonse Scheler trad op 29 november 1886 op in O.K.K. In één van de vergaderingen van 25 oktober 1886 werd, met alleen de stem van Netscher tegen, tot deze voordracht besloten. Dat Scheler opnieuw ter sprake kwam in de vergadering van 2 april 1887 blijkt niet uit de notulen.
Boele: P.A.M. Boele van Hensbroek (1853-1912, uitgever en schrijver), werkend lid van O.K.K.
Van Stockum: W.P. van Stockum jr. (1848-1927, uitgever), op dit moment bestuurslid namens de gewone leden, later zal hij voorzitter worden van O.K.K.
laatst servetje: het servetje volgend op de spreekbeurt van 4 april 1887.
zie verder: zie nummer 104 en de verdere verwijzingen aldaar.
(Gegevens ontleend aan het verslag en de notulen die reeds genoemd werden bij nummer 57)

97. *Batjan*

Een commissaris wil om te bezuinigen het secretariaat gratis waarnemen. Dit komt den secretaris ter oore, die nu een brief schrijft, waarin hij zijn geld niet langer wil aannemen, maar de bepaling van zijn tractement aan het bestuur overlaat. Men applaudiseert. Bestuur geeft hem nu niets - maar f 10 voor elke vacatie.

Zie ook de nummers 54 en 89

98. Cotillon

V.G. krijgt negenmaal een slaapmuts. (De twee heeren met slaapmutsen moeten met elkander dansen, de dame neemt den derden heer). Juffr. M. weigert een bouquetje van hem aan te nemen.

Vgl. de nummers 83 en 112.

99. Jaloesie tusschen vrouwen

Twee vrouwen lijken op elkaar. De eene is mooi, de ander leelijk. De mooie zegt aan de leelijke: ik vind het zeer onaangenaam dat winkeliers je voor mij aanzien, want jij bent leelijk en ik mooi.

100. Vormen

Plaatsing aan tafel bij een officieel dîner bijv: op een aanteeken dîner of trouw déjeuner.

101. Achter den rug.

Gen. N. prijst E. in haar gezicht. Ook nu heeft hij gehoord dat zij uitstekend comedie heeft gespeeld. Achter haar rug vraagt hij aan iedereen hoe't geweest is en als men zegt: goed, antwoordt hij: nu dan doet zij ten minste iets goed.

> *Gen. N.:* Vgl. nummer 92.
> *E:* Eva Emants-Verniers van der Loeff (1861-1900), de tweede vrouw van Marcellus Emants. Zij maakte deel uit van het door Emants geleide amateurtoneelgezelschap Utile et Laetum.

102. Huwelijk To

Stadhuis. Een rijksveldwachter aan de deur, die de trouwkamer opent en sluit en na afloop de schaal ophoudt met den uitroep Voor de armen. Groene half ronde tafel waarop 5 tinnen inktkokers. Houten lambriseering. Speech (na de vraag neemt gij elkander tot man en vrouw) inhoud het huwelijk is een verhooging van geluk als men gelukkig is, een verzachting van leed als men ongelukkig is en altijd een *steunpilaar*.

Kerk. Witte muren. Gonje looper grijs met rood afgezet versleten. Voor de preekstoel (waaromheen een hekwerk geel met bruin afgezet) een nieuw grijs gonje kleed met schel roode streepen. Hooge stoelen met groene kussens er op, waarop de kerkboeken liggen. Voor de preekstoel het voorzangers lessenaartje dat omgedraaid kan worden, daarvoor gaat de dominee in een rok staan. Eerst bidden (tot den geest van liefde) daarna zingen de voorzanger (in een duffel waaronder een witte das) is schor en zet zijn mond tot een scheve o uit [volgt tekeningetje] als hij ‘God’ zingt. Inhoud lange preek: hij spreekt niet uit naam van een God omdat hij geen hoogere wijding kan geven dan die welke hun eigen gevoel van liefde aanbrengt; hij komt niet met moraal aan omdat hij zeker is dat al lang in hunne harten woont gelouterd door de liefde [in de tekst]. Hij herkent de ernst aan de traan die in hun oogen parelt

(er was niets te zien). [In kantlijn: Als hij zegt dat ook hun de dood wacht (die in hun aderen is) dan eerst worden zij aangedaan.] Hij weet dat in hunne zielen alles blank en rein is. Zij zien op dit oogenblik de wereld voor veranderd, verbeterd aan, maar zullen later moeten gewaarworden dat zij de oude is gebleven. Zij leven nu in het heden en zijn te benijden omdat dit heden eene lente van binnen en van buiten is. Op hun pad zal 't niet altijd zonneschijn zijn [?]. Dan zullen ze eerst zien of hunne liefde krachtig is. Zij moet gegrondvest zijn op achting. Hij spreekt van het naar het altaar voeren en van het

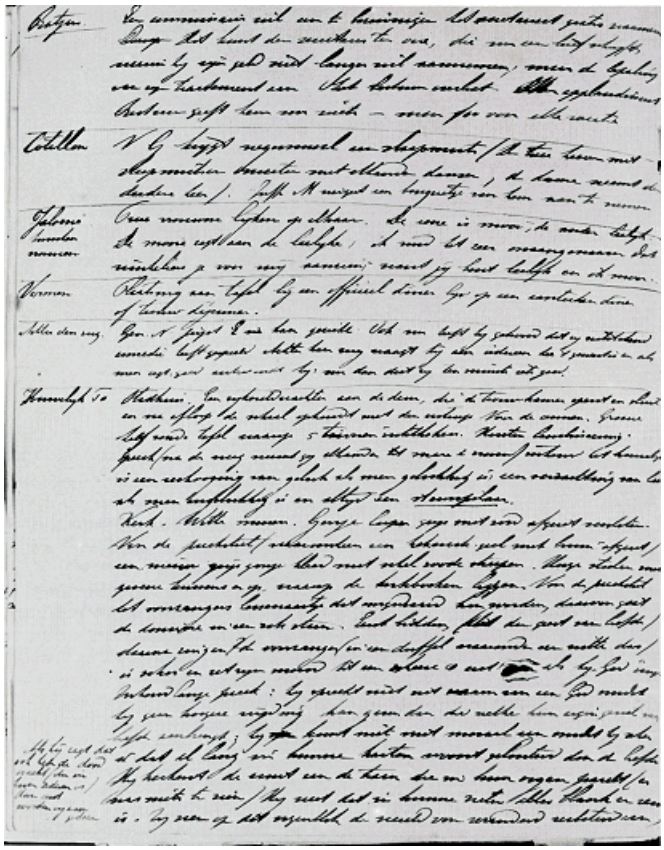

24. Bladzijde uit het eerste schrift met aantekeningen.

uitgebrande altaar dat achterblijft. Hij vraagt ten slotte als zij met de rechterhanden ineengelegd op een lang groen kussen zijn geknield: hebt ge in ernst de oprechte begeerte elkander gelukkig te maken, en zegt dat allen tevreden zijn wanneer zij daarop ja zeggen... Daarna weer gebed om zegen. Ten slotte gezangen. Waar liefde woont gebiedt de heer zijn zegen.

De officieele dominee zat in het hek achter den dienstdoende.

Na afloop de trap op naar de consistorie waar twee halfjes Port, twee halfjes Madera en bruidsuikers gereed stonden voor de leden van den kerkeraad. Dit cadeau had men aan den vader van de bruid gevraagd den dag dat de koster hem kwam vertellen hoe alles in zijn werk zou gaan wat hij wel niet zou weten. Handjes geven aan den dominee en gelukwenschen aan het ingezegende paar ook door den officieelen dominee. Dikke stovenzetster.

Huwelijk To: J.C. van den Tol trouwde op 19 april 1887 met M.C. Slicher (advertentie in *Het vaderland* van 20 april 1887; zie ook nummer 28 en 94). Zie verder ook nummer 341 en de verwijzing aldaar.

103. Pedanterie

Een knappe jongen is gewoon indruk te maken door citaten. Hij weet altijd precies wat die en die over dit en dat heeft geschreven en waar hij staat. Evenwel, hij verzint die citaten wel eens zelf en dit komt uit.

104. O.k.k. zie vroeger

Vier bestuursleden (niet uit de gewone leden) beleggen een bestuursvergadering. Twee willen eene wetswijziging, maar men begint met de vraag te stellen. Zal er iets gedaan worden om te gemoet te komen aan de grieven der gewone leden zooals die door Koenn zijn geuit. Marg. zegt: zij zijn niet geformuleerd, wij weten dus eigenlijk niets en moeten een voorstel afwachten. Ik zeg zij zijn meer invloed [?] op den gang van zaken (beperking) [in de tekst], meer geld aan de sprekers. Daar tusschen ontbreekt de schakel minder geld aan het servetje. Nu had Netscher mij moeten steunen; maar hij zwijgt. Men vraagt nu peremptoir aan de vertegenwoordigers der gewone leden heb je grieven. Neen zegt Sluiter ik weet van niets. Neen zegt van Kempen, de gewone leden hebben de lijst der gewone sprekers goedgekeurd ergo zij hebben geen grieven. Netscher zegt ik zal de grieven noemen, wanneer ik eerst de stemming over het voorstel Emants heb gehoord dat nu luidt: zal de wet herzien worden of niet. Neen zegt van Gigh, want over dat voorstel kunnen wij pas stemmen als wij de grieven kennen. Als Netscher blijft zwijgen komt Jacobson met een motie voor den dag om voorloopig de wet niet te herzien, aangezien het niet duidelijk is gebleken dat en welke grieven de gewone leden hebben. Die motie wordt aangenomen en daarna dient Netscher zijn voorstel in. Ten slotte schelden hij en van Kempen elkaar voor onfatsoenlijke lui uit en verklaren zij niet met elkander samen te willen

zitten in een commissie. Voorstel Netscher in handen eener commissie. Van Kempen had een zeer lange en zeer dikke horlogeketting aan. -

[In kantlijn: zie verder slot]

25. R.A.W. Sluiter.

zie vroeger: zie nummer 96.
bestuursvergadering: het betreft de vergadering van bestuur en werkende leden op 14 mei 1887. De vergadering was bij elkaar geroepen op verzoek van Emants, Stam, Boele van Hensbroek en Jacobson. Stam en Emants waren kennelijk degenen die een wetswijziging wilden.
Koenn: lees: Koentz (zie nummer 57).
Marg.: J. Margadant.
daarna dient Netscher zijn voorstel in: zie voor de strekking van het voorstel nummer 90.
Voorstel Netscher in handen eener commissie: deze kommissie bestond uit Stam, Van Gigch en Margadant (Emants bedankte omdat hij op het punt stond op reis te gaan). In de vergadering van 28 mei (waarop Emants niet aanwezig is) wordt het negatieve advies van de kommissie betreffende Netschers voorstel aangenomen met de grootst mogelijke meerderheid. Netscher neemt vervolgens ontslag als bestuurslid.
zie verder slot: zie nummer 132.

105. Drukkerij verg.

Nijhoff zegt lees de cijfers der balans maar niet voor. Zij begrijpen er toch niets van. Daarna blijkt dat hij van de geldleening en aflossing zelf niets begrijpt.

Men heeft een commissaris gevraagd (d.w.z. iemand om commissaris te worden). Deze heeft het aangenomen en zich zelfs al eens met de zaken bemoeid. Daarna heeft men weer een ander gevraagd, waardoor de eerste boos is.

De Avondpost en de drukkerij moesten niet vereenigd zijn. De commissarissen zitten in beide zaken.

Drukkerij verg: waarschijnlijk de Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij te 's-Gravenhage.
Nijhoff: Martinus Nijhoff (1826-1894), uitgever en boekhandelaar.
De Avondpost: dagblad dat in Den Haag werd uitgegeven van 1885 tot 1940.

106. V.d.L.

Begrijpt niets van karakters. Hij zegt van een pessimiste, de broodkruimels steken je en antwoordt dat men door hard te werken zooveel mogelijk gelukkig kan zijn omdat men dan niet denkt. Alsof hij een beter argument kan geven voor de onwaarde van het leven dan de bewering dat men ongelukkig wordt door erover na te denken. Wat een bekrompenheid in een maatschappelijk knap man. Hij zegt tegen mij: je hebt nog weinig van de maatschappij gezien en meent dat dat een bestrijding is van mijn denkbeelden over het leven en de menschheid. enz: enz:

[In kantlijn: Hij heeft nooit moeite gedaan zijn eigen dochter te leeren kennen want geestelijke omgang (intellectueele) bestaat niet in zijn huis en als hij eensklaps merkt

26. H.C. Verniers van der Loeff.

27. Eva Emants-Verniers van der Loeff.

hoe zij is verwijt hij mij dat ik haar zoo heb gemaakt. Wat een blinde knapheid (veelweterij) steekt er in zoo'n vent.]

V.d.L: H.C. Verniers van der Loeff (1831-1891), lid van de Tweede Kamer, voorzitter van de parlementaire enquêtekommissie van 1887 die onderzoek deed naar de toestand van fabrieken en werkplaatsen.
een pessimiste: waarschijnlijk wordt gedoeld op Van der Loeffs dochter Eva, de tweede vrouw van Emants. In 1887 publiceerde zij onder het pseudoniem Nessuno de pessimistische studie *Jonkheer Beemsen*.

107. Deeth.

zegt van zijn broer: ik kan mij begrijpen dat meisjes op hem verliefd werden en hem allerlei mooie qualiteiten toedachten die hij misschien niet had. Dat misschien is heerlijk.

Deeth: Waarschijnlijk: Deethard (vgl. de nummers 215 en 375).

108. Deurwaarder

Neemt de vordering van een smid tegen een bakker aan voor een geleverden en niet betaalden oven. Hij verklaart te moeten winnen. De mooie dochter van den bakker echter bewerkt dat hij verliest.

109. Uit M.rrs.n.

Een jonge man met een bril op, die maar door een oog ziet, bleek bol gelaat, rossige knevel, krullend haar ± 39 jaar heeft een liaison met de vrouw van een notaris en twee der kinderen zijn van hem. Hij leert een jong meisje kennen (logée bij een heer op 't dorp) en vraagt haar. Deze heer eischt dat hij zijn liaison eerst zal verbreken en moet nu zoowel het meisje als haar moeder valsche redenen opgeven waarom hij vooralsnog het engagement tegenwerkt. Eindelijk maakt de man de liaison af en per geteekende briefkaart eischt mevrouw zoo en zoo hare cadeaux terug. Nu weet het gansche dorp de geschiedenis.

M.rrs.n: waarschijnlijk: Maarsen.

110. 1e bedrijf

Een jong speculeerend heertje heeft een rijk meisje het hof gemaakt. Hij zal nu formeel om acces komen vragen. Evenwel op den daarvoor bepaalden dag, komt hij integendeel zijn nieuwe aanstaande een nog rijker meisje presenteeren. Het eerste meisje is zuster van liefdadigheid geworden, maar behield hare levendigheid in den omgang nu getemperd tot vroolijkheid ter wille van anderen die zij liefheeft.

111. Joan Bohl

over zijn vrouw: Ik geloof nu werkelijk dat het individu ziek is, want het ligt op een canapé.

Joan Bohl: wellicht de Amsterdamse advokaat, dichter en Dante-vertaler (1836-1908)

112. V.G. weduwnaar

Maakt een visite bij menschen, die hij zeer weinig kende. Vertelt dadelijk dat hij in hun huis aan een meisje het hof wil maken. Komt kort daarop terug en vertelt nu dat de aanleiding tot zijn bezoeken vervallen is omdat hij al een refuus heeft gekregen. Hij wenscht nu de familie niet meer lastig te vallen. Ten slotte blijkt dat het bedoelde meisje in 't geheel daar niet aan huis komt; wel haar zuster.

Vgl. de nummers 83 en 98.

113. R. officier

Denkt alleen aan paarden en mooie gezichtjes. Hij noemt zich een artiest in zijn vak, beweert, dat hij voelt wat iemand voelt, die te paard zit. Hij spreekt van Huguenin ons aller meester. Hij houdt er een codex op na van wat men doet. In die codex is 't dronken worden, het er op slaan en allerlei baldadigheid toegelaten waar heeren onder elkander zijn. Dus geheel anders dan de codex van nette civile lieden.

Huguenin: Ulrich Huguenin (1755-1833) was een beroemd Nederlands artillerieofficier die reeds op zijn 11e jaar tot kadet en op zijn 17e tot 2e luitenant benoemd werd *(Nieuwenhuis' Woordenboek van kunsten en wetenschappen)*.

114. Krankzinnigheid

H. at bij een nieuwen vriend en kreeg een zwarte soep (Spartaansche soep). Hij kon 't niet eten en lei lepel neer. Mevrouw wenkte dat hij 't op moest eten. De knecht kwam driemaal binnen en ging weer weg ziende dat hij 't niet op had. Ten slotte at hij 't op. Nu bleek dat die soep eene uitvinding was van mijnheer, die er eene volksvoeding van wilde maken. Iedere nieuwe vriend moest er van eten en wie 't niet doorkreeg werd nooit meer gevraagd.

115. [...?] van [..?], tot een niet adellijke vriend

die er zich op beroemde dat hij een diner had gegeven aan louter adellijke lui. Ik kom toch op een strondkar waar jij met vier paarden nog niet wordt toegelaten.

116. Ha en Her

De tweede had de slavernij verdedigd. De eerste had gezegd, ja zoo kan je er nu wel een draai aan geven. De eerste had hem later gezegd, dat moet je nu nooit meer zeggen: ik geef geen draaien. De tweede had geantwoord, goed ik zal je nooit meer tegenspreken.

117. Een soldaat

loopt op straat met zijn meisje. Zij zegt eensklaps tegen hem. Je hebt mij ook nog nooit bij daglicht gezien.

28. Ulrich Huguenin.

118. Dr C.V.

Zit bij een patient met de handen in 't haar en zegt dan: wat een complicaties. Wat moet ik daar nu weer aan doen? Ook heeft hij eens gezegd: Goddank, ik had toch zoo'n angst want ik dacht dat ik je wat te veel chloroform had gegeven.

> *Dr C.V.:* waarschijnlijk de aan het Lange Voorhout gevestigde arts C.W. Vinkhuijzen (1813-1893).

119.

Uitdrukking voor bevredigde ijdelheid. Er is geen kraken meer aan de pit.

120. Jong Holland

L.H. prachtige kamers. Bluft op promoveeren in 1 ½ jaar. Papa kan nog tien jaar leven, dan behoef ik niets uittevoeren. Misschien trouw ik een rijk meisje [...?] 't is niets moeilijk. Ik heb mij al eens bij een rijke familie laten presenteeren (waayer op een concert opgeraapt en later een stukje gecomponeerd voor hun orkest). Ik had gewed binnen 14 dagen kom ik er aan huis, binnen veertien dagen vraag ik het meisje en binnen 14 dagen word ik aangenomen. Evenwel daar ik mij zelven nog te jong vond heb ik het meisje aan een mijner vrienden overgedaan. Maakt schulden (vooral voor een paardenspel-meid die nogal fatsoenlijk is en hem zijn cadeaux terug zendt). Kan het uitgeven niet laten.

[In kantlijn: Belandt in een gekkenhuis omdat hij zegt het liegen en geldverteeren niet te kunnen laten.]

121. Burgemeester

De minister laat hem komen. De burgerij is ontevreden over u omdat u uw meubelen uit het buitenland laat komen. Als het geen meubelen zijn dan misschien gordijnstoffen.

122. Prof ten B.

Studenten en proffessoren nemen 't hem kwalijk dat hij eens op een bal heeft gedanst. Cosijn zegt 't is wel aardig een collega te krijgen die romans schrijft. Hij vindt in 't archief de brieven van Jonckbl. waarin deze verzoekt ten Br. den letterkundigen kwakzalver nooit tot zijn opvolger te maken. Ten Br. voelt zich erg gekrenkt en als Eva Netscher verdedigt antwoord hij: ik wou dat men ook mijn partij eens nam.

> *Prof ten B.:* Jan ten Brink (1834-1901), leraar, romancier, kritikus, werd in 1885 benoemd tot hoogleraar in de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde en de esthetische kritiek te Leiden.
> *Cosijn:* P.J. Cosijn (1840-1899) was hoogleraar in de Nederlandsche taal te Leiden. Vgl. de opmerking van Emants tegen F. Smit Kleine: ‘Ik weet nu wat hij [Ten Brink] tegen je [Smit Kleine] heeft. Je hebt in zijn biographie wel den romancier, maar niet den wetenschappelijken man behandeld; en dit viel ongelukkig samen met de schampere opmerking van een pedanten collega, die met een sneer zei: “ik ben zeer gevleid een ambtgenoot te hebben, die romans heeft geschreven”.’ (*Brieven,* p. 57).
> *Jonckbl.:* W.J.A. Jonckbloet (1817-1885) was Ten Brinks voorganger als hoogleraar in de Nederlandse letterkunde te Leiden.
> *Eva*: Eva Emants-Verniers van der Loeff.

123. Hotel de l'E. Spa.

Beneden in de cour wordt kwaad gesproken van een oude dame die wel eens borrelt. Plotseling komt in de nachtelijke duisternis een stem van boven die uitroept met een Engelsch accent: Ce n'est pas vrai. Ce n'est pas comme vous dites. Vous êtes des lâches de parler du mal d'une dame derrière son dos. Des gens avec lesquels je dîne à la même table. Ba! D'étrangers je le comprends mais de mes compatriotes. Ba. Oui je vous connais très bien. Mais je vous déclare la guerre.

Hotel de l'E: waarschijnlijk Hôtel de l'Europe. Emants bracht in de zomer van 1887 waarschijnlijk een bezoek aan Spa; vgl. ook het op 12 oktober 1887 in *Het vaderland* verschijnende feuilleton ‘Een dag te Spa’.

124. Gr. Mama

Huisbewaarders der buren dringen bij haar binnen en ranselen de meiden af.

29. Jan ten Brink.

30. P.J. Cosijn.

31. W.J.A. Jonckbloet.

32. Het 20e Taal- en Letterkundig Congres, in Amsterdam gehouden op 15, 16 en 17 september 1887, bestond uit drie afdelingen: I. Nederlandse taal- en letterkunde; II. Nederlandse geschiedenis, oudheidkunde, kunstgeschiedenis, archiefwezen, bibliografie; III. Nederlands toneel, Nederlandse zang- en toonkunst, boekhandel. Naast het Congres werden traditioneel allerlei aktiviteiten van gezellige en verbroederende aard georganiseerd.

Gr. mama: grootmama; wellicht wordt hier gedoelt op Emants' grootmoeder van moeders kant Henriëtte Elisabeth Verwey Mejan, geb. barones van Reede van Oudtshoorn (1800-1895).

125. Congres XX Letterk: Amsterdam

Em. Rosseels uit Antw. zegt: o.a. (over de valsche richting van het tooneel in Holland en Belgie). Studeerde men de Nederl. werken even goed in als de buitenlandsche, gaf men er evenveel voor uit, ze zouden wel voldoen. Maar integendeel worden de tooneelschrijvers ontmoedigd, het uitschot uit het buitenland, dat goeden smaak en zedelijk gevoel mist (*misschien* kwetst) wordt boven hunne producten getrokken.
[In kantlijn: Uit het Handelsblad 17 Sept. 1887]

Congres XX Letterk: Amsterdam: het 20e Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres werd op 15, 16 en 17 september 1887 gehouden in Amsterdam.
Em. Rosseels: Emanuel Rosseels (1818-1904), Vlaams letterkundige, hield op het Congres een voordracht onder de titel ‘Over de valsche richting van het tooneel in Holland en België’. Een weergave van deze voordracht treft men aan in de *Handelingen* van het Congres, p. 157-159.
Handelsblad: Algemeen Handelsblad. Het artikel waaruit Emants citeert heeft als titel ‘Letterkundig Congres. In de afdeelingen’. De passage ‘Studeerde men ... getrokken’ is, met uitzondering van de toevoeging ‘misschien kwetst’ tussen haakjes, een citaat uit dit artikel. In de oorspronkelijke tekst vervolgt de laatste geciteerde zin met: ‘en daarom wordt de voorraad oorspronkelijke werken niet grooter, al hebben de prijskampen nut gedragen’.
Zie ook nummer 126.

126. [Kranteknipsel:]
XXe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres. V. Amsterdam, 17 Sept.

(Van onzen bijzonderen correspondent.)

Ik laat, mijnheer de Redacteur, het verslag van onze eerste algemeene vergadering achterwege, waarover uw gewone berichtgever u reeds verschillende bijzonderheden heeft medegedeeld. Een paar opmerkingen ter kenschetsing zoo van de Alg. Vergad. van gisteren als van die van heden mogen volstaan. Moest ik ze beiden kenschetsen, ik zou zeggen dat die van gisteren het in levendigheid en belangrijkheid won van die van heden. Het spiegelgevecht waartoe de voordracht van prof. Spruijt aanleiding gaf, was in velerlei opzichten belangwekkend en geestig. Wat in zijne mededeelingen

getroffen had, was de groote overeenkomst tusschen de verschijnselen van den taalstrijd in België en Zuid-Afrika. Geen wonder, dat na de ontfonkende opmerking van prof. Ten

Brink over het onmogelijke Hollandsch dier Afrikaansche boeren de heer Fredericq opstond om hen te verdedigen. Zijne vergelijking tusschen het Vlaamsch der Vlamingen van 1835 en het Kaapsch der boeren was in menig opzicht volkomen juist - met dit verschil slechts dat het eerste achterlijk was en het tweede verbasterd is. Doch geheel ter plaatse waren de schimpscheuten door hem en den inleider gelost op onze zucht tot motiën, tot praten en niet tot handelen. De goedkoope wijze van sympathie te betuigen, met bolle handen maar gesloten zakken, werd terecht gehekeld; ach! dat men ze zóo hekelen kon om ze voor goed te verjagen! Oprecht gesproken, 't deed me goed, die slagen te hooren neerkomen op den rug van Jan Salie; ik zie in die geeselingen meer heil dan in het idealiseeren van menschen en toestanden, in het aanheffen van lofzangen, waarbij men hetgeen wezen kan en moest in de plaats denkt van hetgeen is. De loftuitingen op de Nederlandsche volharding door prof. Spruijt, op de Nederlandsche goede trouw van den heer J.W. Brouwers, de ideale stemming en verwachting van dr. Max Rooses, die de belangstelling in onze letterkunde bij onze letterkundigen zoo hoog waant, dat ze een letterbond zullen kunnen stichten dat iets uitricht, ze mogen ons toejuichingen ontlokken, 't is niet dan geestdrift, voor welke met den hamerslag des Voorzitters ook de doodsklok slaat. Zeker, we hebben behoefte aan het idealistische van mannen als prof. De Vries en prof. Quack, aan de krachtige en stoere figuren als de heer Brouwers, die met donderende stemme ons nopen tot luisteren, wellicht tot handelen, maar meer verwacht ik van den prikkels des spots dan van dien der begoocheling. En ligt niet op den bodem van iedere spotternij zelf een behoefte aan het betere en het hoogere?

Ongetwijfeld, we mogen de Transvalers niet aan hun lot overlaten; we mogen niet toestaan, dat bij gebrek aan fondsen het Woordenboek voortsluipt in plaats van groeit; de eerbied en liefde voor onze moedertaal dienen ons te doortintelen en wel hem, wien die zucht naar het hoogere is ingeblazen! Ze ook bij anderen op te wekken is zeker zijn plicht; maar is het ook juist gezien 't te doen voorkomen alsof ze bestonden, ook waar ze afwezig zijn? Welnu, wat laat de meerderheid onzer beschaafden(?) zich gelegen zijn aan onze Nederlandsche taal, onze letteren en geschiedenis? Wat doet onze Regeering om ze te bevorderen; wat onze Staten om ze te steunen? Daar is op ons Congres èn in de afdeeling voor Tooneel, èn in de alg. vergadering door prof. De Vries geklaagd over gemis aan financieelen steun van de zijde van Regeering, gemeente of particulieren. Ons tooneel kan niet goed, onze tooneelletterkunde niet bloeiend, ons woordenboek niet voltooid worden zonder *geld!* ‘Oh, als het anders niet is’, riep Quack, ‘ik ben nogal idealistisch gestemd in geldzaken!’ De bewering lokte een begrijpelijke vroolijkheid uit, maar is het niet eer om te schreien als men nagaat, hoeveel met een jaarlijksch bedrag van *één twaalfhonderdste* van ons Staatsbudget kan worden gedaan ten bate van - onze landsverdediging, van de eere des lands. ‘Een volk dat zijn taal liefheeft en vereert, kan zijn onafhankelijkheid niet verliezen’, riep prof. De Vries in edele geestdrift hedenmiddag uit. De uitspraak moge alweder te idealistisch klinken, een feit is het, dat gloeiende geestdrift voor echt vaderlandsche taal en geschiedenis en zeden beter bolwerk is tegen vreemde bajonnetten, dan een fortencirkel zonder soldaten en schutterij zonder pit. Maar wat zou men zeggen van de excentriciteit eens Ministers van Oorlog, die op zijn begrooting een post bracht, tot

versterking van 't nationaal bewustzijn en dus tot steun van het Nederl. Woordenboek en het Nederlandsch tooneel? En toch, de man zou meer en beter doen voor onze grootheid, onze eer en onze zelfstandigheid, dan de Ministers en afgevaardigden, die tot heden verzuimden in onze Wet op het Middelbaar Onderwijs een leemte aan te vullen, welke de oprichting van vakscholen niet dicht: het gemis aan een aesthetische ontwikkeling onzer toekomstige technici en handelslui. Bij de voorstelling van gisterenavond waren de leerlingen van ons Gymnasium, onze Handelsschool en onze Hoogere Burgerschool de gasten der commissie; doch wie, die lette op de verdeeling hunner toejuichingen, welke luide door de zaal ruischten bij het vertoonen van een moord en de verschijning der moordenaren, kan zich hebben ontveinsd, dat het dien jongelieden ontbrak aan allen zin en begrip van het diep tragische des opgevoerden treurspels! En al noemde prof. Quack *hun* luidruchtig handgeklap bij de huldebetuiging aan dr. Burgersdijk de schoonste hulde voor dezen Shakespeare-vertaler, wijl die jongelingen hem het oordeel der toekomst waarborgden, ik voor mij ben alweer geen idealist genoeg om uit dát handgeklap iets af te kunnen leiden omtrent den kunstsmaak eener louter op de practijk des levens afgerichte jongelingschap. En toch, van hetgeen zij en de hunnen thans beloven te worden, hangt voor een goed deel de uitkomst af van al onze beraadslagingen en al onze betoogen!

De Vereeniging van Noord- en Zuid-Nederland; de uitbreiding van ons taalgebied tot in Afrika; de voltooiing van het woordenboek, de zuiverheid onzer rechtstaal, de waardeering van Vondel, de bloei van ons nationaal tooneel, zij allen kunnen slechts tot stand worden gebracht en 't blijven, indien wij de kern onzer jongelingschap weten te doorgloeien van het ideale, dat daar rondwiegt op de golvingen van prof. Quack's zangerig geluid, dat er ruischt in de Ciceroniaansche ontboezeming van prof. De Vries, dat er kermt en klaagt in de scherpe uitroepingen van onze practische tooneelmannen: ‘maar 't publiek dan meneer!’

Als er weer eens een Congres gehouden wordt, weet ik een één en eenig vraagpunt: De opleiding onzer jongelingen en meisjes tot mannen en vrouwen van kloekheid, kunstzin en vaderlandsliefde!

Het spijt mij te moeten verklaren, dat de uitvoering van hedenavond mijn inzicht in dezen nog niet gelogenstraft heeft.

't Is waar, die jongens zijn nog in den leeftijd der onrust. Hun bloed gedoogt niet dat zij drie uren achtereen stil zitten. En menschen, die vóor alles ophebben met sport en lichaamsbeweging zouden het een gunstig teeken achten, dat zij geen geduld hebben om zoo lang te zitten! Andere, die hun kracht zoeken in het zeggen van ongewone dingen en meenen wonderwat letterkundigen te zijn, als zij - in navolging van Bilderdijks ‘Kindergrillen’ - Shakespeare vertolken door 't woord *verveling,* dezulken zouden ongetwijfeld zeggen, dat de jongens gelijk hebben door eenvoudig er voor uit te komen, dat al die officialiteit hen verveelt. Ik ontken het niet, en had het ook veel verstandiger geacht als men hen eenvoudig thuis en het 2e amphitheater ongestoffeerd had gelaten. Doch nu zij er eenmaal waren, had men zooveel gevoel van betamelijkheid en eerbied voor de kunst van hen mogen vergen, dat zij den heer Daniel De Lange...

Maar ik spreek over iets, waaromtrent ik nog geen bijzonderheden vertelde. We hadden dezen avond een musicale en letterkundige bijeenkomst, waarvan het programma uit vier nummers bestond. Hoofdnummer was een soort van oratorium, ‘Lucifer’, een bewerking van Vondels treurspel, in dier voege, dat de reien gezongen werden volgens de compositie van J.A. Van Eyken, en deze aaneengeschakeld waren door een reciet, waarvoor de heer Schimmel den tekst dichtte en dat door mr. J.N. Van Hall werd voorgedragen. Duidelijk was het, dat deze half dichterlijke, half muzikale opvoering moest strekken tot vergoeding voor het niet-spelen van een der stukken van Vondel. De plannen daarvoor waren afgestuit op allerlei bezwaren van deze en gene zijde opgeworpen; en in plaats van de *Salmoneus* of de *Jeftha* heeft men ons dan ook gisteravond, gelijk u weet, de *Macbeth* doen vertoonen. Doch men begreep waarschijnlijk dat het wat al te dwaas was een Congres uit te schrijven ter gelegenheid van 't 300-jarig feest van Vondels geboorte en van den geheelen Vondel geen woord te reppen. Inderdaad is er van de hulde aan zijn standbeeld heden niets gekomen (gelijk was te voorzien); is de voordracht van dr. Schaepman over Joost van den Vondel tot heden achterwege gebleven en zal ze dit waarschijnlijk blijven; en zoo men van enkelen onzer Congresaanvoerders niet beter wist, dat zij Vondel werkelijk in het hart dragen! zou men schier gerechtigd zijn tot het vellen van 't vonnis, dat zij hun dient tot voetschabel, ter verhooging van hen zelven. Zachtst dan ook dat men ons althans iets gaf, 't welk ons zijner herinnerde. We hadden de ouverture *Ghijsbrecht van Aemstel* en een zang voor alt, gedicht door prof. A.J. Alberdingk Thym, beide composities van onzen Verhulst; we hadden dit oratorium. In onderscheidene opzichten was de uitvoering belangwekkend; de componist is er op tal van momenten in geslaagd den indruk der reien door zijn muziek te verhoogen; de verbindende tekst van Schimmel in rijmlooze jamben was kernachtig en klankrijk, en Vondel, dien toovenaar met onze taal, wezenlijk waardig; de voordracht van den heer Van Hall was met zorg bestudeerd en deed door stembuiging en afwisseling van toon den zin der woorden ten duidelijkste uitkomen. Maar ... onder diepe bekoring van Vondels genie heeft dit alles ons niet kunnen brengen. De *Lucifer* is een treurspel, 'twelk van alle van Vondel wel de meest dramatische handeling vertoont, er is een uitnemende stijging in de toestanden waar te nemen; 't brengt ons duidelijk onder den indruk, dat we een titanischen strijd bijwonen; en van dit titanische was bij de hervorming, welke het drama ondergaan had, alvorens als zangstuk te kunnen dienst doen, weinig overgebleven. Had men dezen avond waarlijk willen dienstbaar maken aan de waardeering van Vondel, men zou m.i. beter gedaan hebben, door alleen de reien uit de Lucifer zonder den wel is waar aanvullenden, maar toch ook afscheidenden tekst te laten zingen; daarbij een enkele uit de Jeftha en uit de Ghijsbrecht te laten voordragen op 17e Eeuwsche muziek en allerminst niet mogen vergeten hebben om door een bekwaam en wegsleepend redenaar, Vondels beteekenis en verdiensten in het kort te doen schetsen. Zooals het nu was, genoot men in het algemeen het meest van de zangerige voordrachten onzer oud-Vlaamsche liederen, als: ‘Twee Conincskinderen’, ‘De minnebode’, ‘Maaierslied’, ‘Het looze visschertje’, ‘Het Kwezeltje’, ‘Het Wilhelmus’, en ‘Helpt u zelven zoo helpt u God’, waarmede prof. Paul Fredericq onmiskenbaar de harten onzer jongere en oudere dames gewonnen heeft voor onze oud-vaderlandsche liederen. En

als dit inderdaad bereikt is, dan is deze letterkundige samenkomst allerminst zonder beteekenis gebleven. Trouwens, ik haast 't mij te constateeren, of liever te herhalen, dat menig moment in het koorgezang trof door fraai ensemble of juist gekozen schakeering en verdeeling en dat in ieder geval de welwillende medewerking van de dames en heeren van het koor, den zang der solisten, (dames H. de Roever (sopraan), G. Reinders (alt), heeren Rogmans en Messchaert) en de beproefde leiding van Daniel de Lange onzen hartelijken dank verdienen. Hopen we, dat we op dezelfde belangstelling hunnerzijds zullen kunnen rekenen, als we die weer mochten behoeven ten bate onzer Nederlandsche kunst.

Maar ik mag nog niet eindigen zonder eerst dit opgemerkt te hebben. Ik ben er zeker van, dat wanneer hedenavond in plaats van een letterkundig een minder ontwikkeld publiek den Schouwburg had gevuld, de muzikale voordracht van den heer Fredericq met groot welbehagen zou zijn aangehoord, en een goeden indruk zou hebben gemaakt. Waarom nu, wilde ik vragen, volgt men ten onzent het goede voorbeeld niet na der afdeelingen van het Belgische Willemsfonds, die bijna wekelijks des Zondags voormiddags of des avonds openbare uitvoeringen plegen te geven, waarin niet alleen voordrachten worden gehouden, maar ook echt Nederlandsche liederen gezongen worden?

Amsterdam, 18 Sept.

De laatste alg. vergadering is gehouden en het Congres gesloten. Uw gewone berichtgever heeft het u reeds gemeld. Doch het komt mij voor, dat eenige aanvulling van zijn bericht u niet onwelkom zal wezen. Hetgeen er is voorgevallen rechtsvaardigt dit ten volle.

Er werd allereerst een besluit genomen. Voor hen, die het meeste heil der Congressen in die te nemen besluiten zien, dus een geruststellende tijding. In de derde afd. was, gelijk ik u reeds mededeelde - een voorstel ter sprake gebracht om door het Congres te laten aandringen op verlaging van het posttarief voor boek- en drukwerken tusschen Noord- en Zuid-Nederland. Dit te verkrijgen is reeds een oude Congres-wensch. Hij werd in 1869 op 't Congres te Leuven uitgesproken en beaamd. Wat zijn vervulling in den weg stond? De voorsteller in de afdeeling kon ter alg. vergad. mededeelen, dat, volgens een hem verstrekte inlichting, dit alweder een geldquestie was, in zooverre nl., dat het Nederl. postbestuur thans alleen het voordeel genoot van de rondzending van circulaires uit België, daar men die nu per spoor naar Roozendaal en dan verder per post pleegt te verzenden. De heer De Beer merkte op, dat omgekeerd hetzelfde van uit Nederland naar België geschiedde en onze Regeering bij een verlaging van het tarief dus niets zou verliezen. 't Is te hopen dat de aandrang van dit Congres gevoegd bij dien van den Nederl. uitgeversbond eindelijk tot een goed resultaat moge leiden.

Een hoogst belangwekkende voordracht werd nu gegeven door dr. J. Te Winkel uit Groningen, die handelde over letterkundige critiek. 't Schoone, zeide hij, te kunnen genieten is niet elks zaak; daar veler zin daarvoor niet genoeg ontwikkeld is. Die ontwikkeling te leiden en te verzekeren is nu volgens spr. het verheven doel der critiek.

Zij moet vooral wijzen op het schoone en dit in zulk een licht weten te stellen, dat de leek er van kunne genieten. Houdt zij zich daarentegen in hoofdzaak bezig met anderen te waarschuwen voor het leelijke, dat den criticus hinderde, dan bereikt zij slechts een negatief doel. Door te veel aan die zucht tot afkeuren toe te geven, bewerkt zij tweeërlei: ze maakt het publiek afkeerig van en onverschillig voor de kunst en vermindert de arbeidskracht der kunstenaars. Tegenwoordig is de belangstelling van het publiek zeer afgenomen en de jongere dichters en schrijvers geven enkel fragmenten, zonder zich te wagen aan een werk van langer adem. En de schrijver der geschiedenis der letteren doet het best, wanneer hij zijn aandacht bepaalt tot hetgeen schoon is, over het andere zwijgt, het minbegrijpelijke verklaart uit tijd, plaats en omstandigheden en aldus de waardeering helpt bevorderen. Daarbij is die criticus de beste, die zelf kunstenaarsaanleg heeft, zooals Schimmel, Ten Brink, Potgieter. Vermag de critiek in onze dagen terug te komen van haar doorhalingsmethode, de kunstzin en de kunst zullen er wel bij varen.

Wat op den bodem dezer beschouwingen lag, valt licht in te zien. Ten deele was het een aanval op de methode van dr. Jonckbloet, reeds in de afd. door dr. Nyhoff bestreden. Diens werk over de geschiedenis der Ned. letteren is waarlijk zoo ontmoedigend mogelijk en wel in staat allen lust tot verdere studie bij den beginnende te dooven. Daarbij hoe ver moest die onthouding van afkeuring gaan? Was het ook niet dikwijls plicht te waarschuwen tegen een bewondering van het leelijke? Dr. Te Winkel had zich hierover slechts ter loops uitgelaten. Vandaar dat Nic. Beets en prof. Alb. Thijm 't noodig vonden, die zaak ter sprake te brengen. De eerste deed de geheele vergadering met groote aandacht luisteren naar zijn allergeestigst woord. Hij wees er allereerst op dat het *Nemo potest esse orator misi* [!] *sit vir bonus,* ook op den criticus toepasselijk was, en deze zonder een goed en rechtvaardig man te zijn, nooit naar eisch kon richten. Hij mag noch vooroordeelen noch voorliefde hebben en vooral niet zichzelf zoeken te verhoogen door 't vernederen van den kunstenaar, 't Is zeker verleidelijk het publiek te doen zeggen: ‘Wat doet hij dat weer aardig en wat krijgt die arme kunstenaar er van langs!’ maar 't deugt niet. De eisch, dat de criticus moet leeren waardeeren is spr. uit het hart gestolen, al vindt hij dat de critiek ook wel opmerkingen en aanmerkingen moet maken. Hij voor zich kan verzekeren dat hij vaak van de critiek veel geleerd heeft - ook al zullen velen vragen waaruit dat dan blijkt (gelach, neen! neen!) - en hij vindt dat de critiek heel dikwijls goed doet met tegen een schrijver te zeggen: handen af.

Prof. Thym laat zich nog sterker uit en vraagt of de spr. niet op deze wijze den schrijver eener letterkundige geschiedenis verlaagt tot een bloemenlezer. 't Is z.i. wel degelijk de plicht der kritiek om het minder goede in het licht te stellen, iets wat (volgens Prof. Ten Brink, die als bemiddelaar optreedt) ook niet door dr. Te Winkel geloochend is. De critiek der bewondering komt in de eerste, die der afkeuring in de laatste plaats. En de voorz. prof. Quack besluit het debat met te herinneren aan de woorden van zijn leermeester:

> Die geen fikschen stoot kan velen,
> Die zit wankel in het zaal.

Er worden nu, te elfder ure, door twee sprekers de aandacht gevestigd op twee zaken, die beide meer van die aandacht verdiend hadden dan hun ten deel viel. Majoor Bogaerst vroeg toch de heeren letterkundigen eens wat meer te zorgen voor volkslectuur. Ge schrijft altijd maar voor de hoogere standen; heeft het volk dan geen behoefte aan kunstgenot? De opmerking is volkomen juist en niet genoeg kan het betreurd worden dat er zulk eene groote klove bestaat tusschen ons volk en de letterkunde. De verwachting des spr. dat onze letterkundigen in staat zouden zijn, de reeds lang geprofeteerde maatschappelijke woelingen te helpen voorkomen: in de meeste gevallen heeft de litteratuur meer 't hare bijgedragen om de gisting te versterken dan omgekeerd - moge worden verwezenlijkt; ter wille van de intellectueele ontwikkeling der natie wenschen wij haar spoedig een waarachtig volksdichter en volksschrijver toe.

Een tweede punt werd ter sprake gebracht door den heer Nuyens. In den laatsten tijd had onze Nederl. letterkunde zich twee harer grootste mannen: Busken Huet en Douwes Dekker zien ontvallen. En niettemin was op dit Congres nog door geen der mannen van beteekenis een krans gelegd op hun graf. De opmerking was zoo waar, dat zij aanstonds trof en zonder een ongelukkig toeval zou zij zeker tengevolge hebben gehad, dat de fout nog hersteld was. Doch terwijl de spr. om goed te doen uitkomen, dat dit te doen niet zijn taak was, zich aldus uitdrukte, ‘dat 't den nachtuil niet paste den adelaar te kronen’, riepen stemmen: ‘bravo!’ en ‘juist!’ Daarop verschillende aanwezigen over die dubbelzinnigheid aan het lachen en - de verdere woorden des spr. konden geen indruk meer maken. Aldus bleef deze plicht der eerbiedige erkentelijkheid onvervuld.

't Liep nu zoo langzamerhand op zijn einde en dus stond Nic. Beets op, om den Voorz. hulde te brengen voor zijn bezielende leiding, die hem de overtuiging geschonken had, dat het ‘die sterven gaat, groet u’ nog niet van het Congres tot hem zou klinken. De jongeren namen de taak der ouderen met voorliefde over en dat was hem een groote voldoening.

En 't moet gezegd worden, die lof was geheel gemeend. Steeds was Prof. Quack slagvaardig, levendig, allen voorgaand, de werkzaamheden met flinkheid en energie leidend. Zijn bezielende woorden, telkens wanneer een der werkzaamheden was afgeloopen, lieten geen oogenblik op zich wachten en de levendigheid en nadruk, waarmee hij ook de meest gewone mededeelingen deed, gaven aan alles een relief, stuwden de werkzaamheden voort, hielden de vergadering onafgebroken bezig. De keus des voorzitters mocht inderdaad zeer gelukkig genoemd worden.

En hiermede waren de eigenlijke werkzaamheden ten einde.

Het knipsel is afkomstig uit *Het vaderland* van 20 september 1887. Zie ook nummer 125.

127.

Aaltje spreekt van een ‘heer neerleggen’ en meent daarmee kamers verhuren.

128.

Legouvé geciteerd door Loffelt Vaderl: 6 Oct 1887. Leg: laat Faure komiek théâtre français zeggen: Tous les jupons viendront à cette pièce-là et quand les jupons vont

quelque part, les culottes suivent toujours. [In kantlijn: Soixante ans de souvenirs]
Leg. zegt dat Scribe 14 maal een (van zijn) stuk(ken) zag vallen eer hij een bruikbaar stuk schreef.

Legouvé: Ernest Legouvé (1807-1903), Frans toneelschrijver. In 1885-1887 publiceerde hij zijn herinneringen *Soixante ans de souvenirs,* welk werk het onderwerp is van het feuilleton 'Het tooneel' van A.C. L[offelt] (1845-1906) in *Het vaderland* van 6 oktober 1887.
Faure: Laurent Faure was van 1809 tot 1840 verbonden aan de Comédie française.
Scribe: Augustin Eugène Scribe (1791-1861), de populaire auteur van meer dan 300 toneelstukken, libretti etc.

129. Een domme vrouw op een soirée.

Heeft ganschen avond nog niets gezegd en ziet eindelijk een vriend druk met haar man praten en al pratend hem bij den arm grijpen. 'Knijpt mijn man u ook, mijnheer. Hij knijpt mij altijd en liefst in 't donker'.

130. Duel

Aanleiding. Een heer heeft herhaaldelijk een meisje gefixeerd. De broeder beleedigt hem. Dag van 't duel zendt het meisje een dépêche aan den heer zeggende dat de broeder niet verschijnen zal en onderteekend met naam broeder. Dat heeft ten gevolge dat de broeder wel maar alleen op het terrein komt.

131. Gescheiden en toch niet.

Een paar is hier te lande getrouwd, laat zich in het buitenland scheiden en verbeeldt zich nu gescheiden te zijn, maar de akte werd hier niet ingeschreven. Het huwelijk alhier werd dus niet ontbonden.

132. O.k.k. Slot zie vroeger

Op de algemeene vergadering najaar 1887 ontbrak de oppositie geheel. Vernède, die zijn gedrag zou verdedigen bleef eveneens weg.

zie vroeger: zie nummer 104 en de verdere verwijzingen aldaar.
algemeene vergadering: de 53e algemene vergadering van O.K.K. die plaatsvond op 17 oktober 1887.

133. Uitdrukking

Van een koude kermis komen.

134. Pretendent vrijage O.W.

Hij (kantonrechter) heeft zijn griffier erg noodig. Griffier achtereenvolgens op al zijn dochters verliefd. Dit blijkt dan bijzonder groote complaisance voor den kantonrechter. Kantonrechter komt tehuis en vindt een briefje in zijn bus waarin de griffier hem

33. A.C. Loffelt.

vraagt of hij juffrouw L. eens onder vier oogen zou mogen spreken. Het meisje wil niets hiervan weten, die zaak springt dus af en de griffier wordt weder erg onaangenaam jegens den rechter totdat hij weer eens verliefd [in de tekst] op een andere dochter.

Zie ook nummer 234.

135. Effecttooneel

De wereld vertelt, dat een heer en een dame eene relatie hebben. Aan een groot dîner zouden zij naast elkander zitten, maar zij komt niet. Nu laat de gastheer haar plaats open en vraagt midden onder het dîner, mijnheer R. het spijt mij voor u dat mevrouw H. niet gekomen is.

136. Weduwnaar

Familie diner ten zijnen huize. Na afloop staat zijn maîtresse op de stoep om de gasten te zien weggaan. Hij toont brieven van haar waarin zij over zijn familie gemoedelijk schrijft en heeft op zijn verjaardag een bouquet van haar gekregen. Een tijd is de verhouding eens af geweest en toen is zij bevallen van iemand anders. Zijn eigen dochter heeft haar toen het afgedragen goed van het goed van haar kind gestuurd. Dezelfde man wordt verlegen, rood en boos wanneer men hem met een fatsoenlijke vrouw plaagt. Hij is in de vijftig.

137. [Kranteknipsel:]
Feuilleton van ‘Het Vaderland’ van 27 October 1887.

Het tooneel

Bij de beoordeling der enkele oorspronkelijke Nederlandsche blijspelen, die in de laatste jaren bijval verwierven, werd in dit feuilleton menigmaal betreurd het gemis aan plaatselijke kleur en de weinige voeling met de zeden, gewoonten en denkbeelden van ons volk en onzen tijd. In vroeger eeuwen was het tooneel in Nederland wat het in Frankrijk altijd was en nog is, een afspiegeling van gelijktijdige zeden, een weerkaatsing van denkbeelden en opvattingen, die in de maatschappij aan de orde waren. Niet dat het kleurlooze tooneelvermaak, de dramatische anecdote, het sprookje, de intrige uitgesloten waren; maar zoodra er iets broeide, belangrijk genoeg om hoofden en harten te vervullen, dan nam het tooneel deel in die gisting. Tegenwoordig is Noorwegen naast Frankrijk het eenige land, waar de groote quaesties, die een volk of de maatschappij beroeren, op het tooneel een weerklank vinden. Vooral Ibsen heeft als schrijver veel gedaan, om het tooneel de belangrijkheid eener nationale

instelling te doen behouden. Tot de kennis der toestanden en stroomingen in zijn land zullen zijn werken later niet te versmaden bijdragen leveren, en de schrijver der beschavingsgeschiedenis zal er rekening mede houden, evenals met den tooneelarbeid van een Sardou en Dumas. ‘L'Histoire par le Théâtre’ is een tak van wetenschap, in Frankrijk reeds met goeden uitslag beoefend door mannen als

Théodore Muret, Jauffret, Welschinger enz., die vooral de jaren van de Omwenteling, het Consulaat en het Keizerrijk tot veld van studie hebben gekozen.

De dramatische werken van Vondel, Coster, de zeventiende eeuwsche kluchtspel-schrijvers, later die van Langendijk en zijn tijdgenooten, vertoonen in onze nationale letteren tal van aanrakingspunten met de gedachtenstroomingen en gebeurtenissen der tijden. In 't jaar '30 bracht van Lennep nog wat leven op de planken; zijn 'Dorp aan de Grenzen' en 'Dorp over de Grenzen', vooral het eerste, verwierven een zeldzaam succes. Sedert werd ons tooneel wat het ook in Duitschland en Engeland al jarenlang is: een meer of min onschuldige tijdpasseering. Wanneer nu en dan een meesterwerk uit Frankrijk hier te lande wordt overgeplant, herinneren we ons de levenwekkende kracht, die van het tooneel kan uitgaan en zuchten we bij de gedachte aan onze eigen armoede. De oorzaken van het verval der tooneelletteren in de meeste landen moeten, dunkt mij, hoofdzakelijk gezocht worden in de ontwikkeling der dagbladpers en den bloei der romanlitteratuur. Wij behoeven niet meer zoo uitsluitend naar de leering en de indrukken van het tooneel te hunkeren, nu dagbladen en tijdschriften in kleuren en geuren de wereldgebeurtenissen, het wereldgehaspel, zeden en onzeden voor onze oogen ontrollen; nu het dramatische element in den roman het epische ter zijde streeft en deze gemengde kunstvorm zich zoo uitmuntend leent, om de vragen des tijds op boeiende wijze te behandelen. Wanneer ondanks dat alles de zuiver dramatische kunst in Frankrijk zoo flink het hoofd boven water houdt, dan wijt ik dat aan den invloed eener machtige overlevering, den dramatischen aard van het volk en de degelijke organisatie van instellingen als de 'Comédie Française'. Alles werkt mede om een groot verleden in eere te houden en tegen verval te waken. De economische quaestie, namelijk de belangrijke sommen, die een geslaagd tooneelwerk zijn schepper in de beurs toovert, is wel een middel om het heilig vuur tegen uitdooven te bewaren, maar goud alleen is niet in staat de eenmaal verdoofde kolen te doen ontgloeien. In Engeland en Duitschland worden hooge tantièmes betaald en sommige stukken voert men er honderden malen op, zonder dat daarom de vertoonde tooneelliteratuur veel letterkundige of historische waarde heeft. Sedert de oprichting van het Nederl. Tooneelverbond zijn in ons land, waar de prikkel eener waardige stoffelijke belooning zoo goed als geheel ontbreekt, slechts een vier of vijftal stukken geschreven, die naast beteekenis voor de kunst waarde voor de kennis der zeden en de vragen des tijds hebben: Multatuli's 'Vorstenschool', Glanors 'Uitgaan', Lodewijk Mulders 'Kiesvereeniging van Stellendijk' en Kolffs 'Man van Principe'. Over Vroliks 'Onze stand' kan ik geen oordeel vellen, want dat stuk verscheen niet in druk en de opvoering woonde ik indertijd niet bij. Sommigen mogen het met de strekking van enkele dier spelen niet eens zijn, er ligt tenminste een dramatische gedachte aan ten grondslag, door den geest der tijden ingegeven en door de schrijvers met kunst uitgewerkt.

Dezer dagen verscheen een 'politiek blijspel' [einde kranteknipsel, met pen bijgeschreven: Meerbeke Ministerieele crisis]

Dit knipsel omvat de eerste twee kolommen van het feuilleton 'Het tooneel' van A.C.L[offelt] in *Het vaderland* van 27 oktober 1887. De rest van het feuilleton bevat een nadere bespreking van het stuk van Henri van Meerbeke.

137[a] [Los bijgevoegd kranteknipseltje:]

De ‘Meiningers’ hadden te Rotterdam een saldo van 35.000, te Antwerpen van 22.000 frs., te Brussel een deficit van 15.000 frcs.

De herkomst van dit knipsel is niet gevonden.

138. Lantaarn 15 Oct '87

Juist het vroegtijdig geknoei met vreemde talen is een der oorzaken van den slechten staat der Nederlandsche taalkennis.

Iets vroeger:

Men kan toch voor 't minst eischen, dat de beschaafden onder een volk dat zulke polyglottische neigingen heeft als het onze zich behoorlijk van hun moedertaal weten te bedienen.

v. Bodelswaert

Deze beide citaten zijn afkomstig uit het artikel ‘Taalgidsen’ van H. van Bodelswaert in *De lantaarn* 3 (1887) 20 (15 oktober), p. 153-155, m.n. p. 154.

139. [Kranteknipsel, bijgeschreven: 4 en 5 Dec 1887:]

De Vereeniging zakt sedert een viertal jaren hoe langer zoo meer in den modder der routine weg. Alle stappen, die zij sedert de laatste zes jaren gedaan heeft, om het Amsterdamsche Leidsche plein-publiek te bekoren, waren zoovele beleedigingen van haar oorspronkelijke adspiratiën.

En onder die treurige mésalliance tusschen Korte Voorhout en Leidsche Plein gaan ook te 's Hage de ware belangen der kunst onmiskenbaar gebukt.

Dit en het volgende kranteknipsel (nummer 140) zijn beide afkomstig uit de recensie die [A.C.]L[offelt] onder het kopje ‘Nederlandsch tooneel’ in *Het vaderland* van 4 en 5 december 1887 publiceerde over de Haagse voorstelling van Justus van Mauriks toneelstuk *Françoise's opstel* door de Koninklijke Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel.

140. [Kranteknipsel, bijgeschreven: 4 en 5 Dec 1887:]

De opvoering van een nieuw stuk van Justus van Maurik of Faassen is altijd een soort van ‘événement’ in ons nationeel tooneelleven. Men ziet zulk een avond tal van rechtgeaarde vaderlanders opgaan naar den tempel van Thalia, die men er anders zelden aantreft. Daarin ligt, dunkt mij, een bewijs van de mogelijkheid eener betere toekomst, indien eenmaal onze tooneelbesturen matiging brengen in de buitensporig hooge tractementen der tooneelspelers en mannen als Van Maurik in hun jeugd in de gelegenheid stellen zich geheel aan de tooneelschrijfkunst te wijden, namelijk door het toekennen van niet al te bespottelijke honoraria. Aan belangstelling bij het publiek ontbreekt het blijkbaar niet, nu reeds kunstproducten, die op zulk een lagen trap van

34. Justus van Maurik.

ontwikkeling zijn gebleven, als de werken van Van Maurik en Faassen, zoo veel sympathie verwerven.

Zie nummer 139.

141. [Kranteknipsel:]
Nederlandsch tooneel

In de laatste jaren werd door kritiek en publiek dikwijls geklaagd, dat de Nederlandsche schouwburgen overvoerd werden met Duitsche kluchten; van daar waarschijnlijk heeft men het eens met een Duitsch stuk van ernstigen aard willen beproeven. 't Moet gezegd worden, dat men moeilijk akeliger had kunnen kiezen, dan deze ‘Daniëla’ van Felix Philippi, tooneelspel in vier bedrijven. Wat onhandigheid in de expositie, wat opgeschroefde boekentaal, holle volzinnen, mislukt streven in het aanbrengen van eenigen humor! ‘Daniëla’ lijkt een parodie op een Fransch drama. Bovendien is een stuk als dit zeer gevaarlijk voor de ontwikkeling onzer tooneelspelers; die holheid en opgeschroefdheid leiden tot de onnatuur, de galming en huilerigheid van vroeger dagen, die men reeds zoo flink begon af te leeren. Geen wonder, dat de heeren Van Schoonhoven en Clous, nu en dan ook mej. Van Biene, op dit hellend vlak zich moeilijk staande hielden en in de afgronden van een valsch pathos jammerlijk ondergingen. Wat plechtige graftonen gaven de longen en borst van de heeren Clous en Van Schoonhoven ten beste! Zij klinken mij nog in de ooren. Ofschoon in de tooneelen, waar Von Lencken de ontdekking van Daniëla's schijnbare ontrouw doet en in den daaruit voortvloeienden huiselijken twist enkele meer gekuischte en natuurlijke oogenblikken waren, even als in het tooneel der twee mannen (Von Lencken en Arndt) aan de schrijftafel, voerde voornamelijk de onnatuur van 't begin tot het eind het hoogste woord. Het was niet de schuld der vertooners, indien het publiek door de verwarde en kunstelooze uiteenzetting der intrige geen belang in de geschiedenis stelde. En dan, hoe bedroevend gezocht is de aanleiding; waarom moest die advokaat Arndt op zoo onhandige wijze de brieven terug bezorgen en nog wel op zulke verdachte uren? De schrijver laat niets natuurlijk geschieden. De logika en de noodwendigheid ontbreken in de verwikkeling; alles is verzonnen en door een dramaturg gemaakt. Het programma vermeldt niet wie de vertaler of peetvader van ‘Daniëla’ is. De Vereeniging zij op haar hoede met dezen overplanter, want hij weet niet uit welken hoek de wind waait en wat voor ‘Het Nederlandsch Tooneel’, wil het rekening houden met den smaak van een Nederlandsch publiek, geschikt is. Er zijn in de laatste jaren Nederlandsche tooneelstukken in druk verschenen, die, ofschoon allesbehalve meesterwerk, beter zouden voldoen, dan deze kunsteloos saamgestelde, opgeschroefd geschreven ‘Daniëla’. Durft men de opvoering van zóo iets ondernemen, dan kan men minstens met evenveel recht proeven met oorspronkelijke stukken wagen. Een groote tekortkoming der Vereeniging ‘Het Nederlandsch Tooneel’ was steeds minder te leiden, dan geleid te worden. Het succes van stukken in het buitenland, de invloed van sommige bevoorrechte vertalers speelde een te gewichtige rol bij de keuze van tooneelspelen.

Toen aan het slot van ‘Daniëla’ een zeer flauw applaudissement volgde, waarschijnlijk bedoeld voor de spelers die hun best hadden gedaan, haastte men zich het scherm op te halen. Toch mag men zeggen, dat ‘Daniëla’ op het Haagsche tooneel gevallen is en den abonnés een vervelenden avond heeft bezorgd.

Fragment uit ‘Nederlandsch tooneel’ van [A.C.] L[offelt] in *Het vaderland* van 30 en 31 oktober 1887.

142. Eerste dîner jong meisje

Heeft een neef tegenover zich die gekscheert. Zij wil zich goed houden en aardig meedoen. Zij gaat nu telkens te ver. Bijv. hij plaagt haar, zij dreigt hem straks met een klap. Hij zegt femme qui bat je weet er alles van. Zij antwoordt, dat zeg je nu omdat je wel zoudt willen dat ik je een zoen gaf. Zij zegt zelfs grofheden. Haar moeder heeft levenslang denzelfden toon gehouden.

143. [Kranteknipsel:]
Een mysterieus drietal.

Niet lang geleden verscheen in verschillende Belgische (vermoedelijk ook wel in Duitsche en Engelsche bladen) een advertentie, waarvan de Fransche tekst, - aan ‘l'Etoile Belge’ van 30 Oct. jl. ontleend, - aldus luidde:

‘Propriétaire des Colonies, demande pour sa maison de La Haye, un homme jeune et actif, travail de confiance, n'exigeant pas d'aptitudes particulières. Tractement annuel fixe 12.000 francs. Il exige un cautionnement de 20.000 francs, déposé en banque et certificats. Ecrire à C. Maréchal, 9 Hartogstraat La Haye (Hollande).’

Het spreekt van zelf, dat er voor zulk een gemakkelijk baantje met 12.000 fr. bezoldiging heel wat liefhebbers waren en het stroomde dan ook aanbiedingen. Sommige sollicitanten kwamen persoonlijk over om de directie te spreken van de koloniale onderneming.

Men vond inderdaad in 't perceel Hartogstraat alhier, den heer Clément Maréchal, wiens naam op een flinke koperen plaat aan den deurpost prijkte en die elken dag van 10-12 en van 2-4 uren in een ruim vertrek aan de straatzijde, goed ingericht, kantoor hield, ter zijde gestaan door een bediende of boekhouder. De heeren woonden intusschen niet bij het kantoor; zij hadden met de jeugdige echtgenoote van den heer Maréchal, hun intrek in het ‘Hotel Maassen’.

In het kantoor werd enorm druk gecorrespondeerd; elk post bracht 25, 50 en meer brieven uit allerlei oorden aan; het waren alle aanbevelingen van sollicitanten, die antwoord ontvingen op papier met gedrukt hoofd, waarop behalve de naam en 't adres van de Haagsche firma, te zijde stond te lezen: ‘Caoutchouc-gutta, Raphia, Cuirs-peaux, maison principale à Tamatave (Madagascar).’ Enkele sollicitanten namen, alvorens de gevraagde waarborgsom te storten, eerst informatiën en zoo schijnt 't ook, dat onze politie door een achterdochtig wezen te Brussel op de ietwat

verdachte advertentie werd indachtig gemaakt. Bij onderzoek bleek nu dat de heer Maréchal voor 14 dagen de kamer in het Hartogstraatje gehuurd en voor een maand

vooraf betaald had; maar tevens dat de vreemdelingen zich in 't ‘Hotel Maassen’ onder den naam van Jans hadden doen inschrijven. Een verzoek om zich ten bureele van den hoofdcommissaris van politie te komen legitimeeren scheen de heeren zeer te verontrusten en zij gaven er dan ook liever geen gevolg aan.

Voor de politie was dit een reden te meer, om een oog in het zeil te houden. Haar onaangename gewoonte om het Politieblad steeds bij de hand te houden, werkte er toe mede, om de ongunstige vermoedens te versterken. Immers bleek al spoedig, dat bij vonnis van de Rechtbank te Rotterdam van 5 Mei 1886 rechtsingang met bevel tot gevangenneming was verleend tegen zekere Charles Pell en Francis Bonnet, die te Rotterdam onder de firma Etchevery et Pell frères een kantoor hadden gehouden en - ook zulke voordeelige aanbiedingen hadden gedaan als de heer Maréchal thans hier deed. De Rotterdamsche heeren waren gebleken slimme oplichters te zijn. Zij lieten nl. de jongelieden overkomen, maakten allerlei afspraken en brachten het zoover, totdat de verlangde cautie in bankpapier werd gestort. Om dan den schijn van eerlijkheid aan te nemen, werd de waarborgsom in een enveloppe met begeleidend schrijven aan den directeur van de ‘Banque de France’ te Parijs gestoken, en het couvert met vijf lakken gesloten, om aangeteekend voor de volle waarde te worden verzonden. Men vroeg den belanghebbende zelfs den brief persoonlijk ter post te brengen, of den chef van 't kantoor te vergezellen. Evenwel werd de brief met waarde op een gegeven oogenblik behendig verwisseld voor een op dezelfde wijze gesloten en geadresseerde enveloppe, waarin zich niets anders dan een paar bladen wit papier bevonden! Voordat het bedrog kon worden ontdekt, waren de oplichters uit de voeten.

In de meening, dat men hen hier wellicht teruggevonden had, werden de heeren, met de hen vergezellende dame, die sedert twee jaren mevrouw Maréchal beweert te zijn, gisterenmiddag in het ‘Hotel Maassen’ aangehouden.

Een huiszoeking van de daar door hen betrokken kamers en vooral ten hunnen kantore, bracht aan het licht, dat de heeren zeer zeker op dezelfde wijze als de Rotterdamsche firma te werk gingen. Althans men vond verschillende als aangeteekende brieven gecacheteerde en andere enveloppen, met de adressen van den directeur der Fransche bank en bestemd om voor een waardeinhoud van tien, enkele ook van zesduizend francs (er viel dus blijkbaar op de borgstelling soms af te dingen) te worden verzonden. De correspondentie in 't kantoor deed duidelijk zien, dat men met de geschetste practijk te doen had; aan de sollicitanten werden talrijke photografiën van Madagascar en Egypte vertoond; wellicht dus werd er ook somwijlen van ondernemingen in Egypte gesproken.

De politie vond in het ontdekte voldoende aanleiding, om de vreemdelingen naar 't commissariaat over te brengen, waar zij tot hedenmorgen zijn gebleven. Zij gaven op te zijn genaamd: Clement Maréchal, te Plain Palais (bij Genève) geboren, Louise Bain, zijn echtgenoote en Albert Pirani, van Malta, afkomstig, bediende van den heer Maréchal. Deze laatste geeft voor te Tamatave te wonen en hier te handelen voor een oom in Madagascar, een dik heer, die dezer dagen hier zou worden verwacht. Een der bij de vroegere oplichterij te Rotterdam betrokken personen, reeds dadelijk met de aangehoudenen geconfronteerd, durft niet verklaren dat Maréchal, de vroegere 30-jarige niet Pell is; maar Pirani is Bonnet niet; misschien schuilt achter Bonnet, die

ook een nog al dik man moet zijn, Maréchal's oom uit Tamatave. Hoe het zij, de politie heeft Pirani en mevr. Maréchal-Bain hedenmorgen naar het huis van bewaring doen overbrengen, terwijl Maréchal onder geleide van een inspecteur van politie, den heer Oliviers, naar Rotterdam is vertrokken, om nader te doen onderzoeken of hij, naar 't getuigenis der dupes van de firma Etcheverry en Pell frères, de gesignaleerde Charles Pell is.

Dit knipsel is afkomstig uit *Het vaderland* van 5 november 1887. Ook op 8 november bevat deze krant nog een berichtje over de affaire.

144.

Naar aanleiding van Tolstoi's gezegde dat alleen een slechte gezondheid en wroeging werkelijke ongelukken zijn, beweert een heer op de vraag van een jong meisje, dat hij wel eens wroeging heeft gehad. Naderhand zegt het jonge meisje tegen een derde de stakkert, ik had zoo'n medelijden met hem, dat hij wel eens wroeging heeft gehad.

145. Vervolging

Musquetier die de Jong aangaf (moordenaar van het kind van Boogaard) moest eerst Nederland verlaten, omdat de menschen hem het leven onmogelijk maakten en werd ook in Indië zoo vervolgd, dat hij eens na een discussie in een koffiehuis, waarin zijn daad hem weer verweten werd, zonder te antwoorden in het water sprong en verdronk.

Op 13 september 1880 werd de 13-jarige *Marius Bogaardt* ontvoerd en vermoord, naar later bleek door *Willem Marianus de Jongh* (1856-1919). Aan het handschrift van de brief waarmee hij losgeld vroeg werd De Jongh herkend door zijn vriend *Emile Auguste Musquetier*. Al snel ontstaat er diskussie over de vraag of Musquetier zijn vriend had mogen verraden. Op 8 oktober 1887 pleegt Musquetier zelfmoord (zie: Henri A. Ett, *Holland in rep en roer,* Amsterdam [1951]). Emants heeft het bericht waarschijnlijk uit *Het vaderland* van 22 november 1887.

146. Trouwen in de kerk.

Een dame glijdt onder de lange banale preek van de bank; algemeen geschater. De dominee zegt o.a. hij heeft u gevraagd en gij hebt ja gezegd: (verbeeld je eens dat zij neen had gezegd en toch trouwde). Hij zegt: je komt hier niet voor den vorm, maar uit behoefte van het hart (zij trouwden n.b. in een neutrale Luthersche kerk omdat de een Roomsch, de ander Protestantsch was).

Hij geeft hun een bijbel mede op hun huwelijksreis en drie bloemen: Geloof, hoop, liefde.

147. Dood Sophie.

V.d.Sl. trekt met zijn vrouw naar de zieke moeder, die hem eerst niet wil zien. Resultaat een testament op een Dinsdag 's avonds om 10 uur gemaakt. Eerst daarna

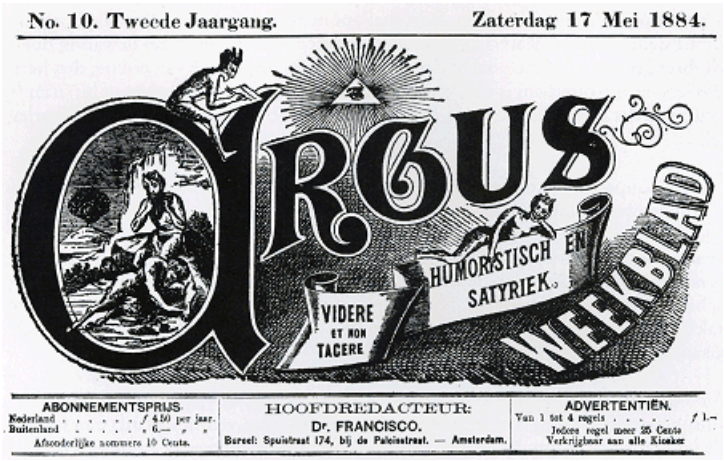

35. Kop van het tijdschrift Argus.

schrijft hij aan Jet, dat het slecht gaat met haar moeder en zij dus een gevolmachtigde moet benoemen. Zij komt en nu wordt alles in het werk gesteld om Jet van haar moeder af te houden (o.a. die roode peignoir zou haar verschrikken; je spreekt te luid, je hebt haar vroeger ook gehinderd). De zuster van liefdadigheid tegen haar opgezet.

Terwijl de moeder stervende is zegt Mina: dat kleed is nogal mooi en krijg ik nu: ik heb een begonnen japon niet af laten maken dan kan ie naderhand voor mij pasklaar worden gemaakt, ik heb een bestelling van cokes afgezegd. Jet die een raadgever noodig heeft spreekt Wilhelm aan, waarvan men maakt, dat zij 't met hem houdt. Mina spreekt kwaad van ons allen.

Nadat Sophie is gestorven blijkt dat Jet zooveel mogelijk is onterfd. N.B. Sophie had nog tegen haar gezegd: als ik alles van v.d.Sl. en Mina had geweten zou er veel niet gebeurd zijn en zij heeft nu ook haar geld aan Mina's kinderen gemaakt met de bepaling dat v.d.Sl. geen bewindvoerder mag zijn. Eenige voorwerpen o.a. een vrijmetselaars kroon (of beker) zijn uit het huis verdwenen.

> *Sophie:* Sophia Brandligt, weduwe van Joachim Jacobus Verwey Mejan (geb. 1833) die een broer was van Emants' moeder. Zij overleed op 20 november 1887. Er waren twee dochters: Jet (Henriëtte Elisabeth), gehuwd met E. Howard, en Mina (Wilhelmina), gehuwd met Leonard Willem van der Sluijs (geb. 1854).

Wilhelm: wellicht Wilhelm Verwey Mejan (1825-1889), een neef van Jet en Mina.

148. Grof antwoord van een ondergeschikte.

Ik weet evenveel van het vak als u zelf en dat is geen compliment.

149. Cynisme?

Een heer leest geregeld de Argus van zijn barbier. Na den dood van zijn vrouw zegt hij: ik durf er nog zoo dadelijk nu niet naar vragen.

Argus: Argus. Humoristisch en satyriek weekblad.

150. Pas van adel geworden.

Vragen gaarne adel en diplomaten; maar ook anderen, die er van moeten genieten. Nieuwste gebruiken en tafelschikking en eten of drinken.

Hebben nieuwste boeken gelezen en altijd eenigen om over te praten. Poseeren ook in kunst opinie. Zilver met wapens op het buffet in groote foudralen.

Rokken met goede vrienden diner van 8 menschen.

151. [Kranteknipsel:]

Een zaak was jammer; men hield zich niet aan het program, dat voorgeschreven had één enkele taal het Nederlandsch, maar graaf van Bylandt begon in het Fransch, waarin baron De Solvyns hem volgde. Toen kwam de lord-mayor in het Engelsch, ofschoon hij het Vlaamsch zeer wél spreekt, en eindelijk geraakte het Hollandsch pas tot zijn recht in den mond des heeren Verkerk Pistorius.

Nu, als deze taalvermenging bewijzen moest, dat wij ook *internationaal* kunnen zijn dan werd dit doel zekerlijk bereikt.

De politiek bleef buiten het program. Graaf Van Bylandt zeide alleen, dat zekere politieke gebeurtenissen, die men half vergeten heeft, omdat zij al zoo lang geleden zijn, de beide Nederlanden, vroeger één, gesplitst hebben. Die splitsing is een historisch feit, dat niet meer te veranderen valt.

En de andere heeren kwamen op de zaak niet meer terug.

Het knipsel is afkomstig uit *Het vaderland* van 13 december 1887. Het is een fragment van het verslag van het bezoek van de Londense Lord-Mayor aan de Nederlandsche Vereeniging te Londen.

152. [Kranteknipsel:]

Men wijst ons op een min juist verslag, in de dagbladen opgenomen, omtrent een hier gevoerde procedure.

De zaak is deze. Een vader en voogd had de waarden zijner minderjarige kinderen in een verzegelde trommel in bewaring gegeven aan een advocaat hier ter stede, toezienden voogd dier kinderen. Een daarna gedane terugvordering werd door den bewaarnemer tegengesproken, op grond, dat het depot door partijen bestemd was om

te vervangen de wettelijke zekerheidsstelling, die de voogd door het geven van hypotheek of door depot der effecten in de consignatiekas verplicht was te geven. De Rechtbank echter, deze verdediging niet genoegzaam bewezen oordeelende, heeft den eisch toegewezen. De gedaagde achtte zich door dit vonnis voldoende gedekt, en heeft daarvan dus *niet* geappelleerd, maar door afgifte van de verzegelde trommel en betaling der proceskosten daaraan onmiddellijk voldaan. Daarna echter heeft de eischer tegen den gedaagde een proces vervolgd tot liquidatie van schadevergoeding ten laste van gedaagde wegens te late ontvangst der in de trommel voorhanden coupons, waartegen de gedaagde zich heeft verdedigd, o.a. op grond, dat hij nooit had geweigerd, maar integendeel steeds bereid was geweest den eischer toegang tot de trommel te verleenen voor het knippen der coupons zijner kinderen. Naar aanleiding van deze verdediging is door de Rechtbank de vordering tot schadevergoeding afgewezen en, op het appel van den eischer, is dit vonnis, conform de conclusie van den adv.-gen. mr. Telders, door het Gerechtshof te 's Gravenhage bij arrest van 5 dezer bevestigd.

De herkomst van dit artikel is niet gevonden.

153. Adelijk huwelijk (Meisje naam hij geld)

De dominé zegt: u verliest uw naam en krijgt er een schitterenden voor in de plaats.
Prettig voor haar papa.

154. [Kranteknipsel:]

Kunst- en Letternieuws.
Nederlandsch tooneel.
Aan het jaarverslag van den Raad van Beheer, uitgebracht in de algemeene vergadering op 8 Dec., ontleenen wij het volgende:
Het afgeloopen tooneeljaar 1886-87 was financiëel zeer ongunstig. De hoofdoorzaken daarvan zijn, behalve de subsidie aan de Rotterdamsche Tooneelisten, de zeer ongunstige onvangsten in Sept. 1886 (de vroegere zoogenaamde kermismaand), een gevolg van de hitte, en een verminderd bezoek aan onze zomer-voorstellingen, wat mede aan de warmte en tevens aan de Tentoonstelling van Voedingsmiddelen moet worden toegeschreven. De ontvangsten in September waren *f* 9893, tegen *f* 15.847 in Sept. 1885, terwijl op de zomervoorstellingen *f* 2400 werd verloren. Ook de wintervoorstellingen brachten minder op. In het tooneeljaar 1886-87 werd verloren *f* 11.173, in het seizoen daaraan voorafgaande, na afschrijving op den inventaris, *f* 1555. De toelage aan de Rotterd. Tooneelisten bedroeg *f* 12.833, hetgeen met andere daaruit voortvloeiende uitkeeringen een som van *f* 14.333 uitmaakt, zoodat, niettegenstaande de mindere ontvangsten, de Vereeniging toch nog een vrij belangrijke bate zou hebben kunnen overbrengen op de nieuwe rekening,

indien zij van hare verplichtingen tegenover de Rotterd. Tooneelisten ontheven ware geweest.

Gegeven werden 66 stukken, waarvan 15 oorspronkelijke, 29 uit het Fransch, 16 uit het Duitsch, 4 uit het Engelsch, 2 uit het Italiaansch waren vertaald. 33 van de 66

werden voor het eerst gegeven (6 oorspronkelijke, 16 Fransche, 6 Duitsche, 4 Engelsche, 1 Italiaansch). De meeste opvoeringen beleefden te Amsterdam: De Zilverkoning. De Familie Clairefont, Een Winteravondsprookje, Francillon, De Leelijkste van de Zeven, Een Scheiding, Kinderloos, Lieve Buurtjes (respectievelijk 13, 13, 11, 10, 10, 12, 11, 16). Hier bracht geen werk het tot meer dan 4 opvoeringen. Het hoogste cijfer der opbrengst werd bereikt te Amsterdam met Gijsbrecht en Kloris (*f*898), hier met 'De Industrieel' van Pont-Avesnes (*f*569). Het verslag wijst op het groot aantal nieuwe stukken, 'dat blijk geeft van de voortdurende inspanning, waartoe het geheugen der artisten wordt genoodzaakt door de eischen van het schouwburgpubliek, dat betrekkelijk klein is in aantal en daarom telkens iets nieuws verlangt! Werd dit steeds in aanmerking genomen door hen, die zoo dikwerf een oordeel uitspreken, dat weinig rekening houdt met bestaande en niet te veranderen toestanden, het bitste oordeel zou meestal anders en zeker zachtmoediger luiden.' Omtrent de oorspronkelijke stukken zegt het verslag: 'Welk gedeelte de 6 nieuwe, in het laatste tooneeljaar opgevoerde oorspronkelijke stukken van het aantal aangebodene bedraagt, vermelden wij liefst niet. Buiten kijf slagen gewoonlijk de schrijvers ten onzent het best in blij- en kluchtspel. Slechts de auteur van Jan Masseur waagde zich aan een hooger kunstgenre, met een voor hem en voor onze letterkunde verblijdenden uitslag.'

In het geheel werden 368 voorstellingen gegeven: als 246 te Amsterdan, 64 alhier, 18 te Utrecht, 18 te Groningen, 10 te Haarlem, 7 te Arnhem, enz. Van de artisten traden mevr. Frenkel 154, Louis Bouwmeester 207 keer op; de dames De Vries, Stoetz, Rössing, Van Biene, Lorjé, Poolman speelden 178, 219, 237, 209, 268 en 207 keer, mevr. Schwab-Welman zelfs 267 keer; mej. Bos trad 150 maal op. Van de heeren speelden Schulze en Clous het meest mee (303 en 307 maal); Morin trad 253, De Jong 252, Spoor 259, Schoonhoven 211, Ising 246, Meynadier 254, Van Dommelen 223 maal op.

Deze 368 voorstellingen brachten op: te Amsterdam 246 (in 1885/86 254) netto *f*49509.48 (tegen *f*60.109.65 in 1885/86); alhier 64 (in 1885/86 62) netto *f*20691.42 ½ (tegen *f*21.368.11 ½ in 85/86); elders 58 (in 1885/86 51) netto *f*17041.81 (tegen *f*18.032.34 in 85/86).

In 1886/87 in doorsnede alzoo voor elke voorstelling netto *f*237.07, tegen *f*271.14 ½ in 1885/86, toonende een nadeelig verschil van *f*34.07 ½ voor elke voorstelling.

Het verslag betreurt het, dat Z.M. geen der voorstellingen alhier bijwoonde, hoewel de belangstelling van Z.M. niet verminderd is en zijn krachtige steun de Vereeniging verzekerd bleef. Het gezelschap bleef onveranderd; bij het begin van het thans loopende tooneeljaar werd daaraan de heer Tourniaire toegevoegd, die blijde werd verwelkomd. Met het eind van dit tooneeljaar vervalt de overeenkomst met Amsterdam en Den Haag en heeft de Vereeniging de grens van haar bestaan bereikt. Wat ook de toekomst zal opleveren, 'de Vereeniging zal er op mogen blijven wijzen, dat zij de nationale tooneelspeelkunst niet alleen met woorden, maar ook met daden heeft willen beschermen en steunen.'

Uit de balans, afgesloten 31 Aug. 1887, blijkt dat het credit bedroeg 111.000 gd.

(kapitaal ƒ90.000, diverse crediteuren 21.000 gd.); het debet ƒ24.496 (waaronder aan inventaris te Amsterdam, hier en Rotterdam ƒ5521; het verlies over het tijdvak 1882-87 76.504 gd., welk saldo op de nieuwe rekening worden overgedragen.

[Boven bijgeschreven: Klein publiek, dat telkens nieuwe stukken eischt zegt het verslag

Beneden bijgeschreven: Als oorspronkelijk rekent de Vereeniging ook Gijsbrecht en Kloris en Roosje]

Het knipsel is afkomstig uit *Het vaderland* van 18 en 19 december 1887.

155. Vr:

Chef van een groote maatschappij. Een secretaris-ingenieur is een meidenvriend, wordt zenuwzwak en raakt op. Men brengt hem terug tot particulier secretaris om toch van zijn talent partij te kunnen trekken. Hij gaat nog meer achteruit en moet tot herstel van zenuwen naar de bergen. Men ontslaat hem nu maar met 4 jaar tractement, dan kan hij in dien tijd wat anders zoeken en misschien terugkeeren. Op een heerendiner of souper of club zegt iemand, die jaloersch is van den chef: hij maakt zich op een goedkoopje van je af. Dit heeft zoo'n uitwerking op den zenuwzwakken man, dat hij zich ophangt. Nu verwijt men dezen dood (onder aanstoken van den jaloersche) aan den chef. Men draait hem in de comedie den rug toe en zijn vrouw vindt sommige deuren voor haar gesloten (Tooneel visite met de mevrouw, die met haar hond speelt en net doet alsof zij haar niet ziet). Later luwt het weer; maar zij hebben er vrienden bij verloren.

156. Echtbreuk?

Jonge man (30-37) is huisvriend geworden bij bankier. Maakt hof vrouw en palmt schoonmama en kinderen in. Vrouw geeft zich niet; maar dokter beweert dat zij een waanzinnige liefde voor dien man koestert. Zij is goed in 30. Verzoeningscène tusschen man en vrouw bewerkt door dokter, die ziekte man overdreven voorstelt. Zaak luwt. Op een goeden dag krijgt man anoniemen brief, dat een heer 's avonds achter door staldeur wordt binnengelaten. Hij ondervraagt omgekochte meiden, die voor meer geld alles verraden. Zij hebben het zoenen gehoord. Hij verrast haar eens; maar komt iets te laat. Hij hoort een deur dichtslaan en zij roept: je hebt me toch niet gesnapt. Hij loopt het huis om en treft in de achterstraat den man aan. Hij vindt nu een antwoord van schoonmama aan vrouw waarin zij het vluchten met den vrijer afraadt. De amant leeft op haar huishoudgeld. De man neemt administratie van alles zelf in handen, ontzegt den amant voor goed zijn huis. Hij vindt zijn kinderen in tranen omdat de edele ([...?]) niet meer in huis mag komen. Mans zaken gaan slecht. Hij wil niet vechten omdat hij niet naar het buitenland kan gaan, daar hij daar geen kans ziet om aan de kost te komen. Amant speculeert er vermoedelijk op dat zij gauw een rijke weduwe wordt.

157. Baron v.G.

Ziet geen menschen, heeft geen kinderen, maar dîneert elken dag met zijn vrouw alleen gerokt met witte das.

36. Hij *geïllustreerd door 'B.H.' in* De Nederlandsche spectator.

158. Kort tooneelstuk.

Man pas gestorven. Vrouw ontvangt familieleden. De oude heer was met allen in onmin geraakt (bijv. omdat hij geld had geleend en niet terug gekregen en omdat hij bedrogen was geworden en misschien om vrouwenquaesties). Nu komen zij op om op te passen dat de erfenis hen niet ontgaat. Eerst gelegenheids gezichten. Langzamerhand worden zij leuker. Zij gaan eten en drinken, doorsnuffelen alles, bestellen er maar op los, doen alsof zij baas zijn in huis. Nu op de eene of andere manier plotseling het lijk tegen hen over stellen. De man kan ook wel een liaison hebben gehad, die nu uitkomt. Tegenstelling met de lijdende vrouw.

> Dit gegeven is door Emants uitgewerkt in het dramatisch tafereel *Hij*, eerst gepubliceerd in *Elsevier's geïllustreerd maandschrift* 2 (1892) IV, p. 394-407, in 1894 afzonderlijk uitgegeven.

159. Ander motief

Een rijke dame wil naar een partij gaan. Haar kind is erg ziek. Dokter zegt: je mag niet gaan. Zij gaat toch. Het kind wordt erger. Zij wordt gehaald en vindt het kind dood.

160. [Kranteknipsel:]

De man wilde van zijn vrouw afkomen; hij zond haar een portret van een jong en welgemaakt man (het bleek te zijn dat van den acteur Pierre Berton), vergezeld van een gloeiende liefdesverklaring. De vrouw liep in den val. De gefingeerde minnaar zette een poos per brief zijn hofmakerij voort en stelde ten slotte voor, dat zij met hem zou vluchten, een plaats aanwijzend waar zij hem zou vinden. De vrouw gaf gehoor aan die roepstem en verliet de echtelijke woning. Haar macchiavellistische gemaal liet haar vlucht constateeren en beslag leggen op de correspondentie. De intrige kwam echter uit; thans vorderde de vrouw echtscheiding en het Hof sprak die ten haren gunste uit. De man heeft dus toch zijn zin gekregen.

Pierre Berton: Pierre Manton Berton (geb. 1842) was een populair vertolker van jeune premier rollen in vaudeville-stukken. In de herfst van 1887 trad hij als tegenspeler van Sarah Bernhardt op in *La Tosca* van Sardou.
De herkomst van dit knipsel is niet gevonden.

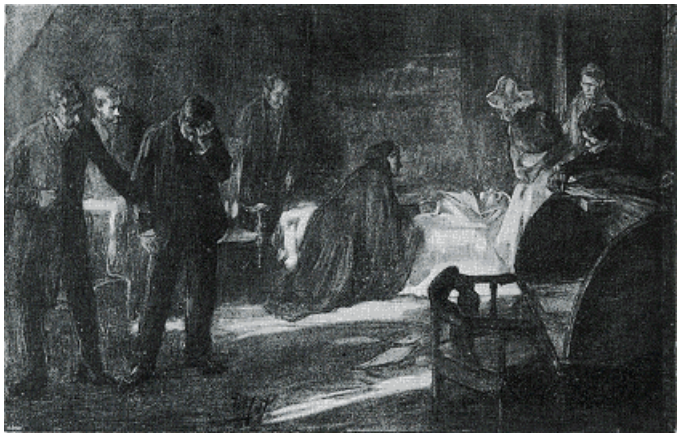

37. Hij *geïllustreerd door P. de Josselin de Jong*.

Tweede schrift

161. Intrige

Een heer telegrafeert iets wat zijn vader niet weten mag. De vader komt kort daarna ook aan het kantoor en de telegrafist beide heeren van aanzien kennend vraagt dezen om inlichtingen aangaande een naam of woord, dat hij niet kan lezen.

162.

Een man geeft aan zijn vrouw present een Engelsch kistje met zeer kunstig slot (in marokijn leer) en twee sleutels. Zij sluit er haar juweelen en brieven in benevens een der sleutels. Zij verliest den anderen sleutel, en nu kan niemand het kistje openen. De man biedt er aan er zelf mede naar Engeland te gaan maar tot zijn verbazing en schrikt [in de tekst] slaat zij dit aanbod af. Van 's mans afwezigheid gebruik makend gaat zij heimelijk zelve naar Engeland.

163. [Kranteknipsel:]

Chineesche spreekwoorden. - Zedelijkheid is de kleur der deugd en 't vernis der ondeugd. - Spotternij is de geestigheid van 't bedrog. - Berouw is de lente der deugd. - Wie in ondeugd behagen en in de deugd aanstoot vindt, is in beide nog een nieuweling. - Men kan de menschen ontbeeren, maar een vriend heeft men noodig. - Het ceremonieel is de dienst der vriendschap. - Het genot van wèl te doen is het eenige wat niet slijt. - Men moet zijn vrouw aanhooren, maar niet gelooven. - De geest der vrouw is van kwikzilver, haar hart van was. - Als mannen samen zijn, luisten ze naar elkaar; vrouwen en meisjes bekijken elkander. - De vreesachtigste vrouw heeft nog genoeg moed om kwaad te spreken. - Groote zielen hebben een wil, kleine slechts aanvechtingen om te willen. - De ondraaglijkste mensch is degene dien wij beleedigen en dien wij toch niets verwijten kunnen. - Behandel uw gedachten als paarden en uw wenschen als kinderen. - Als de rijken wisten welk geluk er in geven ligt, waren er slechts armen. - Rijke lui hebben tot in de verste streken familie; de armen vindt ze gemeenlijk in zijn naaste omgeving niet.

Het knipsel is afkomstig uit *Het vaderland* van 26 januari 1888.

164. [Kranteknipsel:]

Kiesberichten. - Te Ierseke kwam een vrouw bij het stembureau met de boodschap, dat haar man zijn stembiljet bij vergissing met zijn eigen naam had ingevuld; zij

verzocht dit briefje weder uit de bus te nemen en een ander voor haar man mee te geven. Een ander kiezer wilde tegelijk met zijn eigen biljet ook dat van zijn vader inleveren. - in de brievenbus te Krabbendam, werd reeds den 5n een behoorlijk ingevuld stembriefje gevonden. - Uit Zwartsluis wordt aan de ‘Zw.Ct.’ gemeld: Een antirevolutionair comité vestigde zich als wervings-bureau in een koperslagerswerkplaats, waarvan een raam het uitzicht had op den ingang tot het stembureau. Vermoedelijke weifelaars werden binnengeroepen, om hun stembriefje te laten corrigeeren. De eigenaar van een bleekveld tusschen genoemde werkplaats en het stembureau, plaatste een paar

staketsels en hing er een zeil overheen, waardoor den heeren alle uitzicht werd benomen, en het bureau moest worden verplaatst

Het knipsel is afkomstig uit *Het vaderland* van 9 maart 1888.

165. Wolff

(Joodsche bankier) schiet zich dood, omdat zijn zaken in de war zijn. Zijn vrouw had bij de huwelijksche voorwaarden meegekregen 50,000 francs, die in codicil tot fr 5000 waren teruggebracht naar 't heette ter vermijding der hooge registratie rechten, die echter zoo hoog niet waren. - Nu wordt er proces gevoerd, want de vrouw wil uit den faillieten boedel een slaapkamer ameublement (ebbenhout met ivoor) terug hebben, dat meer heeft gekost dan 5000 fr. Zij beweert wel degelijk 50000 fr te hebben meegekregen en zegt, dat van dat geld de meubelen waren gekocht. Ondertusschen neemt haar vader het bed en de rest van de curatoren tegen taxatie weer over en geeft dit aan zijn dochter die gaat hertrouwen weer cadeau.

166. Standje op een bal.

Een heer vraagt aan een ander om een toertje met zijn dame. Deze wetende, dat de dame den eerste niet kan uitstaan, weigert gekscherend. Nr 1 neemt het kwalijk en verlaat de zaal. (Naderhand zegt men dat Nr 1 een delirium gehad heeft)

167. Diner-mannetje.

Blonde knevel. Diepliggende, gekkelijk ronddwalende oogen. Hooge, overslaande stem. Spreekt van subjectieve impressie's. Hij beweert als jong advokaat niet te klagen hebben, *daar* hij er nog wel twintig achter zich heeft, die later aangekomen zijn. Als hij geld wilde maken zou hij niet in den Haag blijven.

168. Een knecht na den dood van zijn moeder

Ik hoop dat zij nu maar goed aangeland is.

169. Nuts vergadering.

De ondervoorzitter heeft een partij gegeven en daarop den secretaris niet genoodigd. Deze wreekt zich door op de eerst volgende vergadering, waarop het bestuur moet

herkozen worden eenige trawanten mee te brengen. Daardoor wordt de ondervoorzitter maar met een kleine meerderheid herkozen, en nu neemt hij zijn ontslag. De zaak wordt ruchtbaar en ook de rest van het bestuur neemt zijn ontslag. Vergadering belegd ter verkiezing van nieuwe bestuursleden. Secretaris ter verantwoording geroepen wil eerst geen verantwoording geven, zegt daarna alles. Motie: De vergadering kennis genomen hebbende van de redenen waarom de bestuursleden uitgezonderd den secretaris hun ontslag hebben genomen, noodigt den secretaris uit het zijne te nemen. Deze motie wordt aangenomen en eerst verdraait de secretaris 't daaraan gevolg te geven: J'y suis et j'y reste. Daarna stemming, maar een deel der heeren acht nu een stemming nutteloos en vertrekt. Ten slotte worden de oud bestuurderen toch herkozen en de secretaris neemt zijn ontslag.

Het bestuur van het departement Den Haag van de Maatschappij tot nut van 't algemeen was samengesteld als volgt:
voorzitter Mr. J.J. Bergsma (1833-1909, advokaat te Den Haag).
ondervoorzitter Mr. L.G. Greeve (zie nummer 281).
penningmeester Mr. A. Haakma van Roijen (1830-1893, direkteur Bataviasche Assurantie Maatschappij).
sekretaris G.C. Klerck de Reus (1841-1904, Nederlands Hervormd predikant).

170. Jonge moeder

Haar eenig kind is ernstig ziek. Een schoolvriendin, die zij in vele jaren niet meer heeft weergezien (10) reist 4 uren om haar ter dezer zake te bezoeken. Even spreken zij over de zaak en daarna toont de jonge moeder haar boven al haar mooie, nieuwe hoeden.

171. De St.

Heeft 10 ridderordes (waaronder Legioen v. eer en Roode Adelaar Pruisen). Zijn broer zegt dat hij eens te Dresden op een hofpartij als onbekend man en niet officier sensatie maakte door zijn ridderordes. Hij beweert, dat zulks hem ook in den weg heeft gestaan in zijn carrière daar nu natuurlijk ambassadeurs voor hem moesten onderdoen. Hij heeft verzuimd (volgens dien broeder) na een jaar op het ministerie van Buitenl. Zaken gewerkt te hebben regularisatie te vragen van zijn positie. Hij had *natuurlijk* (?) dan attaché moeten worden. Thans kan hij dat niet meer omdat jongeren hem voor zijn gegaan. Hij werd gepasseerd en is dus (!) naar het ministerie van oorlog gegaan.

De St.: Jhr. J.E. de Sturler (1855-1921), sinds 30 september 1887 werkzaam als adjunkt-kommies aan het departement van Oorlog, daarvóór attaché aan het departement van Buitenlandse Zaken. Onder zijn talrijke ridderorden figureren o.a. het Legioen van eer en de Roode adelaar (Zie: *'Wie is dat?' 1902; Staatsalmanak* (1899)).
Zie ook nummer 269 en 333.

172. Een huzaar

zegt van een infanterie officier die op de krijgsschool is geweest en nu gedetacheerd is bij de artillerie. Hij is erg dom want hij commandeerde gisteren: rechts in batterij, stukken rechts (had moeten zijn stukken links).

173. Mevr. V.

zonder titel laat gaarne blijken, dat zij aan 't hof gaat bijv. aldus ik heb de trousseau's van deze en gene prinses gezien, die alleen zichtbaar waren voor menschen, die aan 't hof gingen en kaarten er voor kregen. Van echte kant (verder) weet ik alles af. Je ziet het verschil met onechte. (Zij weet echter niet waarin het verschil bestaat).

Zij draagt een diadeem van valsche diamanten en een zeer opzichtig toilet.

38. Jhr. J.E. de Sturler.

174. Rijk huwelijk

met een walgelijken vent. Het wordt ingezegend in de Fransche kerk. Een dame vraagt: waarom niet op de *vendu*?

175. Jonge meisje's verstand

Zij heeft van 't hypnotisme gehoord, en is lang niet dom. Zij heeft vertrouwen in['t hypnotisme] en weet dat het geen kwakzalverij is. Toch vraagt zij of de dokter ook iemand kan behandelen die hem een haarlok zendt.

176. Intrige de St.

Jong mensch wil een ouden academievriend bezoeken, die logeert bij een zeer rijke zijn zuster/jonge dame. Hij weet dat zij de dochter van een vrek is, die in armoe heeft geleefd, maar niets meer. Als hij aanbelt staat zij juist in de gang en zegt dat de vriend uit is. Zij noodigt hem binnen te komen en hij maakt ook kennis met de moeder. Beide bevallen hem goed en omgekeerd. Het meisje, dat geen kring heeft, maakt gebruik van de gelegenheid en vraagt hem ten eten. Het gevolg is een verloving; maar als 't bijna publiek is hoort hij dat de moeder nagenoeg publieke vrouw is geweest en daarom maakt hij 't af.

177. E. toeziende voogdij.

Een jongmensch ontmoet in een comedie een mooie meid. Hij meent na afloop haar rijtuig na te loopen, maar vergist zich. Komt haar later op straat tegen en krijgt haar adres in een andere stad. Schrijft, krijgt antwoord, komt en vindt een andere die den brief heeft geopend. Zij was weer vertrokken en hij geeft 't op. Eenigen tijd later familieraad op 't kantongerecht. Hij wordt uitgenoodigd toeziende voogd te worden van eenige verwaarloosde kinderen, waarvan de moeder in de gevangenis zit omdat zij haar dochter heeft gedebaucheerd. Deze dochter was de bewuste meid.

178. Een mevrouw die in Brussel woont

noemt aan een dîner hors d'oeuvre, chef d'oeuvre.

179. Rechters van voorheen.

Kleine stad; weinig zaken; het meerendeel aan den drank. Een snol treedt als getuige op; de president vraagt: uw naam - Antwoord: ‘Dat zou jij niet weten, lievert.’

Een advokaat wraakt een getuige op grond, dat hij uit Putten is, waar het heele volk uit moordenaars en brandstichters bestaat. De rechtbank nam dezen considerans in het vonnis op.

180. Officiersstandje [In kantlijn: (zie verder)]

Een overgeplaatst officier heeft den inspecteur tegen zich. Eenigen zijner kameraden willen bij den inspecteur in een goed blaadje staan en zoeken den officier dus onaangenaam te zijn. Eens op een dag tuchtigt hij een kwaadaardig paard, dat zijn rijtuig kapot heeft geschopt. Een andere officier zegt dat doet geen fatsoenlijk man. Dat hooren de soldaten. Daar die andere officier hooger in rang is moet de eerste het zich laten zeggen, maar hij laat zijn kameraden uitmaken of hij om deze reden moet vechten. Hoe of nu de zaak ook afloopt: de inspecteur *kan* er een reden in vinden om te zeggen dat deze ritmeester en deze luitenant niet in één garnizoen kunnen dienen en dan wordt dus de luit^{nt} verplaatst.

zie verder: zie nummer 182.

181. Engagement. [In kantlijn: Zie vorige schrift Familieschandaal]

Gescheiden vrouw is actrice geworden. Zij soepeert alle avonden na de voorstellingen met een aanbidder die haar later vraagt. Eerst zegt hij om geld niets te malen, maar na eenigen tijd geëngageerd te zijn wil hij 1° een groot jaargeld van den vader 2° dat het geld der aanstaande in zijn zaak komt. Engagement af en weer aan nadat zij elkander eens gesproken hebben ten huize van den vader, die naar de opera is gegaan en hen dus onder vier oogen heeft gelaten. Nu zegt zij pas te willen trouwen als 's mans proces tegen zijn broer gewonnen is en hij *dus* rijk is.
[In kantlijn: Zie verder walgelijk]

Zie vorige schrift Familieschandaal: zie nummer 32.
Zie verder walgelijk: zie nummer 358.

182. Officiers standje [In kantlijn: (zie vroeger)]

De zaak of men vechten moet of niet aan de kameraden overlaten wil zeggen aan 't oordeel van al de officieren van 't regement onderwerpen. Zij die hooger in rang zijn dan de hoogste der twee blijven dan doorgaans weg uit beleefdheid. De hoogste der twee heeft in dit geval verklaard geen bedoeling van beleedigen te hebben gehad. Hiermee was 't voorloopig uit, maar de stemming bleef vijandig. De officier verliest een paard; van zijn kameraden condoleeren hem maar eenige. Hij voorziet standjes en oefent zich dagelijks in 't schermen en schieten. Dit is bekend. Hij is zeer gedrukt, wat nog erger wordt nu hij een paar renpaarden onmiddellijk na hun overkomst ziek ziet worden en er een verliest. Mogelijkheid, dat men hem beschuldigt de kazerne aangestoken te hebben met influenza. (Aftappen water, koorts 41°)

Zie vroeger: zie nummer 180.

183. Nieuwe generatie

Een jong advokaat vertelt mij, dat hij over de brutaliteiten van sommige meesters niet boos kon worden omdat hij zich boven hen voelde en begreep dat de sukkels voor zijn positie niet berekend was [in de tekst]. Deze grootere assurantie leidt tot de brutaliteit van de Nieuwe Gidsers.

184. Verliefd jong meisje

Sparen. Achterover liggen in een rijtuig. Lief en zacht zijn - tegen gewoonte goedmoedige blik. Angst met een jong mensch lang alleen te wandelen onder het publiek.

185. Bij een apotheker.

Verhaal dat een dame middelen vroeg tegen de zenuwen. Hij raadt haar aan haar man eens een fleschje wijn of een borreltje te schenken en dan eens jolig te wezen. Wij zijn pas een jaar getrouwd zegt zij, maar mijn eigen man, dat nooit. Hij heeft me gruwelijk beleedigd, hij is naar een andere vrouw gegaan. En zegt hij en hoe kwam dat. Wel antwoordt zij er is een tijd voor alle dingen. 's Nachts zooveel als hij wil, maar niet over dag. Welnu antwoordt apotheker: dan heeft u uw man beleedigd. Daarom wees nu eens de minste schenk hem eens (als boven) en dan heb je geen middelen noodig. Hij heeft nu den loop verloren, maar dan zal alles weer schikken.

186. Numelberg

Schikte het speelgoed in de kast van zijn zoon en verbood hem meer dan een stuk tegelijk er uit te nemen.

187. Vrouw in opspraak brengen

Een man deed dat door aan tafel naar iets zeer onschuldigs te vragen aan zijn buurvrouw, maar terwijl hij zijn hand voor den mond hield als vertelde hij een geheim.

39. Marcellus Emants, mei 1889.

188. Al te fatsoenlijke opvoeding

Verbod om te lachen; dat was onfatsoenlijk. Gebleven als gewoonte van te lachen met een hand voor den mond.

189. Na de zilveren bruiloft

De dochters trekken partij voor de ietwat getyranniseerd [in de tekst] vrouw tegen den vader. Voorbeeld der gehuwde dochters doet ook veel af. De moeder, die altijd lijdzaam is geweest verzet zich nu en doet het grof. Zij wil niet met den man op de spon zitten, noemt hem valsch als hij lief is, verwijt hem allerlei dingen in 't bijzijn van zijn kinderen enz. (Jaloerschheid van een andere coquette vrouw komt er bij). De man gaat zijn weg o.a. op de jours van de coquette dame.

op de spon zitten: op de sponde zitten, d.w.z. naar bed gaan(?)

190. Een oude aannemer die nog baant tegen een paar meiden.

Zoo tullepies waar gaan jelui na toe.

191. Een bidder

Verdient *f*24 met allerlei baantjes in de week; maar heeft geen leven. Ons leven is geen leven. Zitten kanne we niet aan tafel, want we hebben geen stoelen. Als 't een warme dag is roepen de kinderen, die drie aan drie in bed liggen 's nachts, moord! - Zes weken voordat de pastoor dood was had ik z'n lijk al; maar ze hebben dr woord niet gehouden en toen ik nog eens aankwam zeien ze je mag d'r achter lopen; maar ik zei neen, d'r voor is goed, maar d'r achter dat doe 'k niet.

192. Visite van burgerlui

bij een neef. De dames durven geen woord zeggen omdat het zoo'n ongelikte vent is. Nu en dan legt hij aan zijn familie en gasten het zwijgen op.

193. H g rp

Drinkt dadelijk een paar glazen wijn achter elkander leeg. Slecht op de beenen staan, rood gerande oogen en begin van roode aderenteekening op de wangen, neus, wit

der oogen. Spreekt vertellend steeds door maar dwaalt gestadig af door kleine verbindingswoorden overgehaald tot nieuwe denkbeelden voorn: herinneringen. Klaagt over moeheid, onmacht om iets uit te voeren, spoedige gestoordheid door kleine gedruischen. Als hij spreekt doet hij denken aan een uurwerk met gebroken veer dat ratelend afloopt. Min of meer fanfaron in het spreken over eigen exploiten (duels, minnarijen enz). Oppervlakkige talenten, deinst voor elke inspanning terug.

H g rp: Wellicht de journalist Frederik baron van Hogendorp (1843-1889).

194. Sl t

Leest nooit een boek en zelden een courant. Hij hoort de nieuwtjes toch wel. Vroeg gaat hij uit wandelen, den heelen dag zit hij voor zijn raam met een pijp en een

cognacje. Laat gaat hij naar bed. Gehard, robust en gentlemanlike.

195. Een priester

die wat veel gescharreld had, zeide: Je préfère les remords aux regrets.

196. Binnenshuis. [In kantlijn: Zie veel eerder een vrouw van bij de zestig]

De vrouw in de vijftig. De man een egoïst huistyran wordt aangehaald door een vrouw die ook al zoowat vijftig is. Hij is bij de 60. Samen wandelen in regenweer. Correspondentie door tusschenkomst van een apotheker en een derde vrouw eerste standen. Zien elkaar bij een wederzijdsch ziek familielid. Haar brieven gevonden door de vrouw in een oogenblik dat de sleutels op een laadje waren blijven zitten. [In kantlijn naast vorige zin: Zij heeft haar man betrapt op het schichtig sluiten van dit laadje en toen niets gezegd.] Zij leest er een (brief ligt naast mij op de plaats waar jij zoudt willen liggen. Je bent zoo geestig. Heb morgen je beau[?] dire[?] als je uitgaat met mij en mijn getrouwde dochter.) Vrouw laat hem merken dat zij de brieven heeft. Hij eischt ze terug, doet alsof hij zich dood wil schieten, [in kantlijn, moet kennelijk hier tussengevoegd: Dochter zei: hij doet het toch niet; vrouw zei: val voor mijn part dood voor mij neer, ik laat je opruimen door de meid want ik wil mijn handen niet vuil met je maken. Toch houdt die vrouw nog altijd van hem en is ze werkelijk jaloersch.] neemt afscheid van vrouw en kind, maar doet niets. Vrouw schrijft aan de andere dat zij de brieven heeft en er van gebruik zal maken als dat noodig is. Voortaan niet meer elkander kennen. Dochter wil vader niet beloven over de zaak te zullen zwijgen, want *hij* heeft aan de andere vrouw zich over zijn kinderen beklaagd. Vrouw laat zich aan haar broer ontvallen dat zij bewijzen heeft. Deze spreekt daarna man aan. Daarop moet de vrouw weer liegen en draaien. Eindelijk vertelt zij alles aan haar broer. In den aanvang heeft de man, die er nog sterk aan deed, eens plotseling tegen zijn vrouw gezegd: denk nu maar dat dit de laatste keer is. De andere vrouw schreef in haar brieven: wordt er (dat is de vrouw) niet weer eens uit de stad gegaan. Zij zonden elkander circulaires, waarop nummers waren aangeschrapt, die datum en uur voor een bijeenkomst aanduidden. Man verwijt aan zijn vermogenden schoonzoon dat hij de jaarlijksche toelage van de dochter - waarover de schoonzoon nooit een woord heeft gesproken noch voor, noch na 't huwelijk -heeft aangenomen. Hij kan niet velen, dat zijn schoonzoon goed leeft van het geld, dat hij heeft gewonnen N.B. werkt de schoonzoon even hard als hij, maar kan hij alleen zulke mooie prijzen niet afnemen. De toelage is overigens een druppel in een emmer.

[In kantlijn: Vrouw houdt naderhand steeds argwaan. Zij doorzoekt alle boeken en pakken, die komen, maakt brieven open en zit met een binocle gewapend aan het venster.

Vader wordt bang, dat alles uitkomt, smeekt en dreigt zijn jongste dochter te zwijgen. Zij *lacht* hem *uit*.]

Zie veel eerder een vrouw van bij de zestig: waarschijnlijk een verwijzing naar een vroeger, verloren gegaan schrift.
Zie ook nummer 199 en 257.

197. Beroemd Hollander in den vreemde.

IJdele gekke Jood, die voor geld zijn composities laat maken en laat opvoeren. Heeft viool gespeeld bij Gerard, pedant. Hij zal aan de heeren een coup d'épaule geven. Heeft tal van ridderordes. Speelt valsch en zonder maat. Wordt ten slotte na zijn dood in een goederen wagen van van Gend en Loos uit den vreemde naar de Joodse begraafplaats gebracht.

Gerard: Gerard Emants, o.m. bestuurder van Concert Diligentia.

198. Een koetsier

Het paard is bij den tijd = nog niet oud.

199.

Twee oudere getrouwde dames over den coitus. De eene zegt: je moogt je man 't niet weigeren al walg je er ook zelf van; de andere zegt: je wilt toch wel hebben wat je toekomt.

Zie ook nummer 196 en 257.

200. [Kranteknipsel]

Wat kost het regeeren? - In Frankrijk wordt schrikkelijk geklaagd over het toenemend aantal personen, die uit de staatsruif eten; rekent men burgerlijke ambtenaren en militairen bijeen dan kan men, de vrouwen en kinderen mede tellend, gerust verklaren, dat één van 24 personen, welke men 's heerenstraten ziet bewandelen, door den staat wordt onderhouden. Neemt men alleen de gezinnen der burgerlijke ambtenaren in aanmerking, dan wordt de verhouding 1:37.

Door de geweldige jacht op baantjes namen daar de uitgaven voor het civielpersoneel ontzettend toe; zij bedroegen in 1886 ruim *ƒ*200,000,000.-, voor 15 jaar *ƒ*75,000,000.-, en voor 35 jaar *ƒ*125,000,000,- minder; geen gering verschil waarlijk, waarover zelfs wij Nederlanders verbaasd staan, al is de jacht op baantjes hier weinig minder en al bloeit de fabricatie van betrekkingen hier even goed als in Frankrijk, men denke slechts aan de créatie van professoraten en inspecteurs van allerlei vakken, om niet te spreken van meer bescheidene betrekkingen, zooals post- en telegraafambtenaren, welke ook noodwendig sterk toenemen.

Ook het leger kost thans in Frankrijk naar verhouding veel meer dan vroeger, doch de stijging is bij lange na niet zoo aanzienlijk; in 1887 werd *ƒ*330.- millioen

uitgegeven voor het budget van oorlog en derhalve kost ieder man in effectieven dienst er ƒ625.-, tegen ƒ550.- in Nederland en ƒ425.- in Duitschland.

In Frankrijk kosten de soldaten per dag aan brood en andere voedingsmiddelen ƒ158,500.-, in Duitschland slechts ƒ85,000.- bij een even talrijk staand leger. Ieder ministrieel beambte te Parijs (het departement van Binnenlandsche zaken telt er alleen 280) kost aan vuur, licht en bureaubehoeften pl. m. ƒ150.-, althans dit wordt er voor uitgetrokken op het budget. Goedkoop is de Fransche administratie dus niet.

De grondslagen voor het pensioen bereiken dáár voor den burgerlijken dienst het

cijfer van *f*100,000,000.-; in Nederland is dit in verhouding hooger, want het totaal cijfer beloopt *f*15,500,000.-.

Andere vergelijkingen leeren ons dat Frankrijk 8 ½ maal meer bevolking telt dan Nederland: dat hier het leger telt 26,743 man en kost *f*20,500,000.-, daar 500,000 man en *f*330,000,000.-; dat hier 14,820 burgerlijke ambtenaren een uitgaaf vorderen van *f*29,000,000.-, daar voor dien dienst *f*200,000,000.- noodig is.

8 ½ × 20 ½ millioen = 174 1/4 millioen, dus is ons oorlogsbudget veel goedkooper; 8 ½ × 29 millioen = 246 ½ millioen, dus eischt ons civiel beheer eigenlijk nog meer dan in het dure Frankrijk; toch mag men niet zeggen dat de ambtenaren in weelde baden, want bij de administratie der directe belastingen, rechten en accijnsen genieten 4774 geëmploieerden slechts *f*4,177,917.- en de 4713 beambten der posterijen nog vrij wat minder. Globaal rekenende kost het civiel- en militair personeel dat de staat te onderhouden heeft toch jaarlijks ongeveer 50 millioen aan tractementen, pensioenen, vergoedingen, bureau- en reiskosten. Hierbij staat aan 't hoofd het Department van Oorlog, dat daarvoor in het jaar, waarvan hier sprake is (1886), uittrok 15 1/4 millioen, dan volgen Binnenl. Zaken 10 mill., Financiën 9 ½ mill., Marine 6 mill., Handel en Nijverheid 5 ½ mill., Justitie 2 2/3 mill., Buitenl. Zaken 6 ½ ton, Hooge Collegiën enz. 6 ton, Koloniën 2 ½ ton.

J.K.

Visschersdorpen op het ijs! - Van zulke dorpen zullen velen zich geen voorstelling kunnen maken; men

De herkomst van dit knipsel is niet gevonden.

201. vande T.

verdwijnt op een dag. Zijn vrouw laat haar buurman roepen. Deze hoort dat de man naar de Vrijmets: Loge is gegaan en niet teruggekeerd. Hij gaat naar de L. en geeft zich te kennen als Maçon. De concierge vertelt daarop dat mijnheer v.d.T. werkelijk aangeschoten 's nachts links af weg is gegaan. De kast is vlak bij. Buurman gaat met zoon van d.T. derwaarts en vindt hem onder de meiden. Van d.T. wil dadelijk champ bestellen. De ander zegt: neen, je gaat mee en als je niet meegaat zie ik je nooit meer aan. V.d.T. zegt ik ben bang voor m'n vrouw. Buurman belooft hem dat zij niets zal zeggen, gaat vooruit en vertelt aan de vrouw dat v.d.T. bij een vriend geomberd en zich lijk heeft gedronken waarnaar hij niet dorst terugkeeren. - Men beweert dat zoo'n v.d.T. zijn vader aan meiden helpt om hem gauw de wereld uit te krijgen. Zoon is een bruut. Eens was hij dronken op een soirée. Op het wandelend souper geeft hij een klap tegen het pasteitje dat een dame at en dat naar het plafond vloog. Gastheer gaf hem tien minuten om zich beneden vol te eten en te drinken, daarna wilde hij hem nooit meer zien.

202. Anonym schrijven.

Een beleedigend artikel opgezonden aan een tweeden rang courant. De redacteur

zendt het aan de beleedigde partij zeggende dat het geplaatst zal worden. Deze herkent de hand van een vriend en denonceert dezen aan iedereen. Eigenlijk was de vrouw er schuld aan. Man is onmogelijk geworden. O.a. is hij bij een oud vriend in den Haag gekomen, die hem zeide: te huis wil ik je wel ontvangen, maar op straat wil ik niet met je gezien worden.

203. Schuld door nalatigheid.

Een directeur van een kleine assurantie maatsch. heeft de balansen steeds door minderen laten opmaken en niet nagegaan. Gevolg was dat hij vervolgd werd en uit het land moest wijken. Hij was dom en slordig.

204. Duel

Een schutterij officier vangt op de Witte een muis en wordt dien avond muizeval genoemd. Komt binnen een student. Off. stelt zich voor als Luit. Muizeval. St. zegt dat is geen manier je zoo te noemen als je dat nog eens doet sla ik je op je gezicht. Wel zegt de ander dat doe je toch niet. Ik heet Muizeval. Gevolgd klap en duel. Dus de beleediging bestond hierin dat St. het den Luit. kwalijk nam dat hij zich zelven uitschold.

205. Officieren-conversatie. Manoeuvres.

Hoe vond je nu dat detachementje uit Leiden. Verdomd goed in orde. Ik ben zelf van een bereden wapen, maar ik moet erkennen verdomd goed in orde.

Hij manoeuvreert uitmuntend; ze mogen zeggen van hem wat ze willen.

Naijver van den inspecteur der cavalerie en de generaals.

Een inspecteur had een terrein verkend.

Volgende dag blijkt het dat de artillerie er verzonk in een moeras en de cavalerie er niet kon manoeuvreren. Kolonel houdt zijn officieren de handen boven 't hoofd en zegt: het kan niet. De inspecteur vloekt God verdomme hier en God verdomme daar. Ik heb 't zelf verkend.

206. Een huistyran

Zijn vrouw dient hem als slavin. Zij warmt eer hij uitgaat zijn pels op haar eigen lijf en steekt haar vingers eerst in zijn handschoenen. Hij doet 's nachts de ronde omdat hij bang is voor brand en gaat als er logées zijn op den grond liggen om door een reet naar hun licht te kijken. Ook gaat hij op een balkon staan om te zien of er soms brand in de buurt is. Verder slaapt hij zoo lang mogelijk vooral over dag en waakt dan dikwijls 's nachts.

207. In de straat

Een vrouw tegen een paar mannen, die over een plaat spreken, waarop het huisbezoek

bij armen is afgebeeld. - Als ze nou maar wat achterlaten, die dames. Vroeger was dat wel zoo, maar tegenwoordig komen ze niet meer. 't Is tegenwoordig alles kale bluf vooral hier in den Haag. Trotsch genoeg en mooie kleeren ook, maar daaronder geen hemd aan der lijf. En een goeie dienst kan je ook niet meer vinden. Ik heb der nooit iets van motten hebben en ik wil d'r ook niks van hebben.

208. [Kranteknipsel in twee kolommen, boven de eerste kolom dwars over de bladzijde geschreven: Loffelt Vaderland 11 Oct. 1888 naar aanleiding van Morin's 50 jarig dat 26 Oct. gevierd zal worden.]

Er is een soort van eigenwijze of would-be voorname Hollanders, die wel eens over de grenzen zijn geweest, het een en ander gezien hebben, een Fransche courant en Fransche romans lezen en daarom meenen de neus te moeten optrekken voor alles wat nationale kunst is. Enkele klinkers zóo [einde eerste kolom, aan de voet waarvan de volgende, kennelijk bij iets voorafgaands behorende, noot staat: [1]Namelijk wanneer niet de alleruitmuntendste artisten zich er van bedienen.] uitgesproken, dat men hooren kan, waar de tooneelspeler geboren is, nemen zij als maatstaf ter beoordeeling van de geheele, zoo omvangrijke tooneelspeelkunst. Een eigenaardige tooneelpas, die Morin zich in een te conventioneel tijdperk van zijn veeljarig leven heeft eigen gemaakt en welke gewoonte, dank zijn energie, zoo goed als afgewend is, kenschetst voor die ingebeelde fijnproevers de gansche kunst van den verdienstelijken acteur. Zij bedenken niet, dat alleen onkunde en oppervlakkigheid hen in den vreemde blind doen

40. Pierre August Morin.

zijn voor de hebbelijkheden, die ook buitenlandsche kunstenaars aankleven. Een herhaald bezoek zou hun de oogen misschien openen. Gedurende het seizoen 1876/77 blonk Morin nog uit in ‘de Familie Benoiton’, Sardou's meesterstuk. Zijn ‘Vicomte de Champrosé’ behoort tot zijn beste rollen. Vol afwisseling waren de verschillende tooneelen met Clotilde, Théodule, den ouden Benoîton, Fanfan, de veelbelovende dochters, Adolphine en het geheele zoodje opkomelingen uit het Tweede Keizerrijk. Morin droeg een belangrijk deel bij tot het uitmuntende geheel, dat ik kort daarna in Parijs niet zoo voortreffelijk zag spelen. De Vereeniging wist toen nog alle zeilen bij te zetten en de Haagsche tooneelvrienden bestormden in die dagen den schouwburg. Daar het emplooi van Morin medebrengt, dat hij niet telkens een geheel ander individu kan zijn, gelijk b.v. de karakterspeler, zoo bewijst dit niet, dat de kunst van typeeren hem vreemd blijft. Een meesterstuk leverde hij b.v. in ‘Geld’, Duma's [in de tekst] ‘la Question d'argent’. Als Amerikaan of reiziger uit verre landen zag men hem meermalen een verrassende nieuwheid in den raisonneur of den deus ex machina brengen. Wie herinnert zich ook niet sommige gemoedelijke, aandoenlijke tooneelen in zijn rijke répertoire?

> Dit knipsel is een fragment uit het feuilleton ‘Het tooneel’ dat A.C. L[offelt] in *Het vaderland* van 11 oktober 1888 wijdde aan de akteur Pierre August Morin (1819-1895). Op 20 oktober 1888 schreef Emants aan Loffelt: ‘Met veel genoegen heb ik je feuilleton over Morin gelezen.’ (brief berust in Nederlands Theaterinstituut)

41. Morin door Rochussen.

209. Een mevrouw

komt op de receptie van haar broer, die trouwt boven zijn stand. In het bijzijn van de aristocratische familieleden der bruid zegt zij: Jessus, Kees, wat heb je me gisteren gepierd.

gepierd: voor de gek gehouden, beetgenomen.

210. Huiselijk

Een schoonbroer die bij zijn broer logeert, komt 's morgens binnen op het oogenblik, dat zijn schoonzuster na een heftige woordenwisseling haar man een oorveeg toedient. Tableau.

211. Heyer [In de kantlijn: Zooals je mij ziet zoo ben ik ook.]

Nou dat is een mooie partij geweest voor meneer (Opv. Jonge Harten). 't Is toch maar aardig, je zoudt het zoo niet naar zijn gezicht zeggen. Maar weet je wat het is, het volk loopt hier niet zoo te hoop als in andere landen. Ze moesten zoo voor je huis te hoop loopen.

Zie ook nummer 29.
Opv. Jonge Harten: Emants' blijspel *Jonge harten* werd voor het eerst opgevoerd op woensdag 7 november 1888 te Den Haag door de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten.

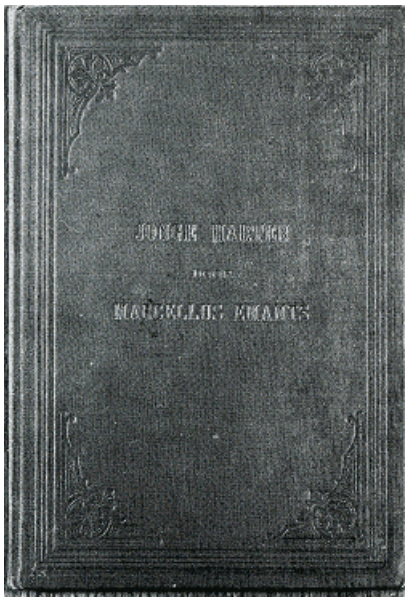

42. Jonge harten.

43. J.A. de Bergh.

212. Dood de Bergh

Doctor u kent mijn gestel niet. Ik hoor heel goed dat u aan mijn vrouw zegt, hij leeft nog hoogstens 4 weken, maar ik zeg u: ik leef geen 4 dagen meer. Dag 3 zegt hij aan zijn vrouw: geef dit aan dezen, dat aan genen. En nu moet jij mij ook wat geven of liever ver-geven nl. dat ik zoo dikwijls hard en onaangenaam voor je geweest ben. Nacht 3-4. Hij laat zijn vrouw roepen en zegt: nu ga ik dood. Verder niets gezegd maar kalm uitgegaan.

> De journalist *J.A. de Bergh* (geboren in 1844), die ook deel uitmaakte van de kring die het tijdschrift *Quatuor* uitgaf, stierf op 27 januari 1888 in Den Haag (zie over hem: F. Smit Kleine in *Levensberichten der afgestorven medeleden van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde* (1889), p. 354-357).

213. Vrome zuster

Zij heeft eens uit nijd op haar vermogende zuster geschoten en roept altijd op visites als men vraagt: hoe gaat het u. Slecht. Heel slecht. Nam de Heer mij maar tot zich.

> Zie ook nummer 19.

214. Partij Cre.

2-4 Zoogenaamde zangles, alleen meisjes met den Directeur van Toonkunst, daarna 4-6 ½ thee en dansen. De heeren komen nu natuurlijk van zelf.

> Blijkens een bericht en een advertentie in *Het vaderland* van 21 oktober werd in 1885 begonnen met zangles voor dames, één maal per week, 's middags om twee uur, onder leiding van S. de Lange (1840-1911), direkteur van het zangkoor van de afdeling 's Gravenhage van de Maatschappij tot bevordering der toonkunst.

215. Deethard

zegt van Jonge Harten. 't Is heel aardig. Men lacht en meer kan je van een comediestuk niet vergen.

> Vgl. de nummers 107 en 375.
> Zie ook nummer 211.

216. Groot-mama

Gierigheid. Reclameert na afloop van een whistspel een stuiver, waarvan gewisseld moet worden. Jagen naar het einde, den heelen dag door; alles steeds vroeger eten, rijtuigen voor, enz: ook per maand, zij verbeeldt zich bijv. in Juni, dat de zomer weer achter den rug is en spreekt in October van den winter.

44. 'Tante Trees' geïllustreerd door Cornelis Koppenol.

Groot-mama: waarschijnlijk Henriëtte Elisabeth Verwey Mejan, geb. barones van Reede van Oudtshoorn (1800-1895).
Het gegeven van het 'jagen naar het einde' heeft Emants gebruikt in de novelle 'Tante Trees' die oorspronkelijk verscheen in *Woord en beeld* (1897), p. 413-428 en die later werd opgenomen in de bundel *Op zee* (1899), p. 236-264.

217. Val burgemeester.

Koningin op hol; gered door een koetsier. De koning zegt: waarom was er op den heelen weg geen rakker van den burgemeester. Nu moet het heeten, dat een agent eigenlijk de paarden tot stilstaan heeft gebracht. Het publiek vindt dit ergerlijk en vereert een horloge aan den koetsier met een brief.

Op 19 februari 1887, de verjaardag van Willem III, sloegen tijdens een rijtoer de paarden op hol van het rijtuig van koningin Emma en prinses Wilhelmina. De paarden werden tot stilstand gebracht door de koetsier Anton Kabelaar. Volgens de burgemeester van Den Haag, mr. J.G. Patijn (1836-1911), was het tot stilstand komen slechts het gevolg van een botsing met een ander rijtuig en was daarvóór al een poging gewaagd om het rijtuig tot stilstand te brengen door de agent P. van Deijk (zie Patijns brief in *Het vaderland* van 6 en 7 maart 1887). Door burgers die het niet eens zijn met Patijns versie van het gebeuren werden aan Kabelaar diverse beloningen uitgereikt (zie *Het vaderland* van 19 maart 1887). Op 8 september 1887 nam Patijn ontslag als burgemeester, maar het is onduidelijk of dit rechtstreeks samenhangt met deze kwestie.

218. Antwoord van een kind,

dat een rivierbad zou nemen. Mama had gezegd: je moet durven, eenmaal in 't water roept het uit: ik kan niet durven.

219. Kamers verhuren.

Gewoon te huren gezet. Een heer komt en brengt de juffrouw op een ander denkbeeld door te zeggen, je moet er een groot bed neerzetten, ik kom eens à twee maal per week. Deze heer doet een tweede op de boven kamer komen. Ten slotte biedt zij nichtjes aan, die bij haar inwonen.

220.

Voor 't engagement. Dat kind enz:....
Na 't engagement. Die vrouw enz.

221. Een verliefde

spreekt van zijn aanstaande (vóór dat hij haar feitelijk heeft gevraagd) als ‘haar edele’ (in een brief) en het voorwerp, mijner eerbiedige affectie.

222. Engagement.

Vader raadpleegt oudsten schoonzoon. Zakelijke opvatting van de maatschappelijke positie. Wat verdient hij? Hoe is zijn chef. Solied of onbetrouwbaar? Wat is zijn

toekomst. Wat krijgt hij mee van zijn vader? Wat doet of deed deze - Moeder komt telkens tusschen beide met de opmerkingen over: het hof maken. Wie heeft het al zoo gemerkt? Wanneer? Heeft hij haar gecompromitteerd? Zij - de moeder - heeft het dadelijk in de gaten gehad, maar zich weer ontgeven. - Tegenover de dochter zijn beide erg lief, omdat zij niet het verwijt willen hooren van de zaak tegen te werken. Achter haar rug vloeken zij op de onzekere positie van den jongen.

223. Herinnering van een brief van een meid.

Liefste A. Zondag morgen

't Is weer dag geworden en nog zit ik in dezelfde japon die ik voor jou gisteren avond had aangetrokken. Ik weet niet meer wat er met mij gebeurd is sinds ik gisteren avond je brief kreeg.[x] [In kantlijn: [x]Eerst moest ik lachen. Ik kon niet uitscheiden en toch was ik bitter bedroefd.] Ik weet ook nog, dat ik in de gang het licht uit heb gedraaid. Toen ben ik hier gaan zitten en nu zit ik er nog. Ik ben zóó koud en in diep rampzalig. Ik heb 't altijd wel geweten, dat je mij zou bedanken. Daarom heb ik je bedankt; want ik kon de gedachte niet verdragen dat jij 't mij zou doen. Maar ach na veertien dagen was je al weer bij mij en nu is 't toch gebeurd zooals ik vreesde. Ach Frans ik heb je zoo innig liefgehad en nu is alles uit, voor altijd. Ik heb B. (den mainteneur) ook afgeschreven, want ik kan hem nu niet meer uitstaan. Ik heb alleen van jou gehouden. O God, ik hoop maar dat je gelukkig zult zijn. Ik weet niet meer wat ik schrijven wil; ik zou je nog zoo veel kunnen zeggen. Kom nog maar één nacht. Ik begrijp eigenlijk niet waarom ik zooveel van je heb gehouden. Ik zag je alleen maar 's nachts. En nu dat groote leege bed; ik kan 't niet meer aanzien.

Vaarwel.

224. Een dame op straat

Zeer net gekleed, chic. Van een jongen in wielrijders kostuum. Hij heeft geen *pantalon* aan, *goddoome*!

225. Engagement. [In kantlijn: zie verder]

Vader en moeder van jongen zijn gescheiden en beide hertrouwd. Omtrent beiden zijn slechte geruchten in omloop zoowel op moreel als financieel gebied. Vader meisje eischt nu dat de vader van den jongen hem zijn jaargeld niet meer in renten maar in kapitaal geeft. Moeilijkheid van dit aan den vader te vragen.

zie verder: zie nummer 228.

226. [Kranteknipsel:]

reiziger een waardeloos kaartje, dat hij uit zijn zak haalde, op zijn boek legde, quasi afscheurde en uitgaf. De passagier bemerkte dit en niet tevreden met de verklaring des conducteurs, gaf hij kennis aan de contrôle. Voor dit feit nu stond de conducteur terecht en bekende dit volkomen. Hij beweerde echter, dat hij, waarschijnlijk in den loop van den dag bij vergissing een sectie-biljet te veel had afgescheurd, omdat hij vijf centen tekort kwam. Om nu niet die schade te lijden, had hij het waardeloos biljet, dat

hij tijdens den rit in den wagen gevonden had, voor geldig uitgegeven. Het O.M. meende, dat de mogelijkheid van een diergelijke toedracht der zaak niet was uitgesloten en requireerde vrijspraak.

Ten slotte had zich te verantwoorden een courantrondbrenger van ‘De Avondpost’, die ook tot taak had abonnementsgelden te innen, omdat hij ontvangen gelden niet verantwoord had en voor zich zelf had gebruikt. Zooals hij zeide, had hij dit gedaan uit wrevel tegen de administratie.

Hedenmiddag werd voor de Rechtbank alhier, behandeld de zaak van den ex-notaris G.C. Visser Jzn., vroeger gevestigd te 's Gravenhage, thans voortvluchtig, beschuldigd van verschillende hem toevertrouwde gelden te hebben verduisterd.

Bij een olographisch testament, waarbij als universeele erfgenaam werd benoemd de geheel buiten alle gemeenschap van goederen gehuwd zijnde zuster der erflaatster, bij wier vooroverlijden haar kinderen zouden komen bij plaatsvervulling, was de notaris V., benoemd tot administrateur van die nalatenschap, met last de contante gelden en de effecten te beleggen in vaste goederen, hypotheken of aandeelen Nederl. Werkl. Schuld.

Bij het opmaken van den inventaris bleek een som van ± *f* 5000 aan verschillende effecten aanwezig te zijn, waaronder één Obligatie Rotterdamsche Premieleening groot nominaal *f* 100.

Blijkens het getuigenverhoor was een en ander geborgen in een blikken doosje, waarop een papier geplakt met de woorden: ‘dit doosje van enz.’, met een handteekening welk doosje door den notaris V. krachtens het testament werd medegenomen.

Niettegenstaande door belanghebbenden herhaaldelijk werd aangedrongen op 't beleggen van die gelden, overeenkomstig het testament, werd dit steeds, onder uitvluchten, nagelaten.

Bovendien was de erflaatster nog gerechtigd voor een onverdeeld aandeel in vast goed gelegen te Amerongen, welk deel na haar overlijden vastgesteld en opvorderbaar geworden zijnde, aan notaris V. per aangeteekenden brief is toegezonden, waarvoor het ontvangbewijs door hem is geteekend.

Bij het opmaken van den inventaris van den in staat van onvermogen verklaarden boedel van beklaagde, werden geen bewijzen van geldbelegging gevonden en bleek slechts aanwezig *f* 50 aan contanten, zoomede het bovengenoemde doosje, bevattende alleen de Oblig. Rotterdamsche premieleening.

Het tweede feit bekl. ten laste gelegd kwam op het volgende neer: Door rechthebbenden kreeg notaris V. in het begin van dit jaar opdracht de nalatenschap te regelen van iemand, die kort te voren overleden was en tot het doen verkoopen van verschillende tot den boedel behoorende roerende goederen. Die verkoop geschiedde in het Venduhuis en bracht na aftrek van alle onkosten op ruim *f* 7000.

Nimmer werd door den notaris die som aan de rechthebbenden uitgekeerd.

Het Openbaar Ministerie, waargenomen door mr. Ort, achtte de gestelde

daadzaken bewezen en kwalificeerde het eerste feit als verduistering bedoeld bij artt. 321, 322 en 323 Strafrecht. Wat het tweede feit aangaat zou er een dubium kunnen bestaan. Immers worden de goederen, die in het venduhuis zullen worden verkocht, aldaar steeds verkocht ten verzoeke van den ontvanger van dit huis en ingezonden aldaar door notarissen. Nu is de gewoonte, dat de kooper aldaar betaalt aan den ontvanger, en deze nimmer het geld uitkeert aan den verkooper zelven, maar aan den inbrenger, wijl hij dikwijls niet eens weet van wien het goed is. De notaris was hier inbrenger en de notaris heeft dus ook de opbrengst ontvangen. Nu zegt art. 21 van de wet op het notarisambt, dat de wet van 22 Pluviose an VII en al de daarmede in verband staande verordeningen in stand blijven. De wet van 12 Fructidor IV noemt notarissen, deurwaarders en griffiers met uitsluiting van alle anderen als degenen die roerend goed publiek mogen verkoopen, terwijl een arreté terugwijst op de wet van Febr. 1771, waar de beëedigde taxateurs in wier plaats later de notariss. enz. kwamen, moesten ontvangen als zoodanig de opbrengst van den verkoop. De notarissen, wanneer ze 't geld van den verkoop ontvangen, doen dit dus als zoodanig, wijl ook de H.R. bij een paar arresten heeft uitgemaakt, dat bovenbedoelde wetten en verordeningen nog gelden. De vertegenwoordiger van het openb. min. meende dus, dat het tweede feit viel onder art. 359 Sw.

Hoe echter de Rechtbank over dit laatste evenwel mocht oordeelen meende hij stellig, dat de daden van dezen beklaagde strafwaardiger waren dan van hem tegen wien hij voor analoge feiten nu voor vier weken, straf had geeischt. Hier was in de eerste plaats geschonden een bijzonder groot vertrouwen en ten tweede was eene familie, bestaande uit eene weduwe met twee kinderen, gevoelig getroffen door aanzienlijk geldverlies.

Hij requireerde dus een gevangenisstraf van 4 jaren met ontzetting van rechten voor den tijd van 9 jaren.

Uitspraak over 8 dagen.

Dit kranteknipsel is afkomstig uit *Het vaderland* van 18 december 1888.

227. Een jong meisje

van circa 20 jaar zeer fatsoenlijke familie vermaakt zich 's avonds (waarschijnlijk met vriendinnen) met belletje te trekken bij de overburen en dan in huis de gevolgen te observeeren. Dit is uitgelekt en de buren hebben zich bij den ouden heer beklaagd.

228. Engagement [In kantlijn: zie boven]

Vader zoon komt praten, maar weigert. Waarschijnlijk was hij opgezet door zijn tweede vrouw. Hij wil zelfs niet beloven het vaste jaargeld altijd te zullen geven. Zoon maakt nu een gek figuur. Het meisje maakt de zaak af door te schrijven dat zij op zoo weinig niet kunnen beginnen. Het is haar zeer pijnlijk de geldquaestie te moeten aanroeren. De jongen toont niets van geldzaken te beseffen.

zie boven: zie nummer 225.

229. Erm

lijdt aan aambeien en meent dat dit veroorzaakt is door veel violoncelspelen.

230. Duel

Bijna veroorzaakt door een anonijme briefkaart. Regel: man slaat geen acht op een anonyme briefkaart, maar als men vermoedens heeft moet man dan zijn vrouw of zuster met zoo iemand laten dansen of spreken?

231. St.

Gevoel van zwaarte door 't gansche lichaam uitgaande van onder de maag. Algemeene lusteloosheid, behoefte om anderen tegen te werken, neiging tot zelfmoord.

232. Chr. V.

Heeft zijn broeder op diens sterfbed beloofd zijn weduwe te zullen trouwen; bevindt nu, dat die weduwe stomsaai, bovendien in stilte alleronaangenaamst is en wil er wel af. Strijd tusschen zijn lust zijn belofte na te komen en zijn begeerte van die vrouw af te komen. Zij stil, wacht af. Hij wil haar uit logeeren zenden en de zaak laten doodbloeden. De zaak bloedt niet dood. Hij raakt aan de drank.

233. Hooge wereld

Een man maakt op de bals erg zijn hof aan een jong meisje. De dames gaan haar allengs den rug toedraaien. Zij komt er achter dat dit geschiedt omdat die man getrouwd is, wat zij niet wist.

234. Kantonrechtersdochter.

Kantonrechter ten platten lande met veel dochters. Men vraagt haar hoe is de nieuwe griffier. ‘O goed maar verbeeld je, hij is getrouwd.’

Zie ook nummer 134.

235. Juffr. R.

Engagement afgebroken. De man wordt krankzinnig. Nieuw engagement. In de Argus worden nu hare ware of verdichte brieven aan No. 1 gepubliceerd en beweerd dat No. 1 wel eens 's nachts hare woning had verlaten.

236. Engagement

Aanstaande man vraagt aan den vader van het meisje hoeveel hij meegeeft. Hij vindt het te weinig en men deelt het verschil. Op een avond zal de aanstaande man voorgesteld worden aan de familie; maar in zijn plaats komt een brief, waarin hij haar afschrijft op grond, dat de som te klein was.

237. Kantonrechter

Wordt ziek. Kantonrechter plaatsvervanger die juist voor een andere stad aan de Arr. Rechtbank heeft gesolliciteerd; maar liever in zijn huis zou blijven verneemt het en

roept dadelijk; hoe jammer, had ik nu maar niet gesolliciteerd. Hij maakt den man dus al dood.

238. Hooge wereld

Een vrouwtje is in correspondentie met een vertrokken diplomaat. Op een diner vertelt zij dat hij in Silezië op de kameelenjacht is. Zij houdt haar bewering vol en nu blijkt, dat hij schreef chasse aux chamois.

chamois: gemzen.

239. Dr.L.R.

bekend door zijn advertentie ter voorkoming van teleurstelling deelt hij mede, dat men niet om zijnentwil in den Haag moet komen wonen, want dat hij geen nieuwe patiënten aan kan nemen. Deze heeft nu aan een oude dame gezegd geef mij je *f* 14000 dan betaal ik je jaarlijks een lijfrente. Veertien dagen daarna stierf de dame. Erfgenamen eischen opgraving van het lijk. Dr. le R. zit tot over de ooren in de schulden.

Dr. L.R.: Wellicht dr. J.M.C.E. le Rütte (geb. 1830).

240. [Kranteknipsel:]
Ingezonden.

Damesklachten.

Ehret die Frauen, sie flechten und weben
Himmlische Rosen in 's irdische Leben.

Zoo zong de beroemde Schiller, en ieder rechtgeaard man applaudisseert met beide handen.

Mulieres non esse homini. Zoo dicteerde een middeneeuwsch theoloog. Ik zal het wel stilletjes laten om dat voor mijne lezeressen te vertalen. Wat Petrarcha op zijn geweten heeft, is al erg genoeg: die raadde in uitgezocht Latijn, ieder die zijn rust lief heeft aan, *om de vrouwen te vermijden!*

Wie zou nu gelijk hebben? Moeten we den Duitschen lofzanger van het schoone geslacht gelooven of den ernstigen theoloog en den aanbidder van de door hem vereeuwigde Laura?

Ik geloof dat de waarheid zoowat in het midden ligt. Wat aangaat de ‘hemelsche rozen’, daarover behoef ik hier niet uitteweiden. Ieder onzer, niet waar leelijke

medehelft van het menschdom! krijgt daarvan zóó overvloedig zijn aandeel, dat indien men dat wilde beschrijven, er drukinkt te kort zou komen, om al dat moois wereldkundig te maken. Aangezien nu juist door contrast, het schoone en hemelsche des te voordeeliger uitkomt, zoo waag ik het, enkel tot volmaakte bereiking van dat doel, voor een maal, ook eens te wijzen op de weinige dorens die de ‘hemelsche rozen’

des te aantrekkelijker maken; ik haast me, dat te verklaren in de verwachting, dat de dames mij dan wel absolutie zullen geven voor mijne ondeugendheid.

De schrijver van dit stukje heeft de eer lid te zijn van een der Besturen van E.H.; van welk, dat doet er nu niet toe, aangezien ik het niet onmogelijk acht, dat deze of gene dame mij bij bekendheid wellicht onderhanden zou nemen, wat ik liefst niet heb. De spelingen van het vrouwelijk vernuft zijn wondervol. Zijn er sommige manmen [in de tekst], die meenen het ongelijk Adam aangedaan, op hun eigen wederhelft te moeten verhalen, er zijn ook dames die als gevolg daarvan, wraak nemen op *andere* heeren der schepping dan haar eigene. En dan durf ik verzekeren dat de Besturen van E.H. in dit opzicht zoo al geen zondebokken, dan toch stellig echte 'souffres-douleur' zijn.

Het is waar wat boven ons stadhuis staat: dat het niet iedereen naar den zin te maken is, maar slechts voor de helft. Het is de helft van 'iedereen' nl. de dames óók niet naar den zin te maken. Zoo b.v. komen er soms elkander lijnrecht vernietigende klachten in, die men alleen naast elkander behoeft te leggen om ze beantwoord (?) te zien. Ik wil enkele stalen geven die ik met voordacht door elkander haspel om mijn incognito gedekt te houden, maar die niettemin, ik verzeker dat plechtig, officieel zijn.

Een knecht belt geregeld te hard; dezelfde misdadiger belt bij andere dames te zacht.

Als de dames hun kinderen in zekeren winkel sturen, laat men die te lang wachten; eene andere klaagt, dat men van een aankomend meisje heeft hooren zeggen: 'help dat kind maar eerst.'

Zekere dame roept ach en wee dat ze 'een zenuwachtige rollende' ontvangen heeft, en eene andere verwijt zelfs een *bestuur* dat het geen zenuwen genoeg heeft, maar Gods water over Gods akker laat loopen.

De juffrouwen in zekeren winkel, zitten te veel; dat past niet, zelfs al is er niemand in den winkel. Van diezelfde juffrouwen is het God geklaagd, dat ze gedwongen worden, om den heelen lieven dag te staan. Het zitten is ongezond, en het staan ook al.

Sommige dames meenen, dat haar echtgenooten met zekere kleedingstukken van E.H. *er uitzien als boeren*. Andere daarentegen beweren, dat het er veel van heeft dat er enkel voor fatten gewerkt wordt en dat haar mannen daarvoor al veel te oud zijn.

Het vragen naar de bestellingen des avonds is ongepast; men gaat dan naar de opera of heeft 'menschen'. Dezelfde handeling kan onmogelijk 's morgens toegelaten worden, men is dan bezig in het huishouden en kan het niet uitbreken om voor het opmaken 'zoo maar te gaan zitten en den boel den boel te laten.' Om 12 uur zit men bovendien aan de koffie en om 5-6 eet men.

Het is schande, maar de knechts zijn met de dienstmeisjes veel te familiaar en houden haar te lang aan de deur op. Het is geen minder schandaal, hoe de meiden door de knechts gebrutaliseerd worden. (Ik meen de oplossing voor die verschillende experienties gevonden te hebben in de meer of mindere schoonheid en den meer of minder hoogen leeftijd van het vrouwelijk dienstpersoneel, maar daaraan kan geen Bestuur iets doen).

Sommige winkelschrifturen of berekeningen zijn zoo slordig geschreven, dat de dames er niet uit kunnen wijs worden. Dezelfde dames krabbelen de allerliefste en gracieuste ‘pattes de mouche’, maar die even onleesbaar zijn als spijkerschrift.

Om zeker kantoor te bereiken, moet men een winkel door en een trap op; dat is ongepermitteerd en van dames niet te vergen. Op een ander kantoor past het weer niet, dat de dames ineens gelijkvloers in tegenwoordigheid van een aantal jongelui komen.

Sommige lieftallige vrouwen willen het personeel om het minste foutje ‘ferm onderhanden genomen hebben’. Andere, die zeker niet hardvochtiger zijn, willen volstrekt niet, dat er knechts voor ‘weggejaagd’ worden.

Het is niet om aanmerkingen te maken op ‘dingen die haar niet aangaan’, maar de winkel is dikwerf te ongeredderd. Andere dames vinden daarentegen, dat er meer tijd versleten wordt met opredderen, dan met behoorlijk helpen.

Soms komen dames in een winkel, die het ellendig vinden te moeten wachten op andere, die er vóór haar geweest zijn. In denzelfden winkel staan aan een ander gedeelte van de toonbank leden van het bedienend personeel te wachten, omdat de dames niet verkiezen een paar passen zijwaarts te maken om hen te naderen.

Het gebeurt, dat dames bepaald door zeker persoon en geen ander, aan haar inkoopen of bestellingen willen geholpen worden, en andere dames willen weder pertinent nooit door die individuen in dienst van E.H. worden bediend. O vrouw, uw naam is afgrond! (Ik meen dat Shakespeare dat op zijn geweten heeft, niet ik.) Eene dame beklaagt zich over het wereldschuddend feit, dat zij niet met ‘mevrouw’ is aangesproken. Onmiddellijk treedt er een binnen wier echtvriend ettelijke trappen hooger op den maatschappelijken ladder staat en die tegen het personeel lieftallig lispelend zegt: ‘zeg u maar juffrouw’ (Ik merk op dat dat *zeldzaam* is, maar toch is voorgekomen en ik zou voor dit geval bepaald aanraden het voorbeeld te volgen van onze vijanden de winkeliers, en *altijd* mevrouw te zeggen, dat vermijdt veel kansen tot ‘kwaad bloed.’)

De schoonmama van een bestuurslid van een der afdeelingen, heeft de loffelijke gewoonte haar schoonzoon uit pure belangstelling ongevraagd op de hoogte van zekere ‘misbruiken’ te houden. Onlangs had zij een winkel voorbijgaande, opgemerkt, dat het personeel ‘op een hoop zat te praten’. Dat verschrikkelijk feit was des avonds geschied, toen er geen sterveling in den winkel was. Een paar dagen daarna was schoonmama bij hare dochter (en den echtgenoot dier dame) op theevisite, en die gelegenheid werd aangegrepen, om den schoonzoon er opmerkzaam op te maken, dat het in genoemden winkel al ‘heel raar’ toeging; als men er op dag in kwam stond er een hier, en een ander een half uur verder, om de dames te bedienen. Schoonzoon moest dat maar eens overbrengen. In vertrouwen moet ik zeggen, dat de snoodaard dat de moeite niet waardig heeft geacht. O, die schoonmoeders hebben soms wat uit te staan!

Een briefje komt in, waarin eene dame zich beklaagt dat de levering doorgaans bestond uit ‘vellen en lellen.’ Dezelfde penvoerster verklaart twee dagen later, in vertrouwen, aan de echtgenoote van een Bestuurslid, dat ze ‘zoolang ze in haar huishouden was, nooit heerlijker waar gehad had.’ Die echtgenoote bracht dat wèl over, en het Bestuur in quaestie meende dat ze waarheid sprak.

Zekere afdeeling van E.H. had vroeger haar winkel in een der nieuwere wijken van de stad. De dames verkozen toen niet ‘naar het eind van het christendom’ te wandelen.

Dezelfde winkel wordt verplaatst naar een der centra van beschaving, in de straat die eigenlijk Eigen-Hulp-straat moest heeten, en ziet, de schoone sekse van den ‘archipel’ verklaart zich daardoor ‘onbegrijpelijk onthand.’

Bij zekere gelegenheid beklaagt eene dame zich mondeling bij een bestuur ‘dat het licht zoo laat in den winkel op bleef, als er toch niemand meer kwam, dat was maar nadeel voor de leden.’ (Met alle respect voor de teedere helft van het menschdom, maar de winkelchef noemde die dame een ‘welbekende Hannes.’) Daar tegenover kwamen andere klachten in, dat er veel te vroeg gesloten werd.

Gepasserden winter kwamen enkele dames blazende en puffende in een der winkels. ‘het was al te gek om zoo te stoken’. Andere dames konden volstrekt niet begrijpen, waarom niet vroeger in den winter voor behoorlijke verwarming gezorgd werd.

Ziedaar nu eenige korte episoden uit de Odyssea van Besturen van E.H.

Met welk doel ik die boekstaafde?

Wel, dat is zeer eenvoudig, en dat zal ik zoo meteen verklaren.

Her gebeurde eens, dat eene dame aan schrijver dezes ronduit te kennen gaf, dat zij het er voor hield, dat de heeren Bestuurders de grieven der dames eenvoudig voor ‘nesteryen’ verklaarden, ja, dat zij zelfs de onbeschaamdheid hadden, er op hunne vergaderingen onder elkander ‘hartelijk om te zitten lachen’. De ondergeteekende wierp dat denkbeeld natuurlijk dadelijk met alle energie, en zoo ver mogelijk van zich af.

En inderdaad! De bemoeiingen aan het beheer der zaken verbonden, het eeuwige gehaspel met allerlei soort personeel, de zorg voor het dagelijksch beheer, de voorbereiding der vergaderingen, het behartigen van de finantieele belangen der leden, het zorgen voor eigendommen en inventarissen, het zuiver rekening houden met zoovele leden, het opmaken van balansen en verantwoordingen, het op vergaderingen overwegen van allerlei quaestien, enz. enz. enz., dat alles, de lieve dames zullen het begrijpen, beteekent *niets* tegenover klachten als ik hierboven aanstipte, en zoo'n Bestuur (dat het toch uit ‘liefhebberij’ doet) heeft tijd genoeg om die gewichtige reclames ter harte te nemen! Het was om de dames te toonen hoezeer op al wat ze bij ons in 't midden brengen wordt gelet, dat ik den kleinen catalogus, hierboven gegeven, samenstelde.

Misschien zijn er Eigen Hulpers die oordeelen, dat die opsomming koren op den molen is van het Nationaal eigenbelang; maar daarop moet ik dezulken uit den droom helpen met te wijzen op het feit, dat de dames in het algemeen *overal* (en dus niet alleen bij E.H.), even beminnelijk zijn en dus de heeren winkeliers zich ongetwijfeld in soortgelijke prijzenswaardige belangstellng van de zijde der schoone sekse verheugen.

Het kon wel wezen, dat de dames van verschillende Bestuursleden van de afdeelingen van E.H. nu eens aan het visschen gingen, of haar respectieve echtgenooten de vaders van dit opstelletje konden zijn, waardoor die echtgenooten wellicht onder verdenking komende, genoodzaakt konden worden in een zure appel te bijten. Laten zij zich dat getroosten! De dames zullen voortaan wel begrijpen dat al klagen zij wat minder, hare belangen toch in goede handen zijn en zoo zullen mijne geëerde confraters van zelf meer rust krijgen; dat is nu de mooie kant van de medaille.

Gaan wij, geachte lotgenooten, volijverig voort de belangen der leden trouw te behartigen. Onlangs zei de echtgenoote van een Bestuurslid tegen haar man, dat zij niet begreep waarvoor ‘al dat vergaderen en 's avonds uitloopen’ diende, en den dag daarna werd hem op het hart gedrukt ‘dat er maar wat beter voor dit en dat gezorgd moest worden.’ De man, een liefhebber van de edele rhetorica en logica, luisterde aandachtig toe, en ging zijn weg. Laten we, waarde confraters, dat verheven voorbeeld navolgen.

Eindelijk zullen de dames ons toch op handen gaan dragen, als we ons best doen de jaarlijkschen dividenden te handhaven, *moeten* we 't winnen; geen man toch is zoo barbaarsch, dat hij die alleen voor zichzelf zou behouden; stellig, de dames profiteeren daar ook wel eens een toiletje of wat anders van, niet waar?

Laten ze 't vooral ad notam nemen, dat dit jaar de coöp. vleeschhouwerij van E.H. 6 ½% uitkeert van 't verbruik, behalve natuurlijk het gewone van het kapitaal. En dan de kruidenierswinkel: 16%! En nu zou ik mijn naam kunnen noemen, maar daarvoor bedank ik feestelijk, omdat ik het ongaarne met eenig lid van het zwakkere geslacht te spaansch zou krijgen, ik zei dat reeds.

Ik doe de dorens der hemelsche rozen cadeau, en eindig met de regels van Schiller, waarmee ik begon:

Ehret die Frauen: sich flechten und weben
Himmlische Rosen in 's irdische Leben.

Het spijt me dat ik niet kan eindigen zonder de opmerking, dat diezelfde Schiller, dikwerf zeer *on*poëtische buien had, wanneer zijne vrouw hem de rotte appelen dien hij in zijn lessenaar gewoonlijk in eenige exemplaren voorhanden had, ontfutselde, en die weg wierp. Men weet, dat de groote onstervelijke op den geur daarvan verzot was. Zoo hebben zelfs de grootste geesten hun zwak, en waarom zouden daarvan dan alle dames verschoond blijven, en alle Bestuurders van E.H. halve goden moeten zijn?

Ik zal van mijn naam nu maar wat maken en teeken.

's Hage April 1889

OKIR.

> De herkomst van dit kranteknipsel is niet gevonden, evenmin als wie er schuilgaat achter het pseudoniem Okir.

241. Slecht symptoom in een engagement.

Hij heeft een notitie boekje voor whist-préférence gekocht en biedt dit haar aan met de woorden: ‘naderhand kunnen wij daar geen stuk papier voor nemen en wij moeten spelen, veel en lang spelen’.

Zij vindt zich te arm om naderhand menschen te kunnen vragen en te kunnen verliezen; ook houdt zij niet van spelen. Dus luidt het antwoord: ‘ik dank je hoor; dan trek *ik* naar bed’.

242. Summum verveling

op een diner. Mevrouw praat over de dienknechts die goed en slecht zijn. Verleden jaar

had zij een beste, die nu dood is. Zij heeft zijn begrafenis voorbij zien gaan.

Zie ook nummer 243.

243. Dezelfde dame

als zij over het Westland hoort praten. ‘Ze gaan er immers een badplaats van maken’.
Ik: U meent op Voorne.
Zij ‘Ja; zij zijn 't voornemens’.

Dezelfde dame: zie nummer 242.

244. Twee meiden

zien een begrafenis voorbij gaan en schateren uit.
Waarom lach je zoo.
Wel, 't is de begrafenis van die gekke meid die zich van kant heeft gemaakt omdat zij niet trouwen kon met haar vrijer, een man die nog onder dienst was.
Schaterend zien zij de begrafenis aan.

245. Een jong meisje

onder dames na afloop van een dîner vergelijkt het gebaarde aangezicht van een heer bij de vrouwelijke schaamdeelen.

246. Op een trouwdéjeuner

werd een dominee alleen aan een tafeltje midden in de kamer gezet. Nu en dan bracht de huisheer hem wat lekkers op een bord.

247. Iemand die

burgemeester wilde worden van Vlissingen spreekt eerst met den gouverneur van Zeeland. Op het treinperron ontmoet hij een oude kennis die pertinent afraadt van zulk een oord burgemeester te worden. Daarna zegt de gouverneur, heeft u er al met mevrouw over gesproken? Zoo neen, doe 't dan nog eens rijpelijk. Als mevrouw niet van 't platte land is dan vrees ik, dat -------

Daarna spreekt hij den griffier die zegt: u wordt 't natuurlijk, want er is geen enkele tegencandidaat. Wij hebben al tal van kleine burgemeesters gepolst die er allen voor bedankt hebben. Hij besluit nu maar af te zien van deze gemeente.

248. Stuers [?]

bedankt mij voor eene uitnoodiging (tooneelvoorstelling). Nogmaals bedankt... aangenaam... herinnering...goede geest.

Stuers: waarschijnlijk Victor de Stuers (1843-1916).

45. Marcellus Emants in augustus 1900 gefotografeerd door Ernst von Cleve in het huis van zijn schoonmoeder.

249. Samenwooning

van een man (getrouwd maar van tafel en bed gescheiden) met een jong meisje (niet jong meer) die zijn huishouden drijft. Op een avond komt hun eenige meid niet te huis en nu zitten zij vreeselijk in de ras, dat de wereld zal weten, dat zij éénen nacht zonder derde onder een dak hebben doorgebracht.

ras: lees: rats.

250. Op een vergadering

Meneer, ik doe ook in politiek; ik ben politiek; ik ben heelemaal politiek, ik ben niets dan politiek.

251. Muzikant

Een lid van 't opera orkest wil tevens grenadier-musicus worden. Reeds een achttal collega's vereenigen beide functies. Hij begaat de fatsoenlijke dwaasheid de vergunning te vragen van burgemeester en wethouders. De secretaris van de stad Evers weigert. Daarop wendt het bestuur van Diligentia zich tot den burgemeester en eenige wethouders, die allen toegeven, dat men hier niet het minste recht heeft dit verzoek af te slaan. Niettegenstaande dit alles blijft men weigeren en dreigt men zelfs met ontslag indien de jonge man toch doet wat reeds door anderen feitelijk in practijk wordt gebracht. Zoo schandalig misbruikt zoo'n ventje als Evers zijn greintje autoriteit.

Evers: E. Evers (1839-1913), secretaris van de Haagse gemeenteraad.

252. Een moeder.

Dochter geëngageerd met iemand, die noch naam noch geld heeft. Het meisje wordt gefêteerd, en nu wordt de mama hoe langer hoe nijdiger tegen den armen jongen. Engagement raakt af omdat het financieel niet kan. Dit geschiedt door tusschenspraak van een zuster. Nu vreest de mama, dat eigenlijk de jongen het heeft afgemaakt en zij zou maar willen hooren dat de jongen dood ongelukkig is om daar uit af te kunnen leiden, dat het initiatief van de breuk van haar dochter is uitgegaan. Dit weigert de zuster op te helderen. Zij is bang voor zelfmoord omdat dit haar dochter zou compromitteeren en denkt minder aan het verdriet van den jongen dan aan het terug krijgen der cadeaux.

253. Engelsche gezant

geeft in den Haag aan een spoorbeambte die hem zijn kaartje vraagt een paar stompen in 't gelaat en in den rug. Commentaar overbodig.

Engelsche gezant: Vanaf 5 juni 1888 was Sir Horace Rumbold (1829-1913) de Engelse gezant in Nederland. Rumbolds versie van het incident (dat kennelijk een ongunstige invloed had op zijn carrière) treft men aan in zijn memoires *Final recollections of a diplomatist*. London 1905, p. 252-254.

254. Een redacteur van

een courant vroeger directeur van een tram heeft een vrijkaartje op die tram. Hij maakt daar gebruik van om er met meiden op te rijden. Het kaartje wordt hem ontnomen, maar door bemiddeling van een der commissarissen hem teruggegeven. Tot dank maakt hij dien commissaris lid van den gemeenteraad.

255. 2 jaar getrouwd.

Mevrouw vertelt dat zij veel liever een equipage dan een kind had. Men beweert, dat hij zich wel zal laten verleiden en zij dito. Zij bekent dat zij om het geld is getrouwd.

256. Een jong meisje op een jour

Men spreekt over geloof. Zij zegt: er moet toch een God zijn; want gisteren was 't droog; van daag regent het. Dus moet toch iemand, die regen laten vallen.

257. (Zie veel vroeger) Een vrouw van

bij de zestig verdenkt haar man van denzelfden leeftijd van een liaison. Zij gaat op reis en zegt: ik zal je morsmouwen laten maken, dan kan je je liefie aan je hart drukken, want ze is overal geverfd.

Dezelfde zei toen haar man dreigde zich dood te schieten: Doe 't dan laat ik de meid komen om je op te ruimen. Zij leeft toch nog met haar man: je wilt toch wel hebben wat je toekomt. en na elken coitus hebben zij weer woedende standjes.

[In kantlijn: Zij is gebrouilleerd met die vrouw en haar man gaat nu wandelen met den stokouden echtgenoot van die vrouw.]

Zie veel vroeger: zie nummer 196 en 199.

258. Een afscheidsbrief

van een vrijer aan zijn meisje dat waschvrouw is.

Mejuffrouw. Ik neem de pen op om u te laten weten alsdat het nu maar uit moet zijn tusschen ons en dat ik u verzoek mij mijn onderbroek terug te zenden.

259. Een gepensioneerd

kolonel die met een jonge leelijke nicht samenwoont beweert, dat hij zoo veel van vrouwelijk schoon houdt omdat hij een aestheticus is. Komt logeeren een mooie vriendin. 'S avonds schenkt de kolonel voor allen grogjes in. De vriendin ziet dat hij voor [haar] een glas erg vol cognac giet. Onbemerkt verruilt zij de glazen. Resultaat was dat de nicht als lijk valt en de kolonel in zijn hemmetje de kamer der beide dames binnendringend erg verbaasd is de mooie vriendin wakker en op haar hoede te vinden.

260. Een meisje van

negentien ziet haar vader van in de veertig de trap afkomen. Zij weet, dat hij pas weer een liaison heeft gehad met een getrouwde vrouw en zegt: voilà le vieux pécheur.

261. Een meester

die les geeft aan eenige jonge meisjes doet aldus om zich door haar te laten betasten. Hij zegt nu ben jij de aarde en ik de maan, wijs nu eens aan welk deel van mijn lichaam door de zon wordt beschenen. Hij verandert natuurlijk naar welgevallen in zon, aard of maan.

262. In de boschjes.

Een wandelende burgerfamilie ziet een hunner kinderen vallen. Pa zegt: als er wat van komt, dan komt het pas na drie dagen dat is altijd zoo.

Ma zegt: wat wil daar nou van kommen? Een klein hersenschuddingkie anders niet.

263. E. [In kantlijn: (zie verder 't zelfde meisje in een engagement)]

is gedisullisioneerd [in de tekst] aangaande zijn aanstaande omdat zij hem afgeschreven heeft van wege de slechte financieele vooruitzichten. Zij had een onbeperkt vertrouwen moeten hebben.

Hij gaat naar de Transvaal omdat hij geheel in een nieuw leven en een nieuwe omgeving wil komen. Op zijn vraag om geld voor de reis antwoordt zijn papa ongeveer als volgt.

Waarde F.

Je hebt mij niet geraadpleegd dus zal ik maar niet van je besluit spreken. Alles is zoo geheel anders dan ik mij dat heb voorgesteld. Wij hebben nu toch eigenlijk niets aan elkander. Ik hoop nu maar dat het je daar goed zal gaan. Wat het geld aangaat zou ik nog wel eenige inlichtingen willen hebben, want *f* 3000 komt mij wel wat veel voor.

De mama zegt: Dat je nu om der wille van dat meisje heengaat en niet om mijnentwille blijft.

> *E.:* Frans Vredenrijk Engelenburg (1863-1938), een vriend van Emants. Hij studeerde rechten in Leiden, was journalist bij het *Dagblad voor Zuid-Holland en 's-Gravenhage* en vertrok in 1889 naar Transvaal, waar hij o.a. hoofdredakteur was van het invloedrijke dagblad *De volksstem*.
> *zie verder 't zelfde meisje in een engagement:* zie nummer 302.

264. Componist Sweers

is driemaal midden onder het tweede deel van zijn Symphonie in den Haag (Toekomstconcert) moeten opstaan om dames door te laten.

Sweers: Bernard Zweers (1854-1924), komponist. Tijdens het 67e Toekomstconcert op 24 april 1889 werd zijn 3e symfonie, ‘Aan mijn vaderland’, uitgevoerd (*Caecilia* (1889), p. 102-103).

265. Luit: R

Eenige militie luitenant, net in zijn uniform. Problematieke afkomst. Men beweert hem in een winkel te hebben gezien. Hij stelt zijn vader als schatrijk voor. Voert niets

46. Frans Vredenrijk Engelenburg.

uit, komt dus niet door zijn examens. Moet ten slotte dienst uit, gaat met een vriend voor de Witte zitten, wordt daar geschorst voor eenigen tijd, gaat daarna met een meid naar Parijs leent van haar al wat zij heeft (*f* 3000) zeggende geld te kunnen krijgen op het vertoonen van die papieren en verdwijnt met haar geld. Nu in Buenos Ayres.

266. Een jonkheer

trouwt een bult om haar geld, geeft een maand na haar dood al hare kleinodiën en kleeren aan een snol van de minste soort. Ondanks dat hij huisvriend is bij zijn buren verhuurt hij zijn huis aan een hoerenwaardin en 's morgens ziet men hem met zijn eigen sleutel de kast (misschien ten deele privaatharem) binnengaan. Hij doet een vroegere meid van hem zelven aan zijnen zoon over en wandelt en rijdt met meiden en met zijn zoon over de straat.

267. Een Jood.

Bier heeren, ijskoud, een origineele volksdrank. Wonderbier heeren zes centen een groot glas, origineel koud, origineel bier; een origineel wonder, alles voor de dorst. Geneer je niet, heeren.

268. Een schrijver van een bibliographisch woordenboek.

Kent u meneer E. O zeker.
Kent u meneer W. Neen, want ik ben nog niet aan de W.

Een schrijver...: Wellicht J.G. Frederiks (1828-1896), die in de jaren 1888-1891 samen met F.J. van den Branden een nieuwe druk uitgeeft van het *Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde*.

269. J.d. St:

spreekt van satisfactie hebben van een boek, wanneer hij zeggen wil er een lintje voor krijgen.

J.d.St: J. de Sturler. Zie ook nummer 171 en 333.

270. [Kranteknipsel:]

Intusschen wil ik den enthusiasten voor een Hollandsch orkest een zeer eenvoudig middel aan de hand doen, om tot het gewenschte doel te geraken, en reken ik daarvoor op hun dankbaarheid. Zij koopen slechts de meerderheid van de aandeelen der Maatschappij Zeebad op, beleggen een algemeene vergadering, geven den dir.-generaal den looppas en alsdan zal het college van commissarissen gaarne aftreden. Daarna benoemen zij een ander als dir.-generaal, die, hun wenschen in alles opvolgend, begint met een Hollandsch orkest te nemen, ‘n'en fût-il pas au monde’. Zij heffen vervolgens de contrôle op de toegangskaarten op, verwijderen de tourniquets en laten een ieder in de Kurzaal zooveel leven en standjes maken als hij wil. Alle Duitsche kellners worden in Hollandsche ‘*aannemers*’ veranderd. De naam Kurhaus wordt Badhuis en de Kurzaal wordt herdoopt in Muziek- of Uitspanningslokaal. Duitsche badgasten, die

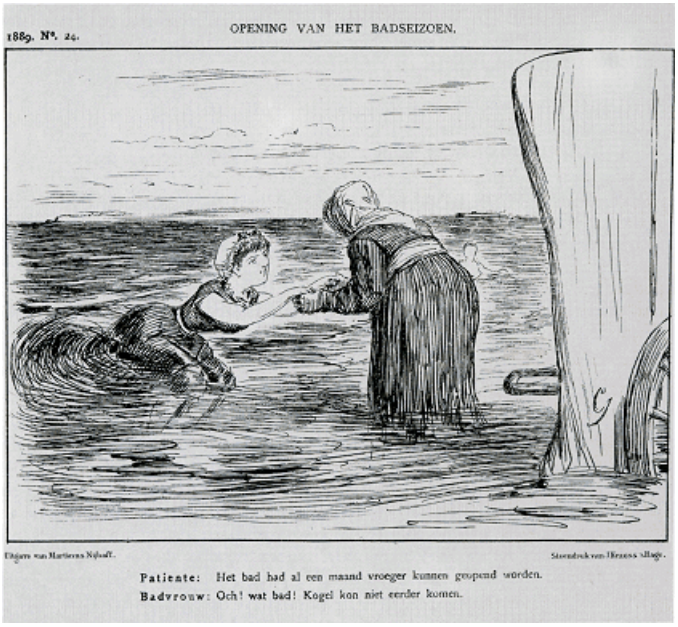
1889. N°. 24.
OPENING VAN HET BADSEIZOEN.
Patiente: Het bad had al een maand vroeger kunnen geopend worden.
Badvrouw: Och! wat bad! Kogel kon niet eerder komen.

47. De belangrijke rol die de muziek in het Scheveningse badleven speelde wordt geïllustreerd door deze prent van J.M. Schmidt Crans.

tot heden grootendeels het bestaan van de badplaats uitmaken, worden streng geweerd, waarvoor men overigens een afdoend middel bij de hand heeft, wanneer men de sluizen der waterverversching slechts nu en dan openzet. Men schept dan een echt Hollandsch Paradijs, en al gaat het kapitaal ook te gronde, de Hollandsche idée zegeviert.

[In handschrift: Nevengaand curieus staaltje van een echt Hollandsch kruideniersgemoed is uit het Vaderland van 4 Juli 1889 uit een stuk van den heer J.D. Ruys T. Azn.]

Dit kranteknipsel is een fragment uit een ingezonden brief die onder de titel 'Nog eens het Kurhaus' werd geplaatst in *Het vaderland* van 4 juli 1889. De brief is onderdeel van een diskussie die al in juni begonnen was. In de zomer werd steeds het Berlijns philharmonisch orkest geëngageerd voor het Kurhaus, welk orkest sinds 1887 onder leiding stond van Gustav Kogel (1849-1921). In een bespreking van een concert in het Kurhaus door het pas door Willem Kes (1856-1934) opgerichte Amsterdamse Concertgebouworkest in *Het vaderland* van 13 juni 1889 vergeleek de recensent de beide orkesten, zonder tot een besluit te komen over de vraag aan welk van de beide orkesten de voorkeur gegeven moest worden. In een ingezonden brief protesteert Emants op 18 juni tegen het feit dat de Duitsers weer voor drie jaar geëngageerd zijn voor het Kurhaus (tegen welke Duitse benaming hij eerder in *De Nederlandsche spectator* van 1887, p. 217 al geprotesteerd had): '[...] Nu ik echter geen aandeelhouder, maar slechts lid van het Haagsche publiek ben en dus alleen mijn aandeel krijg in den minachtenden oorveeg, die in bovengenoemd besluit verborgen ligt, nu wil ik er voor mij zelven niet zwijgend in berusten, dat een onderneming, die, ondanks hare onbekendheid met de Nederl. taal, een Nederl. vlag voert en wel eens den schijn aanneemt van een sieraad voor onze stad en ons land te willen zijn, dat zulk een onderneming niet aarzelt zich voor drie jaren met een Duitsch orkest te verbinden op het oogenblik, dat eenige kloeke Nederlanders met groote geldelijke opofferingen in het gebrek aan een deugdelijk Nederlandsch orkest trachten te voorzien.' De diskussie werd voortgezet, zowel door de redaktie van *Het vaderland* als door ingezonden-brieven-schrijvers op 20, 22 en 25 juni. Op 26 juni droeg ook Emants er weer aan bij. Dan volgt op 4 juli de brief van J.D. Ruys T. Azn. (1848-1919), kommissaris van de Maatschappij Zeebad Scheveningen die het Kurhaus exploiteerde. De diskussie sluit met een reaktie van Emants in *Het vaderland* van 5 juli, waarin hij o.a. spreekt over 'het dwaze vermoeden, dat enthusiasten voor een Hollandsch orkest leven en standjes willen maken, of de Duitsche badgasten verlangen te weren, die thans alle Hollanders (dus ook den heer R.) uitlachen om den Duitschen naam van het sieraad der Nederlandsche hofstad.'

271.

In het Kurhaus werd eens gespeeld de Danse des Sylphes uit Berlioz' Damnation de Faust. Het publiek stond bij dit voorlaatste stuk op en maakte zooveel gedruisch, dat het stuk uit was eer men iets had gehoord. Toen wist men niet of men applaudisseeren moest of niet. Kogel en Blenen [?] schaterden 't uit.

Danse des Sylphes: blijkens een bespreking in *Het vaderland* van 7 en 8 juli 1889 werd dit stuk begin juli onder leiding van Kogel (zie nummer 270) in het Kurhaus uitgevoerd.

272. Een sentimenteel souvenir.

Een oude heer draagt nog altijd een broek met een klep omdat zijn zalige vrouw een gulp zoo onzedelijk vond.

273. Afraken van een engagement.

Een heer maakt af en om zijn meisje de zaak makkelijk te maken schrijft hij haar een brief, waarin hij zich van een zeer slechte zijde opzettelijk doet kennen. Deze brief heeft echter een geheel andere uitwerking want het meisje is er nu zeer gedrukt onder dat zij zich schijnbaar zoo erg had vergist. Door tusschenkomst van een vriendin wordt de quaestie opgehelderd.

274. Mijn schoonvader

zei voor ons huwelijk tot zijn dochter: M. moest eens weten wat voor een varken hij krijgt. Wel antwoordde zij waarom zegt u 't hem niet.

Mijn schoonvader: H.C. Verniers van der Loeff (zie ook nummer 106).

275. Zelfmoord

statistiek voor 87 (Frankrijk) Totaal 8202. waarvan 6434 mannen en 1768 vrouwen.

Ongetrouwd	**getrouwd**	**weduwnaars**	
2381	2910	928	(mannen)
513	796	427	(vrouwen)

276. Getrouwde vrouw

krijgt een opwelling voor een jongen ongetrouwden man. Zij heeft behoefte aan de sensatie der verliefdheid en heeft van haar man gehoord dat de verliefdheid nooit

duren kan. Zij wil eerst zich zelven onderzoeken, dan haar man alles zeggen en met den jongen man heengaan. Nu echter toont de stiefmoeder van den laatste, die ook op den jongen man is verliefd haar een brief, waarin de jonge man schrijft dat hij verliefd is op een jong meisje en haar het hof maakt. Deze brief heeft hij met opzet gedicht om de vermoedens van de stiefmoeder af te leiden van de getrouwde vrouw; maar de laatste zijn handschrift ziende gelooft den brief en voelt nu dat haar gevoel voor hem wegsterft. Naderhand hoort zij de waarheid; maar nu kan haar gevoel niet herleven. Dit foltert den jongen man. De stiefmoeder duldt niet dat zelfs hun vriendschap blijft bestaan en zij steelt een brief, die hij van haar heeft ontvangen. Zij wil dien brief aan haar man zenden. Daarop bekent de getrouwde vrouw de geschiedenis aan haar man.

[In kantlijn: Stiefmoeder is alleen lastig zoodra zij een concurrente vreest; anders is zij goed maar bijna onverschillig.]

277. Fransche echtscheidingscomplicaties.

Iemand vertelt mij eens gedîneerd te hebben bij een getrouwd paar, dat ook genoodigd had den vorigen echtgenoot van mevrouw.

Een gescheiden vrouw aan lager wal geraakt biedt zich als huishoudster aan bij haar vroegeren man, die hertrouwd is.

278. Gesprek over muziek.

Een criticus zegt een mooi werk is mij even lief als 't slecht wordt gespeeld of goed. Een virtuoos verzet zich daartegen. Een dirigent tegelijkertijd criticus zegt: de muziek is niet om gehoord te worden maar gelezen.

279. Een assistent-resident

van bij de vijftig jaren om gezondheidsredenen in Europa gaat trouwen met een zeer jong, mooi meisje. Op den dag van 't huwelijk wacht men (getuigen enz.) maar hij laat zich wachten. Eindelijk verschijnt hij zweetende van aandoening in een veel te wijd, oud, uitgestorven costuum met zilver opgelegd. Hij moet dadelijk van aandoening naar de zekere plaats (daarom kwam hij al zoo laat) en blijft daar weer zoolang, dat zijn schoonmoeder en zijn getuigen aan de deur komen kloppen. Op het stadhuis gaat hij na de teekening der akte plotseling aan het rondzoenen en nu kan de bruid haar sluier niet genoeg omhoog krijgen. Tooneel met verbazing van den wethouder. De ass:res: had eerst aan een referendaris van koloniën gevraagd of hij in zijn pak mocht trouwen. Deze had gezegd: het mag wel, maar het is geen gewoonte.

[In kantlijn: Costuum witte broek met zilver galon; wit vest, blauwe jas met zilver.]

280. Juffrouw

Maakt kennis met een oude vrijster, die haar medeneemt naar den dierentuin enz. Aldaar maakt zij weer kennis met officieren, officiersvrouwen. Nu eerst voelt zij hare ondergeschiktheid en gaat zij stoffen op haar familie.

281. Een ambtenaar

(kantonrechter) en lid van de tweede K. interpelleert den minister over de pensioenwet, die aan zijn weduwe en dochter ten bate zal komen. Hij zegt dat hij die wet nog vóór zijn dood in werking hoopt te zien. Nu lijdt hij zelf aan een doodelijke kwaal, en kan ieder oogenblik sterven. Op grond daarvan noemen de menschen zijn interpellatie ondelikaat.

Een ambtenaar: Mr. L.G. Greeve (1822-1889), de schoonvader van Marcellus Emants' broer Gerard, was kantonrechter te Den Haag en lid van de Tweede Kamer. Hij stierf op 1 oktober 1889. Op 5 september 1889 had hij de Minister van Financiën geïnterpelleerd over de pensioenwet. Zie ook nummer 289.

282. Meid dokter zegt.

'S morgens 8-9 is 't spreekuur voor de armen, van tien tot drie is 't voor de menschen.

283. Antwoord op een advertentie (als huidhoudster) van eene 63 jarige

Waarde Juffer

Het leev als wedenaar is niet prettig en daar ik mij eigen zaak hebb in schoen en laarzen 3 kinder 14 10 7 ½ zoo wass mijn vraag off u soms ide had een gluklich leeven zoals ik beweisen kan aanknopen wilt verde brief vermischen an mijn adres

Schoen en laarzenwinkel Weesperstraat 81 Amsterdam

(Geen naam)

284. [Los bijgevoegd kranteknipsel:]

Uit den Bredaschen gemeenteraad:

De heer De Booy: ‘Mijnheer de voorzitter, ofschoon het reglement van orde ten duidelijkste voorschrijft dat ieder lid van den Raad zijne zienswijze en gevoelens mag blootleggen, gaat er bijna geen raadszitting om of ik word onthaald op phrasen als deze: *“Mijnheer is buiten de orde”, “Mijnheer kent de wet niet”, “Mijnheer dwaalt af van het onderwerp”, “Mijnheer kent geen onderscheid tusschen roerend en onroerend goed”* en dergelijke, waarmêe men mij in de wielen tracht te rijden. Ook die satire van daar straks, mijnheer de voorzitter, is daarop berekend. Dat is een van die aanvallen, die ik aanhoudend heb te verduren. Enfin, ik zal er mij op voorbereiden tegen de behandeling der begrooting. Wanneer men het er altijd op toelegt om iemands gevoel van eigenwaarde te kwetsen en zich niet stoort aan de reglementen, die voorschrijven dat iedereen vrijuit zijne opinie mag zeggen, dan zou ik eene vraag moeten stellen die ik maar bewaren zal tot geschikter tijd. Thans wensch ik alleen te weten waarom die commissie niet bijeengeroepen is om een rapport op te maken?’

De voorzitter: ‘Ik ben niet van plan die commissie samen te roepen. Met de afkeurende woorden van den heer De Booy ben ik zeer vereerd, zeer vereerd. Ik heb het altijd als een eer beschouwd het niet met mijnheer De Booy eens te wezen en ik zal dat als een eer *blijven* beschouwen.’

De heer De Booy: ‘Dat is een *insulte!*’

De voorzitter: ‘Je kunt het beschouwen zooals je wilt!’ (*sensatie*).

De herkomst van dit kranteknipsel is niet gevonden.

285. Een schoonzoon

zeeman komt tot herstel van zijn gezondheid een tijd inwoonen bij zijn schoonvader, kruidenier. Eerste botsing aangaande de huissleutel die de schoonv. weigert. Schoonzoon komt toch laat te huis en belt de moeder op. Volgenden dag zegt hij: als je niet hadt opengedaan dan had ik de ruiten stuk geslagen. Standje, schoonzoon zeer driftig wil schoonvader te lijf. Vrouw en schoonmoeder pakken hem bij zijn jaspanden; maar daarop slaat hij het porcelein op de tafel stuk.

286. Een deftigen heer

heeft schulden. Een schuldeischer komt manen. Hij ontvangt hem in zijn salon, vraagt of hij Rijn of rooden wijn wil en schenkt hem in. Daarop zegt hij nu zullen wij eens praten. Denk je G.v.d. dat je mij in mijn eigen huis zult komen manen. Je kunt mij voor den kantonrechter dagen, dat is goed maar hier houd je je bek. Laat ik je nu nog eens inschenken, dan is het uit.

287. Een man is bezig

van zijn vrouw te scheiden. Een ander wil ook scheiden en een vrouw van 2 raadt hem dit af. Hij neemt 1 in den arm om zijn doel te bereiken en begint zijn speech met de woorden, jij bent nu ook in het geval 1 maar laten we eens zien [?].

288. v.Oordt zegt

van Mevr. Vr. Zij is excentriek en doet niets aan haar huishouden maar leeft zooals George Sand of Sarah Bernhardt. Het is eenvoudig een leugen want mevr. Vr. die den ganschen dag met haar sleutelmand rondloopt is op en top huishoudster.

Dan zegt hij van Vr. als hij geen geld heeft en zijn ontslag neemt omdat hij de

48. W.K.M. Vrolik.

overeenkomst met den staat nadeelig acht voor de Maatschappij tot Expl. en dus niet wil teekenen dan is hij gek. Dezelfde v. Oordt zou Vr. een schurk noemen als hij bleef althans wanneer hij dezen gang van zaken zag op het tooneel.

[In kantlijn: Anderen zeggen dat de comm. Vrolik wel kwijt willen zijn omdat hij maanden lang op een stuk geen antwoord heeft gezonden.]

George Sand: pseudoniem van de Franse schrijfster Aurore Dupin (1804-1876).
Sarah Bernhardt: befaamde Franse aktrice (1845-1923).
Vrolik: W.K.M. Vrolik (1841-1904) was van 1879 tot 1889 direkteur van de Maatschappij tot exploitatie van staatsspoorwegen. Hij legde zijn funktie neer wegens een menigsverschil met de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Zie voor nadere informatie: H.P.G. Quack, *Herinneringen*. Nijmegen 1977, p. 195-197, 302-309. Naar het getuigenis van Quack schreef Vrolik niet alleen toneel, maar trad hij ook als amateur op, daarbij voorbeeldig geholpen door ‘zijn begaafde echtgenoote, die ook als decoratie-schilderes groote verdiensten had en haar eigen huis kunstig had “verlucht”’ (p. 197).

289. Tragisch motief

Iemand heeft *f* 4000 jaarlijks (tractement) en is stervend. Haalt hij nog 1 Oct. dan krijgt zijn weduwe (die doodarm achter blijft) nog het ingegane kwartaal voluit. Hij lijdt echter zoo vreeselijk, dat hij dat tegelijkertijd niet hoopt.

Zie ook nummer 281.

290. Anderhalf jaar getrouwd. [In kantlijn: (zie beneden)]

Zij zegt aan een diner in tegenwoordigheid van hem: ik zou wel een kind willen hebben, maar niet van dien man.

zie beneden: zie nummer 295.

291. Scheiding.

Een man gescheiden van tafel en bed leeft met een andere vrouw. De eerste vrouw wil nu natuurlijk niet toestemmen in eene definitieve scheiding; maar het middel is nu dat de man zijn vermogen mobiel maakt, naar het buitenland trekt en van daar aan zijn eerste schrijft, dat hij haar niets meer geeft totdat zij zal hebben toegegeven.

292. Erfenis

Een stervende moeder belooft aan de bij haar ingetrokken gehuwde dochter haar alles te zullen laten wat in hare slaapkamer staat als pré. Natuurlijk slepen de gehuwde kinderen nu al wat zij maar vinden naar die slaapkamer.

293. Schuin.

Een heer in Indië wilde naar de meiden. Een vriend belooft hem hem naar een net stil

huis te zullen brengen waar hij wachten moet tot een der meiden hem een teeken geeft.

Hij brengt hem feitelijk naar zijn schoonmoeder en gaat zelf gauw heen zeggende dag moedertje.

Het duurt den vriend te lang en hij pakt dus een der meisjes beet. De geheele familie loopt weg. De man beklaagt zich bij den vriend, die antwoordt waarom heb je niet op het teeken gewacht.

294. Huwelijk.

Aan een oud, levenslustig vrijer raadt men een huwelijk aan. Zijn antwoord luidt: Er zijn voorbeelden in mijn familie, dat zoo'n grap vijftig jaren heeft geduurd.

295. Zie boven.

Haar familie is arm, maar van ouden adel en hangt den heelen dag bij het jonge paar over den vloer. Dit drijft den jongen man het huis uit. Hij gaat eerst naar de bierhuizen, daarna naar de meiden. Zij krijgt een beschrijving van een tennis-vriend, die nog al klaplooperig is.

> *Zie boven:* zie nummer 290.

296. v.B.

Conversie van 's lands schuld. Voorstel tot converteering van een deel aan eenige Amst. bankiers. Staande een vergadering telegraphisch bericht van v.B., dat zij alles of niets krijgen en op welke voorwaarden zij 300 millioen wilden. De gedelegeerden konden deze vraag natuurlijk niet onmiddellijk beantwoorden en daarom kreeg Rothschild alles terwijl v.B. zich een flinke fooi in de hand liet stoppen.

> *Conversie:* Wellicht wordt bedoeld de konversie van de 4% nationale schuld in 3 ½% in mei 1886.

297. [Kranteknipsel:]

DERLAND. Vrijdag 15 November 1889. No. 270. EERST

aanleiding bestaat tot het in gunstige overweging nemen van zijn verzoek, om een kanaal aan te leggen uit de Compagnonsvaart bij Heerenveen tot in de Dreijt bij Drachten.

Zoo zijn er.

Men schrijft ons uit Dinxperlo:

Wat in ons klein plaatsje op de grenzen van het land gebeurt, schijnt zeker van niet zoo overwegend belang voor de meerderheid van ons volk, om er in een groot blad van te spreken, maar toch kan het zijn nut hebben het een en ander uit de geschiedenis van onze gemeente meer algemeen bekend te maken, als een staaltje, hoe ver gedreven partijschap tweedracht kan stoken en 't welbegrepen belang der ingezetenen kan

benadeelen. Wat hier geschied is, staat niet alleen; wie weet, werd de geschiedenis van vele onzer plattelandsgemeenten opgehaald, op hoe vele voorbeelden van dergelijk treurig drijven zou men kunnen wijzen.

Wij bezitten hier een liberalen burgemeester, maar een overwegend clericale bevolking, zoodat de Gemeenteraad uit 7 clericalen bestaat. Een paar jaar geleden was intusschen de verhouding tusschen den burgemeester en den Raad uitstekend. De burgemeester stond bekend als een humaan man, die welwillend en rechtvaardig was ook voor zijn politieke tegenstanders en de belangen der gemeente ernstig ter harte nam. De verhouding is anders geworden, toen een geschil tusschen den burgemeester en den wethouder Ovink, landmeter bij het kadaster, hem dezen tot vijand maakte. Deze Ovink windt de eenvoudige boeren, waaruit de Raad bestaat, om zijn vinger en heeft al het zijne gedaan om den burgemeester den voet dwars te zetten. Slechts één raadslid deed daaraan niet mee, de rijksontvanger Bevort, die, schoon ijverig Katholiek, de zijde van den liberalen burgemeester, handhaver der wet, koos tegenover de machinatiën, tegen hem in 't werk gesteld. Bij de jongste gemeenteraadsverkiezing moest dan ook de heer Bevort het veld ruimen voor een volgzamer clericaal boertje. De strijd tegen den burgemeester wordt mede voornamelijk gevoerd door den predikant, wien het ergert, dat de burgemeester lid is van den Protestantenbond, en door het hoofd der christelijke scholen J. Verbeek.

In den loop van 1887 (ik meen in den zomer) werd de openbare school in het dorp door den inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht als schadelijk voor de gezondheid afgekeurd, nadat de Raad langen tijd te voren de gevorderde verbeteringen had uitgesteld. Die afkeuring werd gevolgd door sluiting door genoemden inspecteur, nadat de Raad den termijn, die bij de afkeuring gesteld was, om werkelijk tot de verbetering over te gaan, had laten voorbijgaan. De Raad motiveerde dat uitstel en het in beroep komen telkens tot in hoogste instantie, door er op te wijzen, dat, wanneer de tweede bijzondere school maar klaar was, er *zóoveel* kinderen zouden verhuizen van de openbare naar de bijzondere, dat dan de oude school met minder kinderen door een kleine verbouwing voldoende zou zijn. De school *was* intusschen gesloten en de kinderen moesten nu eerst in de Isr. Synagoge, later in een danstent op het Pruisische plaatsje Suderwick en, toen het daar te koud werd, weer in de oude school onderwijs ontvangen. Dit laatste werd eerst toegestaan, toen de Raad den bouw eener nieuwe openbare school had aanbesteed.

Dat door dit gehaspel, verergerd door mutatiën van 't onderwijzerspersoneel en vooral ook door den invloed van predikant, diaconie enz. enz. een aantal kinderen van de openbare naar de bijzondere school waren overgegaan, laat zich denken. De burgemeester werd in couranten en particulier beschuldigd de autoriteiten te hebben aangezet tot sluiting der openbare school en daardoor de schuld te zijn, dat de Gemeente een nieuwe kostbare school moest bouwen. De geneeskundige autoriteiten en iedereeen, die eenigszins bekend is met den loop dier zaak, kunnen de onwaarheid dier beschuldigingen aan het licht brengen en zullen moeten zeggen: ‘de meerderheid in den Raad met den wethouder Ovink aan het hoofd is alleen daarvan de schuld’. Zelfs heeft men het nog aan den burgemeester te danken, die herhaaldelijk tot spoed

aanmaande, dat men den termijn om in beroep te komen tegen de sluiting der school niet heeft laten voorbijgaan.

Daarop volgde de geschiedenis der beruchte schoollijst. In 't laatst van 1887 verliet een hulponderwijzer de gemeente wegens benoeming elders. De Burgemeester en het schooltoezicht waren van oordeel, dat zijn plaats moest vervuld worden, het Gemeentebestuur wenschte echter 15 Januari 1888 af te wachten om te zien hoe groot het getal kinderen dan zou zijn. Omstreeks dien datum vernam de Burgemeester van het hoofd der school (J. Schaafsma) dat het getal kinderen 134 bedroeg. Aangezien op grond van dit getal een 3e onderwijzer behoorde aangesteld te worden, werd door den Burgemeester deze zaak in de eerstvolgende Raadsvergadering in de maand Januari 1888 aan de orde gesteld. De heer Schaafsma had intusschen *uit eigen beweging,* om *voor zich* een overzicht te hebben van de schoolbevolking, daarvan een lijst opgemaakt, die hij ongevraagd ter inzage gaf aan den heer van Rossen Hoogendijk (Burg.). Deze bracht de lijst ter tafel in de vergaderingen van het Gemeentebestuur, waarin die zaak behandeld werd.

De wethouder Ovink vroeg die lijst ter inzage, schrapte daarop vier kinderen, die door den burgemeesters *alleen* en niet, zooals de verordening vorderde, door B. en W. op de school waren toegelaten (een fout, die zeker geen doodzonde is en die althans niet kon beletten, dat die kinderen werkelijk schoolgaand waren), en twee kinderen, omdat hun ouders tijdelijk in 't aangrenzend Pruisische plaatsje Suderwick woonden, voor zoolang zij geen woning in Dinxperlo konden vinden; eindelijk nog een kind, omdat dit oorspronkelijk niet op de lijst voorkwam, maar op verzoek van den burgemeester daarop geplaatst was, toen den onderwijzer gebleken was, dat het tot de schoolgaande kinderen behoorde (een feit, waarvan Ovink den burgemeester ook al een groote grief heeft gemaakt). De bedoeling was natuurlijk het getal kinderen zoo te doen dalen, dat geen derde onderwijzer noodig zou zijn, en werkelijk besloot de Raad in Jan. 1888 geen derden onderwijzer aan te stellen. Inmiddels was de lijst aan den onderwijzer Schaafsma teruggegeven en in den loop des jaars is zij door hem vernietigd.

Daarop nu gronden zich de zwaarste beschuldigingen tegen den burgemeester: die lijst was een archiefstuk, dat door den burgemeester is vernietigd; het bevatte valsche opgaven om den Raad te misleiden en is daarom arglistiglijk verdonkeremaand! Zulk een bespottelijke aanklacht is op het drijven van Ovink bij de Regeering ingediend.

Het was namelijk den wetsverkrachters niet voor den wind gegaan. Over den eersten onderwijzer is een langdurige administratieve procedure gevoerd, waarvan 't eind was, dat hij benoemd moest worden. De burgemeester had dus zijn wettelijken plicht gedaan en de Raad kreeg een terechtwijzing van den Comm. des Konings. Toen is in 't najaar van 1888, om die uitgaaf te voorkomen, een wijziging gemaakt in de verordening op de toelating van kinderen op de school. Men bepaalde nl., dat kinderen op zekeren, zeer korten afstand van de dorpsschool wonende, in de buurtschool, die op veel grooter afstand gelegen is, moeten school gaan en dat kinderen boven 12 jaren alleen dàn de school mogen bezoeken, wanneer het aanwezige getal onderwijzers dit toelaat. Niettegenstaande het uitdrukkelijk verzoek van het schooltoezicht, het hoofd

der school en den Burgemeester met het Raadslid Bevort, weigerde de meerderheid in den Raad de bepaling, volgens [in handschrift: Zie ommezijde 2. Aan ommezijde met de hand geschreven: 1889 - Vrijdag 15 Nov *No.* 2.] welke 2 maal 's jaars kinderen worden toegelaten, te veranderen in éénmaal 's jaars. Door de halfjaarlijksche toelating vormen zich nl. een groot aantal klassen, waarvoor geen voldoend onderwijzerspersoneel aanwezig is. Door een en ander zorgde men, dat het getal laag genoeg daalde om geen derden onderwijzer noodig te maken.

In den loop van dit jaar nu is de aanklacht tegen den burgemeester ingediend. In Sept. deed de loco-Commissaris des Konings een onderzoek naar de beruchte lijst, en het eind was, dat de burgemeester eenvoudig door den Minister is uitgenoodigd zoo spoedig mogelijk te zorgen, dat een lijst van denzelfden inhoud als de vernietigde in het archief der gemeente worde nedergelegd. De heer Ovink echter was niet voldaan, en in een Raadsvergadering op 19 Oct., door den burgemeester niet bijgewoond, deed hij met algemeene stemmen een ontzettend lange motie aannemen met allerlei beschuldigingen tegen den burgemeester, die aldus eindigt:

'dat dan ook deze handelingen en de overloopende maat van alles vaststaande feiten

'ten laatsten

'doen *zien,* tot welk een bedenkelijke hoogte de verkeerdheden hier reeds ongehinderd gestegen zijn;

'doen *begrijpen*, dat de Raad onder aanhoudend protest nu al meer dan twee jaren lang, tegen allerlei listig opgezette, van 'ontwikkeling' getuigende intriges moet hebben geworsteld, van welke een lange reeks enkel der meest tastbare feiten reeds bij Raadsbesluit van 1 Juli jl. aan de Hooge Regeering zijn bekend gemaakt; en welke veelsoortige intriges, onder heel veel meer, nu, zelfs op het onherstelbaar vernietigen van een meer dan hoogst belangrijk archiefstuk zijn uitgeloopen;

'doen *gevoelen* eindelijk, dat onder zulke omstandigheden de Raad op een ondragelijke wijze met de zorg en de verantwoordelijkheid voor de financieele en moreele belangen der gemeente moet bezwaard zijn;

'Overwegende,

'dat een wettelijke *verantwoordelijkheid* steeds wettelijke bescherming vindt en dat een krenking van het publieke rechtsgevoel omtrent zaken, welke van algemeenen bekendheid zijn, om voorziening vraagt;

'Besluit:

'Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken eerbiedig te verzoeken wel te willen bevorderen dat òf de Raad tijdelijk van zijn verantwoordelijkheid worde ontlast òf datgene geschiede, wat zal blijken noodig te zijn, opdat voortaan weer goede trouw, eerlijkheid en gerechtigheid in de vergaderingen en in het bestuur der gemeente kunnen 'voorzitten'.

Zoover heeft dus de partijhaat het weten te brengen, dat een man, op wien niets is aan te merken, die steeds getracht heeft zijn plicht te doen, als een rustverstoorder, ja als een man van kwade trouw, oneerlijkheid en onrecht wordt gebrandmerkt.

Heeft soms de burgemeester zich gehaat gemaakt door tegenwerking van 't bijzonder onderwijs? De volgende feiten mogen antwoorden:

1. Toen de heer Van Rossen Hoogendijk in de Gemeente kwam, heeft hij 2 zomers getracht om de schoolfeesten tot bevordering van schoolbezoek en het Koningsfeest in Februari 1887 door de kinderen van *openbare* en *bijzondere* scholen *gezamenlijk* te doen vieren. Dit is telkens afgewezen. Het loon was hatelijke courantenartikelen.

2. Toen de fondamenten voor de 2e bijzondere schoo [sic] gelegd waren, ontdekte men, dat de Gemeenteverordening toestemming tot bouwen eischte en dat de fondamenten gemaakt waren binnen een bepaald verboden afstand van den weg. De Burgemeester deed zelf het voorstel om de verordening zoo te wijzigen, dat de fondamenten niet weer behoefden te worden opgebroken, dat natuurlijk gretig werd aangenomen.

3. Toen de Burgemeester was gewaarschuwd in den zomer 1889, dat in een der bijzondere Christelijke scholen *verboden* onderwijskrachten werkzaam waren, begaf hij zich naar die school en attrappeerde daar werkelijk 2 kweekelingen, ieder alleen voor een klasse. Een sloop weg door een achterdeur, de ander was niet zoo vlug om weg te komen. Om den schijn niet op zich te laden, dat hij het bijzonder onderwijs niet goedgunstig was, maakte hij voor ditmaal geen procesverbaal op.

Maar de Burgemeester is liberaal: dat is de doodzonde. Daarom moet hij, zoo 't kan, verjaagd worden, al moeten de belangen der gemeente daaronder lijden. Hoe dit laatste reeds geschiedt, bewijze het volgende feit:

In de reeds genoemde Raadsvergadering van 19 Oct. 1889 besloot de Raad om van de zoo gunstige gelegenheid, om op voordeelige voorwaarden een tramverbinding te verkrijgen, geen gebruik te maken, zoolang hij geen vertrouwen kon stellen in den gewonen voorzitter, die geen moeite en kosten ontzien heeft, om die tramzaak zoover te brengen. Dit gewichtige gemeentebelang, hetwelk, zal het kans hebben tot stand te komen, een spoedige afdoening vereischt, wordt nu op de lange baan geschoven, *omdat* het dezen burgemeester niet gegund wordt het grootste aandeel in de eer der totstandkoming te hebben.

Wij zijn misschien te lang geweest voor den omvang van uw blad, Mijnheer de Redacteur, maar als gij met ons eens zijt, dat deze dingen wel eens aan de kaak mogen gesteld worden, ruim er een plaatsje voor in. Zijn zij algemeen bekend, dan is er misschien kans, dat de Regeering bewogen wordt werkelijk ‘goede trouw, eerlijkheid en gerechtigheid’ te doen zegevieren.

Dit kranteknipsel is afkomstig uit *Het vaderland* van 15 november 1889. *Het vaderland* bevatte ook berichten over deze kwestie op 9 juli en 23 november 1889 en 24 januari 1890.

298. Succes.

Een officier wordt op een danspartij door een mooie jonge vrouw genoemd Le succès du jour. Een leelijk meisje moet in een cotillon-figuur in een spiegel haar danseur kiezen. Zij wijst allen af totdat Le succès du jour komt.

299. Jaloersche vrouw

Eerst van haar man, later van haar zoon die bij haar inwoont. Zij schrijft eens aan een

harer dochters om dadelijk te komen. Deze denkt dat mama erg ziek is maar mama zegt: o kind Henri ziet Mina zoo aan (de meid) en Mina Henri.

300. Officier

heeft een vrouw van wie hij dol veel houdt en ook van hem houdt, maar een beetje lakse is. Op een dag verrekt hij zijn arm en moet eenige dagen t'huis blijven. Een zijner nichten en eenige vrienden komen hem veel opzoeken, maar zijn vrouw blijft driemaal daags naar Scheveningen gaan.

301. Beide zestig

maar nog lang mooi en kras gebleven. Hij is eens wat lief tegen een andere getrouwde vrouw en nu wordt zij jaloersch. Zij krijgt iets, wordt geopereerd en vervalt. (Dikte aan de wang blijft) Hij is ook onwel en krijgt kringen onder de oogen. Nu zegt zij tegen haar dochter. Ik weet wel, dat hij den heelen dag naar mijn wang kijkt en dan aan mevr. H. denkt, maar hij moest maar eens in den spiegel zien en die blazen onder zijn oogen beschouwen.

302. Engagement [In kantlijn: Zie vroeger 'tzelfde meisje onder E.]

Vier maanden na het vertrek is zij geëngageerd met den man, dien zij hartelijk uitlachte op E.'s knieën gezeten. Zij noemde hem de peer om zijn hoofdvorm en vond het onaangenaam wanneer hij haar kwam aanspreken.

Nu vinden papa [in de tekst] alles best omdat hij niet onbemiddeld is. Aan het gevoellooze, stompe, crue gedrag van de dochter denken zij niet. Vormen-menschen vinden zooiets gewoon. Na de eerste ontvangst bij de ouders van den jongen man is mama verrukt over het dîner dat zij heeft gehad. Daartoe bepaalt zich haar indruk. Welk een bestiale bekrompenheid!

Zie vroeger 'tzelfde meisje onder E: zie nummer 263.
E: Frans Vredenrijk Engelenburg.

303. Motief.

Een tamelijk egoïste en tevens vreesachtige familie. De vader heeft zijn kinderen het devies ingeprent: houd je er buiten. Ieder past dit nu toe en het gevolg is, dat men volkomen vreemd aan elkander wordt als reizigers die in een hotel samenwonen. Tenslotte heeft een der dochters buitenshuis een standje met een dame en nu zegt de vader tot haar - de hoofdpersoon van het standje houd je er buiten -

304. Motief.

Een dame bepaalt in haar testament legaten voor al haar vroegere vrijers. Na haar dood worden dus die heeren opgeroepen en verschijnt o.a. de dominee.

305. Begin van

een brief door een zeer ‘fatsoenlijke’ niet adellijke Hollandsche weduwe tot een harer zeer goede vriendinnen gericht.

‘Je prends la plume pour te faire part de l'engagement de mon fils.’

306. Voor een psychologisch

verhaal. Zij begaafd met den lust om onopgemerkt wel te doen aan hen, die zij wel lijden mag, zendt druiven aan een zieken kennis (den man) die in 't gasthuis ligt. Hij komt er achter van wie hij ze heeft en ziet daarin een stille declaratie, wat zij niet heeft bedoeld. Gevolg dat hij smoorlijk verliefd wordt.

307. Intrige.

Zij en hij bijna geëngageerd of in stilte. Een andere vrouw eveneens op hem verliefd schrijft hem een anonymen brief om hem te zeggen dat zij (de eerste) eens een liaison heeft gehad. Zij heeft eenige goed schijnende bewijzen. Hij verkoelt of maakt het af. Op een goeden dag vindt de eerste in een vloeiboek van haar vriendin een klad van dien brief. Zij gaat daarop naar den man en komt achter het geheim. Nu zegt zij: dat je mij verdacht heb van een liaison laat ik nog daar, maar dat je mij verdacht heb van dit voor jou verzwegen te hebben dat vergeef ik niet. Of wel: zij laat zich eerst bepraten tot een weder aanmaken; maar voelt nu dat zij dien man niet meer liefheeft, maakt het af en blijft er bij dat zij goed heeft gehandeld.

308. Officier

getrouwd, physiek sterk, volkomen physiek mensch ofschoon niet dom, ziet een jonge vrouw die een kwijnende houding heeft ten gevolge van een gebrek aan een oogspier (schuin hoofd). Hij ziet daarin melancholie, hoort dat haar man den ganschen dag op het kantoor zit, verbeeldt zich, dat zij verwaarloosd wordt en gaat nu zwanger van het denkbeeld ridderlijk voor haar op te treden. Hij is al bijna verliefd.

309. Een andere

cerebrale officier maakt zijn hof aan een meisje om haar uit te pluizen. Hij kan 't niet laten zegt [in de tekst]. Hij vindt niemendal. Zij denkt dat hij haar liefheeft.

310. Spreekwijze

De fijnen zijn de mijnen zegt de duivel; maar ben je grof dan blijf ik er of.

311. Een dochter

zegt aan haar vader ‘Als je mij niets had meegegeven dan zou ik geen rijken man getrouwd hebben. Ik wil hem niet alles te danken hebben.’ - Vader had dit nog nooit ingedacht.

312. C.

is zoo vrouwelijk, dat hij in een man (vriend) een contrast zoekt, dus vriendschap en liefde verwart.

313. R m

kan van niemand meer houden, zal nog eens trouwen uitsluitend om het geld, zegt dat

49. Jhr. J.H. Ram.

wie uitgaat overal moet uitgaan omdat het gek is zich maar zoo eens hier of daar te vertoonen. Tegelijk jammert hij over den last en de verveling van het vele uitgaan. Hij wordt erg nagezeten door de meisjes en voelt zich ongelukkig door zijn eigen besluiteloosheid en zwakheid.

> *R m*: waarschijnlijk Jhr. J.H. Ram (1861-1913), eerste-luitenant van het te Den Haag gelegerde Regiment grenadiers en jagers. Ram maakte deel uit van Emants' liefhebberijtoneelgezelschap Utile et laetum. In of rond 1890 leerde hij tijdens de toneelavonden Louis Couperus (wellicht C. in nummer 312?) kennen (vgl. Henri van Booven, *Leven en werken van Louis Couperus*. Velsen 1933, p. 117. Zie ook; F.L. Bastet, *Waarde heer Veen*. 's-Gravenhage 1977, p.19).
> Aspekten van Ram hebben Emants waarschijnlijk tot model gediend voor de figuur van luitenant Siria in de novelle ‘Argwaan’ die oorspronkelijk verscheen in

Elseviers geïllustreerd maandschrift 2 (1892) III, p. 27-62 en 121-162 (onder de titel ‘Zwijgen’ herdrukt in de bundel *Dood* 1892; zonder titel herdrukt in de bundel *Afgestorven* 1916). Het vele uitgaan en het sukses bij de vrouwen treft men aan in *Afgestorven*, p. 48-49; het zich ongelukkig voelen en de besluiteloosheid komen o.a. ter sprake op p. 52 en 59. Zie ook de nummers 337 en 348. Zie wellicht ook de nummers 331 en 342.

314. [Kranteknipsel:]

Een duur echtscheidings-proces. - Nog zelden zal voorzeker duidelijker in het licht zijn gesteld, hoe bedroevend het in onze burgerklasse met de kennis van het recht gesteld is, dan heden voor de Haagsche Rechtbank, bij de behandeling van het proces tegen den beruchten zaakwaarnemer Van G. Bleek bij die gelegenheid hoe deze ‘praktizijn’ door zijn sluwe verhalen en kunstgrepen de eenvoudige lieden leelijk in den val liet loopen, om ze niet dan tegen een tamelijk hoog losgeld weder te laten ontglippen, vooral trof 't publiek de schromelijke, bepaald naïeve lichtgeloovigheid van de dupe in de heden behandelde historie.

Juffr. G. te Leiden, in 1885 met zekeren V. gehuwd, was een jaar later door haar man, den vader van haar kind, verlaten en om nu tot een echtscheiding te geraken was zij aan Van G. aanbevolen, die dat zaakje voor haar zou in orde brengen. Hij vroeg haar zeer onbaatzuchtig, of ze pro deo wilde procedeeren, maar het jonge weeuwtje kon de *f*60 à *f*120, die 't volgens hem kosten zou, wel betalen en het was haar dat geld ook waard als ze, zonder scheiding van tafel en bed, maar 180 dagen na de uitspraak behoefde te wachten om te hertrouwen, ja, misschien zelfs, door v. G's invloed bij de Rechtbank, onmiddellijk nà de uitgesproken ontbinding van 't huwelijk. Toen de zaakwaarnemer dan ook eerst *f*60, daarna nog *f*40, vervolgens nog eens *f*60 en eindelijk *f*125 vroeg - nu eens voor een sommatie, dan voor een oproeping in de kranten, daarna voor de opsporing van haar man in Utrecht, - dacht juffrouw G. nog niet aan eenig misbruik, vooral omdat de praktizijn de *f*125 spoedig zou teruggeven, daar hij die slechts noodig had om ze den ontrouwen echtgenoot pro forma aan te bieden! De cliënte te Leiden werd trouw op de hoogte gehouden van 't proces; maar het liep niet mee; de zaak stond goed, maar er moest meer geld bij, wat nu wel, nà de uitspraak, weer terugkwam, doch de juffrouw moest er toch voor zorgen en leende 't zelf: eerst *f*100 voor kosten, toen *f*100 en nog eens *f*60 voor een beslag, op een spaarbankboekje van den man, te Utrecht te leggen, waaruit alle voorschotten zouden terugkomen, of ook voor 't op een spoorwegkaartje van den man gelegd beslag. Daarmee was de kostenrekening wel gesloten; evenwel, toen de zaak (die nooit bij de Rechtbank was aangebracht) voorkwam, werd er nog *f*500 gevorderd, die de moeder als cautie moest storten voor 't onderhoud van haar kind en dat wel tegenover *f*8000, die de ouders van den echtgenoot zouden storten, opdat de gescheiden vrouw tot aan de meerderjarigheid van 't kind *f*8 per week voor haar levensonderhoud zou hebben. En dat alles werd door juffr. G. geloofd; ze gaf in haar

onnoozelheid al het geld, steeds tegen quitantie, waarin nu en dan van restitutie sprake was, maar meestal tevens van 't doel: den eisch tot echtscheiding.

Het hield echter met de aftapping niet op. v.G. liet de rijkvloeiende bron niet

opdrogen, maar vroeg weldra nog eens *f*500 en toen die niet kwamen, sloeg hij zelfs tot *f*750 op, altijd op last van de Rechtbank, die reeds voor de vorige *f*500 een dwangbevel op de juffrouw had afgegeven, dat 't mensch wel noodzaakte die som te storten. Toen de som van *f*1000 overschreden was en v.G. steeds meer vroeg, ging juffr. G toch eens te Rotterdam informeeren en weldra bemerkte zij dat ze bedrogen was. De vraag, wie in de zaak procureur was, kwam op 't tapijt en v.G. zei, dat hij 'ondergeteekende' dit zelf was. Het bedrog had zijn inhechtenisneming tengevolge en kort daarop werd de man in staat van kennelijk onvermogen verklaard, waarbij, behalve zijn inboedel, op *f*1672 gewaardeerd, geen andere baten dan *f*2,50 aan contanten voorhanden bleken, terwijl de curator *f*8400 rekeningen ontving; daartegenover stonden nu volgens bekl. wel *f*4000 pretentiën, één van *f*3000 - maar de als getuige gehoorde curator gaf te kennen dat z.i. van al die pretenties niets zou terecht komen. Daarentegen waren tal van personen, wel 10, voorschotten komen terugvragen, die zij v. G hadden gegeven. De zaakwaarnemer had dus de gelden, onder allerlei bedrieglijke voorwendsels gekregen, grootendeels - want hij-zelf erkende slechts *f*40 werkelijke kosten te hebben gemaakt, - ten eigen bate aangewend en ter zake van deze oplichting stond hij, op grond van art. 326 Wetboek van Strafr., heden terecht.

Onder de getuigen waren meer slachtoffers van den handigen praktizijn, die voorgaf, dat de juffrouw hem het geld eenvoudig had geleend en die, zeer goed 'zijn wetboek kennende', ontkende, dat hij echtscheiding zou vragen; er was alleen quaestie van scheiding van tafel en bed. Als er in sommige stukken en quitantiën iets anders stond, dan was dit noch door hem geschreven, noch gedicteerd. En al verklaarde nu ook v. G's klerk, dat hij steeds op last van zijn patroon handelde, - al de verhalen van beslag, van advertentiekosten, van dwangbevel der Rechtbank, van cautie-stelling voor 't kind, van dadelijke echtscheiding en verlof voor een huwelijk na 180 dagen, - 't waren verzinsels; hoe kwam de juffrouw er aan? En ook haar moeder, die het alles bevestigde, vertelde praatjes. Waarom had juffr. G hem dan dat geld geleend? Dit bleef in 't duister; de cliënte had er niet over gedacht, de quitanties spraken er niet van, maar v.G. beschouwde 't zóo. Als de zaak was afgeloopen, zou hij haar de kosten in rekening brengen en 't overige teruggeven. *Voilà tout*. Van schade kon ook voor juffr. G. geen sprake zijn; want hij had haar doen aanbieden alles te restitueeren als zij de klacht introk. En er was niets in den boedel dan *f*2,50? Ja, maar derden zouden het betalen,... in den vorm van cessie eener toekomstige erfenis.

Ziedaar in 't kort de feiten, die nog met tal van bijkomende lachwekkende bijzonderheden zouden zijn te vermeerderen als ons bestek dit toeliet; zoo kwamen nog onderscheidene andere personen, eenvoudige lieden, verhalen, hoe zij door v.G., op grond van volmachten die hen met onverbreekbare ketenen aan hem vastklonken, waren gedwongen, hooger bedragen - zelfs één van *f*10 000, te storten, als voorschotten. - Maar we bepalen ons tot de hoofdzaak.

Na afloop van 't verhoor der getuigen en van den beklaagde, nam de subst.-off. van just. mr. Ort het woord, om in het breede de schuld van den bekl. aan 't ten laste gelegde uiteen te zetten. Hij requireerde zijn veroordeeling tot twee jaren gevangenisstraf.

De adv. mr. Ph. De Haas, van Amsterdam, verdedigde den bekl. en betwistte

voornamelijk de strafwaardigheid van het gepleegde, zeker onordentelijke feit. Hij zag er geen samenweefsel van logens in gelijk de wet vordert, geen oplichterij, maar alleen het ter leen nemen, onder logenachtige voorgevens, van gelden, wat niet strafbaar is.

Na de langdurige pleidooien en re- en dupliek heeft de rechtbank de uitspraak op heden over 8 dagen bepaald.

Een zeer talrijk publiek woonde de behandeling dezer in vele kringen nog al geruchtmakende zaak bij.

Dit knipsel is afkomstig uit *Het vaderland* van 11 maart 1890.

315.

Een Indische dame ontmoet eene andere en zegt. Jou tante is nu dood hè. Wel ik condoleer je. Heb je nog al wat geërfd. Alles? Zoo. Nou ik feliciteer je hoor.

316. Aristocratische

dame in den trein. Van haar is 't bekend, dat zij tal van liaisons heeft. Zij zegt - in afwezigheid van haar man - tot een vriendje ‘Ik ben zelf zoo jaloersch en weet wat een torture 't is. Ik zou nooit mijn man jaloersch willen maken.’ Iets later zegt zij van een vriendin ‘Zij is zoo vertrouwd. Ik weet zeker dat zij mij nooit zou verraden.’

317. W.T.

Societeit. Eerst *de* man met zijn vrienden. Vrienden sterven af en hij verliest geld door speculaties. Kan dus niet meer spelen geuren. Hij komt minder, maar hecht er aan zijn Zondagen op de Soos door te brengen. Dan zijn er weinig menschen en leeft hij er in zijn herinneringen. Nu komt de mode, dat men cadeaux gaat geven aan afgetreden presidenten of leden die gaan trouwen of jubilarissen. Dit wordt een soort van verplichting en hij, die geen geld heeft wordt zoodoende gedwongen zijn oude soos geheel te verlaten.

318. Diefstal door een

meid van portretten enz. Mevrouw krijgt een anonymen brief waarin staat dat haar vorige meid haar portret heeft doen ophangen in een danshuis. Meneer gaat er heen (Ronzebons en de Hengst) maar vindt niets. Hij is vergezeld van een agent. Men opent hem zelfs de pletie, die midden in de zaal is en toont hem een groot naakt vrouwen portret, maar dat is natuurlijk zijn vrouw niet. Hij gaat nu ook naar het huis

waar de meid nu dient. Daar heeft mevrouw juist een zenuw toeval door die meid. Zij zegt: doorzoek maar wat je wil. Die meid doet mij den dood nog aan enz. Hij (en zijn vrouw) doorzoeken alles en vinden gestolen zakdoeken enz. Meid meegenomen naar het politiebureau. Gedreigd met handboeien en overnachting in een cachot als zij niet bekent. Zij bekent dan en zegt dat zij het portret van mevrouw gestuurd heeft op een aanvraag om samen kermis te houden, die als advertentie in een courant was geplaatst door meneer Jacques Lustig. De nieuwe mevrouw zegt goddank, dat zij weg is, ach mevrouw trek toch de deur goed achter u dicht, want dan komt zij er niet weer [in de tekst] en dan is zij uit eigen beweging heengegaan en dan behoef ik haar de huur niet uit

te betalen. Een andere meid wordt ook verdacht. Deze dient nu bij menschen die maar één meid hebben. De eerste mevrouw, wier man relaties bij de politie heeft, laat haar nu en dan uit haar dienst halen en wel meest tegen vier uur, want dan kunnen die meneer en mevrouw geen eten krijgen.

319. Ontdekking.

Een jonge man met principes wordt erg verliefd op een jong getrouwde vrouw. Natuurlijk blijft hun verhouding kuisch. De gedachte aan iets anders komt zelfs niet bij hem op. Hij vindt het naar als zij maar een dubbelzinnig woord uit of aan iets gemeens denkt. Op een goeden dag in een theater ziet zij een demi-monde zitten en zegt tot haar man of tot een derde. Kijk daar is die en die. De jonge man grijpt haar bij den arm en fluistert haar toe. Kijk daar nu niet naar. Je weet, dat ik daar niet van houd. Voor den man die dit hoorde was 't voldoende.

Prestige van den minnaar die de aangebeden vrouw vlekkeloos wil houden. Dit alleen is voor haar voldoende om smoor te worden.

320. Een vader (bijna 60)

heeft in zijn laatste jaren veel van een andere getrouwde vrouw gehouden. Dit heeft hevig de jaloezie van zijn eigen vrouw opgewekt. Nu voelt hij zich verkwijnende. Hij vraagt aan zijn verstandigste dochter of zij na zijn dood wil gaan tot de andere vrouw en haar iets liefs van hem zeggen. Deze is door haar moeder gebrouilleerd geraakt met die andere vrouw. De dochter belooft het. Geef haar de hand zegt de vader. Neen zegt zij, dat nooit. Uit uw naam wil ik haar zeggen wat u wil; maar zij heeft zich over mij tegenover derden allerleelijkst uitgelaten; zij heeft gepoogd mijn moeder belachelijk te maken. Ergo geef ik haar niet de hand. (Zie volgend schrift voor de brieven in de brandkast na den dood)

[In kantlijn: Hij zegt van zijn eigen vrouw: zij heeft een hoofd als een stier en een hart als een flesch azijn. Hij zegt: ik ben ongelukkig geweest, sprekende van zijn t'huis, ik ben gelukkig geweest sprekende van zijn publieke leven. De posten die ik had, den naam. - iedereen respecteerde mij en hield van mij.]

Zie volgend schrift: dit schrift is niet bewaard gebleven.
Zie ook nummer 321.

321. “ ”

Terwijl hij ernstig ziek ligt - stervend is - ontvangt zijn vrouw visites, maakt zij het huis groen en leeft zij op in de pretjes ter gelegenheid van het huwelijk van hun dochter.

Zie ook nummer 320.

322. Mevr. L. die scheiden

wil laat het flagrant délit van haar man constateeren door kerels op een dak te doen

klimmen tegenover een publiek huis. Zij weet nl. dat haar man dom genoeg is om de jaloezieën niet neer te laten.

323. Een kerel die *ƒ*2

's weeks verdient en daarvan niet leven kan met vrouw en kinderen bekent dat hij de liaison van een getrouwde man en een demi-monde kent en daarvoor van den man wekelijks (op een bepaalde plek op de wandeling) *ƒ*4 krijgt.

324. Speech van een

dominee op een condoleantie-bezoek. (vrouw dood) Vriend, ik feliciteer je; neen, ik vergis mij niet, ik feliciteer je. Ken je dammen? Dan heb je zeker wel eens qui perd gagne gespeeld. Welnu, je hebt verloren, maar daardoor tevens gewonnen enz.

> *qui perd gagne:* waarschijnlijk spel waarbij - in tegenstelling tot het gewone damspel - diegene wint, die het eerst al zijn schijven kwijt is.

325. Een dominee

een jong paar inzegenend zei: er worden tegenwoordig vele huwelijken gesloten, maar weinigen van drie. God wordt vergeten.

Een toehoorder zei: als er absoluut een derde bij moet zijn, dan vind ik een goede keukenmeid verkieselijk.

326. Bedelbrief

's Hage in het jaar 1890

Zeer geachte Hoogwelgeboren Edele heer geeft met verschuldige Eerbied te kenne J J wonssen en huisvrouw met 7 Jeugdige kindere, waarvan de oudste 14 Jaar is en ik als hoofd en kostwinner zijt maar niets kan verdiene en de grootste armoede mij ten prooi is gegeven. Ach Edele Heer daar ik en ook des nachts met ergstige zeennige toevalle lijdende zijt zoo ook mijn oudste zoontje van 14 Jaar, maar nog weder een geluk hij heeft het niet zoo druk als ik, maar ach wegens mijn behoeftige stand beide onherstelbaar en nu Edele heer den 12 Maart 1890 heb ik een beroerte gehad zoodat ik bijna mijn linker been en arm niet meer kan gebruike en zeker niets tot niets kan verdiene Hoopend Edele heer mijn beede voor deze keer s v p voor vrouw en 7 hulplooze kindere s v p met een kleinne hulp te verhooren Ach Edele heer kijk tog s v p niet na de tijt van het Jaar, maar wel s v p na mij ellendige behoeftige stand.

Zoo noem ik mij u onderdanige dankbaare Lijdende Dienaar J J Wonsseen wonede Bloemstraat Nr 10

327. Een schoonmama

bemoeial en gierig. Maakt voor schoondochter alles zes weken te voren klaar o.a. op de slaapkamer twee enorme 3/4 mensch hooge manden met hangsloten voor het vuile goed. Aan 't eene stuk hangt een briefje: dit is voor het vuile goed van mijnheer; aan 't andere een dito voor mevrouw. Verder op dezelfde kamer een enorm droogrek om het beddegoed 's morgens over te hangen. Verder ook zes weken te voren zet zij twee

blikken bussen in de provisie kamer de een gevuld met broodkorsten, de ander met stukjes wit brood om daar beschuit van te maken. (zie verder) [In kantlijn: (zie verder)]

zie verder: zie nummer 330.

328. Comedie thema

Een Don Juan komt logeeren bij een paar dat een paar jaar is getrouwd en een kind heeft. Hij heeft de vrouw nog nooit gezien, maar vertelt aan den man, dat hij vroeger eens een avontuur van één nacht heeft gehad met een fatsoenlijk meisje. Een oogenblik later herkent hij dit meisje in de vrouw. Hij veinst haar niet te herkennen, maar daar zij dit niet kan uithouden is zij 't zelve die de zaak uitbrengt.

329. Apotheker

Bla*a*uwe hondje. beweert dat hij die *a* te veel schrijft uit gehechtheid aan het oude. O, ik weet er anders wel alles van. Wil je een spelling van Siegenbeek of Bilderdijk of de Vries en te Winkel. ik zal je net geven wat je verlangt. - Hij zendt alle jaren zijn zoon 4 à 5 weken op reis en staat zelf van 's morgens 7 - 's avonds 10 à 11 achter zijn toonbank. 's Zondags leest hij om niet gelijk te worden aan ieder ander. Zelden gaat hij uit.

M. Siegenbeek (1774-1854), *Willem Bilderdijk* (1756-1831), *M. de Vries* (1820-1892) en *L.A. te Winkel* (1809-1868) ontwierpen allen - de twee laatsten gezamenlijk - een spellingssysteem.
Zie ook nummer 93.

330. Schoonmama

bemoeial (zie vroeger). Andere schoonmama (die van de dochter) heeft gedurende de reis der twee een paar (of een) meubeltjes laten verplaatsen. De schoonzoon die blind zijn moeder aanbidt, laat ze dadelijk weer terugzetten. Lastige bijomstandigheid. De schoonmama, die elders woont, heeft een vrijbillet op de spoor.

zie vroeger: zie nummer 327.

331. Karakteristiek Jr.R.

Liaison getrouwde vrouw. Zij heeft hem schriftelijk liefde bekend. Hij houdt niet van haar, geeft [?] er in, maar wil er weer af. Zij stelt hem schriftelijk voor samen heen te gaan. Hij deinst terug en maakt alles af. Zij slikt de pil en stelt hem nu voor goede vrienden te blijven. Hij wijst de vriendschap [in de tekst] en zegt waar liefde is geweest kan geen vriendschap voor in de plaats komen. Desillusie van haar die nu bemerkt dat hij onmogelijk iets voor haar kan gevoelen. [In kantlijn: Novelle.]

Jr.R.: misschien Jonkheer J.H. Ram (zie nummer 313).

50. Eva Emants-Verniers van der Loeff.

332. Kort tooneel. [In marge: zie [....?]]

Een man vindt bij toeval een briefwisseling van zijn vrouw met een anderen man, waarin zij aan dezen derde zegt, nl. de andere man herhaalt wat zij hem schreef, dat haar man erg lief voor haar is enz. maar dat zij toch een ander geluk heeft gedroomd en niet of niet meer van hem houdt.

Kort daarna wordt de man ernstig ziek. Zijn vrouw in echte vrouwelijke opofferingswoede wil hem verzorgen. Hij staat er op dat hij alleen door een liefdezuster verpleegd zal worden en zegt tegen haar dat zij hem niet *mag* verzorgen, omdat hij alleen verzorgd wil worden of door een betaalde vrouw of door eene die hem lief heeft gehad zooals hij haar.

333. Jhr.d.St.

Heeft reeds een massa ridderorden, laat ze kijken. Bij de teekenen is er een van een

orde, die hij nog niet bezit. Wel zegt hij ik heb het insigne maar vast gekocht, de orde is mij toch al beloofd.

Jhr.d.St.: Jonkheer J.E. de Sturler (zie nummer 171 en 269).

334. Gezegde van E.

Ik kan niet lief zijn voor menschen van wie ik niet houd, daarom hoop ik dat het mij hiernamaals vergeven zal worden als ik misschien wel eens wat al te lief ben geweest voor de menschen van wie ik wel hield.

E: waarschijnlijk Eva Emants-Verniers van der Loeff.

335. Een ploertigheid.

De K's St. uitgenoodigd door de st. om te Leiden op een kamer van St. neef met zijn meisje de maskerade te komen zien zegt, inviteert die vent maar menschen die hij niet kent of ben ik daar wat de verteering aangaat voor mijn eigen rekening. Het eerste hoorend scheldt hij op dien man. Wat is dat voor een vent. Die kerel is gek enz. Toch gaat hij niet alleen; maar als de anderen op de tribune voor het huis zitten gaat hij alleen naar boven om zijn Champagne te drinken.

Motief van dit engagement: de ijdelheid om met een mooi meisje te geuren. Als men over onderwerpen praat waarvan hij niets weet dan schettert hij maar afkeurend mee voor den schijn.

maskerade: het betreft hier waarschijnlijk de maskerade die op 24 juni 1890 gehouden werd te Leiden en die ‘de intocht van Karel V binnen Nijmegen op 9 Februari 1546’ verbeeldde.

336. Gevonden

Een jong getrouwd vrouwtje wier man begint wat veel met een meid uit te gaan krijgt eens een brief (aan den man gericht die niet te huis is) waarop antwoord wordt gewacht. Zij maakt open en vindt daarin een vraag aangaande een meid.

337. Rams uitlegging

vorig geslacht. Dit geslacht zei nog: zoo moet je zijn, nl. een fictief ideaal moet je verwezenlijken. Tegenover anderen durfde men niet toonen wat in zijn binnente omging omdat men altijd voelde in werkelijkheid niet aan het ideaal, dat men schijnen wilde te beantwoorden.

Tegenwoordig laat men zich meer gaan en lacht met die ideale menschen.

Ram: J.H. Ram (zie nummer 313 en de verwijzingen aldaar).
De hier verwoorde opvatting vindt men terug in de monoloog van luitenant Siria in *Afgestorven*, p. 54-57.

338. G b l

Hoort, dat een jongmensch door een vriend uitgenoodigd zal worden een kaartje te pousseeren bij meneer en mevrouw Emants om daarna geïnviteerd te worden op een danspartij. Hij schrijft om een invitatie aan dat jongmensch in de derde persoon en in het Fransch Monsieur et M. Emants ont l'honneur enz. Het jonge mensch, dat nog geen kaartje heeft gebracht vindt dit al te gek en bedankt ook in het Fransch. Later komt dit uit.

339. Begrafenis van

G. Scheurleer moet een dag worden uitgesteld omdat er op den door het gebruik aangewezen dag juist op een leening op het kantoor moest worden ingeschreven.

> *Gerard Jacobus Scheurleer* stierf 30 juni 1890 op 36-jarige leeftijd te Den Haag. Hij werd op 3 of 4 juli begraven. De Scheurleers waren bankiers te Den Haag.

340. Hollandsch

Een vrouw geeft aan een klerk van meneer een van meneer's jasjes weg. Een paar dagen wandelt de jongen er in rond. Meneer merkt het, keurt de gift af, vraagt het jasje terug en wandelt er weer zelf in rond.

341. T. met M.A. [In kantlijn: Zie verder]

Hij corrigeert eerst ingezonden opstellen voor het dames tijdschrift. Nu komt zij soms op het kantoor der compagnons. Mama schijnt er achter gekomen te zijn. Zij laat hem eens bij haar komen en zegt: ‘Ik weet wel, dat u getrouwd is en een fatsoenlijk man, daarom wil ik er met u eens over spreken. Ach, M. aardt zoo naar haar vader. Ik heb met dien man wat uit te staan gehad. Zij komt nu op uw kantoor en zoekt altijd het oogenblik uit, dat uw compagnon er niet is. Ik dacht, dat is zeker weer een gekke streek van M.’ Hij bedenkt dus dat M. al reeds een liaison gehad heeft.

M. wordt door mama uit logeeren gestuurd; maar in den trein naar R. gezeten schrijft zij met potlood aan T. dat zij hem wenscht te spreken, of hij niet naar Rotterdam kan komen, dan en dan, daar en daar. Hij komt en wandelt met haar. Zij doet hem een declaratie en zegt behoefte te hebben aan liefde. Hij zegt: ‘maar wat moet dat nu geven. Ik ben immers getrouwd. Die pan bij mij t'huis, ach, dat zou nog minder zijn; maar wat moet er van jou worden.’ Zij zegt: ‘dat kan mij niets schelen.’ Zij stelt voor een kamer in R. te nemen voor geregelde bijeenkomsten; maar hij houdt

vol ofschoon hij er bijvoegt: ‘ik vind jou anders wel aardig’. - Hij vertelt de quaestie aan zijn vrouw, die na M.'s terugkeer haar een bezoek brengt op haar verjaardag en daar wat vreemd ontvangen wordt. De vrouw is woedend, wil M. niet meer in haar huis hebben en dwingt haar man van M. afscheid te nemen. - M. doet dat maar eenige dagen later schrijft zij hem: wij gaan naar het K. van avond, ik weet dat je vrouw uit is. Als je nog iets om mij geeft, kom dan van avond bij ons zitten. Hij doet dat en wat nu?

T: To: J.C. van den Tol (zie nummer 28).
M.A.: M. staat waarschijnlijk voor Mies (zie nummer 374).
het dames tijdschrift: De Hollandsche lelie, op dat moment uitgegeven door Cremer & Co.
compagnon: W. Cremer (1860-1935), uitgever te Den Haag. Cremer en Van den Tol waren kompagnons sinds 18 december 1888 (zie de advertentie in *Het vaderland* van 1 en 2 januari 1889 en *Brieven*, p.68).
R: waarschijnlijk Rotterdam
zijn vrouw: Mathilde Slicher (zie nummer 28).
het K: waarschijnlijk het Kurhaus.
Zie verder: zie nummer 352 en de verdere verwijzing aldaar.

342. *Brieven*

Na een mislukte poging om een getrouwde vrouw te verleiden, die overigens wel van hem houdt blijft Cl. haar schrijven. Deze correspondentie hindert den man zeer, die zich had willen effaceeren indien zijn vrouw werkelijk veel van dien ander had gehouden. Hij heeft den man wel de geschiedenis vergeven, niet de correspondentie, waarmede deze als fatsoenlijk man had moeten ophouden.

Deze aantekening heeft een vage overeenkomst met de wijze waarop referendaris Blank in *Afgestorven,* p. 89 vv. reageert op de brieven van Siria.

343. [Kranteknipsel:]

Uit eene zitting van den gemeenteraad van Sittard:

(De zaak geldt het aangaan eener transactie met den heer Hubert Dals, mede pachter van een perceel land, dat aan de gemeente toebehoort.)

De heer Van Lamsweerde. Het is hoofdquaestie, of de gemeenteraad autorisatie tot verpachting verleend heeft.

De voorzitter. De verpachting is publiek geschied na afkondiging in de couranten, en hier ligt de akt er van. Na het publiek verhuren wordt hiervan kennis gegeven aan den gemeenteraad en zoo is het altoos geschied.

Het zijn hier allemaal maar ‘finten’ (uitvluchten), om zonder te betalen er van af te komen, enkel uit kameradie.

De heer Kallen. Dit hebt u in de laatste zitting ook tegen mij gezegd. Indien ik de heer Dals was, had ik toen er tegen geprotesteerd. Van uwe kant is het louter jaloezie en afgunst en hoe kunt u zeggen, dat de wetten maar ‘finten’, zijn, om van het betalen af te komen.

De heer Kamps. 't Is ordinair zoo wat te zeggen.

De voorzitter. U belieft nog veel meer te zeggen. De aanvraag is aan de deputatie geschied. Als u wat wilt, gaat dan maar naar de deputatie; neuzen hebt u daar genoeg gekregen.

De heer Kamps. U hebt daar neuzen als schilderhuizen gekregen.

De voorzitter. Juist als u, dit zult u wel het beste weten.

De heer Kamps. Zeker dat. Verschillende neuzen, die u daar gekregen hebt, heb ik u

bezorgd; dit zult u ook wel weten. Wees maar scherp, ik kan het ook. Kunt u niet kalm en bedaard blijven, drink dan wat water.

De heer Van Lamsweerde. U moet niet vergeten, dat verpachting onwettig is. ('Tegen Kamps, die hem in de rede valt'). Laat mij uitspreken, wij zijn toch geen waschwijven.

De heer Kamps. Mijn naam is Kamps.

De voorzitter. Het is altijd zoo geschied. De verpachting heeft publiek plaats, en hiervan wordt mondeling mededeeling gedaan in den raad.

De heer Van Lamsweerde. Laat dan zien, waar dit gebeurd is, want met te zeggen: de verpachting is publiek geschied, komt u bij den rechter er niet door; de machtiging moet door den Raad verleend worden.

De Voorzitter. Het zijn maar uitvluchtsels van de heeren, die veel met advocaten omgaan, om zonder betaling er langs te komen.

De heer Van Lamsweerde doet nu een voorstel om den heer Dals *f*250 te laten betalen.

De Voorzitter. Ik zou mij schamen als lid van den Gemeenteraad iets voor te stellen, zooals het contract hier voor mij ligt. Wij mogen het niet toegeven, en hij moet de heele som betalen.

De heer Dals. Ik verzoek u die woorden terug te trekken, want ik ben de voorsteller niet en uw zegswijze is een beleediging.

De Voorzitter. Dit doe ik niet.

De heer Dals. Dan zal ik er u toe verplichten en vraag u voor de laatste maal uw woorden terug te trekken.

De Voorzitter. Dan zal ik ze terugtrekken en maar zeggen, dat uw broer het voorstel gedaan heeft.

De heer Kamps. Ik verzoek, dat het voorstel van den kantonrechter (mr. Van Lamsweerde) in omvraag gebracht worde, zoo niet, verlaat ik onder protest deze zitting en ben morgen bij de deputatie. U schijnt alléen de lakens te willen uitgeven.

De voorzitter. Ik doe het niet, ik doe het nooit, zoolang ik leef.

De heer Kamps. Allemaal personaliteiten. Het is een pertinentie zonder weerga, wij wonen Goddank niet in Rusland.

De Voorzitter. Hoe hard het mij ook valt, voor de meerderheid moet ik bukken. Ik stel dan voor enz.

Het voorstel wordt thans met 8 stemmen tegen één stem (Voorzitter) aangenomen.

Dit kranteknipsel is afkomstig uit *Het vaderland* van 11 juli 1890.

344. Een jonge dokter

van ± 40 jaar. Ach, die practijk, de quantiteit is goed, maar de qualiteit laat te wenschen. Wil jij gelooven, Emants, dat jij - ach ik weet nu wel zoo wat wat je weet en niet weet, - dat jij die practijk ook wel zoudt kunnen waar nemen. Ik zou er zoo

graag uitscheiden en ergens rustig gaan wonen. Ik word al zoo grijs en de vrouwen...
ach ik slaap graag met een vrouw; maar die coïtus ... ik geef er niemendal meer om.

345. Een jonge mensch

over d. Holl.jonge meisjes. Zij brengen duizend gulden mee aan contanten en voor 15 duizend gulden pretentie's.

346. [Kranteknipsel:]

Uit een onzer Statenvergaderingen... ‘Nu zal zoo iets onzinnigs, Mijnheer de Voorzitter, wel in niemands hoofd opkomen, zelfs niet in het mijne...’ (Historisch).

Dit kranteknipsel is afkomstig uit *Het vaderland* van 17 juli 1890.

347.

De directeur van de Holl. opera de Groot zei in 1890. Ik ga goddoome nog muziek leeren dan kunnen ze mij ten minste niet verneuken.

de Groot: Johannes George de Groot (1837-1903), direkteur en regisseur generaal van de Hollandsche Opera te Den Haag.

348. Jhr. R.

Dan wil ik een Willemsorde halen want dat hoort er zoo bij. Ik geef niets om die dingen. Eigenlijk ga ik alleen om mij te laten doodschieten.

Jhr R: Jonkheer J.H. Ram (zie nummer 313 en de verwijzingen aldaar).
Willemsorde: de Militaire Willemsorde is een onderscheiding voor Nederlandse militairen die zich onderscheiden hebben in de strijd tegen de vijand. Wie in 1890 een ‘Willemsorde’ wilde halen kon daarvoor terecht in Atjeh. *Het vaderland* van 16 juli 1890 bevatte het bericht: ‘De 1e luits. jhr. P.G. Siberg en jhr. J.H. Ram, van het reg. grenadiers en jagers, hebben zich opgegeven om voor een tijd van 5 jaren gedetacheerd te worden bij het O.-I. leger.’
Vgl. de opmerking van Emma Blank over Siria in *Afgestorven*, p. 94: weet je, waarom hij nu naar Atjeh wil? ... Alleen om er zich dood te laten schieten.’ en de opmerkingen van resp. Blank en Siria op p. 116 van Afgestorven:
- ‘Omdat u naar Indië gaat? Daar keeren er immers meer heelhuids van terug dan er vallen. - Kom, kom, kom, een man als u haalt er de militaire Willemsorde!’
Even brak Siria's lachje door.

- ‘En een eeredegen, hè? - Ja, dat hoort er zoo bij en ... misschien zal 't ook wel gebeuren. [...]’

349. W.M.

Op reis met v.F.v.S. wordt door Andreas te Parijs gezien in 't Café Anglais en in den Moulin Rouge telkens met meiden. Hij loopt weg, maar de meid verraadt zijn naam: un monsieur Fleckens.

51. Luitenant Siria uit 'Argwaan' geportretteerd door Joan Berg.

350. Eerste proces

Een man wil van zijn vrouw af. Zij pleegt echtbreuk mijnheer de advocaat, want zij heeft eens bij een getrouwden vriend gelogeerd, wiens vrouw niet t'huis was en deze had maar een bed.

Advokaat keurt dit middel af (ten onrechte), maar vraagt of zij hem soms mishandelt.

'Ja, zij heeft mij wel eens in mijn arm geknepen, maar ik ben toch de sterkste'.

Advokaat zegt dat vergiftiging nog een middel zou zijn.

'Ja, nu je 't zegt, herinner ik mij wel dat de koffie soms zoo raar smaakte.'

Dochter zegt: och weet je wat het is. Vader heeft nieuw huwelijks materiaal noodig.

351. Inspecteur van

politie 2 vrije dagen in de maand, maar den dag daarna dubbel zwaren dienst; 14 vrije dagen in het jaar, (zomervacantie) maar dan ook geen vrije dagen in de andere zomermaanden. Tractement *f* 900 en geen vooruitzichten.

352. To met M.A. [In kantlijn: zie vroeger en verder]

Verzoening en nu komen zij tot de daad. Op het kantoor dreigt soms een ontmoeting van M. met Math. Dan worden de twee vrouwen in verschillende kamers gestopt. Hij komt (volgens Math.) in een toestand van landerigheid, dat niets hem meer kan schelen en alles hem te veel is. Zij zegt in 't bijzijn van Cr., tot nog toe gaf ik nog niets om je; nu niets meer. Hij zegt dat zij hem jaloersch wil maken met T. Zij gaan voor vier weken uit elkaar; zij naar O., hij dood alleen (volgens zijn zeggen) naar de L.M.A. is op reis. Zij correspondeert met T. Hij zegt: voor God zijn wij getrouwd.

zie vroeger en verder: zie de nummers 341 en 354 en de verwijzingen aldaar.
Math.: Mathilde Slicher. Haar huwelijk met J.C. van den Tol werd ontbonden door echtscheiding op 2 maart 1897.
Cr: W. Cremer

353. Cr. opvatting.

Je moet een vrouw nemen daar je juist niets (physieke en moreele aantrekkingskracht) om geeft, maar die je apprecieert. Dat alleen kan standhouden.

Cr.: waarschijnlijk W. Cremer (zie nummer 341 en 353).

354. To met M.A. [in kantlijn: zie vroeger]

Op het laatste oogenblik deinst hij voor het alleen-zijn terug en onmiddellijk nadat hij van M. weg is gegaan stuurt hij een telegram om te zeggen dat hij terugkeert. Hij beweert tot de conclusie te zijn gekomen dat de nieuwe affectie, waaraan hij graag zou toegeven toch ook weer niet lang zou duren en dat het dus maar beter is met M. op goeden voet (zonder affectie) te blijven voortsukkelen. Van het kind geen woord. Na dat besluit wordt hij erg lieverig en opgeruimd alsof hem een pak van het hart was

52. Jacobus Cornelis van den Tol (To) omstreeks 1918.

genomen. M. is erg blij met dezen ommekeer, vooral omdat zij hem niets heeft aangemoedigd (waarschijnlijk meer uit dépit en onverschilligheid dan uit berekening). Zij voelt hare verhouding tot hem echter omgekeerd en kijkt nu op hem neer. [in kantlijn: zie verder]

zie vroeger: zie nummer 352 en de verwijzingen aldaar.
het kind: J.C. van den Tol en Mathilde Slicher hadden een zoon Bert.
zie verder: zie nummer 374.

355. Motief intrige

comedie. Aan een station wordt een telegram afgegeven. De portier roept den naam van den geadresseerde af. Een andere die weet, dat de telegram ook voor hem van nut kan zijn, eischt de telegram op.

356. Geschiedenis J.

(19 jaar) Wordt te logeeren gevraagd bij een familie, die hij op reis heeft leeren kennen (moeder, dochter, zoons). Reeds den eersten avond als hij naar bed wil gaan, ziet hij kamer der dochter openstaan en haar gedecolleteerd voor den spiegel. Zij wenscht hem goeden nacht, hij kust haar op de schouders en zij slapen samen. Dit gaat zoo voort. Zij zegt hem te willen suceeren en bekent, dat zij door haar teekenmeester jaren geleden is

gedebaucheerd. Hij jaagt haar ten slotte walgend weg in haar eigen huis. Een jaar later zendt zij hem de aankondiging van haar huwelijk met de bijvoeging, voor jou blijf ik altijd dezelfde.

357. Lyons eigenaardigheden.

Twijfelt aan de mogelijkheid, dat een vrouw van hem houdt. Verlangt geen intellectueele gemeenschap met een vrouw, maar zoekt alleen een economische huishoudster (economisch in haar eigen belang). Hij heeft geen initiatief, amuseert zich met het maatschappelijk raderwerk zonder er veel ambitie voor te gevoelen. Hij wil rust en kalm genot. Uitdrukkingen: aanschuiven, weet er geen bal van, ça me semble plus respectable que clair, fijn! - Dat zit nog al glad. [Tussen de regels: een dunne bestelling. Donderjagen] Goedhartig zoolang de zaak hem onverschillig is; anders vrij wel misdeeld van medegevoel van de onaangename gewaarwordingen van anderen.

Lyon: Mr. J.J. Barnet Lyon (geb. 1860), advokaat te Den Haag, vriend van Emants.

358. Walgelijkheid [In kantlijn: zie begin schrift engagement]

Een gescheiden vrouw, arriveerende bij haar vader en merkende, dat haar vader alles op heeft gemaakt, trekt terug (Duitsche wet) naar haar man, met wien zij weer trouwt, ofschoon hij 't in en voor haar huwelijk gehouden heeft met haar moeder. Zij walgt van hem, haat en veracht hem. Eerst wil hij chambres séparées. Op 't laatste oogenblik schrijft hij alles of niets. [In kantlijn: zie onderaan]

zie begin schrift engagement: zie nummer 181.
zie onderaan: zie nummer 362. Ook nummer 360 handelt waarschijnlijk over dit geval (de nummers 358, 360 en 362, zijn in de kantlijn alle drie voorzien van een kruisje in dezelfde inkt waarmee de aantekeningen zelf geschreven zijn).

359. Gr ll

Je bent nu bij je vrienden, bij mijn B.W. (Fransch) jij die zoo geheel alleen van mij bent geweest. Ring (alliance). Ik begrijp wel hoe ongelukkig je je voelen moet, hoe leeg je leven is.

360. Fatsoen

Er zijn waarachtig menschen, die deze handelwijze mooi, goed, zedelijk noemen.

Zie ook 358 en 362.

361. v.d.H.

Notaris ± 70 jaar heeft zeer groot geleefd en daardoor zijn boel opgemaakt. Nu merkt zijn compagnon, dat hij begint te knoeien met cijfers en gaat uit de zaak. Zijn zoon (getrouwd en tevens een maîtresse er op na houdend) volgt pa op, die ex-notaris wordt.

Nu bemerkt het vrouwtje des zoons, dat papa heeft geknoeid. Zij roept haar gewezen voogd te hulp, die pa aanspreekt. 't Is zoo erg niet zegt pa. Wel is de boel op, maar ziehier een lijst van vrienden, die vroeger mijn gastvrijheid hebben genoten en die mij nu de een voor 10 mill. de ander voor 25 mill. enz: wel willen helpen. Men klopt aan bij de vrieden, die ... weigeren.

Ondertusschen heeft een client van 79 jaar wiens boel verdwenen is zich doodgeschoten en weigert de zoon zijn maîtresse op te geven zeggende dat zij zich van kant zou maken.

362. Walgelijkheid

Hij komt over en begint te vrijen. Zij walgt van hem en loopt de kamer uit. Een oom biedt haar een klein pensioen aan om stil te leven. Zij slaat het af zeggende dan zou hij 't recht hebben mij aanmerkingen te maken, wanneer ik eens een voyante japon droeg. Toch moedigt de familie haar aan om terug te keeren na den vrijer van haar moeder alias haar man. De een zegt: dat is een moreele oplossing (alleen omdat het wettelijk is) de ander zegt: hij is toch de vader van haar kind (alsof dat kind niet overal beter was dan bij zoo'n papa). Zeldzaam voorbeeld van walgelijke lafheid en immoraliteit bij alledaagsch zedelijke menschen met principes enz.

Zie ook nummer 358 en 360.

363. Impressie van een

jong meisje. Zij is zeer onschuldig en naïef circa 13 jaar oud. Dikwijls ontmoet zij op de wandeling een jongen man van ± 23 jaar die haar papa aanspreekt. Zij weet niets van hem af. Hij is mooi, keurig gekleed, heeft een groote gemakkelijkheid en loopt met een paar groote honden. Zij vindt hem zeer aantrekkelijk, een soort zonnegod, levende uitsluitend voor de genoegens van het leven. Toch krijgt zij telkens een kleur en doet zijn blik haar onaangenaam aan. Zij zegt: ik heb een gevoel alsof ik naakt voor hem sta. Weinige jaren later sterft de jonge man totaal verliederlijkt aan ruggemergstering.

364. S..chs

22 jaar oud, schrijft een roman, waarin een verleidingsscene voorkomt. Hij zegt hierover: Ik moet toegeven Mevr. ten M. wat al te veel en horizontale te hebben behandeld. Maar ik ben 22 jaar en nog niet détraqué; ik ken de vrouwen nog weinig en moest dus in deze hoofdzakelijk met mijn fantasie te rade gaan. Laat mij hopen, dat ik het later grondiger en beter zal doen.

S..chs: J.E. Sachse (1868-1891) publiceerde in 1890 onder het pseudoniem Rana Neida de roman *Een verloving*. Bij het schrijven van de roman vroeg hij Emants om raad (vlg. *Brieven*, p. 72-73).
Mevr ten M: mevrouw Lize ter Meule is in *Een verloving* de getrouwde vrouw die de met Suze van der Zande verloofde Gerard Rooswijk verleidt.

53. J.E. Sachse.

365. Lawn-tennis standje

Dame presidente. Nieuw lid, jong advocaat wil baas spelen. Begint met de chicane. Het reglement is aangenomen, in een vergadering waarop niet alle leden opgeroepen waren (twee waren in 't buitenland) dus is 't niet geldig. Hij meent dat een vrouw niet op de gedachte zal komen het wel voor hem, die tegenwoordig was, geldig te verklaren.

366. Minste vorm van idiotisme door een waterhoofd.

G.M. altijd zeer vrolijk. Zegt dat hij zeldzaam gelukkig is. Hij is zeer netjes op alles, eet verbazend veel en is dol op zijn zuster. Hij bewondert de natuur en is in zooverre gierig, dat hij oppot om nu en dan aan zijn zuster of ook wel anderen een cadeau te kunnen doen. Hij is jaloersch van alle mannen die zijn zuster het hof maken, maar beweert wel te weten dat zij eens zal trouwen. Hij zegt dus een hekel te hebben aan al die mannen met mooie woordjes wien 't toch geen ernst is. Hij kan niets leeren; maar verbeeldt zich steeds sterk te vorderen. Rekenen kan hij volstrekt niet. Hij biljart goed en had al vroeg grooten aanleg voor het solitaire spel. Hij herinnert zich best personen en feiten, maar geen gedachten of redeneeringen. Redeneert wel als een bejaard mensch.

54. Anna Smit Kleine-Fastré.

367. Prof. A.B.

Als kind door zijn vader die dol van hem hield en trotsch op hem was, vreeselijk getreiterd (zoodat hij wel eens een nacht buitenshuis als kind reeds heeft doorgebracht) treitert op lateren leeftijd vrouw en kinderen precies als zijn vader deed. Erfelijkheid. Het kwade voorbeeld heeft er niets tegen vermocht.

368. Louise St.

bij Kl. wil A.F. wat op haar verjaardag geven, hoort, dat haar mama wat zal zenden en verzoekt nu Kl. haar cadeau weer af te bestellen. speelt langen tijd piano bij Br. hoort nu van A. dat zij daarvoor *f* 1 fooi moet geven aan de meid, is eerst erg boos, doet het en zegt dan de meid trok zoo'n gek gezicht net alsof ze niet begreep waarvoor het was. - Zegt als het dondert terwijl haar koffer al naar de spoor is laat het nu maar inslaan, mijn goed is weg en dit zegt zij niet in gekheid maar in overtuiging. Praat voortdurend van anderen waar zij lekker eten krijgt, waar zij in een brick rijdt enz. neemt aan tafel geen kliekjes van den vorigen dag, maar zegt dan: ik wacht op het volgende.

Kl.: F. Smit Kleine (zie nummer 13).
A F: Anne Marie Françoise Fastré (1856-1924), vriendin van Smit Kleine en na de dood van zijn eerste vrouw zijn echtgenote.

369. Praatjes omtrent

E. rondgestrooid zij valt een casino binnen om opzien te baren ([...?]) zij rijdt in een coupe met Jacobson op haar schoot, dit werd verteld door een dame die beweert de rijdende coupe nageloopen te zijn om dit goed te zien (zij zegt terzij geloopen). [In kantlijn: (zie verder) zaak Bisschof v.H.[?]]

E: Wellicht Eva Emants
zie verder: verwijzing naar schrift dat niet bewaard is gebleven.

370. Aan tafel van Tindal gehoord.

Je bent geen man, meneer; je ben een speld, die op wordt geprikt.

Tindal: wellicht de publicist en Krantenman Henry Tindal (1852-1902).

371. Van Sophie

Ik teeken met de achting, die met 3 lettergrepen wordt geschreven enz.

372. Speech gemeenteraadslid

bij ontvangst nieuwen burgemeester
Ik heb het genoegen gehad al zooveel burgemeesters heen te zien gaan. Ik wil zeggen: ik heb het verdriet gehad enz.

373. Wijf op de markt zingend

Dit kost maar een cent
Dat komt door den concurrent

374. To met M.A. [In kantlijn: Zie vroeger en verder]

De verwijdering kunnen zij niet uithouden. Hij bekent ronduit het niet te kunnen laten haar na te loopen en wil scheiden. Zijn argument luidt dat geeft een open, flinke, eerlijke verhouding. Toch denkt hij er niet aan vooreerst met de andere te trouwen; want ofschoon hij nu weer voorgeeft te meenen, dat zijn liefde voor de andere

standvastig zal blijken, zegt hij tegelijkertijd toch pas *misschien* bij nader inzien met haar te zullen trouwen. Alles is eenvoudig de drang zijn lust te volgen. Absentie van eergevoel, van respect voor zijn eigen, vroegere gevoelens. Hij stemt er in toe de volgende poging te wagen. Math. zal voorgesteld worden hem ter wille van haar kind en haar positie met M. zijn gang te laten gaan. Misschien zal op den duur zijn liefde voor M. dan ook verflauwen. Hij denkt noch om de toekomst van zijn kind, noch om die van Math., noch om die van Mies.

> *zie vroeger en verder:* zie nummer 354 en de verwijzing aldaar; een volgend schrift is niet bewaard gebleven.

375. Deethard,

die altijd al wat Greeve heet heeft uitgescholden ontziet zich niet aan mama te vragen,

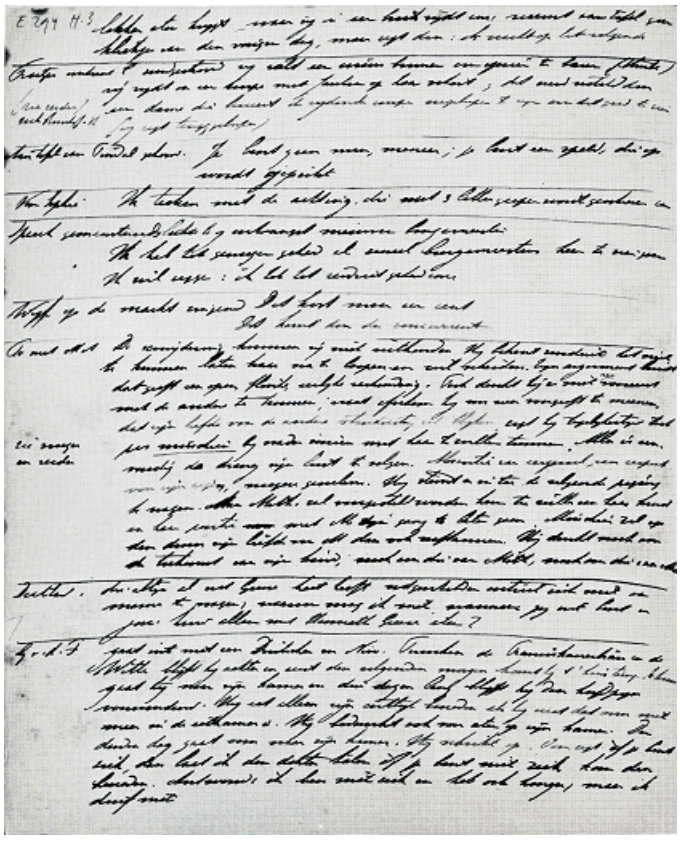

55. Laatste bladzijde van het tweede schrift met aantekeningen.

waarom mag ik niet wanneer jij uit bent in jouw huis alleen met Henriette Greeve eten?

Vlg. de nummers 107 en 215.
Henriette Greeve: wellicht een dochter van L.G. Greeve.

376. G.v.d.T.

gaat uit met een Duitscher en Nico. Tusschen de Franziskanerbräu en de Witte blijft hij achter en eerst den volgenden morgen komt hij t'huis terug. Schuw gaat hij naar zijn kamer en drie dagen lang blijft hij daar hoofdpijn voorwendend. Hij eet alleen zijn ontbijt beneden als hij weet dat oom niet meer in de eetkamer is. Hij bedankt ook voor eten op zijn kamer. Den derden dag gaat oom naar zijn kamer. Hij schrikt op. Oom zegt òf je bent ziek, dan laat ik den dokter komen òf je bent niet ziek kom dan beneden. Antwoord: ik ben niet ziek en heb ook honger, maar ik durf niet.

G.v.d. T: Gerard van den Tol (zie nummer 30).
Het hier beschrevene lijkt enigszins op het gedrag dat Willem Termeer vertoont op p. 88-89 van *Een nagelaten bekentenis* (editie Van Oorschot).
Het Hotel du Commerce ‘Franziskanerbräu’ was gevestigd aan de Spuistraat 16.

‘Aantekeningen grafschrift’

377.

Geloofde ik in een zorgende hemelse vader dan zou ik bidden:
Heer, neem uw mooie dagen van mij weg; want zij wekken in mij op onvervulbare wensen en verlangens. Neem ook uw lelike dagen van mij weg; want zij vervullen mij met een drukkende weedom, waarvoor geen reden bestaat.
Neem uw koude van mij weg; want die dwingt mij de ganse dag zonder doel rond te hollen om niet te klappertanden van ellende in de heetste kamer.
Neem uw warmte van mij weg; want die zinkt mij als lood in alle ledematen en belemmert mij in al mijn bewegingen.
Neem uw duisternis van mij weg; want waartoe zal ik mij in onvoldoende nachtrusten telkens onvoldoende uit mijn moeheid herstellen?
Neem uw licht van mij weg; want waartoe zal ik nog om mij heen kijken in de onzinnigheid van het leven.
En geef mij in de plaats de eeuwige rust, de rust waarin geen toekomst ooit meer daagt, waarin het verleden is vergeten, de rust die geen wensen en geen teleurstelling meer kent.

378.

Ik wens te liggen onder het volgende grafschrift:
Beklaag nooit de verloste uit de krankzinnigheid die leven heet.

Zie voor de lotgevallen van dit ‘grafschrift’ *Dubois,* p. 347-348.

379. Een oordeel uit het publiek

Zij Hoe vind je 't stuk
Hij (in hoge toon sprekend) Nou...
Zij Ik vind het gruwelik en weinig verheffend.
Hij (in diep toon sprekend) Nou...

380.

in de Gids van Mei 1916 schrijft Just Havelaar:
‘Heel het menschen-leven is een ratelende dwaasheid; maar wij leven niet, dan onder voorwaarde der dwaasheid en plicht is, rusteloos te blijven zoeken naar de immer-verhulde waarheids-kern, waarvan die dwaasheid de noodzakelijke gedaante

schijnt. Wij, menschen, kunnen niet ademen in de pure sfeer der abstracte waarheid: die waarheid wordt ons eerst werkelijkheid, door zich tot leven te ver-vormen.'

Past daar de hypothese niet op:

Het leven is de verbiezondering van de algeest, die tot zelfkennis *tracht* te komen en [?] nu in de ratelende dwaasheid tot de erkenning *moet* komen, dat willen leven gelijk staat met de dwaasheid te willen.

Slotsom: de algeest zal eens *niet* meer willen leven.

Just Havelaar: Just Havelaar (1880-1930) publiceerde in *De gids* (1916) II, p. 243-280 de voordracht 'Holland. Wezen en waarde van ons nationaal karakter'. Het door Emants geciteerde komt voor op p. 244.

56. Just Havelaar.

Soortgelijke gedachten als in deze aantekening worden door Emants verwoord in het onvoltooide opstel ‘Woorden’. Vgl. *Tirade* 10(1966) 119/120, p. 786 en 808.

381.

‘Tout bon raisonnement offense’ zegt Stendhal in le rouge et le noir. Dageliks haast heb ik de waarheid van die zin ondervonden.

Stendhal: Pseudoniem van Henri Beyle (1783-1842). De roman *Le rouge et le noir* werd gepubliceerd in 1830.
Emants citeert deze opmerking van Stendhal in het opstel ‘Woorden’ (*Tirade* 10 (1966) 119/120, p. 782).

382.

Niets heeft een mens meer nodig en niets kan een mens slechter verdragen dan het gezelschap van zijn medemens.

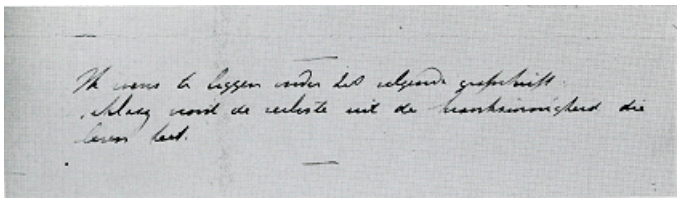

57. Handschrift 'Aantekeningen Grafschrift'.

Bibliografie

Adresboek voor 's Gravenhage, Scheveningen, Loosduinen, Rijswijk en Voorburg. Diverse jaargangen.
H.A. Amory, *De Nederlandsche Toonkunstenaars-Vereeniging 1875-1925. Beknopt historisch overzicht*. Z.pl, z.j.
F.L. Bastet, *Waarde heer Veen*. Brieven van Louis Couperus aan zijn uitgever ingeleid en van aantekeningen voorzien door F.L. Bastet. I (1890-1902). 's-Gravenhage 1977 (= *Achter het boek* jrg. 12, afl. 1-3).
N.P. van den Berg, 'Levensbericht van Mr. H.D. Levyssohn Norman', in: *Levensberichten der afgestorven medeleden van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde*. Bijlage tot de Handelingen van 1894-1895, p. 527-570.
H. van Bodelswaert, 'Taalgidsen', in: *De lantaarn* 3 (1887) 20 (15 okt.), p. 153-155.
Henri van Booven, *Leven en werken van Louis Couperus*. Velsen 1933.
[M.J. Brusse], 'Onder de menschen. Marc. Emants. Herinnering aan een gesprek', in: *N.R.C.*, 28 oktober 1923.
Caecilia. De jaargangen 1885-1890.
Joh. M. Coffeng, *Lexicon van Nederlandse tonelisten*. Amsterdam 1965.
Conviva (ps. van Gerard Keller), *Het servetje. Herinnering aan 'Oefening Kweekt Kennis'*. Leiden 1878.
Van Dale, *Groot woordenboek der Nederlandse taal*. Tiende, geheel opnieuw bewerkte en zeer vermeerderde druk door dr. C. Kruyskamp. 's Gravenhage 1976.
W.P.F. van Deventer, H.E. van Gelder e.a., *Het boek van Den Haag. 's-Gravenhage vroeger en nu*. Den Haag 1934.
P.H. Dubois, *Marcellus Emants. Een schrijversleven*. Tweede, herziene en uitgebreide druk. 's Gravenhage 1980.
Marcellus Emants, *Afgestorven*. Een tweetal novellen. Amsterdam [1916].
Marcellus Emants, 'Argwaan', in: *Elsevier's geïllustreerd maandschrift* 2 (1892) III, p;. 27-62 en 121-162.
Marcellus Emants, *Brieven aan Frits Smit Kleine*. Uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Pierre H. Dubois. 's-Gravenhage 1962 (= *Achter het boek* jrg. 1, alf. 1).
Marcellus Emants, *Dood*. Een tweetal novellen. Haarlem 1892.
Marcellus Emants, *Goudakker's illusiën*. Een verhaal. Haarlem 1885.
Marcellus Emants, 'Hij', in: *Elsevier's geïllustreerd maandschrift* 2 (1892) IV, p. 394-407.
Marcellus Emants, *Hij*. Dramatisch tafreel. Amsterdam [1894].
Marcellus Emants, *Jong Holland*. Oorspronkelijke roman. 's Gravenhage 1881.
Marcellus Emants, *Juffouw Lina*. Een portret. 's-Gravenhage 1888.
Marcellus Emants, *Langs den Nijl*. Aanteekeningen van een toerist. Haarlem 1884.
Marcellus Emants, *Lichte kost*. Novellen. Amsterdam 1892.
Marcellus Emants, *Monaco*. Drie typen. Haarlem 1878. Tweede druk Haarlem 1886.

Marcellus Emants, *Een nagelaten bekentenis*. Amsterdam z.j. (ed. Van Oorschot).
Marcellus Emants, 'Een onfeilbaar systeem', in: *Nederland* (1887) II, p. 185-228.
Marcellus Emants, 'Ons "Kurhaus"', in: *De Nederlandsche spectator* (1887), p. 217.
Marcellus Emants, *Op zee*. 's-Gravenhage 1899.
Marcellus Emants, 'Tante Trees', in: *Woord en beeld* (1897), p. 413-428.
Marcellus Emants, 'Woorden', in: *Tirade* 10 (1966) 119/120 (nov./dec.), p. 763-810.
Henri A. Ett, *Holland in rep en roer*. Amsterdam [1951].
A.J.H. van Ette, *Onze ministers sinds 1789*. Alphen a/d Rijn 1948.
J.G. Frederiks en F.J. van den Branden, *Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde*. Tweede, omgewerkte druk. Amsterdam z.j.
Genealogie geslacht Verwey Mejan (typoskript).
Geneeskundig jaarboekje voor Nederland 10 (1891).
Johan Gram, *'s Gravenhage in onzen tijd*. Zaltbommel 1968.
La grande encyclopédie. Inventaire raisonné des sciences, des lettres et des arts par une société des savants et de gens de lettres sous la direction de Berthelot e.a. Paris s.d.
's-Gravenhage, Loosduinen, Rijswijk, Voorburg en Scheveningen wandelend geschetst. 's-Gravenhage 1890.
Die Haghe (Haagsch jaarboekje). De jaargangen 1889 tot heden.
Handelingen van het XXe Nederlandsch taal- en letterkundig congres. Gehouden te Amsterdam den 15, 16 en 17 September 1887. Amsterdam z.j.
Just Havelaar, 'Holland. Wezen en waarde van ons nationaal karakter', in: *De gids* (1916) II, p. 243-280.
G. Keller en Philip Kruseman (red.), *Geïllustreerd muzieklexicon*. 's-Gravenhage 1932.
J. Kneppelhout, *Stijl kunst*. Amsterdam 1855.
J. Kramers Jz., *Nouveau dictionnaire français-néerlandais*. Seconde édition par H.W.F. Bonte. Gouda s.d.
Lectuurrepertorium. Tweede en definitieve uitgave. Antwerpen - Tilburg 1952-1954.
J.S. de Ley en B. Luger, *Walden in droom en daad*. Walden-dagboek en notulen van Frederik van Eeden e.a. 1898-1903. Amsterdam 1980.
Nop Maas, 'Marcellus Emants, Aantekeningen over huwelijken', in: *De schans* 6 (maart 1978), p. 18-33.
S.W.F. Margadant, *Geschiedenis van het letterkundig genootschap Oefening Kweekt Kennis*. Den Haag 1934.
R. van der Meulen, *Brinkman's catalogus der boeken, plaat- en kaartwerken...*
Meyer's grosses Konversations-Lexikon. Sechste, gänzlich neubearbeitete und vermehrte Auflage. Leipzig - Wien 1909-1913.
Moderne encyclopedie van de wereldliteratuur.
P.C. Molhuysen e.a., *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek. Leiden 1911-1937*.

Nederland's patriciaat 7 (1916).
De Nederlandsche spectator. Diverse jaargangen.
Frans Netscher, ‘Justus van Maurik’, in: *De nieuwe gids* 1 (1885-1886) I, p. 329-354.
A.H. van Nierop en E. Baak, *De Nederlandsche naamlooze vennootschappen*. De jaargangen 1886-1890.
Nieuwe Rotterdamsche courant. Diverse jaargangen.
Nieuwenhuis' woordenboek van kunsten en wetenschappen. Herzien, omgewerkt en vermeerderd tot verspreiding van kennis en bevordering der beschaving onder alle standen, door Nederlandsche geleerden. Leiden 1855-1868.
E. d'Oliveira, *De mannen van '80 aan het woord*. Een onderzoek naar eenige beginselen van de ‘Nieuwe-Gids’-school. Tweede druk. Amsterdam z.j.
Oosthoek's geïllustreerde encyclopaedie. Utrecht 1916-1925.
De portefeuille. Diverse jaargangen.
H.P.G. Quack, *Herinneringen*. Nijmegen 1977.
Joyce M.H. Reid, *The concise Oxford dictionary of French literature*. Oxford 1976.
J.H. Rössing, *Het leven van Justus van Maurik*. Amsterdam z.j.
Harold Rosenthal and John Warrack, *The concise Oxford dictionary of opera*. London - New York - Melbourne 1979.
Horace Rumbold, *Final recollections of a diplomatist*. London 1905.
R.P. Rijnhart, *Woordenboek voor het praktische leven*. Amsterdam z.j.
Johan Schwencke, *Den Haag in grootvaders tijd*. Tweede druk. Den Haag 1973.
B. van Selm, ‘Het Biographisch woordenboek van Frederiks en Van den Branden’ in: *Dokumentaal* 3 (1974) 1 (maart), p. 9-24.
F. Smit Kleine, ‘Levensbericht van Jacobus Adriaan de Bergh’, in: *Levensberichten der afgestorven medeleden van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde* (1889), p. 354-357.
Staatsalmanak voor het koninkrijk der Nederlanden. De jaargangen 1886-1889.
Standard encyclopaedia of Southern Africa.
Sijthoff's woordenboek voor kennis en kunst, naar de nieuwste bronnen bewerkt. Leiden z.j.
Het vaderland. Staat- en letterkundig nieuwsblad.
Verslag van den staat en de werkzaamheden van het letterkundig genootschap Oefening Kweekt Kennis te 's Gravenhage over het jaar 1886 tot 1887 [...].
Vivat's geïllustreerde encyclopedie. Amsterdam z.j.
‘Wie is dat?’ 1902. Amsterdam 1902.
A. Winkler Prins, *Geïllustreerde encyclopaedie*. Woordenboek voor wetenschap en kunst, beschaving en nijverheid. Tweede, naar de nieuwste bronnen herziene en aanmerkelijk vermeerderde uitgave met platen, kaarten en tekstfiguren. Rotterdam 1884-1888.
Grote Winkler Prins encyclopedie in twintig delen. Zevende geheel nieuwe druk. Amsterdam - Brussel 1972-1975.
Woordenboek der Nederlandsche taal. 's-Gravenhage enz. 1882-...

Herkomst van de illustraties

1. Marcellus Emants omstreeks 1885: Letterkundig Museum.
2. Bladzijde uit het eerste schrift met aantekeningen: Letterkundig Museum.
3. A.J. Ackermann: uit *Onze musici*. Rotterdam 1898.
4. W.F.G. Nicolaï: uit *Nederlandsche almanak* (1897), p. 31.
5. Frits Smit Kleine: Letterkundig Museum.
6. Fragment van het handschrift van *Juffrouw Lina*: Letterkundig Museum.
7. C.J.L.W.E. Gosler: Bibliotheek van de Vereeniging tot Bevordering van de Belangen des Boekhandels.
8. Omslag van *Het Servetje* door Conviva: Letterkundig Museum.
9. Frans Netscher: Letterkundig Museum.
10. J.C. de Marez Oyens: *Nederlandsche almanak* (1912), p. 69
11. A.E. van Kempen: Iconografisch Bureau.
12. L.J.S. van Kempen: Iconografisch Bureau.
13. J. van Aalst: Letterkundig Museum.
14. 'Een gevaarlijk middel': *Het vaderland* 7 juli 1889.
15. Bladzijde uit het eerste schrift met aantekeningen: Letterkundig Museum.
16. Arnold Ising sr.: Letterkundig Museum.
17. Arnold Ising jr.: Letterkundig Museum.
18. Generaal P.M. Netscher: Letterkundig Museum.
19. Frans Netscher: Letterkundig Museum.
20. P.A.M. Boele van Hensbroek: Letterkundig Museum.
21. M.F.A.G. Campbell: Iconografisch Bureau.
22. A.W. Jacobson: Letterkundig Museum.
23. Carel Vosmaer: Letterkundig Museum.
24. Bladzijde uit het eerste schrift met aantekeningen: Letterkundig Museum.
25. R.A.W. Sluiter: Letterkundig Museum.
26. H.C. Verniers van der Loeff: uit *Eigen haard* (1891), p. 121.
27. Eva Emants-Verniers van der Loeff: Letterkundig Museum.
28. Ulrich Huguenin: Iconografisch Bureau.
29. Jan ten Brink: Letterkundig Museum.
30. P.J. Cosijn: uit *Nederlandsche almanak* (1900), p. 49.
31. W.J.A. Jonckbloet: Iconografisch Bureau.
32. Het 20e Taal- en Letterkundig Congres: uit *De Nederlandsche spectator* 10 september 1887.
33. A.C. Loffelt: Letterkundig Museum.
34. Justus van Maurik: Letterkundig Museum.
35. Kop van het tijdschrift *Argus:* ontleend aan de aflevering van 17 mei 1884.
36. *Hij* geïllustreerd door 'B.H.': uit *De Nederlandsche spectator* 5 maart 1892 (fragment van een grotere prent, getiteld 'De blijde muze onzer dagen').
37. *Hij* geïllustreerd door P. de Josselin de Jong: uit *Elsevier's geïllustreerd maandschrift* 2 (1892) IV, p. 406.

38. Jhr. J.E. de Sturler: Iconografisch Bureau.
39. Marcellus Emants, mei 1889: Letterkundig Museum.
40. Pierre August Morin: uit *Eigen haard* (1888), p. 513.
41. Morin door Rochussen: uit *Eigen haard* (1888), p. 512.
42. *Jonge harten*.
43. J.A. de Bergh: Letterkundig Museum.
44. 'Tante Trees' geïllustreerd door Cornelis Koppenol uit *Woord en Beeld* (1897), p. 418.
45. Marcellus Emants in augustus 1900: Letterkundig Museum.
46. Frans Vredenrijk Engelenburg: Letterkundig Museum.
47. 'Opening van het badseizoen': uit *De Nederlandsche spectator* 15 juni 1889.
48. W.K.M. Vrolik: Iconografisch Bureau.
49. Jhr. J.H. Ram: uit *Buiten* (1913), p. 509 (met dank aan Paul Snijders te Deventer).
50. Eva Emants-Verniers van der Loeff: Iconografisch Bureau.
51. Luitenant Siria door Joan Berg: uit *Elsevier's geïllustreerd maandschrift* 2 (1892) III, p. 35.
52. Jacobus Cornelis van den Tol omstreeks 1918: uit *Het toneel* (1918/1919), p. 29.
53. J.E. Sachse: Letterkundig Museum.
54. Anna Smit Kleine-Fastré: Letterkundig Museum.
55. Laatste bladzijde van het tweede schrift met aantekeningen: Letterkundig Museum.
56. Just Havelaar: Letterkundig Museum.
57. Handschrift 'Aantekeningen Grafschrift': Letterkundig Museum.

Register

De cijfers verwijzen naar de nummers van de aantekeningen, *niet* naar de paginanummers.

Aalst, J. van 57, 62
Aaltje 127
Ackermann, A.J. 3
Alberdingk Thijm, J.A. 126
Alcazar 60
Algemeen handelsblad 125
Amory, H.A. 3
Andreas 349
Argus 149, 235
Avondpost, De 105, 226

Baak, E. 54
Bain, Louise 143
Barnet Lyon, J.J. 357
Bastet, F.L. 313
Batjan Maatschappij 54, 90, 97
Beer, Taco H. de 126
Beets, Nicolaas 126
Bergh, J.A. de 212
Bergh, S.J. van den 20
Bergsma, J.J. 169
Berlioz, Hector 271
Bernhardt, Sarah 160, 288
Berton, Pierre 160
Bevort 297
Biene, Sophie van 141, 154
Bilderdijk, Willem 126, 330
Bismarck 36
Blaauwe hondje 93, 329
Bodelswaert, H. van 138
Boele van Hensbroek, P.A.M. 96, 104
Bogaardt, Marius 145
Bogaerst, Majoor 126
Bohl, Joan 111
Bonnet, Francis 143
Boonstoppel, vrouw 1
Boonstoppel, Gerrit 1
Boonstoppel, Willem 1
Booven, Henri van 313
Booy, De 284
Bos, Sophie 154
Bosch, J.M.G.H. van den 27
Bouman 3

Bouwmeester, Louis 154
Brakel, J.C. van 57, 62
Branden, F.J. van den 268
Brink, Jan ten 122, 126
Brouwers, J.W. 126
Burgersdijk, L.A.J. 126
Busken Huet, Conrad 126
Bylandt, Graaf van 151

Caecilia 3, 29, 264
Café Anglais 349
Campbell, M.F.A.G. 90, 96
Celine, Madame 30
Clous, Kees 141, 154
Concert Diligentia 197, 251
Conservatrix 56
Conviva ps. van Gerard Keller
Coster, Samuel 137
Cosijn, P.J. 122
Couperus, Louis 313
Cranenburg 1, 15
Cremer, W. 341, 352, 353

Dagblad voor Zuid-Holland en 's-Gravenhage 263
Dals, Hubert 343
Dante 111
Deethard 107, 215, 375
Deijk, P. van 217
Diligentia 3, 29, 57, 62, 95
Dina 35

Domela Nieuwenhuis, Ferdinand 46
Dommelen, Van 154
Dooremaal, J.C. van 57, 62
Douwes Dekker, Eduard 126
Dubois, P.H. 35, 378
Dumas, Alexandre 137, 208

Eigen Hulp 240
Elsevier's geïllustreerd maandschrift 158, 313
Emants-Verniers van der Loeff, Eva 27, 101, 106, 122, 274, 334, 338, 369
Emants, Gerard 54, 89, 197, 281
Emants, L.E.C.J. 28
Marcellus Emants
Afgestorven 313, 337, 342, 348
'Argwaan' 313
'Een dag te Spa' 123
Dood 313
'Een gevaarlijk middel' 67, 70, 72
Goudakker's illusiën 40
Hij 158
Jong Holland 10
Jonge harten 211, 215
Juffrouw Lina 35
Langs den Nijl 40
Lichte kost 67, 70, 73
Monaco 40
Een nagelaten bekentenis 10, 376
'Een onfeilbaar systeem' 73, 74
'Ons "Kurhaus"' 20, 270
Op zee 216
'Tante Trees' 216
'Woorden' 380, 381
'Zwijgen' 313
Emma, koningin 217
Engelenburg, Frans Vredenrijk 263, 302
Erp Taalman Kip, W.F. 4
Ett, Henri A. 145
Evers, E. 251
Eyken, J.A. van 126

Faassen, Rosier 140
Fastré, Anne Marie Françoise 368
Faure, Laurent 128
Fleckens 349
Frans 223
Franziskanerbräu 376
Fredericq, Paul 126

Fredriks, J.G. 268
Frenkel-Bouwmeester, Theodora 154

Gend en Loos, Van 197
Gericke, W.L.A. 4
gids, De 380
Gigch, Jac. van 1, 15, 90, 104
Glanor (ps. van Hugo Beijerman) 137
Gosler, C.J.L.W.E. 40
Graaff, W.C. de 40
Gram, Johan 95
Greeve, Henriëtte 375
Greeve, L.G. 169, 281, 375
Groeneveld 1
Groot Zorgvlied 1
Gropot, J.G. de 347

Haakman van Roijen, A. 169
Haas, Ph. de 314
Hall, J.N. van 126
Hamel, W.N. van 57
Havelaar, Just 380
Hengst, De 318
Henri 299
Heyer 29, 211
Hoffmann von Fallersleben 3
Hogendorp, Frederik baron van 193
Hollandsche lelie, De 341

Hoogenstraten 95, 96
Howard, E. 147
Howard-Verwey Mejan, Henriëtte Elisabeth 147
Huguenin, Ulrich 113

Ibsen, H. 137
Ising, A.L.H. 57, 62, 90, 91, 96
Ising, A.P.C. 90, 154

Jacobson 369
Jacobson, A.W. 96, 104
Jans 143
Jauffret 137
Jet zie: Henriëtte Elisabeth Howard-Verwey Mejan
Jonckbloet, W.J.A. 122, 126
Jong, J. de 154
Jonge, mr. de 1
Jongh, Willem Marianus de 145

Kabelaar, Anton 217
Kallen 343
Kamps 343
Karel V 335
Kees 209
Keller, Gerard 57
Kempen, A.E. van 57, 62, 104
Kempen. L.J.S. van 62
Kes, Willem 270
Klerck de Reus, G.C. 169
Kleij, Van der 1
Kneppelhout, J. 20
Koentz, J.J. 57, 104
Kogel, Gustav 270, 271
Kolff 137
Koninklijke muziekschool 3
Korteweg 1
Kortlandt 1
Kurhaus 20, 270, 271, 341

Lamsweerde, Van 343
Landrijk, P.J. 54
Lange, Daniël de 126
Lange, S. de 214
Langendijk, Pieter 137
lantaarn, De 138
Leen 24
Legouvé, Ernest 128

Lennep, Jacob van 137
Levyssohn Norman, H.D. 57
Lieftinck, Franciscus 25
Lieftinck, J.W. 25
Lindonk, G.J. van 94
Loffelt, A.C. 20, 128, 137, 139, 140, 141, 208
Lorjé, Marie 154
Lustig, Jacques 318

Maassen, 143
Maatschappij tot bevordering der toonkunst 95, 214
Maatschappij tot nut van 't algemeen 95, 169
Maatschappij zeebad Scheveningen 270
Mandele, Van der 1
Maréchal, C. 143
Marez Oyens, J.C. de 57, 62, 90
Margadant, J. 96, 104
Margadant, S.W.F. 57
Maria 35
Mathilde zie: Mathilde C. Slicher
Maurik, Justus van 62, 95, 96, 139, 140
Meerbeke, Henri van 137
Meiningers 137[a]
Messchaert 126
Meynadier 154
Mies 341, 352, 354, 374
Mina zie: Wilhelmina van der Sluijs-Verwey Mejan
Mina 299

Monsset, Prudent 73, 74
Morin, August 154, 208
Morries, Baron de 73, 74
Moulin rouge 349
Mulder, Lodewijk 137
Multatuli 137
Muret, Théodore 137
Musquetier, Emile August 145

Nederland 73
Nederlansch tooneelverbond 137
Nederlandsche spectator, De 20, 270
Nederlandsche toonkunstenaars-vereeniging 3
Nederlandsche vereeniging 151
Neelemaat, Jacob 1, 15, 16
Nessuno ps. van Eva Emants-Verniers van der Loeff
Netscher, Frans 57, 62, 90, 91, 92, 96, 104, 122
Netscher, P.M. 92, 101
Nico 376
Nicolaï, W.F.G. 3
Nierop, A.H. van 54
nieuwe gids, De 62, 183
Nieuws van den dag 7
Numelberg 186
't Nut zie: Maatschappij tot nut van 't algemeen
Nuyens, W.J.F. 126
Nijhoff 105
Nijhoff, dr. 126

Oefening kweekt kennis 57, 62, 90, 91, 92, 95, 96, 104, 132
Offenbach, Jacques 41
Okir 240
Oliviers 143
Oordt, Van 288
Ort, mr. 226, 314
Ovink 297

Patijn, J.G. 217
Patijn, R.J.H. 56
Pell, Charles 143
peterselie, De 11
Petrarca 240
Philippi, Felix 141
Pirani, Albert 143
Politieblad 143
Pont-Avesnes 154
Poolman, Christine 154

Potgier, E.J. 126
Protestantenbond 297

Quack, H.P.G. 126, 288
Quatuor 212

Raedt van Oldenbarnevelt, H.J.A. 1, 17
Ram, J.H. 313, 331, 337, 348
Rana Neida ps. van J.E. Sachse
Reinders G. 126
Roever, H. de 126
Rogmans 126
Ronzebons 318
Rooses, Max 126
Rosseels, Em. 125
Rossen Hoogendijk, Van 297
Rössing, J.H. 95
Rössing-Sablairolles, Anna 154
Rothschild 296
Rotterdamsche tooneelisten zie: Vereenigde Rotterdamsche tooneelisten
Rumbold, Horace 253
Rütte, J.M.C.E. le 239
Ruys, T. Azn, J.D. 270

Sachse, J.E. 364

Sand, George 288
Sardou, Victorien 137, 160, 208
Savornin Lohman, Jhr. mr. de 1, 56
Schaafsma, J. 297
Schaepman, H.J.A.M. 126
Scheler, Alphonse 96
Scheurleer, Gerard Jacobus 339
Schiller, Friedrich 240
Schimmel, H.J. 126
Schoonhoven, C.C. van 141, 154
Schulze, Cor 154
Schwab-Welman, Wilhelmina 154
Scribe, Augustin Eugène 128
Shakespeare 126, 240
Siberg, P.G. 348
Siegenbeek, M. 329
Slicher, Mathilde C. 28, 102, 341, 352, 354, 374
Sluiter, R.A.W. 57, 104
Sluijs, Leonard Willem van der 147
Sluijs-Verwey Mejan, Wilhelmina van der 147
Smit Kleine, Frits 13, 30, 40, 62, 96, 122, 212, 368
Smit Kleine-Roquette, Josina Henriëtte 13
Snoek 1, 15
Solvyns, Baron de 151
Sophie zie: Sophia Verwey Mejan-Brandligt
Sophie 371
Spoor, Kees 154
Spronsen, Cornelis van 1, 15, 17
Spruijt, Professor 126
Stam, F. 57, 62, 104
Stendhal 381
Stockum jr., W.P. van 96
Stoetz, Christine 154
Stuers, Victor de 248
Sturler, J.E. de 171, 269, 333

Taal- en letterkundig congres 125, 126
Telders, Mr. 152
Tindal, Henry 370
Tirade 380, 381
To zie: Jacobus Cornelis van den Tol
Toekomstconcert 264
Tol, Bert van den 354
Tol, Gerard van den 30, 43, 376
Tol, Jacobus Cornelis van den 28, 94, 102, 341, 352, 354, 374
Tolstoi 144
Toonkunst zie: Maatschappij tot bevordering der toonkunst

Tourniaire, Ernst 154
Tromp, Th. 96

Utile et laetum 101, 313

vaderland, Het 1, 15, 20, 54, 56, 60, 67, 89, 102, 123, 126, 128, 137, 139, 140, 141, 143, 145, 151, 154, 163, 164, 208, 214, 226, 270, 271, 297, 314, 341, 343, 346, 348
Veen, L.J. 313
Verbeek, J. 297
Vereenigde Rotterdamsche tooneelisten 154, 211
De vereeniging ‘Het Nederlandsch tooneel’ 90, 139, 140, 141, 154, 208
Verheul 1, 15
Verhulst, J. 126
Verkerk Pistorius 151

Vernède, P.A. 57, 62, 96, 132
Verniers van der Loeff, Eva zie: Eva Emants-Verniers van der Loeff
Verniers van der Loeff, Grootmoeder 27
Verniers van der Loeff, H.C. 106, 274
Verwey Mejan, Joachim Jacobus 147
Verwey Mejan, Wilhelm 147
Verwey Mejan-Brandligt, Sophia 147
Verwey Mejan, geb. barones van Reede van Oudtshoorn, Henriëtte Elisabeth 124, 126
Vinkhuyzen, C.W. 118
Visser Jzn, G.C. 226
Vlot 1
Volksbond concert 29
volksstem, De 263
Vondel, Joost van den 126, 137
Vosmaer, Carel 62, 96
Vries, M. de 126, 330
Vries, Sophie de 154
Vrolik, W.K.M. 137, 288
Vrolik, Mevr. 288

Waart, S. de 94
Wagner, Richard 41
Welschinger 137
Wilhelm zie: Wilhelm Verwey Mejan
Wilhelmina, Prinses 217
Willem III 217
Winkel, J. te 126
Winkel, L.A. te 329
Witte, De 204, 265, 376
Wolff 165
Wonsseen, J.J. 326
Woord en beeld 216

Zola, Emile 13
Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij 105
Zuylen, Willem van 96
Zweers, Bernard 264